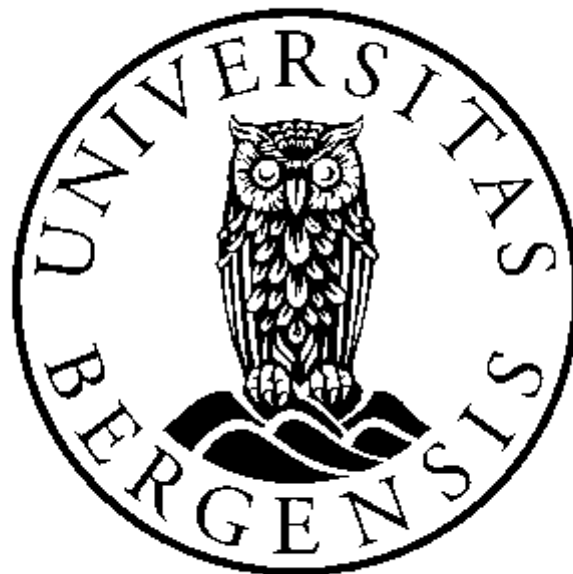

EN KYSTNÆRING I EMNING

**EN STUDIE AV OPPDRETTSNÆRINGENS AKTØRER
I GJENNOMBURDDSÅRENE PÅ 1970-TALLET**

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Våren 2015

Christian Solheim

EN KYSTNÆRING I EMNING

**EN STUDIE AV OPPDRETTSNÆRINGENS AKTØRER I
GJENNOMBURDDSÅRENE PÅ 1970-TALLET**

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Våren 2015

Christian Solheim

FORORD

Det er mange som fortjener en stor takk for god hjelp i dette omfattende arbeidet som oppgaven har vært. Først skal det rettes en spesielt stor takk til min veileder, Nils Kolle, for å ha ledet meg inn på dette temaet, og for enestående rettleiding gjennom hele masterstudiet. De stunder hvor det har sett mørkt ut og lysten til å gi opp har vært stor, har Nils tent lyset og gitt meg ny iver til å fortsette. Det å ha fått lov til å bidra med nytt materiale i det store bokprosjektet *Norges fiskeri- og kysthistorie*, har vært gøy. Det vil derfor også rettes en stor takk til Anders Haaland, Edgar Hovland, Dag Møller og de andre på Bontelabo som har bidratt med mye nyttig informasjon og hjelp underveis. Takk òg til alle landets kommuner, lokale historie- og slektslag, lokalaviser, oppdrettspionerer og gjenlevende familie som har brukt tid på å hjelpe meg og besvare mine spørsmål. Uten dem kunne rett og slett ikke denne oppgaven blitt skrevet. En spesiell takk til herr Strand for gode innspill og samtaler om fiskerinæringen, og herr Storm for å lede tankene over på andre når det har vært nødvendig.

Takknemlig er jeg også for den støtte og hjelp mamma og pappa og resten av familien har gitt under dette arbeidet. En familie betyr mer enn man ofte er klar over.

Christian Solheim

Bergen, mai 2015

ABSTRACT

This thesis is a study of the entrepreneurs in the Norwegian fish farming industry during the important breakthrough years in the 1970's. The mapping of this period of Norwegian fish farmers and their professional background has not been conducted in a satisfactory manner before in historical academic literature. The period in the end of the 1960's saw the industry stagnate, but in the following decade the interest for fish farming captured the interest of increasingly many new entrepreneurs. An array of new plants was established and the output increased from year to year. The fish farming was becoming a viable industry. There are five prerequisites that explain this breakthrough: a new and more effective farming method with the cage farming in the open sea, an ever growing preference of salmon over trout, a countrywide academic organisation, increased participation by the state and new entrepreneurs entering the industry. The government passed a temporary concession law in 1973 to gain more control over the developments but it had more symbolical than practical significance. The majority of those applying for the concession received it until 1978, when the authorities issued a stop on new concessions due to the impending permanent law. In this thesis all the founders of the fish farming plants that registered their business in connection with the concession-law in 1973 and all who received a concession until 1978, have been mapped. There was substantial interest for fish farming and a total of 287 plants were registered and 165 concessions issued. The goal in this thesis has been to find out who these entrepreneurs were and how their plants were started up and operated. The scientific literature emphasises the role of the fishermen and others connected to the fishing industry in developing the fish farming industry in the 1970's. Their experience and knowledge are seen as the factors that helped to revolutionize Norwegian fish farming and it is pointed out that this profession was preferred by the recruiting entrepreneurs. This thesis has shown that the founders of the fish farming plants in 1970's had relatively diverse professional background and that the importance of fishermen's knowledge and fishing experience as factors of the breakthrough in the industry should not be exaggerated. As a matter of fact only 37% of the newly established fish farmers had experience in fishing industry — the rest were divided between farming, industry, trading and other professions. At the same time they were all "coastal people". Their practical knowledge of farming and working with livestock was as important as the specific experience with fishing. The thesis has revealed a more nuanced picture of the fish farmers of the breakthrough years of the 1970's.

INNHOLDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON	1
1.1 Innledning	1
1.2 Problemstilling, avgrensning og forskningslitteratur	1
1.3 Oppgavens struktur	5
1.4 Kilder og kildekritikk	6
1.5 Metode	9
KAPITTEL 2: FRA DAMBRUK TIL MERDDRIFT	11
2.1 Innledning	11
2.2 Dambruket i 1960-årene - det var mye å leve for men lite å leve av	11
2.3 Gjennombruddet	14
2.3.1 Overgang fra landbaserte dammer til merder i sjøen	15
2.3.2 Laksen overtar	19
2.3.3 Nye aktører	21
2.3.4 Norske Fiskeoppdretteres Forening	22
2.4 Statlig engasjement	23
2.4.1 Lysøutvalget	25
2.4.2 Midlertidig konsesjonslov av 1973	26
2.5 Oppsummering	28
KAPITTEL 3: MYNDIGHETENES REGISTRERING AV ALLE FISKEOPPDRETTENE	29
3.1 Innledning	29
3.2 Egenregistreringen	29
3.3 Oppfølgingsarbeidet	32
3.3.1 Uregistrerte og feilregistrerte oppdrettsanlegg	35
3.4 Resultatene fra registreringer: lokalisering og omfang	39
3.4.1 Rogaland	46
3.4.2 Hordaland	49
3.4.3 Sogn og Fjordane	54
3.4.4 Møre og Romsdal	55
3.4.5 Sør-Trøndelag	56
3.4.6 Nord-Trøndelag	59
3.4.7 Nordland	60
3.4.8 Troms og Finnmark	63
3.5 Yrkesbakgrunn	65
3.6 Oppsummering	67
KAPITTEL 4: NYE AKTØRER SØKER KONSESJON	69
4.1 Innledning	69
4.2 Praktiseringen av den midlertidige konsesjonsloven	69
4.3 Tildeling av konsesjoner	72
4.3.1 Konsesjonsstopp	74
4.4 Lokalisering og omfang av de nye oppdrettsanleggene	77
4.4.1 Vestlandet	79
4.4.1.1 Austevoll	81
4.4.1.2 Smøla og Aure	84
4.4.2 Midt-Norge	85
4.4.3 Nord-Norge	87
4.4.3.1 Herøy og Lurøy	88

4.5 Yrkesbakgrunn.....	90
4.6 Oppsummering	92
KAPITTEL 5: AVSLUTNING	93
Litteraturliste:	96
Kildeliste:	102
Vedlegg:	119
Vedlegg 1: Oversikt over Holberg- og Grøntvedtmerdene	119
Vedlegg 2: Den midlertidige konsesjonsloven av 8. juni 1973	120
Vedlegg 3: "Registreringsskjema for fiskeoppdrettsanlegg"	121
Vedlegg 4: "Utkast til: Søknadsskjema for fiskeoppdrettsanlegg"	123
Vedlegg 5: Kunngjøringen som stod på trykk i Adresseavisen 09.07.1973.....	126
Vedlegg 6: Oversikt over yrkesbakgrunn på fylkes- og kommunenivå (01.10.1975).....	127
Vedlegg 7: Oversikt over yrkesbakgrunn på fylkes- og kommunenivå (1974-1978)	135
Vedlegg 8: Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978.....	141

Forkortelser i fotnoter:

FIDIR = Fiskeridirektoratet

MMV = Møllersamlingen, Museum Vest

OVERSIKT OVER TABELLER OG DIAGRAMMER

Tabell 3.1 Registrerte matfiskanlegg per 1. oktober 1975	39
Tabell 3.2 Produksjon av laks og regnbueørret i 1974.....	41
Tabell 3.3 Produksjonsstørrelsen på de registrerte matfiskanleggene per 1. oktober 1975	44
Tabell 3.4 Yrkesbakgrunnen til fiskeoppdrettere registrert per 1. oktober 1975	66
Tabell 4.1 Registrerte anlegg i 1973 og tildelte konsesjoner i årene 1974-1978.....	72
Tabell 4.2 Geografisk oversikt over konsesjoner gitt i årene 1974-1978	78
Tabell 4.3 Yrkesbakgrunnen til de nye aktørene som fikk konsesjon fra 1974-1978	91
Figur 1.1 Oversikt over stadiene i oppdrett av laks og ørret	10
Diagram 2.1 Slaktet mengde laks og regnbueørret 1971-1979	20
Diagram 3.1 Yrkesbakgrunnen til fiskeoppdrettere registrert per 1. oktober 1975	65
Diagram 4.1 Yrkesbakgrunnen til de nye aktørene som fikk konsesjon fra 1974-1978	90

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON

1.1. Innledning

I Norge har vi opplevd mange "eventyr" når det gjelder utnyttning av marine ressurser. Sildeeventyret, lofotfisket og ikke minst hvalfangstens storhetstid, har alle sin plass i norsk historie. I denne forbindelse blir fiskeoppdrett av mange sett på som vår nyere tids marine næringseventyr.¹ Norsk fiskeoppdrett er i dag en høyteknologisk og forskningsbasert næring, som innen sitt fagområde er verdensledende. En produksjon på over 1,2 millioner tonn fisk og en omsetning på i overkant av 40 milliarder kroner, gjør dette til en av Norges viktigste eksportnæringer.² Fiskeoppdrett er og har hele tiden vært en distriktsnæring, som har hindret fraflytting og vitalisert utkantsamfunn. Bak mang en ny skole, samfunnshus og kulturinstitusjon, kan mye av initiativet og økonomiske midler spores tilbake til oppdrettsnæringen. Historien om norsk fiskeoppdrett er altså viktig, særlig da næringen fortsatt er ung og i stadig endring.³ Utviklingen fra pionerene med sin entusiasme og sitt hjemmesnekrede produksjonsutstyr til dagens milliardnæring, har vært eksepsjonell. I løpet av fire-fem tiår har norsk fiskeoppdrett utviklet seg fra et primitivt forsøksstadium til en forskningsbasert, teknologisk raffinert næring med større verdiskapninger enn våre tradisjonsrike saltvannsfiskerier. En viktig periode i denne utviklingen er 1970-tallet. Det var i løpet av dette tiåret norsk fiskeoppdrett fikk sitt produksjonsmessige og kommersielle gjennombrudd.⁴ Denne oppgaven tar sikte på å gi et bilde av aktørene i oppdrettsnæringen slik det avtagnet seg i de viktige gjennombruddsårene på 1970-tallet.

1.2. Problemstilling, avgrensning og forskningslitteratur

Ved inngangen til 1970-årene var det drevet dambruk etter kontinentalt mønster i Norge de siste to tiårene. Men oppfôring av ørret i utgravde jorddammer med rennende ferskvann, ble aldri en suksess. Driftsproblemer av ulik art og avsetningsvansker, gjorde at de fleste pionerene gav opp. I årene etter 1970 skjedde det imidlertid et gjennombrudd. Stadig flere fattet interesse for fiskeoppdrett, og en rekke nye anlegg ble startet opp, samtidig som produksjonen økte år for år. Fiskeoppdrett var i ferd med å bli en levedyktig næring. I litteraturen legges det vekt på særlig fem forhold: Nye aktører, i første rekke personer med bakgrunn fra fiskerinæringen, fattet interesse for og satset på den unge næringen. Videre og delvis som en følge av dette ble det funnet frem til en ny og mer effektiv driftsform i merder i

¹ Maråk 1990: 39

² Berge 2000: 159 og SSB: Akvakultur 2013 endelige tall.

³ Møller 2003: 351

⁴ Hovland 2014: 13, 17

sjøvann, samtidig som produsentene satset stadig sterkere på laks fremfor ørret. Næringen ble også organisert gjennom en landsdekkende faglig organisasjon og etter hvert også gjennom en salgsorganisasjon.⁵ Med en sterkere interesse for etablering og investering og en ny produksjonsform som fungerte godt, så myndighetene det som høyst nødvendig med en offentlig regulering. I 1973 ble en midlertidig konsesjonslov vedtatt. Formålet med loven var å få kontroll over utviklingen, men i første omgang fikk loven mest symbolsk betydning. De fleste som søkte fikk konsesjon frem til 1978, da myndighetene innførte et konsesjonsstopp i påvente av en ny og permanent konsesjonslov.⁶ I løpet av 1970-årene tok norsk fiskeoppdrett steget fra å være et forsøksprosjekt for de interesserte, til å bli en levedyktig næring stadig flere fikk øynene opp for. Men hvem var egentlig de nye aktørene?

Dag Magne Berge ved Høgskolen i Molde peker i sin doktoravhandling i administrasjons og organisasjonsvitenskap fra 2001, *Dansen rundt gullfisken*, på at det gjennom 1970-tallet skjedde en konsolidering av fiskeoppdrettets sosiale forankring til fiskerinæring og kystsamfunn. De fleste som startet med oppdrett hadde en tilknytning til den tradisjonelle fiskerinæringen, og teknologiene som revolusjonerte norsk fiskeoppdrett i løpet av dette tiåret, hadde sitt opphav i det konvensjonelle fisket.⁷ Merden innebar en teknologioverføring fra den tradisjonelle fiskerinæringen til fiskeoppdrett. Norske fiskere hadde lange tradisjoner med å holde fisk levende i nøter eller stenger. Med merden var ikke bare fiskeoppdrett brakt til fiskernes element, men fiskernes teknologi brakt til oppdrettsnæringen. Dette var noe som gav fiskerne et kunnskapsmessig forsprang. Pratiske erfaringer fra fiskeryrket med båt, tauverk og merder, samt kunnskap om saltholdighet og strømforhold i sjøen, kom godt med. Et behov for slik kunnskap var stor for å drive oppdrett i sjøen.⁸ Det at tilknytning til fiske gav et godt grunnlag for annen sjøbasert virksomhet i form av utstys- og teknologiutvikling og evnen til å omgås og utnytte havet som element og fisken som produkt, er også noe Unni Røst poengterer i sin studie *Fiskeoppdrett - redning for kyst-utkanten?* fra 1985.⁹

Kompetanseoverføring fra fiskeryrket var ifølge Brynjulv Gjerdåker en god utrustning de nye aktørene tok meg seg over i den nye næringen. I kyststudien *Kystsamfunn skifter ham* fra 1991, viser han til hvordan fiskernes kunnskap om villaksens matvaner kom godt med når det

⁵ Kolle 2014a: 117, Didriksen 1987: 84 og Berge 2001: 69

⁶ Maråk 1990: 58, 91

⁷ Berge 2001: 74, 90

⁸ Berge 2001: 82-83

⁹ Røst 1985: 36

gjaldt fôr til oppdrettslaksen. Det som var funnet i buken på villaksen var en god meny. Samtidig fikk også eiere av fiskemottak brukt avskjæret.¹⁰ En annen ting Gjerdåker trekker frem, er tilgang på tilstrekkelig egenkapital. Ifølge ham var det flere oppdrettsanlegg som ble finansiert av kapital som hadde vært investert i fiskebåter. Tilgang på kapital var nødvendig om man ville etablere seg i næringen. Banker og offentlige institusjoner var tilbakeholdne med lån og økonomisk støtte.¹¹ Det gode økonomiske startgrunnlaget er også noe Erna Osland peker på i sin bok, *Bruke havet... Pionertid i norsk fiskeoppdrett*, som ble utgitt i 1990. På grunnlag av intervju med flere oppdrettspionerer, blant dem flere fiskere, viser hun hvordan overføring av penger fra fiske til oppdrett virkelig satte fart i utviklingen. Merdene vokste på denne tiden temmelig raskt i omfang (større volum - mer fisk), samtidig som antallet økte.¹² Dag Magne Berge støtter opp om den økonomiske betydningen fiskerne hadde. I sin artikkel *Samfunn, entreprenørskap og kunnskapsspredning i norsk fiskeoppdrett på 1970-tallet* fra 2000, går han faktisk så langt som å mene at nedfisking av norske villfiskstammer på 1960-tallet representerte et finansielt grunnlag for etablering og vekst i norsk fiskeoppdrett på 1970-tallet. Det var grunnrenten fra fiskeriene som i stor grad finansierte de mange nyetableringene.¹³

Med merdteknologien ble oppdrettsnæringen i stor grad flyttet fra land til sjø. I motsetning til tidligere da damanlegg lå spredt rundt om i landet, ble nå næringen i hovedsak flyttet til kyststrøkene. Med denne nye lokaliseringen medfulgte det ifølge Johnny Didriksen også et nytt rekrutteringsmønster. I sin hovedfagsoppgave i samfunnsvitenskap fra 1987, *Oppløst egeninteresse eller offentlig omsorg?*, poengterer han at de som begynte med oppdrett på 1970-tallet, i utstrakt grad rekrutterte fra tradisjonelle kystyrker som fiske og fiskeforedling.¹⁴ To år senere i sin rapport *"Det var mye å leve for, men lite å leve av". Om pionertiden i norsk oppdrettsnæring*, et prosjekt for Kystkompetanseutvalget, er Didriksen derimot litt mer nyansert i sitt syn på de nye aktørene. Rapporten bygger i stor grad på intervjuer med oppdrettspionerer som begynte på 1950- og 1960-tallet, og viser at det på den tiden ikke fantes noe entydig rekrutteringsmønster til fiskeoppdrett. De som drev oppdrett på denne tiden hadde svært ulik yrkesbakgrunn, en ulikhet Didriksen nå i motsetning til i hovedfagsoppgaven

¹⁰ Gjerdåker 1991: 213

¹¹ Gjerdåker 1991: 202, 224

¹² Osland 1990: 175

¹³ Berge 2000: 162

¹⁴ Didriksen 1987: 82

mener holder frem på 1970-tallet.¹⁵ I den forskningsbaserte boken *Over den leiken ville han rå - norsk havbruksnærings historie*, som kom ut i 2014, deler Nils Kolle ved Universitetet i Bergen Didriksen sitt syn. Kolle poengterer de viktige kunnskaper og erfaringer folk fra fiskerinæringen tok med seg inn i oppdrettsnæringen, men understreker samtidig at betydningen av fiskerkunnskap som faktor i næringens gjennombrudd ikke må overdrives. Det var nemlig adskillige oppdrettere som knapt hadde noe med fiskerinæringen å gjøre. Dette hviler på forarbeidet til denne oppgaven. Ifølge Kolle var de aller fleste som startet opp i 1970-årene "kystens folk". De var vant til sjø og til å ferdes i båt fra barndommen. Enkelte hadde gjerne også noen år til sjøs. Samtidig var mange oppvokst på småbruk og vel vant med husdyrstell og annet jordbruksarbeid. Kolle mener denne praktiske jord- og sjøbrukskunnskapen var kanskje like så viktig som den spesifikke fiskererfaringen.¹⁶

Det legges altså i litteraturen lagt stor vekt på personer med bakgrunn fra fiskerinæringen, og deres viktige rolle. Slik det fremstilles var fiskerne de nye aktørene som førte til gjennombruddet. På bakgrunn av dette vil det derfor være interessant å se nærmere på hvem de nye aktørene egentlig var og hvordan de startet opp og drev sine anlegg. I denne oppgaven vil det gjøres en nærmere studie av aktørene i næringen slik det avtegnet seg i de viktige gjennombruddsårene på 1970-tallet. Hadde virkelig fiskerne en så viktig og avgjørende rolle som det fremstilles i litteraturen? Var det hovedsakelig personer med bakgrunn fra fiskerinæringen som begynte med fiskeoppdrett i 1970-årene? Det som er blitt skrevet om fiskerne vil med oppgaven og dens studie bli utprøvd og eventuelt bekreftet, nyansert eller tilintetgjort.

Historie er noe selektivt og kreativt, da den som forteller om fortiden stadig må velge hva som skal være med, og hva som skal utelates. Ut fra problemstillingen er det klart at 1970-tallet er tidsperioden oppgaven vil ta for seg. Det er flere grunner til denne avgrensningen. Først og fremst er det denne perioden som omtales som gjennombruddstiden i forskningslitteraturen. Et generasjonsskifte er på gang i denne overgangsfasen. Flertallet av pionerene fra 1950- og 1960-tallet har gitt seg. De fleste har tatt initiativet, sjansen og risikoen, og vært drivkraften bak de endringsprosesser som en ny generasjon nå tar fatt på.¹⁷ I løpet av det neste tiåret gjennomgår oppdrettsnæringen flere endringer, og fremstår som annerledes enn det

¹⁵ Didriksen 1989: 13

¹⁶ Kollé 2014a: 125

¹⁷ Spjelkavik 1992: 85

fiskeoppdrettet som har vært tidligere. En annen grunn til avgrensningen er den midlertidige konsesjonsloven. Registreringen av alle oppdretterne i forbindelse med den er den første av sitt slag i norsk fiskeoppdrett, og sammen med konsesjonene gjør den det mulig å kartlegge alle de nye aktørene. Samtidig representerer konsesjonsstoppet i 1978 slutten på en periode i næringens historie. Den nye permanente loven som trer i kraft i 1981, er et nytt kapittel med nye utfordringer, strid om lov og ny politisk debatt. Nå er det slik at fisken i løpet av sitt liv er gjennom en utviklingsprosess fra den klekkes til den slaktes. Denne oppgaven er avgrenset til det siste stadiet, hvor fisken føres opp til slakt. Grunnen er at det var oppdrett av matfisk det var klart størst interesse for, og som konsesjonsstoppet først og fremst gjaldt for. Under begrepsforklaring senere i kapitlet, blir de ulike stadiene nærmere beskrevet.

1.3. Oppgavens struktur

Denne oppgaven består av fem kapitler. Kapittel 2 er et historisk bakgrunnskapittel og tar for seg perioden fra 1960 og frem til 1973, da den midlertidige konsesjonsloven trådte i kraft. Det vil først gis et raskt innblikk i hvordan situasjonen i norsk fiskeoppdrett var i pionertiden på 1960-tallet, før de faktorer som forklarer gjennombruddet i årene etter 1970 vil bli tatt i nærmere øyesyn. De endringer som skjer på den tiden var av stor betydning for den videre utviklingen av næringen, og dens politiske tilhørighet. I kapittel 3 blir alle som drev med fiskeoppdrett da den midlertidige konsesjonsloven trådte i kraft kartlagt. Den første delen av kapitlet tar for seg myndighetenes registrering av oppdretterne og det oppfølgingsarbeidet som fulgte etterpå, og hvordan dette ble gjennomført. En sammenlikning av disse to arbeidene blir også utført, hvor likheter og ulikheter blir diskutert. I den andre delen gjøres det en nærmere studie av resultatene fra registreringen i forhold til næringens omfang og lokalisering, hvor det vil bli sett nærmere på enkelte oppdrettere og deres historier. Fokuset ligger på hvem oppdretterne var og hvordan deres anlegg ble etablert og drevet. Til slutt vil resultatene fra kartleggingen av oppdretternes yrkesbakgrunn presenteres og diskuteres. I det fjerde kapitlet kartlegges alle de nye aktørene som søkte og fikk tildelt konsesjon i perioden 1974-1978. Den første delen tar for seg forvaltningen og praktiseringen av den midlertidige loven og tildelingen av konsesjoner. Samtidig blir også årsaken til konsesjonsstoppet diskutert. Lokaliseringen og omfanget av de nye oppdrettsanleggene og oppdretternes yrkesbakgrunn, kommer i den andre delen. Enkelte kommuner hvor det ble tildelt mange konsesjoner, blir studert nærmere, med fokus på årsakene til hvorfor folk her valgte å søke om å få begynne med oppdrett. Avslutningsvis i det siste kapitlet vil det bli gjort en kort

oppsummering av de funnene som er blitt gjort, og som vil bli sett på i sammenheng med utviklingen som skjedde i norsk fiskeoppdrett på 1970-tallet.

1.4. Kilder og kildekritikk

Fiskeoppdrett i Norge er en forholdsvis ung næring, og et emne det enda ikke er skrevet særlig mye om. Det har derfor vært nødvendig å bruke et stort kildemateriale. Arkivet til Fiskeridirektoratet som ligger i Bergen, har vært viktig. Her ligger blant annet alle konsesjonene som ble tildelt. Disse er blitt digitalisert og ligger på et eget lukket system på direktoratet. Dette er et materiale direktoratet imidlertid ikke har villet gi innsyn i. Begrunnelsen er at de fleste konsesjonene fremdeles er i drift i dag, og at det i den sammenheng er personopplysninger og annen intern informasjon som ikke bør offentliggjøres. Tidligere havforsker Dag Møller, som selv har vært med å behandle konsesjonssøknader på 1970-tallet, har i senere tid derimot fortalt at konsesjonene er offentlige dokumenter og med det åpen for innsyn. Men viser samtidig til de mange rettssakene som i ettertid har blitt reist mot Fiskeridirektoratet av oppdrettere som ikke har vært fornøyd med behandlingen av sine søknader, og presiserer at direktoratet nok av en grunn ikke ønsker innsyn i søknadsmappene. Informasjon derfra kan brukes mot direktoratet i en eventuell sak.¹⁸ Utenom konsesjonene har arkivet til direktoratet vært åpent, men er ikke det mest rikholdige. Materialet som omgår fiskeoppdrett har tidligere ikke vært prioritert. Det er først nå de siste årene arbeidet med å katalogisere dette materialet har begynt, og er enda langt fra ferdig. Av den grunn er det mye som ikke er tilgjengelig. Dette gjelder også materialet fra Havforskningsinstituttets arkiv, som ble overlevert til direktoratet da det startet sitt arbeid. Det som har blitt katalogisert ligger delvis usystematisert i unummererte pappesker. Den viktigste kilden som er brukt fra dette arkivet, er en rapport fra registreringsarbeidet som ble utført i forbindelse med den midlertidige konsesjonsloven, som også har blitt mangfoldiggjort. Den er skrevet av havforsker Olav Hanssen, havforskerassistent Kåre Sandtorv og sekretær Nils Riisnes, som reiste landet rundt i en ominnredet buss for å få frem en best mulig oversikt over alle eksisterende oppdrettsanlegg. I rapporten står det en del om gruppens betraktning av anleggstyper og drift av anlegg, og innsamlet statistikk over anleggenes produksjon og kapasitet. I et vedlegg i rapporten er hvert eneste registrerte anlegg navngitt og lokalisert Dette er informasjon som har vært svært viktig i arbeidet med å kartlegge alle aktørene. I direktoratets arkiv er det også lister over alle gitte

¹⁸ Telefonintervju med Dag Møller 14.03.2015.

konsesjoner fra 1974-1977 og innkomne søknader fra 1973-1978. Disse har også vært viktig i kartleggingsarbeidet. Her står navn på person(er) eller selskap, når de søkte, hva de eventuelt hadde fra før, hva de søkte i forhold til matfisk, settefisk etc. hva de fikk tildelt og når de fikk tildelt konsesjon. Nå inneholder ikke disse listene like mye detaljert informasjon som konsesjonene, noe som har bydd på en god del utfordringer i kartleggingsarbeidet.

Møllersamlingen ved Museum Vest i Bergen er et mer rikholdig og systematisert arkiv. Initiativet til dette arkivet ble tatt av professor emeritus og tidligere havforsker Dag Møller, som har vært aktiv innen forskning og forvaltning av havbruket. Formålet var å redde skriftlig materiale som dokumenterte næringens utvikling, for å kunne skrive næringens historie. Foruten en rekke originaldokumenter omfatter arkivet en meget stor samling av kopier, blant annet fra arkivet i Fiskeridepartementet, Fiskeridirektoratet samt en rekke private aktører i og rundt næringen. Resultatet av dette omfattende arbeidet ble boken *Over den leiken ville han rå - norsk havbruksnærings historie*, som er det femte biletet i det store bokverket *Norges fiskeri- og kysthistorie*, som kom ut i 2014. I denne oppgaven er arkivet først og fremst blitt brukt til å finne kildemateriale om forarbeidet til den midlertidige konsesjonsloven og praktiseringen av den. Her ligger blant annet skissert saksgang for konsesjonssøknader og lovforslag og kommentarer fra ulike hold rundt den. Dag Møller som selv både tok del i utarbeidningen av loven og praktiseringen av den, har også bidratt med mye nyttig informasjon.

Det viktigste kildematerialet som er brukt i denne oppgaven er muntlige kilder. Av alle dem som ble registrert i 1973 og dem som fikk tildelt konsesjon frem til 1978, er 196 oppdrettere og gjenlevende familie, samt noen med annen tilknytning til næringen blitt intervjuet, da hovedsakelig over telefon. Inntrykket av informantene er svært positiv. Med unntak av noen ytterst få, har alle vært velvillige til å bruke tid på å besvare spørsmålene. Svarene har blitt skrevet ned, og er vedlegg i oppgaven. Når det gjelder muntlige kilder er det viktig at notater oppbevares, slik at andre skal kunne gå til de samme notatene og hente ut andre opplysninger eller etterprøve bruken av dem.¹⁹ Målet med intervjuene har først og fremst vært å kartlegge yrkesbakgrunnen til aktørene, men i mange tilfeller har informantene fortalt mye mer. Dette er informasjon som blant annet har vært til nytte i arbeidet med å gi et bilde av næringens utvikling på 1970-tallet. Men når det gjelder muntlige kilder skal man være litt kritisk til det som blir fortalt. Allment glemmer vi med årene. Det er ikke alltid like enkelt å erindre 40 år

¹⁹ Hodne, Kjeldstadli og Rosander 1981: 82

tilbake i tid. Detaljer kan glemmes og opplevelsen av hva som faktisk skjedde på 1970-tallet kan farges av senere begivenheter. Evnen til å huske avhenger også ofte av hva slags spørsmål det gjelder.²⁰ Informantene kan gi unøyaktige opplysninger, særlig til spørsmål om eksakte data, slik som eksempelvis årstall. I mange tilfeller har ikke informanten kunnet si nøyaktig hvilket år han begynte med oppdrett eller når han fikk tildelt konsesjonen. Dette er et svar det har vært mulig å sammenlikne med konsesjonslistene i direktoratets arkiv. Glemsel er også noe som gjelder når en historie går gjennom flere ledd.²¹ Dette er noe som har ligget i bakhodet under intervju med ektefeller eller barn til oppdrettere som ikke lenger er i live. Under slike intervju er det først og fremst kun fokusert på yrkesbakgrunn. Men i mange tilfeller tok familien del i arbeidet på oppdrettsanlegget, og blir med det selv en del av historien. En annen tanke som også har lagt i bakhodet når det gjelder informanten, er at folk gjerne kan være tilbakeholdne med å fortelle det som er pinlig eller feilaktig. Fremstillingene kan av den grunn bli gjennomgående positive. Opplysningene kan være riktige nok, men helheten fordreies.²² I noen tilfeller er informanten som har blitt intervjuet fremdeles aktiv oppdretter som driver sin egen virksomhet, eller neste generasjon i familien har tatt over. Det kan da selvsagt tenkes at bedriftens ettermæle er noe informanten tenker på når han forteller. Inntrykket er imidlertid at alle har vært åpne og ærlige og delt både sine positive og negative minner. Det ble gjort en god del prøving og feiling på 1970-tallet. Etter alle intervjuene og historiene er det et litt annet bilde av oppdrettsnæringen og den utvikling man sitter igjen med, i forhold til det som tidligere er blitt skrevet. Informantenes historier har vært til stor nytte i arbeidet med å forstå og gi et bilde av oppdrettsnæringens utvikling.

1.5. Metode

En god del av oppgaven bygger på tallmateriale fra produksjonsstatistikker og lister over konsesjoner. En del av arbeidet med oppgaven har gått ut på å bearbeide dette tallmaterialet ved å sette det inn i tabeller. Også informasjon om aktørenes yrkesbakgrunn er hentet ut fra historiene som har blitt fortalt under intervjuene, og ført inn i diagrammer. Mye av dette tallmaterialet blir sammenliknet. Tall og informasjon i ulike kilder som ikke helt samsvarer, blir kommentert og diskutert. Det er viktig å være kritisk til kildene. Med bruk av avisartikler og politiske dokumenter rundt behandling av konsesjonssøknader og innstillinger om oppdrettsnæringens fremtid, er det en del tekster som må tolkes og som gjør det nødvendig å

²⁰ Hodne, Kjeldstadli og Rosander 1981: 68-69

²¹ Hodne, Kjeldstadli og Rosander 1981: 73

²² Hodne, Kjeldstadli og Rosander 1981: 79

bruke kvalitativ metode. Det er nemlig interessant å forstå de meninger og holdninger som blir uttrykt om den nye næringen, og undersøke hvordan omtalen er og om den eventuelt endrer seg med tiden. Den type intervju som er brukt er "livsløpsintervju". Foruten å tallfeste aktørenes yrkesbakgrunn, har det også vært et mål å få et mer detaljert bilde av hvem aktørene egentlig var. Under intervjuene forteller informanten mest mulig fritt med utgangspunkt i noen hovedspørsmål. Når det gjelder selve oppgaven blir det brukt en fortellende stil. Oppgaven er en form for konstruksjon av fortiden, og derfor har det vært viktig å bruke et rikt kildegrunnlag slik at "fortellingen" som blir formidlet, har et sterkt fundament.

1.6. Begrepsavklaring

På samme måte som en rekke andre næringer som er tuftet på utvinning av naturressurser, er fiskeoppdrett i Norge underlagt konsesjonsregulering. Ordboken definerer ordet *konsesjon* som en "tillatelse fra offentlig myndighet til å drive økonomisk virksomhet".²³ Dette er dekkende for oppdrettskonsesjonene, som er en fullmakt fra myndighetene til å drive fiskeoppdrett på bestemte vilkår. Nå er det nok en del ord og uttrykk innenfor fiskeoppdrett som kan være ukjent for dem som ikke arbeider med fisk. Det er derfor laget en kort oversikt over noen sentrale begrep som blir brukt i oppgaven:

Rogn: Er betegnelsen for fiskeegg.

Yngel: Denne betegnelsen nyttes på fisk i dens første levetid, fra klekking og frem til det tidspunktet da fisken har begynt å ta opp fôr. I den første delen av dette stadiet lever nemlig yngelen av næring fra sin egen plommesekk.²⁴

Settefisk: Dette er individer som er blitt fôret over en kortere eller lengre tid etter yngelstadiet, og som har oppnådd en størrelse, alder og kondisjon som gjør den egnet til utsetting. For laksen skjer dette ved smoltifiseringen, dvs. under den fysiologiske prosessen når fisken forbereder seg til opphold i sjøen. Da skifter den farge og blir blank. Fisken er da vanligvis ett til to år og 30-70 gram. For regnbueørretens vedkommende er tidspunktet noe mer uklart, men den vil normalt tåle overgang til sjø ved en størrelse på 50-100 gram.²⁵

Matfisk: Dette er fisk som har passert settefiskstadiet, og som er under oppfôring til den er slakteferdig. Porsjonsfisk er en varebetegnelse av matfisk av mindre størrelse på mellom 190-270 gram.²⁶

²³ <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=konsesjon&bokmaal=+&ordbok=nynorsk> Nedlastet 05.05.2015.

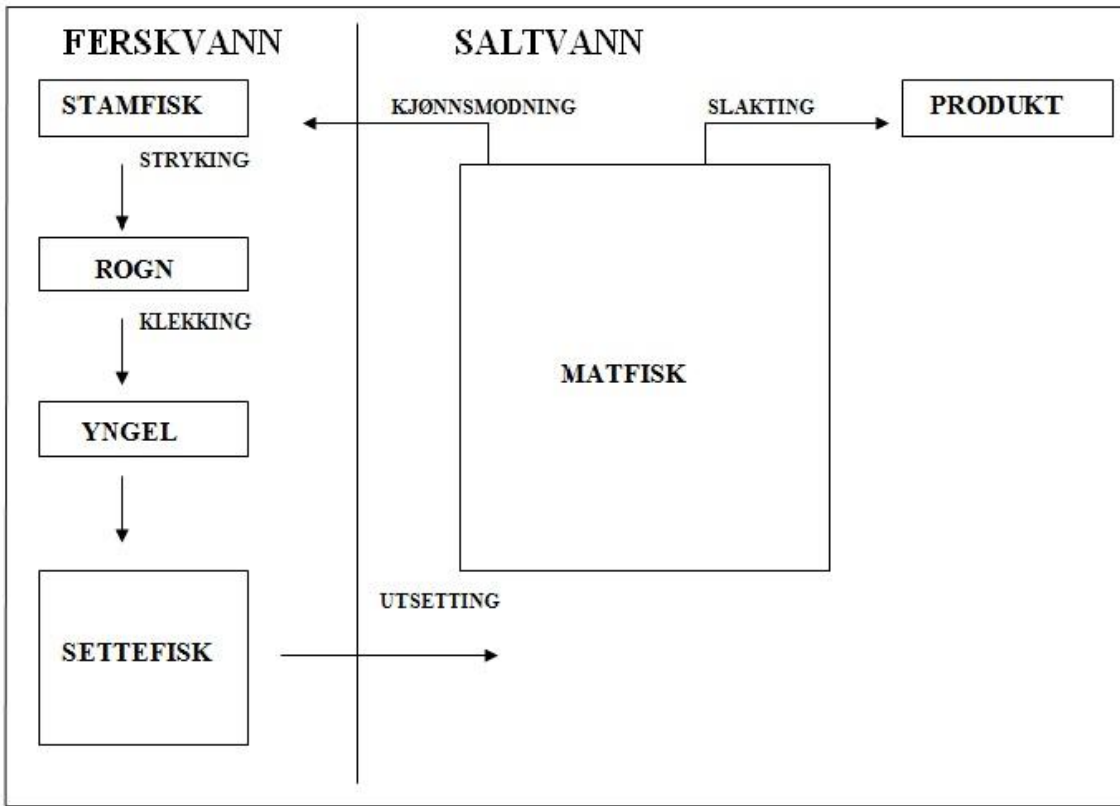
²⁴ NOU 1977:39: 25

²⁵ NOU 1985:22: 7

²⁶ NOU 1985:22: 7 og NOU 1977:39: 25

Stamfisk: Denne fisken brukes til produksjon av rogn og melke for kunstig befruktning.²⁷

Figur 1.1: Oversikt over stadiene i oppdrett av laks og ørret

Kilde: Tegnet av Christian Solheim, basert på Røst 1986: 37

Enkelte bedrifter dekker alle ledd fra produksjon av rogn og frem til slakting av fisk, mens de fleste er med på ett eller to ledd i produksjonsprosessen. Stamfiskanlegg produserer rogn. Rognen blir solgt til klekkeri der yngelen blir klekket ut. OppfØring av yngel skjer i smolt- eller settefiskanlegg. Når yngelen sÅ er blitt smoltifisert, dvs. tilvennet saltvann, blir settefisk solgt til oppdrettsanlegg for oppal frem til fisken er slakteferdig.

²⁷ NOU 1977:39: 25

KAPITTEL 2: FRA DAMBRUK TIL MERDDRIFT

2.1. Innledning

Opptakten til oppdrettsnæringen vi kjenner i dag, tok til i Norge på midten av 1800-tallet. Det var på denne tiden teknikken med kunstig befruktning og klekking av rogn for alvor ble kjent i Europa. Med kontroll over første stadium i fiskens produksjonsprosess, ble de første anleggene for oppfôring av fisk bygget i Norge, men det ble kun med forsøkene. Dyre investeringer og nedslående resultater, førte til at den kommersielle suksessen uteble, og med det også interessen. Det var først på 1950/60-tallet fiskeoppdrett fikk et betydelig omfang. Danmark som på dette tidspunktet var et foregangsland innen fiskeoppdrett, var en viktig faktor for utviklingen i Norge.²⁸ Med dyrt ervervet kunnskap fra forhistorien i glemmeboken, startet norske pionerer således på bar bakke. Optimismen og interessen var stor, men den forventede ekspansjonen lot vente på seg. Det synes faktisk å ha vært en avtagende interesse mot slutten av 1960-tallet. Det var først i årene etter 1970 norsk fiskeoppdrett opplevde det virkelige gjennombruddet. En rekke nye anlegg ble startet opp i raskt tempo, samtidig som produksjonen i løpet av tiåret opplevde en mangedobling.²⁹ Fiskeoppdrett var nå i ferd med å gå inn i en mer intensiv fase. Selv om det fremdeles var utfordringer som måtte løses var det ikke lenger tvil, fiskeoppdrett var i ferd med å bli en levedyktig næring.³⁰ Etter hundre år med spredte og mislykkede forsøk, startet nå det oppsvinget som fremdeles pågår i dag. Hvilke faktorer forklarer dette gjennombruddet? Hva var det som skjedde? I dette kapitlet vil endringene som tok til ved overgangen til 1970-tallet kartlegges. Samtidig vil også betydningen de hadde bli drøftet. For best mulig å forstå disse endringene, er det først nødvendig å se hvordan situasjonen i norsk fiskeoppdrett var på 1960-tallet.

2.2. Dambruket i 1960-årene - det var mye å leve for men lite å leve av

Dambruk etter dansk mønster var det som karakteriserte norsk fiskeoppdrett på begynnelsen av 1960-tallet. Oppfôring av regnbueørret til porsjonsstørrelse i utgravde jorddammer, var datidens mest vanlige produksjonsmetode. Størstedelen av damanleggene var basert på rennende ferskvann. Vanntilførselen kom i hovedsak fra elver og vassdrag gjennom utgravde kanaler, bare i enkelte tilfeller ble det benyttet elektriske eller dieseldrevne pumper for å sirkulere vannet. Geografisk var anleggene hovedsakelig lokalisert i innlandet på Østlandet og i de indre fjordbygdene på Sør-Vestlandet, hvor naturforholdene i størst grad lignet det som

²⁸ NOU 1985:22: 22-23

²⁹ SSB: Fiskeoppdrett. Anlegg med slakt av matfisk og slaktet mengde 1971-2007.

³⁰ Kolle 2014a: 117

var i Danmark.³¹ Kunnskap ble i vesentlig grad hentet fra den veletablerte oppdrettsnæringen i Danmark, hvor mange norske pionerer reiste for å se og lære. På denne tiden fantes det så og si ingen norsk faglitteratur om emnet, og for dem som ikke var boklærd kunne det være vanskelig å finne frem til utenlandsk litteratur. Mye av kunnskapen ble derfor tilegnet gjennom egen erfaring, gjennom prøving og feiling.³² Institusjonelt fantes det ikke et statsapparat som var klar til å bistå. Selv om oppdrett var en videreutvikling av kultiveringsarbeidet som inngikk i Ferskvannsetatens ansvarsområde, var ikke dette til særlig stor hjelp. Etaten var et naturforvaltningsorgan og ikke et forvaltningsorgan for næringsutvikling, noe etatens innlemmelse i det nyopprettede Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske i 1964, som i sin tur gikk under Miljødepartementet da det ble opprettet i 1972, illustrerer godt.³³ Et juridisk og forvaltningsmessig ingenmannsland var på mange måter hva norske pionerer hadde å forholde seg til, i møtet med de utfordringene som fulgte med jorddammene.

Alvorlige sykdomsutbrudd på fisken i ferskvannsdammene etter tørre somre, er bare ett av stadig nye problemer som med tiden dukket opp i forbindelse med det landbaserte dambruken.³⁴ Is som la seg på dammene om vinteren, løv som tettet ventiler og siler om høsten, dårlig vannsirkulasjon, pumper som sviktet og oter eller mink som forsynte seg fra fiskedammen, var utfordringer som møtte norske pionerer.³⁵ Det største problemet var renholdet. Ekskrementer, fôrspill og død fisk som var et godt skjulested for ulike fiskeparasitter, var en stor utfordring i de utgravde jorddammene. Først da fisken var fjernet og vannet tømt ut, kunne bunnfallet spades bort og dammene kalkes for desinfisering. Både sider og bunn av jord gjorde ikke dette arbeidet noe spesielt enklere.³⁶ Betongdammer ble forsøkt, dette lettet renholdet, men anleggskostnadene ble uforholdsmessig høye, noe som igjen ble en utfordring i forhold til et stramt lånemarkedet på denne tiden. "Reidar, du har misforstått. Fisk skal fiskast, ikkje fôrast".³⁷ Slik lød beskjeden pioner Reidar Marøy fikk høre fra sin lokale banksjef, da han søkte om lån til sitt damanlegg. Banker og offentlige kredittinstitusjoner, med unntak av Distriktenes Utbyggingsfond (DU), var nemlig ikke særlig

³¹ NOU 1977:39: 44

³² Osland 1990: 63-64

³³ Berge 2001: 65-66

³⁴ Møller 2003: 352

³⁵ Osland 1990: 164 og Berge 2001: 46. Veiarbeider Jacob Paulsen fra Kolvereid i Nord-Trøndelag, er en som sterkt fikk erfare isen om vinteren. Han opplevde marerittet, da to av banebarna hans gikk gjennom isen på jorddammene og druknet.

³⁶ Gjedrem 1979: 143

³⁷ Kristiansen og Strand 2002: 83

ivrige etter å låne penger til det de anså å være det reneste "eventyr".³⁸ Finansieringen av pionerprosjektene ble i stor grad gjort gjennom egne sparepenger og inntekter fra annet arbeid. Behov for ordinære inntekter gjorde at de fleste drev fiskeoppdrett ved siden av sitt faste arbeid, enten som hobby eller i bestefall en binæring.³⁹ Dambruket gav ikke de største inntektene. I tillegg til de tekniske utfordringene, måtte også fisken selges, noe som skulle vise seg å være enklere sagt enn gjort.

Den danske porsjonsfisken som var hvit i kjøttet, og mange steder i utlandet regnet som en delikatesse, kunne etter norsk smak absolutt ikke konkurrere i kvalitet med fjellørret og sjøørret.⁴⁰ Her i landet var det ikke tradisjon for å spise "småfisk". Kilofisk var mer nærliggende i et land med forbud mot fangst av undermåls fisk.⁴¹ Det at anleggene i Norge kun ble drevet på sommerhalvåret grunnet lave vassdragstemperaturer om vinteren, gjorde ikke situasjonen enklere. Sesongbetont produksjon førte til at det meste av fisken kom ut på markedet samtidig, noe som endte med at oppdretterne som solgte fisken direkte til ulike kundegrupper, underbydde hverandre.⁴² Prispress og konkurranse oppdretterne mellom var medvirkende til at det tidlig ble diskutert samarbeid om salg og markedsføring. November 1965 ble salgslaget Norsk Ørretomsetning (NØ) stiftet, med et formål om å omsette medlemmenes produksjon av damfisk. Salgslaget skulle samordne og rasjonalisere omsetningen, drive markedsregulering, stabilisere priser og arbeide for kvalitetsforbedring av varene.⁴³ Salget gjennom NØ ble drevet som kommisjonsforretning, men ettersom laget ikke hadde egen driftskapital, kunne derfor avregning med medlemmene først skje etter at oppgjør med kjøper forelå. Salgslaget kunne betale ut et forskudd for vareleveransene, dersom lagets økonomiske stilling tillot det. Distriktenes Utbyggingsfond støttet salgslaget med økonomiske midler, men medlemskap var frivillig og det eksisterte ingen leverings- eller mottaksplikt. Dette vanskeliggjorde arbeidet med å regulere marked og priser.⁴⁴ Norsk Ørretomsetning ble av den grunn ingen suksess som omsetningskanal, og fikk heller aldri full og helhjertet oppslutning fra oppdretterne.

³⁸ Distriktenes Utbyggingsfond så på fiskeoppdrett som en mulighet for ny næringsvirksomhet i utkantstrøkene, og bidro mange pionerer med finansielle tjenester. Til og med 1965 hadde DU gitt 36 tilsagn; 765.000 kroner i lån, og 1,6 millioner kroner i garantier.

³⁹ Didriksen 1987: 51

⁴⁰ Jensen 1962: 47

⁴¹ Didriksen 1989: 19

⁴² Osland 1990: 176 og Gjedrem 1979: 144

⁴³ Møller 2006: 182-183

⁴⁴ Møller 2006: 184

De mange problemene knyttet til produksjonsprosessen førte også til at det ble gjort forsøk på en landsdekkende faglig organisering, men betingelsene for å lykkes med det var ikke spesielt gode. Oppdrettspionerene var nemlig en uensartet gruppe av lærere, bønder, fiskere, forretningsfolk, industrifolk, ja av alle slags folk, som alle hadde ulike forventninger og interesser. Dessuten var de også få og geografisk spredt. Dette gjorde at bestrebelsene ikke førte frem, og at ingen landsdekkende fagforening ble etablert.⁴⁵ Uten statlig støtte i ryggen eller en felles faglig organisasjon å forholde seg til, var 1960-årene slik vi har sett ingen enkel tid for norske oppdrettspionerer. Pioner Endre Rundhovde minnes noen ord den mangeårige direktøren ved Havforskningsinstituttet, Gunnar Rollefsen, sa til ham en gang på femtitallet da oppdrett var i sin spede begynnelse; "Jeg må gjøre deg oppmerksom på det Rundhovde, at pionerens lodd er å gå til grunne".⁴⁶ Disse ordene gjenspeiler nettopp situasjonen på 1960-tallet. De tekniske og økonomiske utfordringene som preget tiåret, gjorde nemlig at de fleste som forsøkte seg med oppdrett av matfisk, valgte å gi seg. Interessen synes faktisk å ha avtatt ut gjennom siste del av tiåret. Det var kun et mindretall som klarte å komme seg gjennom de første vanskelige årene, fikk hjulene til å gå rundt og med det lyktes i å gjøre fiskeoppdrett til en levevei.⁴⁷ Det var ingenting å si på nysgjerrigheten og pågangsmotet, men mangel på kunnskap og kapital var et stort hinder på veien. Pioner Olav Tunold Gjerde er klar i sin sammenfatning av norsk fiskeoppdrett på 1950/60-tallet; "Det var mye å leve for, men lite å leve av".⁴⁸ Det var slik at de som forsøkte seg på fiskeoppdrett, ble langt mer rike på erfaringer enn fortjeneste.

2.3. Gjennombruddet

Ved inngangen til 1970-tallet hadde man drevet med oppdrett av matfisk i Norge i nærmere 20 år, men så langt var fiskeoppdrett på ingen måte blitt noen suksesshistorie. Dette var imidlertid noe som nå skulle endre seg. I løpet av 1970-årene fikk pipen en annen lyd. Med en produksjonsøkning fra knapt 500 tonn fisk i 1971 til rett i overkant av 13.000 tonn i 1981, tok norsk fiskeoppdrett et stort steg i retning av å bli en lønnsom virksomhet stadig flere fikk øyene opp for.⁴⁹ Etter en vanskelig og stagnerende pionerfase er det klart at noe nå var i endring, men hva? Johnny Didriksen som ser på 1970-tallet som den desidert mest

⁴⁵ Hersoug og Holm 1992: 186-187. Samarbeid på det lokale plan endte derimot opp med tre lokale oppdrettslag, ett på Østlandet, ett for området rundt Bergen og ett for Møre og Romsdal. Forskjellige årsaker gjorde det derimot vanskelig å holde disse lagene i gang, og virksomheten ble aldri stor.

⁴⁶ Kristiansen og Strand 2002: 21

⁴⁷ Osland 1990: 167

⁴⁸ Didriksen 1989: 46

⁴⁹ SSB: Fiskeoppdrett. Anlegg med slakt av matfisk og slaktet mengde 1971-2007.

begivenhetsrike perioden i oppdrettsnæringen, bruker stikkordene overgang fra land til sjø og fra ørret til laks, nytt rekrutteringsmønster, organisering og offentlig styring, til å beskrive næringens utvikling i løpet av dette tiåret.⁵⁰ Det er stort sett de samme ordene Dag Magne Berge også bruker til å beskrive en næring som på dette tidspunktet begynte å merke fremgang. Berge går faktisk så langt at han mener det som ble praktisert innen oppdrettsnæringen i løpet av 1970-årene, har satt sitt preg på næringen helt frem til i dag.⁵¹ Det er med andre ord ikke tvil om at disse stikkordene står sentralt i den utviklingen som nå tok til, i det tiåret som forskningslitteraturen omtaler som et gjennombrudd.

2.3.1. Overgang fra landbaserte dammer til merder i sjøen

Norsk fiskeoppdrett var dominert av landbasert damdrift på 1960-tallet, men under pionerenes prøving og feiling i jakten på den best egnete produksjonsteknologien, var det enkelte som uavhengig av hverandre eksperimenterte med oppdrett i sjøvann. Med sjøvannets jevnere og gunstigere temperatur i forhold til elver og ferskvann, lå forholdene her til rette for gode vekstvilkår for fisken, også om vinteren, noe som åpnet mulighetene for helårig fôring.⁵² I 1958 satte brødrene Eilif og Einar Thom fra Vestfold ut regnbueørret i sjøen, oppbevart i en inngjerding med not på påler. Etter å ha lest om oppdrett av fisk i sjøvann under sitt opphold i England under krigen, var nemlig ikke Einar i tvil om at fisken ville trives, noe som viste seg å stemme. Et problem med mye skipstrafikk i området og et uhell hvor anlegget ble påkjørt, førte imidlertid til at prosjektet i sjøen etter kort tid, ble flyttet opp på land i noen utgravde joddammer.⁵³ Det korte oppholdet i sjøen kan kanskje være grunnen til at dette prosjektet ikke er det som har blitt viet størst oppmerksomhet i litteraturen.

Et annet prosjekt som imidlertid er viet mye oppmerksomhet, ble startet opp av brødrene Olav og Karstein Vik i Sykkylven i 1955. Anlegget deres bestod av tre jorddammer; en for rent sjøvann, der de forsøkte å bevise at stamlaks kunne vennes til å gyte i fangenskap, og en dam for brakkvann og en for rent ferskvann, der de gradvis skulle forsøke å tilvenne regnbueørret til sjøvann. Gjennom litteraturens fremstilling er det ofte et uhell de to brødrene blir husket for. Høsten 1956 var det nemlig en del ett år gammel regnbueørret som klarte å forville seg gjennom kanalsystemet som bandt ferskvannsdammen sammen med saltvannsdammen til laksestamfisken. Da laksen skulle tas opp for rognstryking neste høst, oppdaget brødrene at

⁵⁰ Didriksen 1987: 84

⁵¹ Berge 2001: 69

⁵² Gjedrem 1979: 19-20

⁵³ Osland 1990: 26-27

regnbueørreten hadde vokst seg større og feitere enn den som gikk i ferskvann.⁵⁴ Under et foredrag Karstein holdt under et møte i Bergen Jeger og Fiskerforening i 1962, forteller han at litteraturens fremstilling av uhellet er noe han ikke er helt ening i. Han peker på at uhellet gjennom presse og kringkasting har blitt romantisert opp til å ha gitt støytten til de nye oppdagelsene han og broren gjorde på feltet. Karstein forteller at deres forsøk på det tidspunktet uhellet inntraff, alt var kommet godt i gang. Uhellet gjorde at de to bare ble sikker i deres sak ett til to år tidligere enn de hadde regnet med.⁵⁵ Uansett hvordan denne historien fremstilles, så vekket resultatene fra forsøksprosjektet til de to brødrene mye oppmerksomhet. Det var nå bevist at oppdrett av både regnbueørret og laks var mulig i sjøvann.

Oppdagelsen av at regnbueørreten vokste bedre i sjøvann enn i ferskvann, vekket stor interesse blant oppdretterne. Avhengig av de lokale naturforholdene, fant folk nå raskt frem til ulike løsninger for å benytte sjøvann i sine anlegg. Ute ved kysten var det mange som stengte av sund og poller i sjøen hvor strøm, flo og fjære sørget for sirkulasjon og vannutskifting, mens andre ved hjelp av ulike pumpesystemer fikk fylt opp sine jord- og betongdammer med sjøvann.⁵⁶ Problemer med mye rømningsfisk og fôr som gikk til spille i saltvannsparkene, og høye anleggskostnader og ofte tekniske problemer med betongdammene, gjorde derimot at disse nye ideene aldri fikk det store gjennombruddet.⁵⁷ Den løsningen som skulle vise seg å fungere best, var en form for mellomting mellom dam og avsperring, såkalte "flytedammer"/merder. Dette var hovedsakelig notposer som ble holdt utspilt og flytende ved hjelp av krager i treverk, i kombinasjon med isopor, tønner og liknende som oppdrift.⁵⁸ Fordelene ved merdene var flere. Den gode vannutskiftningen tillot tett belegg av fisk, samtidig som de var lette å rense for fôr- og ekskrementrester. Dessuten var de også oversiktlige og lot seg lett flytte i sjøen.⁵⁹ I motsetning til det landbaserte dambruket med sine arealkrav, betongkonstruksjoner og pumpeanlegg, var merdene ikke minst en svært billig teknologi. En økonomisk analyse av anleggstyper fra 1971 viser at den gjennomsnittlige investeringen på jord- og betongdammer var på hele 300.000 kroner, 220.000 kroner på avsperring av sund og poller, mens den for en merd eller merdliknende konstruksjon ikke var mer enn 10.000 kroner. Nå er riktig nok ikke disse tallene de best sammenliknbare ettersom

⁵⁴ Løseth 2000: 308, Hansen 2012: 438 og Didriksen 1989: 19

⁵⁵ "Oppdrett av laks og aure som ny næringsveg". Et foredrag Karstein O. Vik holdt på et møte i Bergen Jeger- og Fiskerforening 13.02.1962.

⁵⁶ Røst 1986: 29 og Jensen 1962: 50-52

⁵⁷ Osland 1990: 161, 166

⁵⁸ "Om flytedammer". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.1 1978.

⁵⁹ Haaland og Møller 2014: 83

anleggene i analysen varierer sterkt med hensyn til utstyr (klekkeri, fryseri etc.).⁶⁰ Men forskjellene i investeringskostnadene var uansett formidable. Ifølge en oppdretter på Herøy i Nordland måtte man noen år senere, i 1977, eksempelvis ikke ut med mer enn 4-5.000 kroner for å finansiere not, dam og tauverk. Dette forutsatte at man snekret merden selv.⁶¹ Den drastiske reduksjonen i investeringskostnader, gjorde det nå langt mer overkommelig for "vanlige folk" uten særlig egenkapital å starte med fiskeoppdrett. Stort sett alle som begynte med oppdrett i løpet av 1970-årene, satset på merder i sjøen av ulik utforming. Ifølge tall fra den offisielle statistikken utgjorde flytedammer i saltvann, det vil si merder, nærmere 70% av det samlede kapasitetsvolumet i 1979 på 1,4 millioner m³.⁶² Blant alle disse merdene var det en modell som var langt mer utbredt enn andre, den såkalte åttekantede "Grøntvedtmerden".

Grøntvedtmerden har opphavlig sitt utspring på Smøla, hvor lensmannsbetjent Ingar Holberg i 1965 bygget sin første flytemerd etter enn åttekantet japansk flytedam, som var avbildet i avisen "Fiskaren".⁶³ Tegninger og beskrivelser av denne merden sendte Holberg til sin lensmannskollega og oppdretter på Hitra, Arne Ratchje, som hadde vist interesse for den. Det var gjennom Ratchje og hans salg av settefisk, Holbergs konsept nådde frem til sildefiskerne Sivert og Ove Grøntvedt, som er personene merden bærer navnet til. De to brødrene tok i bruk den nye flytemerden i 1970, da de etter et mislykket forsøk på oppdrett av regnbueørret i sementkummer på land året før, gikk over til oppdrett av laks i sjøen. Den tilnærmet runde formen passet fiskens svømmeadferd svært godt og gav med det bedre trivsel. Brødrene videreutviklet teknologien til det bedre, og gjorde en del forbedringer.⁶⁴ Sivert har derimot på sine eldre dager uttalt at det egentlig var feil at de nye merdene ble hetende Grøntvedtmerder.⁶⁵ Grunnen til denne uttalelsen kan bedre forstås om vi ser på hva Arne Ratchje forteller. Han hevder nemlig at merden ble bygget etter hans tegninger, hvor han hadde gjort forbedringer av konstruksjonen til Holberg. Arne forteller også at han personlig var hos Grøntvedt og monterte opp deres første merd.⁶⁶ Det var altså ikke brødrene Grøntvedt som oppfant merden som bærer deres navn De tok den først i bruk da innovasjonen var

⁶⁰ Berge 1971: 34-36

⁶¹ Spjelkavik 1992: 81

⁶² NOS: Lakse- og sjøaurefiske 1979: 60. Det resterende var fordelt på avsperringer av sjøpoller (20%), innhegninger (5%), jorddammer (4%) og flytedammer i ferskvann (1%).

⁶³ Osland 1990: 163

⁶⁴ Berge 2000: 164

⁶⁵ Haaland og Møller 2014: 80

⁶⁶ Ratchje 2000: 86. Ratchje forbedret merden ved å skjøte sammen hjørnene med deler av bildekk i stedet for beslag med bolter, noe som dermed gjorde den mer fleksibel i bøler, samtidig som han forsterket den med et solid plastrør langs vannlinjen. Se bilder i vedlegg.

skjedd, men etter rike år som selvstendige fiskere hadde de den nødvendige kapitalen til å sette denne merden i kommersiell drift.⁶⁷ Gode driftsresultater med laks på opp mot 12 kilo på 18 måneder, vekket oppmerksomhet. I litteraturen legges det vekt på at det var brødrenes suksess som bidro til at merdteknologien og denne bestemte modellen fikk det store gjennomslaget som den gjorde. Folk valfartet til Hitra for å se på dette anlegget.⁶⁸ I oppdrettsnæringens overgang fra land til sjø, er det ofte de to brødrene som blir tildelt nøkkelrollen. Hvor stor betydning hadde de?

Resultatene fra Hitra ble raskt kjent, og skal vi tro Sivert Grøntvedt selv ble teknologien raskt en standard i norsk fiskeoppdrett. Ifølge ham foregikk anslagsvis 80% av all oppdrett i årene 1970-1975 i slike åttekantede merder. Det var ikke mange av dem som startet på 1970-tallet som ikke hadde vært på anlegget hans og sett.⁶⁹ Dette er nok utvilsomt et altfor høyt anslag. Det var i hovedsak i Trøndelag og nordover, hvor det knapt var noen som hadde forsøkt fiskeoppdrett før 1970, Grøntvedtmerden primært fikk sin utbredelse. På Vestlandet førte derimot dårlige erfaringer fra tidligere forsøk med merder i sjøen, til at den nye merden vakte liten oppmerksomhet. Mange oppdrettere mente at Grøntvedtmerden var for stor og tung for små anlegg, som det var mange av langs Vestlandskysten. Dessuten var det også innvendinger mot stive flytelementer og altfor mange skjøter som svekket konstruksjonen.⁷⁰ Det var altså en mer skeptisk og kritisk holdning til nye metoder på Vestlandet, hvor det i motsetning til nord i landet var langt flere oppdrettere med erfaring fra tidligere prøving og feiling. Den store ekspansjonen merdteknologien opplevde, bar etter noen år preg av de forskjellige erfaringer som ble gjort i de forskjellige landsdelene. Sør for Stad ble i stor utstrekning nye anlegg startet opp med firkantede merder, mens det i Nord-Norge var Grøntvedtmerden som ble tatt i bruk.⁷¹ En viktig faktor i denne sammenheng var åpenhet. Det var i stor grad brødrenes gjestfrihet overfor nysgjerrige besøkende og ingenting å skjule, som gjorde dem til forbilder. Åpenheten Grøntvedt viste ble eksempelvis en tradisjon i Nord-Norge. De fleste nordnorske oppdretterne hadde åpne telefonlinjer seg i mellom, og kunne sitte i timevis og diskutere problemer og finne løsninger.⁷² Dette viser i stor grad at Grøntvedtmerden og

⁶⁷ I rapportserien "Fisken og Havet" står det i en utgave fra 1973 at den mest vellykkede merden var blitt utviklet av brødrene Grøntvedt. Men bare noen måneder senere samme året, blir det utgitt en 2. utgave hvor det er gjort mindre rettelser. I denne utgaven står det at den mest vellykkede merden var blitt konstruert av Ingar Holberg på Smøla, og at den i modifisert form var blitt tatt i bruk på Hitra, blant annet av Grøntvedt.

⁶⁸ Se bl.a. Osland 1990, Berge 2001, Didriksen 1989, Johnsen og Lindal 2006 og Haaland og Møller 2014.

⁶⁹ Berge 2001: 81, 83

⁷⁰ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 8-9

⁷¹ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 9.

⁷² Johnsen og Lindal 2006: 26

brødrene den bærer navnet til, først og fremst var av betydning for utviklingen av oppdrettsnæringen fra Trøndelag og nordover. En like viktig nøkkelrolle kan det ikke sies at de hadde når det gjelder utviklingen sør for Stad.

2.3.2. Laksen overtar

Brødrene Olav og Karstein Vik brøt en viktig barriere da de beviste at laks som var fôret opp fra rognstadiet, også kunne avgi rogn. I 1960-årene ble det gjort flere forsøk på å oppdrette laks, men lite kjennskap til hvilke krav denne fisken stilte til fôr og miljø, og hvilken motstandskraft den hadde mot ulike sykdomsangrep, bød på en rekke utfordringer.⁷³ Laksen var på mange måter mer kravstor enn regnbueørreten. I mindre flytedammer hvor det gikk forholdsvis godt med regnbueørret, vokste laksen langsomt. Det viste seg at den krevde større dammer dersom veksten skulle bli tilfredsstillende.⁷⁴ Vanskelige matvaner var også en utfordring mange måtte stri med. Hadde laksen først fått smaken på en ting, var den vond å vende. Dette var noe Bjarne Svendsen fra Bømlo, virkelig fikk oppleve. For å fremskaffe rødfarge i kjøttet gjorde Bjarne mange forsøk på å få laksen til å spise reker, men samme hvor mye han balte, snuste ikke laksen på det. Den ville kun ha hel tobis og brisling. Bjarne vurderte derfor å prøve og fylle brisling med raudåte, men før han kom så langt døde laksen av alger.⁷⁵ Døde gjorde også laksen til Olav Tunold Gjerde fra Strandebarm, da den fikk sykdommen vibriose. Problemet i dette tilfellet var at ingen kunne si hva som feilet fisken, eller hva man skulle gjøre med den. Akkurat denne uvissheten var grunnen til at det kun ble med dette ene forsøket for Olav.⁷⁶ Risikoen for å mislykkes var stor. De fleste valgte derfor å vente til det var mer informasjon å hente.

Laksen sitt gjennombrudd kom først rundt midten av 1970-tallet. Brødrene Grøntvedt var blant de første som lyktes med laks i merdene, og fikk etter hvert følge av stadig flere oppdrettere. Med overgangen fra damanlegg på land til merdoppdrett i sjøen, var det mange som begynte å sysle med spørsmålet om regnbueørret egentlig var den fisken det burde satses på. Etter hvert som oppdretterne gikk over til å ale opp ørret i sjøvann, fikk de nemlig et produkt som var mye større enn den kontinentale porsjonsørreten, og som viste seg å ikke være tilpasset det europeiske forbrukermønsteret. Stor ørret var lite kjent og anvendt i utlandet, og lå ikke i europeernes spisevaner. Oppdretterne stod overfor et marked som på

⁷³ Gjerdåker 1991: 207

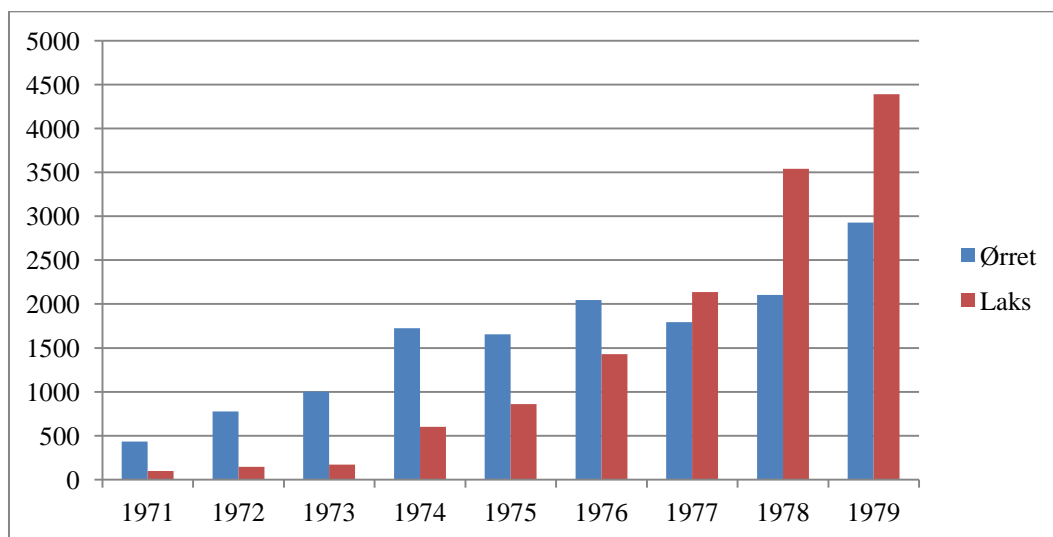
⁷⁴ Berg 1986: 146

⁷⁵ Osland 1990: 174

⁷⁶ Didriksen 1989: 24

mange måter enda ikke var etablert.⁷⁷ Problemer med å få omsatt all fisken, gjorde at flere nå så på laksen som et alternativ. Det europeiske laksefiskmarkedet på denne tiden var dominert av damoppdrettet porsjonsørret produsert i sentraleuropeiske land og importert stillehavslaks fisket i farvannene utenfor USA og Canada. Markedet for atlantehavslaks var eksklusivt og basert på et nokså begrenset fiske. Endring til oppdrett av storlaks innebar derfor et skifte til et potensielt mer lukrativ marked.⁷⁸ Dag Magne Berge beskriver det med ganske gode ord når han sier at den norske oppdrettslaksen bokstavelig talt kom til "duk og dekket bord". Et internasjonalt marked for villaks med faste mottaks- og distribusjonsledd basert på løpende etterspørsel, gav laksen et helt annet markedspotensiale enn ørreten. Samtidig var også prisen på laks betydelig høyere enn ørret, ofte dobbelt så høy, og gjorde det dermed langt mer lønnsomt.⁷⁹ Dessuten var det slik at ørreten fikk et sterkt handikap i forhold til laksen, da Norge i 1972 første gang sa nei til medlemskap i EF. Det ble nemlig da lagt en ekstraavgift på 12% på ørret mot to prosent på laks. Bakgrunnen var at EF ønsket å beskytte sin egen produksjon av ørret, mens ingen av medlemslandene den gang hadde produksjon av laks.⁸⁰ Gode priser og stor etterspørsel førte til en sterk interesse for å begynne med laks, noe som tydelig kommer til uttrykk i produksjonstallene. Mengden slaktet laks steg markert fra 1974 og utover, og har siden 1977 da det for første gang ble slaktet mer laks enn ørret, vært helt dominerende i norsk fiskeoppdrett.

Diagram 2.1: Slaktet mengde laks og regnbueørret 1971-1979 (tonn)

Kilde: NOS Lakse- og sjøaurefiske 1979: tabell 32.

⁷⁷ NOU 1977:39: 81 og Grytås 1991: 40

⁷⁸ Aarset og Rusten 2007: 9

⁷⁹ Berge 2001: 72-73.

⁸⁰ Lerøy jr og Kippenbroeck 1999: 69

2.3.3. Nye aktører

Fiskeoppdrett på 1960-tallet var som nevnt noe folk drev på med ved siden av sitt faste arbeid, enten som hobby eller binæring. Skal vi tro Johnny Didriksen var kombinasjonene trolig like mange som det var oppdrettere. Blant de intervjuede pionerene i hans arbeid, finner vi yrkestitler som industriarbeider, arkitekt, gartner og hotelleier.⁸¹ På bakgrunn av alle intervjuene Erna Osland har gjort i sitt arbeid, kan vi også tilføye yrkestitler som lensmann, kjøpmann og garver.⁸² Oppdretterne i 1960-årene hadde svært ulik bakgrunn. Det var mangfold og variasjon, ikke likhet. Pionerene selv forteller dessuten at de som drev med oppdrett på denne tiden, var alle mulige slags folk. Det fantes ikke noe entydig rekrutteringsmønster.⁸³ Dette var derimot noe som ifølge litteraturen endret seg betraktelig i løpet av 1970-årene. De nye aktørene som nå fattet interesse for og satset på den nye næringen, var i første rekke personer med bakgrunn i fiskerinæringen. I en undersøkelse utført ved Norges Handelshøyskole i 1980, står det at 43% av eierne av oppdrettsanleggene på den tiden hadde yrkesbakgrunn fra denne næringen.⁸⁴ Akkurat dette er noe vi vil se nærmere på i de to neste kapitlene, men som vi har sett innledningsvis i oppgaven legges det i litteraturen stor vekt på den rollen fiskere, fiskebåtreidere og fiskeindustriens folk spilte i utviklingen av oppdrettsnæringen i 1970-årene.

Overgangen fra land til sjø flyttet ikke bare fiskeoppdrett til fiskernes element, men brakte samtidig også fiskernes kunnskap til oppdrettsnæringen. Merdens gjennombrudd innebar en teknologioverføring fra den tradisjonelle fiskerinæringen. Norske fiskere, spesielt fra ringnotflåten, hadde lange tradisjoner for å holde fisk levende i nøter eller stenger. Samtidig tok også fiskerne med seg mye kunnskap om båt, vær og vind, samt strømningsforhold, temperatur og saltholdighet, som den nye måten å drive oppdrett på forutsatte at man kunne.⁸⁵ Sivert Grøntvedt understreker dette: "Vi fiskarar var vane med å ha fisk i merdar og fortøying av nøter. Akkurat der hadde vi erfaring, der var vi spesialistar".⁸⁶ En annen ting som kom godt med i forbindelse med fôr og fôring, var kunnskaper om villaksens matvaner. Foruten avskjæret fra fiskeindustrien, var også lodde, sild og brisling en god meny. I tillegg ble også rekeskall brukt som tilsetning for å fremme rødfargen. Dette var mat fiskere hadde funnet i

⁸¹ Didriksen 1989: 13

⁸² Osland 1990: 54, 128 og 154

⁸³ Didriksen 1987: 51

⁸⁴ Bringsvor og Gerhardsen 1980: 12

⁸⁵ Berge 2001: 82

⁸⁶ Osland 1990: 95

buken på villaksen i sin fangst. Og når det gjelder matvaner, var også tidspunktet for når den spiste av betydning. Det var nemlig blant forskere tvil om laksen ville ta til seg mat på vinterstid når sjøtemperaturen var under fem grader, men fra fangst i Barentshavet var det mange fiskere som hadde gjort andre erfaringer. Laksen som ble fanget her hadde ofte buken full av mat.⁸⁷ Det er med andre ord ikke tvil om at den erfaring og kunnskap som fiskerne satt inne med har vært av betydning i utviklingen av oppdrettsnæringen.

2.3.4. Norske Fiskeoppdretteres Forening

Stiftelsen av Norske Fiskeoppdretteres Forening (NFF) i 1970, var et viktig steg på veien bort fra pionertidens forsøksstadium. Foreningen skulle bli den viktige støttne oppdretterne til nå hadde manglet. Formålet til den landsomfattende organisasjonen var å fremme den faglige og økonomiske veiledningen blant oppdretterne, og arbeide for en gjennomføring av deres ønsker og krav overfor de offentlige myndigheter.⁸⁸ Det store behovet for kunnskap gjorde at NFF de første årene la stor vekt på opplæring og informasjon til medlemmene. Dette arbeidet ble utført på flere måter. Takket være økonomisk bistand og faglig støtte fra Fiskeridirektoratet og fra Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, ble det blant annet arrangert kurs for oppdretterne i forbindelse med årsmøtene i NFF.⁸⁹ Representanter fra ulike forskningsmiljøer, Fiskeridirektoratet og fôrfirmaer var faste gjester og foredragsholdere på disse kursene. Årsmøtene ble et viktig samlingspunkt hvor medlemmer og profesjonelle fagfolk møttes til utveksling av kunnskap og egne erfaringer, og var med på å styrke samholdet innad i næringen.⁹⁰ Under møtene delte ofte oppdretterne seg inn i grupper og arbeidet med ulike faglige temaer, som oppbygging av merder og fôrspørsmål. Innstillingene fra dette arbeidet ble gjort tilgjengelig for alle.⁹¹ Det samme var også tilfellet med innlegg og foredrag, som ble distribuert til medlemmene etter kurset.

Formidling av fagstoff var en oppgave NFF la ned mye tid og arbeid i. Utallige henvendelser fra medlemmer med alle mulige slags spørsmål, var noe foreningens sekretær selv forsøkte å svare på, eller som han videresendte til andre faginstanser.⁹² Mye informasjon ble også mangfoldiggjort og sendt ut til medlemmene. Et eksempel er et lite orienteringshefte fra 1972, hvor en del data og opplysninger av interesse for dem som ville starte med oppdrett var samlet

⁸⁷ Gjerdåker 1991: 213

⁸⁸ Hersoug og Holm 1992: 187

⁸⁹ NOU 1977::39: 45

⁹⁰ Johnsen og Lindal 2006: 41 og Hansen 2012: 443

⁹¹ Sele 1998: 46

⁹² Didriksen 1987: 94

sammen. I dette heftet var det også lister over anbefalt faglitteratur, de mest aktuelle veiledningsinstitusjoner og firmaer som forhandlet utstyr.⁹³ Tanken bak dette heftet var at det skulle være til hjelp og veiledning for nye oppdrettere. I 1976 begynte NFF å gi ut et eget medlemsblad, "Norsk Fiskeoppdrett". Fagbladet bidro til en rask og systematisert spredning av informasjon og forskningsresultater, samtidig som det åpnet for en toveis kommunikasjon mellom forening og medlemmer.⁹⁴

Når det gjelder det andre formålet, var det alt fra første dag klart for NFF at myndighetene måtte engasjere seg sterkere i den nye næringen. Noe av det første foreningen gjorde etter at den ble stiftet i 1970, var å nedsette et utvalg (Devikutvalget).⁹⁵ Dette utvalget fikk i oppgave å utrede hvilke offentlige og organisasjonsmessige tiltak som burde iverksettes for å oppnå en hensiktsmessig utbygging av oppdrettsnæringen. I innstillingen som ble lagt frem i november 1971, ble det konkludert med at utfordringene for videre utvikling av oppdrettsnæringen lå innen forskning og veiledning, som var et offentlig ansvarsområde. På bakgrunn av dette mente utvalget at det burde nedsettes et statlig bransjeutvalg til å koordinere den offentlige, organisasjonsmessige og private aktiviteten, og til å utrede tiltak for å fremme oppdrettsnæringen på en best mulig måte. Devikutvalget foreslo at NFF måtte henvende seg til myndighetene med oppfordring om å nedsette et slikt utvalg.⁹⁶ NFF tok raskt ansvar og sendte bare en måned senere, anmodning til Regjeringen om å få oppnevnt et slikt bransjeutvalg.⁹⁷ Foreningen presset på, men ble oppfordringen fulgt opp?

2.4. Statlig engasjement

Fiskeoppdretterne måtte som vi har sett under pionertiden greie seg alene uten hjelp eller støtte fra det offentlige. Et forsøk på å engasjere myndighetene ble riktig nok gjort gjennom en interpellasjon i Stortinget i 1961. Etter at en reportasje fra anlegget til brødrene Vik ble sendt på radio, meldte stortingsrepresentant Johan Karlsen et grunnlagt spørsmål til landbruksministeren, om Regjeringen ville foreta seg noe for å støtte opp om slike forsøk.⁹⁸

⁹³ "Orientering om oppdrett av matfisk". Et informasjonshefte utgitt av Norske Fiskeoppdretteres Forening i januar 1972, MMVs arkiv.

⁹⁴ "Medlemsblad - en ny giv for næringen". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.1 1976.

⁹⁵ Utvalget hadde følgende medlemmer: Ole Devik (leder). Havforsker Dag Møller (Havforskningsinstituttet). Formann Arne Ratchje (Norske Fiskeoppdretteres Forening). Fiskerikonsulent Christian Senstad (Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske). Disponent Kåre Skutvik (Norsk Ørretomsetning). Konsulent Jørund Try (Distriktenes Utbyggingsfond).

⁹⁶ Devikutvalget 1971: 2, 20-22

⁹⁷ Berge 2001: 93

⁹⁸ "Norlaks i Sykkylven: Første oppdrettsanlegg i sjøvann i verden". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.10 1984.

Etter de oppsiktsvekkende resultatene brødrene Vik hadde oppnådd, var ikke Karlsen i tvil om at landet stod overfor et prosjekt av store dimensjoner for en fremtidig næringsutvikling. Interessen for å begynne med oppdrett var stor, men mangelfullt kunnskapsnivå innebar imidlertid en risiko for store økonomiske tap. Den kunnskapen som fantes om oppdrett av regnbueørret i sjøvann, bygget kun på resultater fra forsøk gjort av ufaglærte pionerer. Det var med andre ord et behov for skikkelig opplæring. Karlsen etterlyste et større statlig engasjement.⁹⁹ Landbruksminister Einar Wøhni vedgikk i sitt svar at fiskeoppdrett i og for seg fortjente større offentlig interesse, men understreket samtidig at erfaringsgrunnlaget var svakt og at det derfor ikke burde iverksettes noe i landsmålestokk før det var klart om dette virkelig var en lønnsom næring.¹⁰⁰ Vente og se var bokstavelig talt hva myndighetene gjorde. Spørsmålet til Karlsen ble aldri fulgt opp. Forsøket på å engasjere myndighetene rant ut i sanden. Det skulle faktisk gå nærmere ti år før fiskeoppdrett igjen ble et politisk tema.

Når spørsmålet vedrørende oppdrett på ny ble drøftet på Stortinget i februar 1972, var problemstillingen fremdeles den samme. Denne gangen var det stortingsrepresentant Ingvald Ulveseth som stilte fiskeriministeren spørsmålet om hva Regjeringen ville gjøre for å fremme en mer målbevisst innsats når det gjaldt oppdrett av fisk i fjorder og vassdrag.¹⁰¹ Grunnen til at spørsmålet spesielt ble rettet til fiskeriministeren, var fordi Ulveseth selv mente at de beste utviklingsvilkårene for næringen lå i sjøen, og at det var en naturlig oppgave for Fiskeridepartementet å samordne innsatsen.¹⁰² Dag Møller mener nettopp skiftet av departemental adressat representerer utviklingen næringen hadde vært gjennom siden interpellasjonen i 1961. Den var nå tungt etablert som en havbruksvirksomhet.¹⁰³ I sitt innlegg var Ulveseth klar på at det trengtes økt statlig innsats i forskning og forsøk for å realisere utviklingsmulighetene for oppdrett i sjøen. Det var da viktig at disse forskningsprosjektene ble best mulig samordnet slik at man unngikk unødvendig overlapping, og slik at forskningsresultatene kom oppdretterne og næringen til gode. Og for å klare det, ville det være nødvendig med en god informasjonstjeneste, bedre opplæringsvilkår for oppdretterne og en fast veiledningstjeneste. I den sammenheng støttet Ulveseth seg til Devikutvalgets anbefaling av et bransjeutvalg, som han håpet Regjeringen også ville gå inn for, og som kunne

⁹⁹ St.forh. nr.348-49 (1960-61): 2779-2780

¹⁰⁰ St.forh. nr.348-49 (1960-61): 2781-2782

¹⁰¹ St.forh. nr.280 (1971-72): 2232. Ulveseth meldte interpellasjonen allerede i 1970, men grunnet omstendelig saksbehandling og et regjeringsskifte i mars 1971, ble den først behandlet i Stortinget 11. februar 1972.

¹⁰² Møller 2003: 358

¹⁰³ Møller 2003: 358

bistå den i dette arbeidet.¹⁰⁴ Via Devikutvalgets innstilling var det en klar linje fra Karlsens interpellasjon i 1961 til Ulveseth sin i 1972. Alle endte med krav om økt offentlig innsats når det gjaldt veiledning, undervisning og forskning innenfor fiskeoppdrett. Fiskeriminister Magnus Andersen delte samme oppfatning som Ulveseth, og i sitt svar lovet han at Fiskeridepartementet og Landbruksdepartementet sammen skulle nedsette et offentlig utvalg snarest mulig, for å utrede disse spørsmålene og hva som måtte til for å gjøre fiskeoppdrett til en levedyktig næring.¹⁰⁵ Denne gangen var det i motsetning til forrige gang myndighetene lovet noe, handlig bak ordene. Det gikk ikke lang tid før et utvalg ble nedsatt.

2.4.1. Lysøutvalget

Den 25. februar 1972 etter tilrådning fra Fiskeridepartementet, nok dels som følge av både Ulveseths interpellasjon og brevet fra NFF, oppnevnte Regjeringen Lysøutvalget med tidligere fiskeriminister (1955-1963) og daværende fylkesmann i Sør-Trøndelag, Nils Lysø, som formann.¹⁰⁶ Utvalgets sammensetning bestod av representanter fra både fiskerinæringen, landbruket og oppdrettsnæringen. Dette var representanter som dekket et bredt fagområde innefor fiskeoppdrett, både teoretisk og praktisk.¹⁰⁷ Oppnevningen av Lysøutvalget markerte på mange måter starten på det statlige engasjementet i oppdrettsnæringen, og skulle bli retningsbestemmende for næringens videre utvikling. I mandatet fikk utvalget i oppgave å utrede mulighetene for klekking og oppdrett av fisk som levedyktig næringsvei. Dette innbar flere oppgaver. Blant annet skulle utvalget vurdere hvordan den nye næringen best kunne organiseres, og se nærmere på behovet for konsulent- og veiledningstjeneste. Videre skulle det vurdere behovet for forskning og foreta en prioritering av forskningsoppgavene, samt foreslå hvordan disse best kunne gjennomføres. Det hvilte også på utvalget å kartlegge de rettsreglene som var gjeldene for fiskeoppdrett og vurdere behovet for nye lovbestemmelser, da spesielt bestemmelser som ble sett på som nødvendige for å regulere næringen.¹⁰⁸

Det var altså et bredt og omfattende mandat Lysøutvalget ble gitt. Sjelden har et offentlig utvalg hatt så store muligheter til å forme en næring fra grunnen av. Gjennom sitt femårige

¹⁰⁴ St.forh. nr.280 (1971-72): 2232-2234

¹⁰⁵ St.forh. nr.280 (1971-72): 2234-2235

¹⁰⁶ NOU 1977:39: 7, 128.

¹⁰⁷ Utvalget hadde følgende medlemmer: Fylkesmann Nils Lysø (leder). Kontorsjef Fritjof Amundsen (Fiskeridepartementet). Veterinærinspektør Olav Gladhaug (Landbruksdepartementet). Fisker/fiskeoppdretter Sivert Grøntvedt (Norges Fiskerlag). Havforsker Dag Møller (Havforskningsinstituttet). Fiskeoppdretter Erling Osland (Norske Fiskeoppdretteres Forening). Professor Harald Skjærvold (Norges Landbrukshøgskole). Direktør Einar Wøhni (Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske).

¹⁰⁸ NOU 1977:39: 7

virke la utvalget premissene for oppdrettspolitikken og dermed næringens utvikling i lang tid fremover.¹⁰⁹ Et punkt utvalget fikk avgjørende innflytelse på, var den administrative forankringen. Flertallet av representantene var av den oppfatning at oppdrettsnæringen måtte administreres av det departementet som på bakgrunn av tradisjoner og sakkunnskaper, hadde størst mulighet til å utvikle akvakultur i hele sin bredde. Med de siste årenes tekniske endringer og lokalisering i sjøen, mente flertallet at oppdrettsnæringen burde legges under Fiskeridepartementet. Departementets biologer og oseanografer var de som hadde den fremste kompetanse på alle spørsmål vedrørende det marine miljø, som var der man nå trodde fremtiden til den nye næringen lå.¹¹⁰ For NFF som hadde gått i bresjen for et offentlig utvalg, kan på mange måter Lysøutvalget betraktes som en seier. kontakten til offentlige myndigheter ble nå institusjonalisert, samtidig som disse ble ansvarliggjort.¹¹¹ Fra nærmest å være oversett, var fiskeoppdrett nå blitt gjenstand for systematisk oppmerksomhet fra offentlige myndigheter, som skulle medvirke på flere måter i utviklingen av næringen, der statlig regulering står som et sentralt begrep.

2.4.2. Midlertidig konsesjonslov av 1973

Lysøutvalget hadde ikke sittet lenge sammen før det så behovet for reguleringsbestemmelser. Oppdrettsnæringen var i ferd med å gå inn i en ny, mer intensiv fase, kjennetegnet av overgang til sjøbasert merddrift og en sterkere satsing på laks fremfor regnbueørret. Stadig nye aktører etablerte seg, og produksjonen økte raskt. Etter utvalgets oppfatning gikk utviklingen i næringen svært fort, og den sterke interessen for etablering og investering i fiskeoppdrett skapte behov for en snarlig offentlig regulering av næringen. Man kunne ikke vente til den endelige innstillingen forelå. På denne bakgrunn sendte utvalget i januar 1973 et brev til Fiskeridepartementet, med gjenpart til Landbruksdepartementet og Miljødepartementet, med forslag om å innføre en konsesjonsordning for oppdrettsnæringen.¹¹² I brevet er det et forslag til midlertidig lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og oppdrett av fisk. Etter erfaringene fra 1960-årene så utvalget det som viktig at nye anlegg ble planlagt på en tilfredsstillende måte, så vel økonomisk som teknisk. En god plassering av anlegget var i den sammenheng også av betydning, blant annet av hensyn til gode vekstforhold for fisken og for å unngå forurensning. Det var viktig å hindre etablering av anlegg som ikke tilfredsstilte tekniske, helse- og sunnhetsmessige krav, og som

¹⁰⁹ Hersoug og Holm 1992: 188

¹¹⁰ NOU 1977:39: 132-133

¹¹¹ Didriksen 1987: 96

¹¹² Kolle 2014b: 152

kunne utgjøre en fare for spredning av sykdommer. I lovforslagets paragraf 2 står det at slike anlegg ikke skal gis tillatelse. Under samme paragraf blir det også foreslått en øvre produksjonsgrense på 50 tonn laks og/eller 100 tonn regnbueørret. Tanken bak denne grensen var å hindre etablering av rene industrianlegg. Den nye næringen ble av utvalget nemlig ansett som et viktig bidrag for å styrke næringsgrunnlaget i distriktet, og i den forbindelse var det lite ønskelig med anlegg av industriell karakter.¹¹³ Det er med andre ord klart at det var en distriktsnæring bestående av små selvstendige anlegg, eid av oppdretterne selv, som var næringsstrukturen Lysøutvalget la opp til gjennom konsesjonsordningen.

I forbindelse med utarbeidingen av den midlertidige konsesjonsloven sendte Fiskeridepartementet og Landbruksdepartementet Lysøutvalgets forslag ut på høring til flere organisasjoner som soknet inn under departementene.¹¹⁴ Norske Fiskeoppdretteres Forening var en av dem. I sin uttalelse sluttet foreningen seg til ideen om konsesjonsloven, da den også ønsket å holde industri- og kapitalinteressene borte fra næringen. Men når det gjaldt forslaget om produksjonsbegrensningen, var det noe foreningen ikke ønsket. Etter dens mening representerte de andre bestemmelsene i paragraf 2 allerede en fullgod sikkerhet mot uønsket industriell stordrift.¹¹⁵ En som derimot støttet forslaget om produksjonsbegrensningen, var Norges Bondelag. Utviklingstendensene viste klart at dersom ikke en slik regulering ble satt inn så raskt som mulig, var det en fare for at fiskeoppdrett ville bli en spekulasjonsbetont produksjon med kapitalinteresser som hovedmotiv. Men Bondelaget som ønsket fiskeoppdrett som en binæring til landbruket, mente imidlertid at produksjonsgrensen i lovutkastet var for høy, og at den ikke burde overstige 20 tonn laks eller 40 tonn regnbueørret.¹¹⁶ Dette var en grense de andre landbruksorganisasjonene, som også ønsket fiskeoppdrett som en binæring, støttet opp om. Tilbakemeldingene på forslaget om produksjonsgrensen var altså delte, men ønsket om en offentlig regulering var samstemt.

¹¹³ "Forslag til midlertidig lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk". Brev fra Lysøutvalget til Fiskeridepartementet 23.01.1973, MMVs arkiv.

¹¹⁴ Maråk 1990: 60

¹¹⁵ Brev fra Norske Fiskeoppdretteres Forening til fiskeridirektøren datert 22.02.1973, her etter Ot.prp. nr.46 (1972-73). Eivind Maråk mener NFF hadde et tvetydig syn på produksjonsgrensen. På den ene siden ønsket man å "klippe tærne av storindustrien", mens på den andre siden mente man at grensen var overdrevet. Maråk mener NFF på denne måten ønsket å reservere muligheten til vekst for sine egne medlemmer, hvor konsesjonsordningen ville fungere som en barriere mot truende konkurrenter.

¹¹⁶ "Forslag til lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk". Brev fra Norges Bondelag til Landbruksdepartementet 16.02.1973.

På bakgrunn av Lysøutvalgets delinnstilling og høringsrunden fremmet Fiskeridepartementet en proposisjon om den midlertidige konsesjonsloven, som i all hovedsak fulgte forslaget til utvalget, bortsett fra noen få punkt. Bestemmelsene om produksjonsbegrensning ble fjernet, da departementet mente at spørsmålet var for lite utredet til at det kunne fastsettes en øvre grense. Departementet ønsket i stedet å fastsette et tak for anleggenes størrelse ved utformingen av forskriftene.¹¹⁷ Proposisjonen ble først behandlet i Sjøfarts- og fiskerikomiteen som gav sin tilslutning til framlegget. I sin innstilling delte også komiteen synspunktet til flertallet i Lysøutvalget med tanke på hvilket departement og forvaltningsorgan oppdrettsnæringen skulle tilhøre. Slik fiskeoppdrett så ut til å utvikle seg, var dette en tydelig kystnæring. Kravet til naturgitte forutsetninger (miljø) og fôrbehov, underbygget dette synet. Dessuten var oppdrett av laks og ørret sannsynligvis begynnelsen til oppdrett og dyrking av flere fiskeslag, skalldyr og skjell. Komiteen valgte derfor å henstille Regjeringen om å føre sakfeltet fiskeoppdrett til konsum til Fiskeridepartementet.¹¹⁸ Innstillingen ble enstemmig oversendt til Odelstinget for behandling, der forslaget fikk flertall.¹¹⁹ Etter at den midlertidige konsesjonsloven var vedtatt i Stortinget, bestemte Regjeringen umiddelbart at forvaltningen av den nye loven skulle legges til Fiskeridepartementet.¹²⁰ Det første skrittet på veien mot en endelig politisk tilknytning var nå tatt, og arbeidet med å få satt loven ut i livet kunne begynne.

2.5. Oppsummering

Perioden 1960 til 1980 var starten på utbyggingen av en levedyktig oppdrettsnæring i Norge. Norsk fiskeoppdrett ble aldri en kopi av det kontinentale dambruket. Utviklingsarbeidet som ble drevet på pioneranleggene resulterte i en oppdrettsnæring med særnorske trekk og et stort utviklingspotensial. Overgangen fra det problemfylte dambruket på land til den rimeligere, mer effektive og enklere merddriften i sjøen, og den sterkere satsingen på laks som det var et større marked for og en langt høyere pris på enn regnbueørret, åpnet for store vekstmuligheter. Sammen med lavere kapitalkrav, faglig støtte i ryggen og et større politisk engasjement, åpnet den nye produksjonsformen muligheten for flere til å begynne med oppdrett, en sjanse mange valgte å gripe. Gode resultater gjorde at flere fikk øynene opp for fiskeoppdrett, men hvem var egentlig de nye aktørene?

¹¹⁷ Ot.prp. nr.46 (1972-73): 13

¹¹⁸ Innst.O.nr.57 (1972-73): 313, 315

¹¹⁹ Forhandlinger i Odelstinget nr.57, sak nr.9 (25. mai 1973): 453

¹²⁰ Kgl.res. 22. juni 1973.

3. MYNDIGHETENES REGISTRERING AV ALLE FISKEOPPDRETTENE

3.1. Innledning

Offentlig regulering av den sterkt økende interessen for fiskeoppdrett, var formålet med den midlertidige konsesjonsloven. Uten tilbakevirkende kraft var det slik at de som allerede drev fiskeoppdrett, hadde rett til fortsatt å holde på så lenge virksomheten foregikk på samme sted og i samme form, som før loven. Det ble derfor fra fiskerimyndighetenes side ansett som nødvendig å foreta en registrering av alle oppdrettsanlegg som var i drift, under bygging eller planlegging på det tidspunktet loven tok til å gjelde. Disse anleggene falt utenfor konsesjonsplikten, og av den grunn så myndighetene det som nødvendig å få en best mulig oversikt, for på den måten å kunne bedømme produksjonskapasiteten, og for å avgjøre når konsesjonssøknad var nødvendig, for eksempel ved flytting, utvidelse eller overgang til andre arter.¹²¹ Respekt for lovens bestemmelser og forskrifter måtte sikres. Med en registrering av oppdrettsanlegg kunne så vel tidspunkt som omfang av senere utvidelser, bringes på det rene. Det skulle ikke være noen tvil angående plikten til å søke konsesjon for oppdrett i fremtiden.¹²² Uten oversikt over hvem som drev med fiskeoppdrett, var det ikke en spesielt enkel situasjon myndighetene stod overfor ved gjennomføringen av den midlertidige konsesjonsloven. På hvilken måte ble de ukjente oppdretterne registrert? I dette kapitlet vil gjennomføringen av fiskerimyndighetenes registreringsarbeid drøftes. Deretter vil det gjøres en nærmere studie av resultatene fra dette arbeidet. Hvor mange oppdrettere var det, og hvem var de? Var det fremdeles noen pionerer fra dambruket som var aktive? Kapitlet tar sikte på å kartlegge alle disse oppdretterne, og se nærmere på hvordan de kom i gang, og hvordan de drev sine anlegg.

3.2. Egenregistreringen

Den 3. juli 1973 kom representanter fra Fiskeridepartementet og -direktoratet sammen til et møte i Bergen for å drøfte spørsmål knyttet til gjennomføringen av den midlertidige konsesjonsloven. Etter flere diskusjoner og synspunkter fra de fremmøtte, ble til slutt en endelig kunngjøring om loven og hva den gikk ut på, ferdigstilt og besluttet på dette møtet. I denne kunngjøringen var det en plan for hvordan oppdretterne skulle registreres.¹²³ Gjennom en form for egenregistrering ble alle som drev oppdrettsanlegg eller hadde slike under

¹²¹ St.meld. nr.71 (1979-80): 34, og notat av tidligere underdirektør i Fiskeridirektoratet Anne-Karin Natås 24.10.2013, vedlegg i e-post til Edgar Hovland, videresendt til meg 07.11.2013.

¹²² ”Gjennomføring av konsesjonsloven om fiskeoppdrett, fiskeridirektoratets beredskap”. Skriv fra Havforskningsinstituttets direktør Gunnar Sætersdal til fiskeridirektør Klaus Sunnanå 18.06.1973, FIDIRs arkiv.

¹²³ ”Konferanse om midlertidig lov om oppdrett av fisk m.v. i Fiskeridirektoratets møtesal 3.7.1973 kl. 10.30”. Notat av kontorsjef i Fiskeridirektoratet Frithjof Amundsen 05.07.1973, FIDIRs arkiv.

bygging, pålagt å fylle ut et skjema utarbeidet av fagfolk i direktoratet, og sende det inn før 15. august. Anlegg som eventuelt ikke overholdt denne fristen ville ifølge kunngjøringen, bli ansett som "ikke etablert". De som ikke fulgte opp påbudet om registreringen, mistet med andre ord sine rettigheter. Ansvaret hvilte altså på oppdretterne, som faktisk selv måtte henvende seg til direktoratet for å få tak i det nødvendige skjemaet.¹²⁴ Ved utfylling av dette registreringsskjemaet måtte anleggets navn, lokalisering og etableringsår oppgis. Det var også noen spørsmål angående anleggstype og produksjonskapasitet, som måtte besvares.¹²⁵ Myndighetene ønsket tydelig en detaljert registrering av situasjonen i den nye næringen, samtidig som den var ute etter en statistikk over produksjonen i forhold til markedet. Med en frist på knapt halvannen måned var det derfor viktig at dette arbeidet ble iverksatt umiddelbart, og at opplysningene om egenregistreringen nådde ut til dem som drev med fiskeoppdrett. Spørsmålet er hvordan dette egentlig ble utført. I notatet fra møtet i Bergen står det nemlig ingenting om publisering av kunngjøringen, annet enn at registreringsskjemaene umiddelbart etter møtet ble sendt til fiskeridirektøren for distribuering.¹²⁶ Ettersom målet med registreringen nettopp var å få en oversikt over alle som drev med fiskeoppdrett, er spørsmålet hvordan informasjonen om dette arbeidet egentlig nådde ut til de "ukjente" oppdretterne?

Registrering av aktive oppdrettere var på mange måter et arbeid Fiskeridirektoratet hadde tjuvstartet. Da forskergruppen for akvakultur ved Havforskningsinstituttet ble opprettet vinteren 1972, så forskerne et klart behov for personlig kontakt med dem som drev fiskeoppdrett, for på den måten lettere å kunne prioritere forskningsoppgaver. Gjennom brev og telefonsamtaler tok gruppen kontakt med flere oppdrettere rundt om i landet, og i løpet av sommeren og høsten dette året, besøkte gruppen nesten 50 anlegg. De fleste av disse var medlemmer i Norske Fiskeoppdretteres Forening (NFF).¹²⁷ Dette tyder på at medlemslisten til foreningen var et viktig verktøy akvagruppen brukte til å finne kontaktinformasjon til de enkelte oppdretterne. Siden fiskeoppdretternes forening ble stiftet i 1970, var det tydelig opparbeidet en bedre kontakt mellom myndighetene og oppdretterne. Foreningen var et viktig mellomledd. Dette kontaktforholdet kom virkelig til nytte i registreringsarbeidet. Etter en anmodning fra Fiskeridirektoratet om å formidle utsendelse av direktoratets registreringsskjema til norske oppdrettere, sendte NFF ut et brev til sine medlemmer med

¹²⁴ "Kunngjøring". Kunngjøringen om den midlertidige konsesjonsloven 03.07.1973, FIDIRs arkiv.

¹²⁵ "Registreringsskjema for fiskeoppdrettsanlegg". FIDIRs arkiv. Et ubrukt eksemplar er vedlegg i oppgaven.

¹²⁶ "Konferanse om midlertidig lov om oppdrett av fisk m.v. i Fiskeridirektoratets møtesal 3.7.1973 kl. 10.30".

Notat av kontorsjef i Fiskeridirektoratet Frithjof Amundsen 05.07.1973, FIDIRs arkiv.

¹²⁷ Knutsson 1973:3

kunngjøringen og tre eksemplarer av skjemaet som vedlegg. Det første eksemplaret skulle sendes til fiskeridirektoratet, det andre ønsket foreningen selv å beholde av registreringshensyn av sine medlemmer, mens oppdretterne selv skulle få beholde det siste som en referanse.¹²⁸ Informasjonen om registreringen nådde frem til mange gjennom NFF, som allerede i mai dette året, kun tre år etter den ble stiftet, hadde 106 medlemmer.¹²⁹ Ingen krav om å måtte drive med fiskeoppdrett, gjorde imidlertid kriteriene for kvalifikasjon til medlemskap ganske liberale. Ut fra medlemslisten på denne tiden, kan man se flere bedrifter og noen enkeltpersoner som ikke drev med fiskeoppdrett, men som i stedet hadde en form for støttemedlemskap.¹³⁰ De liberale kriteriene har nok sin sammenheng med kontingenten, som de første årene var foreningens viktigste inntektskilde. Det var i høy grad antallet medlemmer som var med å bestemme den økonomiske basis for lagaktiviteten. Først i 1980 ble vedtektene endret slik at næringsaktivitet ble et kriterium for medlemskapet.¹³¹ Misnøye de første årene blant oppdrettere som følte de fikk mindre tilbake enn det de forventet av sitt medlemskap, resulterte derimot i at flere meldte seg ut av foreningen. Men til tross for misnøye, var likevel medlemstallet de første årene stigende.¹³² En større tilstrømning av nye medlemmer enn frafallet, tyder på at det var mange uorganiserte oppdrettere. Dette viser med andre ord at NFF alene ikke var nok hvis informasjonen angående registreringen skulle nå frem til alle som drev med fiskeoppdrett.

En annen publiseringsmetode Fiskeridirektoratet tok i bruk, var å sette kunngjøringen på trykk i landets aviser.¹³³ I løpet av sommeren mottok direktoratet flere brev fra oppdrettere som hadde sett kunngjøringen i sin lokalavis, og som spurte om å få tilsendt et registreringsskjema.¹³⁴ Brevene kan på mange måter sees på som en bekreftelse på at annonseringen fungerte. Ifølge Fiskeridirektoratets egen liste over alle registrerte anlegg i 1973, mottok direktoratet 330 registreringsskjemaer for oppdrettsanlegg i drift eller under bygging på det tidspunktet konsesjonsloven tok til å gjelde. Av disse var det 238

¹²⁸ "Registrering av anlegg i henhold til lov av 8. juni 1973". Brev fra NFF til medlemmer 08.08.1973, MMVs arkiv.

¹²⁹ "Årsmelding 1975". Udatert notat om NFFs årsmelding 1975, MMVs arkiv.

¹³⁰ "Alfabetisk liste over medlemmer pr. 1.1.1975". NFFs medlemsliste, MMVs arkiv. Nordland Distriktshøgskole og Tromsø Museum er eksemplarer på støttemedlemskap.

¹³¹ Didriksen 1987: 97-98

¹³² "Medlemskap i NFF". Brev fra NFF til fiskeoppdretter Trygve I. Greibesland 09.12.1974, MMVs arkiv.

¹³³ Notat av tidligere underdirektør i Fiskeridirektoratet Anne-Karin Natås 24.10.2013, vedlegg i e-post til Edgar Hovland, videresendt til meg 07.11.2013.

¹³⁴ Se f.eks. "Registrering av fiskeanlegg". Brev fra Kraftlaget Opplandskraft til fiskeridirektøren 13.08.1973, FIDIRs arkiv.

matfiskanlegg.¹³⁵ Nå var derimot registreringen den første av sitt slag innen fiskeoppdrett, og publisering av kunngjøringen midt i fellesferien var ikke det best planlagte tidspunktet. Styreleder i Sunnhordland Fiskeoppdrett, Martin Barkved, peker i sitt brev til direktoratet på en utfordring som nok trolig møtte flere. Grunnet ferieavvikling var det nemlig ikke sikkert Martin ville klare å få returnert skjemaet til direktoratet innen fristen 15. august. Derfor var Martin klar på at hans brev måtte betraktes som en foreløpig registrering.¹³⁶ Flere oppdrettere var bortreist om sommeren, og fikk dermed ikke med seg myndighetenes utlysning om den første, siste og eneste sjansen til registrering. En av dem var Rolf Bugge fra Os i Hordaland. Han var utenlands denne sommeren, og hadde overlatt ansvaret for fisken i anlegget sitt til sin bror og andre bekjente. Men til tross for kunngjøringen i avisen, hørte likevel ikke Rolf noe fra sine bekjente angående registreringen.¹³⁷ Dette kan kanskje ha en sammenheng med den lille annonseplassen som myndighetene hadde spandert på seg i avisen. Små annonser uten overskrift kan ikke akkurat ha vært det første folk la merke til da de leste avisen.¹³⁸ En gjennomgang av "Bergens Tidende", Vestlandets regionavis, samt "Fiskaren", uten å finne kunngjøringen, tyder på at det må ha vært flere som overså den lille annonsen i 1973. I en del tilfeller der oppdrettere har mistet sin rett til å drive fiskeoppdrett grunnet manglende registrering, er det i den senere tid reist rettssak mot myndighetene, hvor nettopp publiseringen av kunngjøringen har vært et sentralt tema.¹³⁹ Det kan altså virke som om egenregistreringen ikke gikk helt som planlagt.

3.3. Oppfølgingsarbeidet

Det ble raskt klart for fagfolkene i direktoratet at egenregistreringen var ufullstendig og mangelfull. Dårlig kjennskap til konsesjonsloven og en uheldig utforming av registreringsskjemaene, førte til en del komplikasjoner og misforståelser. For å fremskaffe mest mulig pålitelige opplysninger, anså derfor fagfolkene det som nødvendig at registreringen ble fulgt opp gjennom et etterarbeid, der opplysningene ble kontrollert.¹⁴⁰ Høsten 1973 bevilget Fiskerinæringens Forsøksfond 400.000 kroner til et slikt

¹³⁵ "Fiskeoppdrettsanlegg innmeldt pr. 25. oktober 1973". Fiskeridirektoratets liste over egenregistrerte oppdrettsanlegg, FIDIRs arkiv.

¹³⁶ "Fiskeoppdrett. Melding om registrering av anlegg som er i drift". Brev fra Sunnhordland Fiskeoppdrett til fiskeridirektøren 10.07.1973, FIDIRs arkiv.

¹³⁷ Kristiansen og Strand 2002: 85

¹³⁸ Se. f.eks. annonse i *Adresseavisen* 09.07.1973. Er vedlegg i oppgaven.

¹³⁹ Kristiansen og Strand: 2002: 86. Tidligere fiskeridirektør Hallstein Rasmussen har i brev til flere av disse oppdretterne opplyst at kunngjøringen stod på trykk i "Norsk Lysingsblad", landets aviser og en del fiskeriblad. Kristiansen og Strand som tar for seg flere av disse sakene i sin bok, prøver å motbevise Rasmussen med å vise til at kunngjøringen ikke stod på trykk i alle aviser.

¹⁴⁰ "Konsesjonsordningen for fiskeoppdrettsanlegg". Notat av Lysøutvalget 05.11.1973, FIDIRs arkiv.

etterregistreringsarbeid. En gruppe på tre, bestående av havforsker, havforskerassistent og sekretær (registreringsgruppen), ble våren 1974 ansatt til å gjennomføre dette arbeidet.¹⁴¹ Hvert enkelt oppdrettsanlegg skulle besøkes og opplysningene kontrolleres. For å utføre dette ble det kjøpt inn en buss, som ble ominnredet til en kombinert camping- og laboratoriebuss. Muligheter for overnatting og analysing av innsamlet materiale i bussen, åpnet for lengre reiseavstander på kortere tid, noe som gav redusert ventetid og transportkostnader.¹⁴² Det var i denne spesialkonstruerte bussen, døpt "Akvarius", registreringsgruppen høsten 1974 tok fatt på en omfattende reise land og strand rundt i Sør-Norge for å få en best mulig oversikt. Reiseruten bygget på en liste over alle oppdrettsanlegg, som Fiskeridirektoratet hadde utarbeidet på grunnlag av de innsendte registreringsskjemaene.¹⁴³

Etterregistreringen omfattet mye arbeid, og oppgavene til registreringsgruppen var flere. Under sine besøk tok gruppen bilder av de enkelte anleggene og deres lokalitet, samt biologiske prøver av forholdene til fisken. På grunn av manglende utbygd veiledningstjeneste innen oppdrettsnæringen, gikk det også med flere timer til diskusjon, utveksling av opplysninger og veiledning med de enkelte oppdretterne. Ifølge havforskeren i gruppen, Olav Hanssen, var det en skrikende mangel på kunnskap. Mange av dem som hadde satt i gang med oppdrett uten grunnleggende kunnskap, var ikke forberedt på de utfordringene som møtte dem.¹⁴⁴ I forhold til forskriftene Fiskeridepartementet fastsatte i november 1973 i medhold av konsesjonslovens paragraf 4 (kapittel 4), fikk også registreringsgruppen en sentral oppgave i henhold til fastsettelse av produksjonsvolum til anleggene som var i drift da loven trådte i kraft. På grunnlag av innsendte registreringsskjemaer fra oppdrettere i 1973, samt observasjoner og innhentede opplysninger om de enkelte anleggene under sin reise, fremmet registreringsgruppen forslag til oppdrettsvolum for hvert anlegg. Forslagene ble meddelt oppdretterne, som fikk uttale seg før Fiskeridirektoratet fastsatte det endelige volumet. Nå førte imidlertid den dårlige utformingen av registreringsskjemaet til at opplysningene om oppdrettsenheter og produksjonsmengde som direktoratet fikk inn, var mangelfulle. Da registreringsgruppen kom på besøk var det mange som enda ikke var kommet i gang, eller som ikke hadde kommet opp i det produksjonsvolumet som de hadde håpet på og som de hadde registrert seg med. Ettersom plassbehov for oppdrett tidligere ofte var blitt

¹⁴¹ Havforsker var Olav Hanssen, havforskerassistent var Kåre Sandtorv, mens Nils Riisnes var sekretær.

¹⁴² "Budsjettoversikt for FFA-556 pr. 1. oktober 1974". Budsjettoversikt for Akvagrupperen, MMVs arkiv.

¹⁴³ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 1-2. Det står i rapporten at registreringsgruppen besøkte ca 180 anlegg sør for Nordland, mens feltarbeidet i den nordlige landsdelen ble utført av ansatte i Fiskeridirektoratet. Det var også noen anlegg i Trøndelagsfylkene og Sogn og Fjordane som ble registrert av fiskeridirektoratet.

¹⁴⁴ Telefonintervju med Olav Hanssen 05.03.2014.

undervurdert, var derfor gruppen stort sett ganske romslig og rundet av oppover. Det var bare i noen ytterst få tilfeller gruppen foreslo et mindre volum enn det oppdretterne selv hadde meldt inn under egenregistreringen.¹⁴⁵ Nå var det imidlertid ikke alle som fikk anbefalt et volum av registreringsgruppen. Dette var hovedsakelig anlegg som var nedlagt eller ute av drift, samt mindre hobbyanlegg. Det var nemlig slik at anlegg uten kommersiell hensikt kunne unntas konsesjonsloven.¹⁴⁶

Den landsomfattende reisevirksomheten holdt frem også året etter, nå i samarbeid med Statistisk Sentralbyrå og Fiskeridirektoratet, primært for å samle inn statistikk om næringen i 1973 og 1974. Grunnen var at mye av datamaterialet som skulle samles inn, var av samme type som registreringsgruppen allerede hadde brukt i sitt arbeid. Dessuten var statistikkskjemaene såpass omfattende og vanskelige å fylle ut, at oppdretterne hadde store vansker med å klare dette på egenhånd. Fiskeridirektoratet stilte midler til den nye rundreisen til rådighet.¹⁴⁷ Innsamlingen av statistikk var et viktig arbeid, spesielt for en næring som fiskeoppdrett, som etter gjennombruddet opplevde en rask ekspansjon. Fiskeoppdretterne viste stor interesse for utviklingen i næringen, og gav uten problemer gruppen de nødvendige opplysningene.¹⁴⁸ Like åpen om sin virksomhet var oppdretterne også overfor Fiskeridirektoratets kontrollverk.¹⁴⁹ Ettersom den midlertidige konsesjonsloven i prinsippet gav myndighetene anledning til å stille kvalitetskrav til oppdrettsanleggene, og kunne nekte konsesjon om produksjons- eller markedsforhold tilsa det, var det også under oppfølgingsarbeidet enkelte anlegg som i tillegg fikk besøk av kontrollverket.¹⁵⁰ Det var i hovedsak en forespørsel fra NFF om kontrollverket kunne utføre det samme tilsynet med oppdrettsfisk slik det allerede gjorde med fersk og frossen fisk, som fikk fiskeridirektøren til å sende ut et brev til distriktsinspektørene i januar 1975, hvor han anmodet om at forespørselen ble fulgt opp. Dette var et arbeid som tok til umiddelbart. Flere anlegg med kommersiell drift ble tatt i nærmere øyesyn av de lokale inspektørene, som spesielt så nærmere på forholdene

¹⁴⁵ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 2

¹⁴⁶ Midlertidig lov av 8. juni 1973 om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk: §1.

¹⁴⁷ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 4. Registreringsgruppen hadde ansvar for å samle inn statistikk sør for Stad og i innlandsfylkene. Nord for Stad ble statistikken samlet inn av tjenestemenn i Fiskeridirektoratet og fiskeriadministrasjonen i fylkene.

¹⁴⁸ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 5

¹⁴⁹ Kontrollverket var Fiskeridirektoratets ytre forvaltningsetat som hadde som hovedformål å foreta kvalitetskontroll av fangst, foredling og lagring av fiskeråstoff og inspeksjon av sjømat for eksport.

¹⁵⁰ Midlertidig lov av 8. juni 1973 om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk: § 2 og 3

rundt tilvirkningen av oppdrettsfisken.¹⁵¹ Etter NFF sitt bidrag med publiseringen av kunngjøringen, er det ikke utenkelig at direktoratets raske håndtering av foreningens forespørsel, var en måte å takke for hjelpen på. Arbeidet med etterregistreringen og innsamlingen av statistikk ble avsluttet ved utgangen av 1975, og året etter forelå det en fyldig rapport om registreringsgruppens arbeid.

3.3.1. Uregistrerte og feilregistrerte oppdrettsanlegg

I et utdypende vedlegg til rapporten er hvert eneste anlegg som var registrert på det tidspunktet arbeidet ble avsluttet, navngitt og lokalisert, både matfiskanlegg og klekkerier/settefiskanlegg. Dette er alle som ble godkjent og registrert i 1973, samt de som fikk løyve fra tidspunktet loven trådte i kraft og frem til 1. oktober 1975.¹⁵² En gjennomgang av Fiskeridirektoratets egen liste over alle tildelte konsesjoner frem til og med 1975, viser imidlertid at det var langt fra alle de nye anleggene i rapportens vedlegg, som hadde fått tildelt konsesjon. Totalt var dette 52 anlegg.¹⁵³ Ifølge rapporten til registreringsgruppen ble det observert flere feilregistrerte og uregistrerte anlegg på gruppens reiser med "Akvarius", noe som bekrefter myndighetenes formodning om at egenregistreringen var ufullstendig og mangelfull.¹⁵⁴ Hva var bakgrunnen for disse nye anleggene? I rapporten vises det til en misforståelse rundt egenregistreringen som hovedårsaken til alle de feilregistrerte anleggene. Retten de registrerte fikk til fortsatt å drive fiskeoppdrett uten konsesjon så lenge virksomheten foregikk på samme sted og i samme form som før loven, var av flere gruppen hadde besøkt, blitt oppfattet som én rettighet gjeldende for alle driftsformene.¹⁵⁵ Slik å forstå kunne altså en som var registrert med klekkeri/settefisk, etter egen oppfatning også drive med matfisk. Det er i hvert fall dette som virker å være tilfellet ved et av anleggene kontrollverket besøkte i Trøndelag. I sin rapport er nemlig inspektøren klar på at opplysningene i registreringslisten fra 1973, hvor dette ene anlegget står oppført med oppdrett av settefisk, er feile. Ifølge inspektøren er det matfisk som er rett anleggsart.¹⁵⁶ Dette forklarer nok med andre ord hvorfor halvparten av de 52 nye matfiskanleggene også var registret i 1973, men da kun som klekkeri/settefiskanlegg.

¹⁵¹ "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg". Brev fra fiskeridirektøren til distriktsinspektørene 03.01.1975, FIDIRs arkiv.

¹⁵² "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg pr. 1. oktober 1975". Vedlegg i Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976.

¹⁵³ "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg pr. 1. oktober 1975". Vedlegg i Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976, og "Gitte konsesjoner 1974-1978". Fiskeridirektoratets liste over tildelte konsesjoner, FIDIRs arkiv.

¹⁵⁴ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 3

¹⁵⁵ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 3-4

¹⁵⁶ "Oppdrettsanlegg". Rapport fra inspektør Olav Berg Lund i kontrollverket 23.01.1975, FIDIRs arkiv.

Når det gjelder den resterende halvparten, står det imidlertid ikke noen nærmere forklaring i rapporten på årsaken til de uregistrerte anleggene. Dette er derimot noe havforskerassistenten i gruppen, Kåre Sandtorv, muligens kan forklare. Ved flere av de uforutsette besøkene, husker nemlig Sandtorv godt at det var mange oppdrettere som ble ganske overrasket da registreringsgruppen plutselig stod på døren. Grunnen var at de rett og slett ikke hadde fått med seg egenregistreringen i 1973. Ingen av dem hadde hverken hørt eller lest om den, noe som tyder på at publiseringen av kunngjøringen ikke hadde vært optimal. Men det var slett ikke alle som var like overrasket over gruppens uanmeldte besøk. For dem var ikke egenregistreringen ukjent, men ettersom de kun drev fiskeoppdrett i svært lite omfang, gjerne bare et hobbyanlegg, hadde de ikke sett behovet for å registrere seg. Dette var også tilfellet for noen som hadde forsøkt fiskeoppdrett uten å få det til, og som hadde lagt ned driften før egenregistreringen.¹⁵⁷ En melding om disse nye anleggene sendte registreringsgruppen til direktoratet for videre behandling. De som ikke kunne dokumentere og ha drevet med matfisk eller gjort konkrete tiltak med tanke på fiskeoppdrett før loven trådte i kraft, ble henvist til å søke konsesjon på vanlig måte.¹⁵⁸ I direktoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader, er det kun 11 av de 52 nyregistrerte anleggene som står oppført.¹⁵⁹ Det lave antallet kan i seg selv sees på som et tegn på at de fleste mest sannsynlig kunne dokumentere for sin virksomhet, men det at det var noen som søkte, trenger likevel ikke nødvendigvis bety at de ikke kunne legge til grunn for sitt anlegg.

Mekaniker og gårdbruker Ingard Lone fra Osterøy i Hordaland, var en av de uregistrerte som søkte. I hans tilfelle var det ingen henvisning fra direktoratet som ledet til konsesjonssøknaden, men et behov for å utvide sitt damanlegg på gården hvor han hadde startet oppdrett av regnbueørret i 1972. Ingard husker godt at han sendte inn registreringsskjemaet i 1973, men tilbakemeldingen fra direktoratet den gangen var uklar og kunne vitne om en noe ukontrollert situasjon. Det at hans navn ikke står oppført i registreringslisten fra 1973, men først er nevnt i etterregistreringen, kommer derfor ikke som noen overraskelse på Ingard. Med alle de innkomne registreringsskjemaene forundrer det ikke ham at det for direktoratet kanskje ble litt i meste laget å holde styr på. Det var tross alt første gang en slik registrering av oppdrettsnæringen ble gjennomført.¹⁶⁰ Sett ut fra listen over alle

¹⁵⁷ Telefonintervju med Kåre Sandtorv 17.12.2013 og 05.09.2014.

¹⁵⁸ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 3

¹⁵⁹ "Midlertidig lov om fiskeoppdrett. Innkomne søknader". Fiskeridirektoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader, FIDIRs arkiv.

¹⁶⁰ Telefonintervju med Ingard Lone 09.12.2013 og 29.08.2014

innkomne konsesjonssøknader, var sannsynligvis ikke tilfellet til Ingard det eneste. Bortsett fra ett anlegg, stod nemlig alle de nyregistrerte som søkte konsesjon i likhet med ham, oppført med et oppdrettsvolum for matfisk fra før.¹⁶¹ Flere av disse hadde også ifølge produksjonsoversikten til registreringsgruppen en produksjon på over ett tonn.¹⁶² På grunnlag av det vi har sett tidligere i oppgaven rundt utfordringene ved oppstart (kapittel 2), hvor pionerene ofte begynte smått med mindre anlegg for deretter gradvis å utvide etter hvert som de så seg råd til det, tyder på at disse anleggene allerede har vært i drift et par år.

Dette var derimot ikke tilfellet ved det ene anlegget uten oppdrettsvolum. Gårdbruker Thor Kåre Lien fra Kragerø i Telemark, var nemlig bare så vidt begynt arbeidet med å bygge merdene til sitt anlegg under registreringen i 1973. Med kun et halvferdig prosjekt for hånd, valgte han bevisst å ikke registrere seg, men i stedet vente med å søke konsesjon til anlegget var ferdig utbygget og klart til bruk. Da registreringsgruppen kom på besøk ble det fremmet et forslag til oppdrettsvolum, et forslag Thor forholdt seg til da han til slutt søkte konsesjon i april 1975.¹⁶³ Nå stod det som kjent i kunngjøringen som ble satt på trykk i forbindelse med egenregistreringen, at anlegg som ikke overholdt fristen, ville bli ansett som "ikke etablert". Valget til Thor om ikke å registrere seg, forklarer nok da hvorfor hans anlegg i likhet med de andre som først startet opp etter at loven hadde trådt i kraft, står uten registreringsnummer i oversikten fra 1975. Når dette derimot er et nummer alle de andre feilregistrerte og uregistrerte anleggene står oppført med, styrker det selvsagt ytterligere sannsynligheten for at myndighetene godkjente deres dokumentering. Registreringstallene som har blitt publisert offentlig, tyder i hvert fall på det.

Fiskeridirektør Hallstein Rasmussen bruker ikke tallet fra egenregistreringen i sin uttalelse til Lysøutvalgets innstilling 28. desember 1978. Tallet han oppgir i forbindelse med registreringen i 1973, er 287.¹⁶⁴ I en offentlig utredning om akvakultur i Norge fra 1985, kommer dette tallet igjen.¹⁶⁵ Det er også denne utredningen og uttalelsen forskningslitteraturen velger å forholde seg til. Uten nærmere opplysninger annet enn at tallet bygger på registreringen i 1973, et arbeid litteraturen ikke har skrevet noe utdypende om, er

¹⁶¹ "Midlertidig lov om fiskeoppdrett. Innkomne søknader". Fiskeridirektoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader, FIDIRs arkiv.

¹⁶² "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg pr. 1. oktober 1975". Vedlegg i Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976.

¹⁶³ Telefonintervju med Thor Kåre Lien 10.12.2013 og 29.08.2014.

¹⁶⁴ "Uttalelse til innstilling vedrørende mulighetene av kunstig utklekking og oppdrett av fisk utvikler seg til en levedyktig næringsvei". Fiskeridirektørens uttalelse til Lysøutvalgets innstilling 28.12.1978, FIDIRs arkiv.

¹⁶⁵ NOU 1985:22: 23

det ikke usannsynlig at tallet 287 er bearbejdet i forhold til oppfølgingsarbeidet.¹⁶⁶ Både fiskeridirektørens uttalelse og den offentlige utredningen har begge kommet i ettertid av dette arbeidet. Fiskeridirektøren forhørte seg nok trolig med fagfolkene i direktoratet før han gav sin uttalelse, og når det gjelder den offentlige utredningen, var den ansvarshavende for registreringsgruppen, havforsker Dag Møller, selv med i forfatterutvalget. Møller sier dessuten selv i en artikkel i "Fiskaren" fra oktober 1973, at det pr. dags dato ikke var registrert mer enn 240 anlegg, et tall som stemmer svært godt med direktoratets registreringsliste.¹⁶⁷ En sammenlikning av denne listen med oppfølgingsarbeidet, viser at det er to registrerte anlegg i 1973, som ikke er med i oversikten fra 1975. Det ene anlegget bestod av noen små merder hvor det store fiskeriselskapet Brødr. Aarsæther AS i Ålesund, utførte et prøveprosjekt i liten målestokk. Uten kunnskap eller tidligere erfaring bar dette preg av å være et amatørmessig forsøk uten spesielt overbevisende resultater, og var årsak til at administrerende direktør Petter Ludvig Fladmark og de andre i selskapet, besluttet å legge ned det lille anlegget etter bare noen få år. Nøyaktig hvilket år anlegget ble nedlagt kan ikke Fladmark si sikkert, men ettersom det ikke er med i oversikten fra 1975, kan det tyde på at anlegget allerede var nedlagt eller på vei til å bli det, da registreringsgruppen avla sitt besøk.¹⁶⁸ Om vi nå ser bort fra disse to anleggene og samtidig også Thor Kåre Lien, som først kom i gang etter konsesjonsloven og med det kommer med i neste kapittel, ender vi medregnet de etterregistrerte på totalt 287 matfiskanlegg.¹⁶⁹ Tallet stemmer helt med fiskeridirektørens, og viser med det at resultatene fra etterregistreringen var det som ble sett på som det gjeldende resultatet. Etter en ufullstendig og mangelfull egenregistrering, etterfulgt av et grundig oppfølgingsarbeid, hadde myndighetene endelig oppnådd sitt mål om å få en best mulig oversikt over alle oppdrettsanleggene i landet.

¹⁶⁶ Se t.d. Berge 2001: 70 og Didriksen 1987:83. Bruker tall fra St.meld nr.71 (1979-80) og NOU 1985:22.

¹⁶⁷ "Matfisk-produksjonen viser kraftig økning". I *Fiskaren* 08.10.1973.

¹⁶⁸ Telefonintervju med Petter Ludvig Fladmark 03.03.2015.

¹⁶⁹ Det andre oppdrettsanlegget som ikke var med i oversikten fra 1975, tilhørte selskapet Bodø Reker AS. Selskapet eksisterer ikke i dag. I Bodø kommune er det ingen som kan huske at denne konsesjonen har blitt brukt, og når det i rapporten til Fiskeridirektoratets kontrollverk står at dette anlegget enda ikke var startet opp, kan det tyde på at dette anlegget aldri ble iverksatt.

Tabell 3.1: Registrerte matfiskanlegg per 1. oktober 1975 1)

Fylke	Registrert 1973	Etterregistrert 1975	Samlet
Rogaland	25	3	28
Hordaland	58	9	67
Sogn og Fjordane	24	4	28
Møre og Romsdal	37	3	40
Sør-Trøndelag	31	8	39
Nord-Trøndelag	7	3	10
Nordland	19	2	21
Troms og Finnmark	9	1	10
Øvrige fylker	28	18	46
Samlet	238	51	289

Kilde: "Fiskeoppdrettsanlegg innmeldt pr. 25. oktober 1973", FIDIRs arkiv. "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg pr. 1. oktober 1975". Vedlegg i Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976.

1) Anlegg som har søkt og fått tildelt konsesjon frem til og med 1975, er ikke med i denne tabellen.

3.4. Resultatene fra registreringen: lokalisering og omfang

Som vi ser av tallene fra det omfattende registreringsarbeidet, var begynnelsen av 1970-årene kjennetegnet ved en sterk ekspansjon i norsk fiskeoppdrett. Etter den avtagende interessen på slutten av 1960-tallet, hadde antall nyetableringer tatt seg voldsomt opp de første årene av det nye tiåret.¹⁷⁰ Endringene som karakteriserer gjennombruddet (kapittel 2), og spesielt laksen, hadde vekket interesse og fått oppmerksomhet. Den plutselig store etterspørselen etter saltvannsdyktig settefisk av laks, tok smoltprodusentene litt på sengen. Tilgangen på settefisk av regnbueørret ser ut til å ha vært tilfredsstillende, men det som ble produsert av laksesmolt var på langt nær nok til å dekke det økende behovet som nå oppstod i forbindelse med de mange etableringene av nye matfiskanlegg.¹⁷¹ Ifølge den offisielle statistikken om lakse- og sjøaurefiske fra 1973, arbeidet de fleste klekkerier kun med utsetting i vassdrag, og bare de færreste leverte fisk til oppdrettsformål.¹⁷² Oppdretterne måtte konkurrere om fisken med elveeiere, sportsfiskere, kraftutbyggere og andre som drev kultiveringsarbeid. Med havbruksnæringens fremgang på denne tiden, utviklet det seg interessekonflikter mellom oppdrettere og de som hadde rett til å fiske den ville laksen. Mange oppdrettere fikk inntrykk av at det var krefter som ville hindre næringens utvikling, og som var redd for at oppdrettsfisken skulle konkurrere med villaksen på markedet.¹⁷³ Industriarbeider Erling Osland fra Høyanger i Sogn og Fjordane, forteller at han i årevis slet med å få tak i lakserogn til sitt klekkeri. Elveeierne i Sogn var redd for at oppdrettslaksen ville undergrave prisen på

¹⁷⁰ Egidius og Helland-Hansen 1973: 107

¹⁷¹ Kolle 2014a: 133 og "Norsk fiskeoppdrett en ny næring, men realisasjon av gammel drøm". I *Fiskaren* 29.11.1973.

¹⁷² NOS: Lakse- og sjøaurefiske 1973: 44

¹⁷³ Maråk 1990: 44 og Kolle 2014a: 131

villaks, og ville ikke gi fra seg rogn.¹⁷⁴ Ikke tilgjengelig laksesmolt var eksempelvis også først og fremst grunnen til at Bognøy Fiskeoppdrett i Hordaland, som ble etablert i 1973, ikke begynte med laks før i 1977. Samtidig var også opprett av ørret mer kjent enn lakseoppdrett som var av nyere dato, og derfor ble betraktet som mer risikofyllt.¹⁷⁵ Kanskje ikke så overraskende var det derfor flere av de som ikke fikk tak i laksesmolt, midlertidig startet opp med regnbueørret i stedet.

Det midlertidige alternativet førte til uvanlig mye utsetting av ørret, som igjen resulterte i en sterk produksjonsøkning. Bare i løpet av året 1973 til 1974, økte volumet av slaktet ørret med over 700 tonn.¹⁷⁶ Ettersom det knapt var 15% av ørretproduksjonen som ble eksportert, måtte det meste av økningen omsettes her hjemme, noe som var langt mer enn hva det lille markedet maktet å avta. Prispress med påfølgende underbud var konsekvensen.¹⁷⁷ Næringen bestod på dette tidspunktet av mange mindre produsenter som ikke hadde drevet så lenge, og som neppe hadde særlig egenkapital. Avsetningsvansker endte derfor med at flere oppdrettere så seg nødt til å legge ned eller midlertidig innstille sin virksomhet i påvente av bedre tider.¹⁷⁸ Elektriker Jørgen og hans bror, båtbygger Nils Olav Solbakken fra Austevoll, var to som gjorde det. Kraftig prisfall på ørreten, og med det et anlegg som ikke økonomisk gikk rundt, valgte de to brødrene å legge driften brakk noen år for ikke å risikere for mye.¹⁷⁹ Vanskeligheter med å få solgt ørreten skapte en pessimisme hos matfiskeoppdretterne, som også smittet over på settefiskproduzentene. En nølende holdning hos en del matfiskeoppdrettere som først bestilte settefisk 2-3 måneder før utsetting, gjorde det umulig for settefiskproduzentene å planlegge sin produksjon på lengre sikt. Følgene av dette var redusert settefiskproduksjon av regnbueørret og høyere priser, noe som gjorde at mange oppdrettere slet med å få tak i nok settefisk til å bruke anlegget fullt ut, og at mange mindre oppdrettere uten særlig egenkapital, ikke fikk fisk i merdene sine.¹⁸⁰ At registreringen omfattet en rekke "papiranlegg", altså anlegg som ikke var i drift, fremkommer tydelig i tabell 3.2. Det høye antallet uten produksjon skyldtes altså i hovedgrunn smoltmangel og avsetningsvansker, og er en årsak til

¹⁷⁴ Øvreås 2013: 29-30

¹⁷⁵ Johannessen 1998: 8

¹⁷⁶ NOS Lakse- og sjøaurefiske 1979: 61

¹⁷⁷ NOU 1977:39: 50, 66

¹⁷⁸ Kolle 2014a: 136-137. I rapportene til kontrollverkets inspektører står det at flere av anleggene de inspiserte, var foreløpig opphørt grunnet avsetningsvanskene.

¹⁷⁹ Telefonintervju med Jørgen Solbakken 17.12.2013.

¹⁸⁰ "Sjødyktig settefisk er mangelvare". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.2 1976. Tall fra NOU 1985 viser at interessen for etablering av settefiskanlegg var betydelig mindre enn for matfisk. I årene 1974-1978 ble det bare gitt konsesjon til omlag 40 anlegg, det vil si under 8 i gjennomsnitt per år. Underskuddet på smolt var påtakelig gjennom hele 1970-tallet.

at det var et betydelig uutnyttet produksjonspotensiale i forhold til det tildelte konsesjonsvolumet.

Tabell 3.2: Produksjon av laks og regnbueørret i 1974

Fylke	Anlegg uten produksjon	Anlegg med produksjon	Produksjon i tonn		Volum (m ³)
			Laks	Ørret	
Rogaland	13	15	0,5	230	78.200
Hordaland	27	40	430	363	405.910
Sogn og Fjordane	12	16	-	330	77.200
Møre og Romsdal	17	23	0,3	158	103.500
Sør-Trøndelag	14	25	133	436	244.000
Nord-Trøndelag	4	6	39	50	32.000
Nordland	8	13	3	94	93.700
Troms og Finnmark	6	4	2	10	16.600
Øvrige Fylker	19	27	-	57	175.550
Samlet	120	169	607,8	1.728	1.226.660

Kilde: NOS: Lakse- og sjøarefiske 1975: Tabell 32. "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg pr. 1. oktober 1975". Vedlegg i Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976.

Det at fiskeoppdrett var en ny driftsform og mulighetene for å få tak i kunnskap og praksis på området var begrenset, gjorde at det var mange av dem som ønsket å starte som hadde mangelfulle forutsetninger.¹⁸¹ Registreringsgruppen besøkte som nevnt mange som på langt nær var forberedt på de utfordringene som møtte dem. Dette kan muligens ha en sammenheng med den offentlige debatten omkring konsesjonsordningen og sannsynligheten for at en lov ville bli innført, og at det var mange som valgte å benytte seg av den frie etableringsretten før det var for sent.¹⁸² Av de registrerte anleggene var det 150 som ble etablert bare i løpet av årene 1972 og 1973, da lovdebatten pågikk.¹⁸³ Blant disse var det nok ikke alle som tenkte seg like godt om, og som registrerte seg uten å være forberedt på det som ventet dem. Av alle "papiranleggene" kan det nemlig virke som om enkelte av dem aldri kom så langt at deres planer ble satt ut i livet. Under innsamlingen av datamateriale til denne oppgaven, er det nemlig noen registrerte anlegg det ikke er funnet nærmere opplysninger om. Nor Import i Vardø i Finnmark, er et av dem. I registreringslisten i 1973 står det at dette anlegget var under prosjektering, men tidligere inspektør i direktoratets kontrollverk i Finnmark, Gudmund Maritvold, som var stasjonert i Vardø, kan ikke huske å ha besøkt et anlegg med dette navnet i

¹⁸¹ NOU 1977:39: 164

¹⁸² Hernar og Elvestad 1983: 23

¹⁸³ "En oversikt over produksjon, anleggstyper m.m. grunnlagt på registrering av anlegg sommeren og høsten 1973: foreløpige verdier". Notat av Havforskningsinstituttet 02.10.1973, MMVs arkiv.

løpet av sine år som inspektør.¹⁸⁴ Uten andre opplysninger tyder det med andre ord på at anlegget nok aldri ble ferdigstilt.

Et annet prosjekt som sannsynligvis heller aldri ble iverksatt, er Interessentskapet Fiskeoppdrett i Roan i Sør-Trøndelag. I dette tilfellet har hverken Hammer eller de lokale oppdretterne i Roan, som han har vært i kontakt med i forbindelse med sin bok om *Havbruksnæringa på Fosen*, hørt om dette anlegget. Hammer konkluderer derfor med at dette mest sannsynlig var planer som aldri ble realisert, og viser i den forbindelse til konsesjonen, som et annet selskap fikk tildelt i 1986 da det ble etablert.¹⁸⁵ I samråd med Fiskeridepartementet begynte nemlig direktoratet i 1979 å trekke inn uutnyttede konsesjoner, etter regelen om at anlegg som ikke hadde vært i bruk på to år ble slettet.¹⁸⁶ En gjennomgang av direktoratets liste over akvakulturtillatelser i dag, viser nettopp at konsesjonen til Nor Import og enkelte andre "papiranlegg", ikke står oppført.¹⁸⁷ Tatt i betraktning at ingen nye anlegg har startet opp i samme kommune i ettertid, slik tilfellet var i Roan, bekrefter dette at disse mest sannsynlig fikk inndratt sine konsesjoner som følge av at de ikke ble brukt. Hva som var grunnen til at disse prosjektene ble lagt bort er uvisst, men etter flere nedleggelse og midlertidige innstillinger som følge av avsetningsvanskene, kan det forstås at folk gjerne vegret seg for å starte opp. Usikkerhet og risiko gjorde nok sitt til at enkelte trolig tenkte seg om en ekstra gang. Det var i hvert fall det landhandler Øyvind Larssen fra Bømlo i Hordaland gjorde. Med planer om å starte med fiskeoppdrett registrerte han seg i 1973, men i motsetning til sin bror Lauritz, som gav opp sitt arbeid med shipping for å satse alt på oppdrett fra første dag, var ikke Øyvind like risikovillig. Han var mer forsiktig og valgte å fortsette og drive sin landhandel med fiskemottak, og våget ikke å begynne med oppdrett før i 1984.¹⁸⁸ Den usikkerheten og risikoen som var knyttet til fiskeoppdrett, førte altså trolig til at flere la midlertidig eller helt bort sine planer.

Et slående trekk ved listen over de registrerte anleggene, er den store variasjonen i volum. Grovt sett kan anleggene deles inn i fire grupper. I den første gruppen, som tallmessig er helt dominerende, varierte volumet fra 150 m³ og oppover til 2-3.000 m³, mens den andre gruppen hovedsakelig bestod av anlegg fra 5-7.000 m³. I den tredje gruppen hvor det er betydelig færre

¹⁸⁴ "Fiskeoppdrettsanlegg innmeldt pr. 25. oktober 1973". Fiskeridirektoratets liste over egenregistrerte oppdrettsanlegg, FIDIRs arkiv og telefonintervju med Gudmund Maritvold 10.02.2014.

¹⁸⁵ Hammer 2014 [korrespondanse]

¹⁸⁶ Berge 2001: 71 Denne regelen kom med forskriftene til loven, som ble vedtatt 16. november 1973.

¹⁸⁷ "Akvakulturtillatelser pr. 09.03.2015". Fiskeridirektoratets register over akvakulturtillatelser.

¹⁸⁸ Telefonintervju med Lauritz Larssen og sønn til Øyvind, Inge Larssen 26.05.2014.

anlegg, lå de fra 8.000 m³ og opp mot 15.000 m³. Den siste gruppen bestod av ganske få men svært store anlegg.¹⁸⁹ Den store variasjonen i anleggsstørrelse gjenspeiler på mange måter de ulike utviklingstrinnene aktørene befant seg på. Mange av pionerene valgte som kjent å gi seg på slutten av 1960-tallet, men det var noen som holdt ut og valgte å satse videre. Flere av de største oppdrettsanleggene i oversikten fra registreringen, tilhører nettopp slike som overlevde 1960-årene. I et notat om medlemsstokkens størrelsesstruktur, peker NFF på at samtlige av anleggene med en produksjon på over 100 tonn, nettopp ble drevet av veteraner fra "de harde 60-årene".¹⁹⁰ Etter å ha drevet over lengre tid og kommet så langt i utbyggingen av sine anlegg og fått så godt tak på driftsteknikken, var pionerene nå begynt å oppnå gode resultater. Sammen med endringene som kjennetegner gjennombruddet (kapittel 2), var disse pionerens arbeid et viktig forhold som lå til grunn for den sterke ekspansjonen.¹⁹¹ Men blant de store finner vi imidlertid også oppdrettere som først begynte i årene rundt 1970. Dette var i stor grad aktører med god tilgang på kapital, i litteraturen ofte omtalt som "storkapitalister", og som satset stort alt fra første dag. Disse var imidlertid atypiske. De fleste som begynte med fiskeoppdrett etter 1970, startet opp i det små, de la stein på stein og utvidet driften etter hvert som de så seg råd til det. Det tok gjerne noen år før folk for alvor kom i sving og fikk utnyttet kapasiteten. Et anleggs konsesjonsvolum sier dermed noe om produksjonspotensialet, men forteller ikke så mye om størrelsen på produksjonen. Den kunne variere ganske mye fra anlegg til anlegg med tilnærmet samme volum.¹⁹²

Fiskedammen til Arne Hansen fra Spydeberg, er således et eksempel på et anlegg hvor volumet ikke samstemmer helt med produksjonsstørrelsen. Med et volum på 114.000 m³ var Fiskedammen et av landets største anlegg målt i volum, men langt fra det største målt i antall tonn slaktet fisk. Slik vi kan se av tabell 3.3, var det ingen i denne delen av landet som hadde produksjon på over 20 tonn. Ifølge svogeren til Arne, Odd Rolandsen, var Fiskedammen et kombinert anlegg hvor en del settefisk av regnbueørret ble solgt til lokale jeger- og fiskeforeninger for utsetting i elver og vann, mens resten ble fôret opp til matfisk. Dammen som var et lite ferskvann var åpen slik at folk kunne få komme og fiske ørreten selv. Det var kun noe av fisken som ble fanget og slaktet for salg. Fiskedammen var ikke mer enn en liten

¹⁸⁹ "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg pr. 1. oktober 1975". Vedlegg i Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976.

¹⁹⁰ "NFF - medlemsstokkens sammensetning - størrelsesstruktur". Notat av NFF februar 1975, MMVs arkiv.

¹⁹¹ NOU 1977:39: 164 og Sveen og Bringsvor 1978: 9

¹⁹² Kolle 2014a: 121-122

binæring, som Arne drev ved siden av sin stilling som redaksjonssekretær i lokalavisen.¹⁹³ Tilfellet til Arne viser med andre ord at et stort volum nødvendigvis ikke trenger å bety at produksjonen er likedan, det er ikke noe man skal ta for gitt.

Tabell 3.3: Produksjonsstørrelsen på de registrerte matfiskanleggene per 1. oktober 1975 1)

Fylke	Anlegg uten produksjon	Anlegg med produksjon			
		Under 1 tonn	1-20 tonn	20-50 tonn	Over 50 tonn
Rogaland	14	-	12	2	-
Hordaland	29	10	25	6	3
Sogn og Fjordane	12	1	12	2	2
Møre og Romsdal	16	1	20	4	-
Sør-Trøndelag	15	-	15	13	1
Nord-Trøndelag	6	-	4	1	1
Nordland	12	4	14	3	1
Troms og Finnmark	6	-	4	-	-
Øvrige fylker	19	18	9	-	-
Samlet	129	34	115	31	8

Kilde: Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: tabell nr.3: Fordeling av matfiskanlegg etter produksjonens størrelse - antall matfiskanlegg.

1) De som fikk løyve fra tidspunktet loven trådte i kraft og frem til 1. oktober 1975, er også med i denne tabellen.

Når det gjelder det store omfanget fiskeoppdrett har fått i 1975, viser tabell 3.3 en geografisk ujevn fordeling. Et klart flertall av anleggene, nærmere bestemt 243 (84%), befant seg langs kysten fra Rogaland i sør til Nordland i nord, med Vestlandet og Sør-Trøndelag som et tydelig kjernepunkt. Dette viser at oppdrettsnæringen i stor grad var begynt å søke mot mer kystnære områder. Ifølge registreringsgruppen bygget alle nyetableringene siden 1971 vesentlig på merdteknikk i sjøen, unntaket var øst i landet hvor de fleste oppdrettsenhetene i ferskvann var lokalisert. Dårlige driftsresultater som følge av sesongbetont vekstsesong og dårlige biologiske forhold i jorddammene, reduserte viljen til å satse videre og til å starte opp.¹⁹⁴ En begrenset mulighet til å nå et større omfang i ferskvann, førte til at nyetableringene i denne delen av landet siden 1970 hadde vært ganske beskjeden.¹⁹⁵ Også langs Sørlandskysten var det få nyetableringer. I skyggen av Golfstrømmen var ikke forholdene her spesielt godt egnet til fiskeoppdrett. Kaldt vann fra Østersjøen i kombinasjon med vinteravkjølingen, førte til lav

¹⁹³ Meyer 2014 [korrespondanse] og telefonintervju med Odd Rolandsen 15.09.2014. På begynnelsen av 1980-tallet tilbød Arne Fiskedammen til Odd Rolandsen. Odd som nærmet seg pensjonsalder så på dammen om en grei hobby. Uten tidligere erfaring med fisk, fikk Odd opplæring av Arne i hvordan anlegget skulle drives.

¹⁹⁴ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 6, 23-24

¹⁹⁵ NOU 1977:39: 53 og Berge 1971: 14-15

sjøtemperatur og frostgang i overflatevannet, noe som i mange tilfeller tok livet av oppdrettsfisken.¹⁹⁶ Fra Vest-Agder til Østfold var det ikke mer enn 46 anlegg (16%).

De få oppdrettsanleggene som lå langs Sørlandskysten og i innlandsfylkene var i hovedsak små virksomheter som ble drevet i kombinasjon med landbruk, og som produserte porsjonsfisk til eget forbruk eller et lokalt marked. Flesteparten hadde ingen kommersiell drift, men var en hobbyvirksomhet som først og fremst ble drevet av ren interesse.¹⁹⁷ Ettersom anlegg uten kommersiell drift kunne unntas konsesjonsloven, er det derfor ikke overraskende at nærmere halvparten av de registrerte anleggene på Sør- og Østlandet, ikke ble anbefalt noe oppdrettsvolum. Når det gjelder den andre halvparten, er det de minste som klart dominerer. De færreste anleggene hadde et volum på mer enn 1.500 m³, eller en produksjon på over ett tonn. Tidligere styreformann i NFF, Ajas Kiær, som selv drev et lite damanlegg på sin gård i Hedmark, gir et ganske godt bilde av dette lille omfanget, når han minnes hvordan folk spøkte med at han personlig kjente hver enkelt av fiskene sine.¹⁹⁸ Ut fra rapporten til Fiskeridirektoratets kontrollverk, var nok ikke Kiær den eneste. Ved et av anleggene kontrollverket inspiserte på Sørlandet i 1975, ble det eksempelvis ikke omsatt mer enn ca 150 stk. fisk i året, som ble levert på distriktet.¹⁹⁹ Oppdrettsveteran Karl Olaf Jørgensen fra Hellesund, tar med andre ord ikke altfor hardt i når han hevder at oppdrettsnæringen på Sørlandet i 1970-årene, hovedsakelig var en liten virksomhet med en produksjon mer i kilo enn i tonn.²⁰⁰ Det var altså ikke i denne delen av landet den store ekspansjonen skjedde etter gjennombruddet, naturforholdene satte på mange måter en stopper for det.

Videre i dette kapitlet vil det bli foretatt en nærmere besiktigelse av de enkelte fylkene fra Rogaland i sør til Troms og Finnmark i nord, hvor det vil bli sett nærmere på oppdrettsnæringens lokalisering og omfang. Hvor var det oppdrettsanleggene lå, var de spredt rundt eller konsentrert på enkelte steder? Ved å se nærmere på enkelte anlegg og deres historier, vil det bli forsøkt å få en oversikt over hvem oppdretterne egentlig var, og få et innblikk i hvordan de kom i gang og drev sine anlegg. Det er i hovedsak de største anleggene det vil bli fokusert på. Hva er det som gjør at disse har oppnådd sin kapasitet? Målet er å

¹⁹⁶ Gjedrem 1979: 18-19 og "Fiskeoppdrett på Sørlandet". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.9 1983.

¹⁹⁷ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

¹⁹⁸ Kiær 2000: 99, og Kiær 2013 [korrespondanse].

¹⁹⁹ "Foreløbig rapport ang. besiktigelse av en del registrerte fiskeoppdrettsanlegg". Rapport fra inspektør Karl Ingebrigtsen i kontrollverket 01.02.1975, FIDIRs arkiv.

²⁰⁰ Jørgensen 2014 [korrespondanse]

utarbeide et bilde av oppdrettsnæringen på Vestlandet, Midt-Norge og Nord-Norge på 1970-tallet.

3.4.1. Rogaland

I Vestlandets sørligste fylke var det hovedsakelig i Boknafjordbassenget med tilstøtende fjordarmer og i området rundt Karmøy og Haugesund, de fleste oppdrettsanleggene var lokalisert. Innenfor dette området lå de fleste anleggene forholdsvis spredt, men med en større samling på Karmøy og i fjordkommunen Sandnes. Med sine 28 matfiskanlegg var Rogaland et stort oppdrettsfylke i forhold til sine naboer i øst, men et av de mindre på Vestlandet. De fleste anleggene her ble etablert på 1960-tallet. Pionerene som startet den gang satset i stor grad på regnbueørret og damanlegg etter dansk mønster.²⁰¹ Utenom Østlandet var Rogaland det fylket hvor registreringsgruppen vesentlig lokaliserte jorddammer.²⁰² Samtlige av anleggene kontrollverket inspiserte i dette fylket, var mindre eller større damanlegg.²⁰³ Øksna Bruk ved Figgjoelva sørvest for Sandnes var et av dem. Med sine 24.000 m³ var dette det største anlegget i Rogaland.

Øksna Bruk var opprinnelig et gammelt spinneri. Tekstilfabrikant Olav Egeland, som var fascinert av dansk ørretoppdrett, så straks hva dette kunne brukes til da eieren ville selge. Etter å ha rådført seg med en inspektør for ferskvannsfiske som kjente Figgjoelva, og som mente at den var godt egnet til oppdrett, kjøpte Egeland spinneriet i 1961. Med 30 mål grunn, flere bygninger og vannrettigheter, lå alt til rette for et damanlegg etter dansk mønster. Nå var imidlertid oppdrett av regnbueørret i stor målestokk nokså ukjent her til lands. Egeland som eide en trikotaksjefabrikk og som visste fint lite om oppdrett, engasjerte derfor en fagkyndig danske fra starten, som var med ham de to første årene å bygge ut det kombinerte anlegget.²⁰⁴ Fra sin drift av trikotaksjefabrikken visste Egeland hvor viktig det var å få solgt varene, for i det hele tatt å kunne drive sin virksomhet. Når det gjaldt salget av settefisk, forstod Egeland raskt at større fisk var enklest å selge. Han var en av de første som greide å produsere så stor settefisk av regnbueørret at den kunne settes i sjøen allerede om høsten samme året den ble klekket. Ved å la stamfisken gå i vann fra en kilde som hadde spesielt god temperatur, fremskyndet han tidspunktet for gyting til desember-januar, mot normalt i april. Og ved å la eggene ligge i strømmende oppvarmet vann ved hjelp av oljefyring, ble klekkingen ytterligere

²⁰¹ Brandal 2001: 68

²⁰² Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 11

²⁰³ "Rapport til kontrollverket". Rapport fra inspektør Jan Fredrik Hansen uke 6 i 1975, FIDIRs arkiv.

²⁰⁴ Osland 1990: 40-41

fremskyndet. Men oppvarmingen skapte et problem. Mangel på surstoff gav fisken dykkersyke. For å lufte det oppvarmede vannet bedre, tok Egeland i bruk dieseldrevne pumper og selvkonstruerte små kunstige fossefall (se bilde i vedlegg), en metode som fungerte.²⁰⁵ Selv om matfisken bare var en sikkerhetsventil i forhold til settefiskproduksjonen, la likevel Egeland også stor vekt på salgsarbeidet rundt den. Gjennom ambassaden i Stockholm kartla han alle fiskegrossistene i Sverige, som han med gratis prøvepartier bearbeidet intenst. Det som ble produsert ved Øksna Bruk de første årene, 30, 50, 70, helt oppe i 150 tonn, gikk til Oslo og Sverige. Med hjelp fra NSB kunne Egeland få sendt fersk fisk pakket i trekasser med is og pergament fra Sandnes fredag kveld, frem til mottakerne i Sverige allerede mandag ettermiddag eller tirsdag morgen, fremdeles i god stand.²⁰⁶ Egeland var en av få som fikk til stor produksjon av matfisk i ferskvann i Norge. Med solid kapital i ryggen og sine kreative løsninger, klarte han å overvinne utfordringene som begrenset mulighetene for fiskeoppdrett i jorddammer til å nå et større omfang, og viser med det at det var mulig å drive fiskeoppdrett like godt i ferskvann som i sjøen.

Ilsvåg Bruk i Sandeid i Vindafjord på 12.000 m³, var det nest største anlegget i Rogaland. Det var brødrene Åsmund og Hans Kaldheim som etablerte dette anlegget. Brødrene var også blant pionerene i fylket. Da de begynte med fiskeoppdrett i kummer på land, kombinerte de dette med sagbruket og trelasthandelen til Hans de første årene, før de etter hvert gikk over til oppdrett på fulltid. Ilsvåg Bruk var et kombinert anlegg med eget klekkeri, og produserte også settefisk for salg.²⁰⁷ En annen som også drev med sagbruk, var Guthorm Ims fra Sandnes. Det var da en av kundene på sagbruket som drev med høns, fortalte om hvordan laks nyttet fôret bedre enn fjærkreet, Ims fikk ideen om å starte med oppdrett.²⁰⁸ Med tanke på fôr bestod det den første tiden i oppdrettsnæringen av fiske- og rekeavfall. I sitt arbeid med å blande seg frem til et våtfôr, var det mange oppdrettere i Rogaland som kjøpte bindemel med vitamanier og mineraler fra fôrprodusenten Skretting. Selskapet som hadde lang erfaring med produksjon av husdyrfôr, begynte tidlig i 1960-årene på bakgrunn av den store pågangen med oppdrettere, forsøk med fôring av regnbueørret med sikte på å utvikle tørrfôr til fisk.²⁰⁹ En viktig person i

²⁰⁵ "Ørretentusiast uten laksefeber - "dansk" oppdrett i Norge". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.7/8 1982. Egeland prioriterte sikkerhet på sitt anlegg. Ved de viktigste settefiskerietene hadde han halvautomatiske klaffeventiler som automatisk åpnet for vann fra Figgjoelva dersom de elektriske vannpumpene skulle stoppe. Men pumpevikt skjedde ikke på grunn av strømmangel, for Egeland hadde også et eget kraftverk som koblet inn hvis den ordinære strømforsyningen skulle svikte.

²⁰⁶ Osland 1990: 41-42

²⁰⁷ Risøy 2013 [korrespondanse], og telefonintervju med nevøen til Hans, Roald Kaldheim 17.12.2013.

²⁰⁸ Telefonintervju med Guthorm Ims 27.12.2013.

²⁰⁹ Hallingstad, Johansen og Hegre 1999: 29

denne utviklingen var sivilagronom Finn Hallingstad. Ved siden av sin stilling i Skretting, jobbet også Hallingstad som aktiv deltaker på et ørretoppdrett på Finnøy, noe som gav ham muligheten til å arbeide og bruke fôrproduktene han var med å utvikle, samtidig som han fikk nærmere kontakt med oppdretterne.²¹⁰ I årene som fulgte ble fiskefôret en stadig viktigere del av selskapets virksomhet. I 1967 bygget Skretting en egen fiskefôrfabrikk i Hillevåg utenfor Stavanger, samtidig som det ble lagt ned mye arbeid i å markedsføre produktet. Flere brosjyrer med dokumentasjon fra forskningsresultater rundt fôret ble publisert, samtidig som et stort antall fagmøter årlig ble arrangert fra Lindesnes til Hammerfest. Store fraktomkostninger med rutegående transportmidler og skader på sekker og fôr, førte også til at Skretting utover på 1970-tallet etablerte direkteforsendelse med innleide båter fra fabrikk i Hillevåg til oppdrettsanleggene langs kysten helt nord til Tromsø.²¹¹ I dag er selskapet verdens ledende fiskefôrprodusent. På denne veien var kunnskapen og kompetansen Skretting tok med seg fra produksjonen av fôr til vanlig dyrehold, svært verdifull.

Det tredje største anlegget i fylket på 9.000 m³, var Sea Farm AS i Kvalavåg på Karmøy. Dette selskapet ble etablert i 1972 av skipsreder og industrimann Jacob Stolt-Nielsen fra Haugesund. Han var en av de første større industrielle aktørene som satset på denne næringen, og var en av to kapitaliser i norsk fiskeoppdrett på 1970-tallet.²¹² Ideen om å starte med oppdrett fikk Stolt-Nielsen etter å ha lest en avisartikkel om dette i 1971. Som den forretningsmannen han var, så Stolt-Nielsen mulighetene til å tjene penger på havbruk på kommersiell basis. For å få dette til skjønte Stolt-Nielsen at han trengte en sterk og faglig dyktig person til å lede an en slik virksomhet, og ansatte derfor en marinbiolog for å forestå den daglige driften.²¹³ Matfiskanlegget på Karmøy utgjorde bare en liten del av selskapet. Med smoltmangelen som preget oppdrettsnæringen på denne tiden, var det nemlig først og fremst kunstig produksjon av laksesmolt Stolt-Nielsen valgte å satse på. Dette var noe som viste seg å være en god investering. Et godt salgsarbeid gav suksess. Som den første smoltprodusenten i Norge, lanserte Sea Farm et konsept med transport av smolt til kundenes merder, og ansvar for dødeligheten inntil 30 dager etter levering. Resultatet var lange køer av oppdrettere som ønsket å kjøpe smolt fra Sea Farm, og gode inntekter og vekst i selskapet. Med utgangspunkt i ett klekkeri- og settefiskanlegg i Fjon nord for Haugesund, hadde Sea Farm fire anlegg allerede i 1980. Med leveranser på over to millioner smolt til 150

²¹⁰ Telefonintervju med Finn Hallingstad 10.12.2013.

²¹¹ Hallingstad, Johansen og Hegre 1999: 35, 41

²¹² Berge 2001: 84

²¹³ Ilnert 2009: 218-219

oppdrettsanlegg, var Sea Farm blitt den største smoltprodusenten i Norge.²¹⁴ Koste hva det koste ville, Stolt-Nielsen hadde troen. Og koste var noe det også gjorde. Stolt-Nielsen mener selv selskapet ble drevet på en kostnadsrasjonell og effektiv måte, men under sitt besøk på et av anleggene fikk tidligere leder i NFF-sekretariatet, Lars Bull-Berg (1972-79), høre fra noen dansker som var med ham, at det ved anlegget ble brukt dobbelt så mye penger enn det som var nødvendig. Marinbiologen Stolt-Nielsen hadde ansatt var nyeksaminert, og fulgte med det læreboken altfor godt.²¹⁵ Men for storkapitalisten Stolt-Nielsen var nok ikke dette penger av stor betydning. En artikkel med overskriften "Stolt-Nielsen bygger fiskeimperium" i "Norges Handels og Sjøfartstidende" fra 1984, kan gi et lite bilde av hvor mye kapital han hadde. De norske restriksjonene gjorde det mer fristende for Stolt-Nielsen å satse i utlandet, og i 1984 kjøpte Sea Farm en engelsk fiskematprodusent med egne oppdrettsanlegg og klekkerier, samt videreforedlingsfabrikker, med en årlig omsetning på 70 millioner kroner i året.²¹⁶ Sea Farm står som representant for kapitalinteressene i oppdrettsnæringen, som for uten å bli størst på settefisk i Norge, også etablerte en betydelig oppdrettsaktivitet i utlandet.

3.4.2. Hordaland

Målt i volum og antall anlegg var Hordaland på denne tiden landets største oppdrettsfylke. Det høye volumtallet var det ett enkelt anlegg som dro opp: AS Mowi som drev i to sjøpoller på Sotra utenfor Bergen på henholdsvis 60.000 m³ og 200.000 m³, var landets største oppdrettsanlegg. Dette var oppdrett i dimensjoner utenom det vanlige. De øvrige anleggene i fylket var mindre og middelstore på mellom 500 m³ og opp til 6-7.000 m³, med noen få større. I motsetning til Rogaland lå anleggene her mer spredt. Fra Sunnhordland til Nordhordland lå det oppdrettsanlegg langs store deler av fylkets kyst, med tyngdepunkt i kommunene Bømlo, Fusa, Fjell, Osterøy og Radøy. Også i Hardangerfjorden lå det en del anlegg.

Mowi ble stiftet i 1969 med Norsk Hydro og bergensfirmaet AS Compact som aksjonærer, og representerte den andre storkapitalisten i norsk fiskeoppdrett. I likhet med Sea Farm ble fagpersonell ansatt for å drive og utvikle denne virksomheten. Når det gjelder Mowi hadde de arbeidet systematisk med laks i flere år og hadde temmet den kommersielt et par år før brødrene Grøntvedt, og da også i langt større skala. Brødrene på Hitra var altså ikke de første som lyktes med kommersielt oppdrett av laks, derfor kan man spørre hva som gjør at

²¹⁴ Iler 2009: 221-222

²¹⁵ Berge 2001: 85

²¹⁶ "Stolt-Nielsen bygger fiskeimperium". I *Norges Handels og Sjøfartstidende* 25.07.1984.

forskningslitteraturen ikke har gitt Mowi like mye oppmerksomhet. Ifølge Dag Magne Berge arbeidet dette selskapet mer "lukket" enn de mindre bedriftene, og deltok i mindre grad i den åpne, dynamiske informasjonsutvekslingen som preget næringen på 1970-tallet.²¹⁷ Firmaets historiker Svarstad nevner derimot flere eksempler på stor åpenhet fra firmaets side, blant annet peker han på smoltanlegget selskapet opprettet i Øyerhamn. Dette var et mønsteranlegg med stor kapasitet, som trakk til seg mange skuelystne fra fjern og nær.²¹⁸ Hvem som har rett av de to er uvisst. Nå er det ingen av de gjenlevende oppdretterne jeg har snakket med som har fortalt at de har besøkt anleggene til Mowi, eller blitt inspirert av dets virksomhet. Imidlertid er Grøntvedt et navn som har gått igjen i historiene til flere.²¹⁹ De to brødrene på Hitra hadde bevist at andre enn det kapitalsterke selskapet som Mowi var, kunne få til lakseoppdrett.²²⁰ Mowis reserwasjoner mot å dele sine erfaringer og kunnskaper med andre, gikk ifølge Berge parallelt med at selskapet lukket seg mot erfaringer og teknologi fra andre. Inngjerdingen av selskapet blokkerte for kunnskapsflyt begge veier, og var i hovedsak grunnen til at selskapet holdt fast ved avstengte sund som hovedmetode for oppdrett helt frem til 1987/88.²²¹ Haaland trekker i den sammenheng frem et godt poeng, når han peker på at selskapet allerede tidlig på 1970-tallet hadde investert om lag 16 millioner kroner i anlegg og drift, og hadde en gjeld på 11 millioner.²²² Med den store kapitalen som var bundet opp, kan det også sees på som en årsak til at Mowi så lenge valgte å holde fast på en metode med dårlig og synkende lønnsomhet.

Bremnes Fryseri (24.700 m³) på Bømlo var et fiskemottak. Når et fiskeri sviktet, var ikke Olav Svendsen den eieren som gav opp. Med vilje og evne til omstilling, var han en som så seg rundt etter nye muligheter, noe mottakets varierende arbeidsoppgaver gjennom historien vitner om.²²³ Fiskeoppdrett var en av disse mulighetene. Alt på 1950-tallet hadde Svendsen vært med Ola Olsen og sitt søskenbarn Bjarne Svendsen, og forsøkt klekking av bekkeørret som de tok i elvene på Bømlo. Klekkingen gikk bra, men uten brukelig fôr klarte de ikke å få mat i yngelen etter at den hadde brukt opp plommesekken sin. Dette var et problem som ble løst i 1964, da Skretting utviklet små pellets til ørretyngel. Finn Hallingstad som var med å utvikle dette, ble også en god mann for Svendsen. Flere problemer og spørsmål ble diskutert

²¹⁷ Berge 2001: 84-86

²¹⁸ Svarstad 2001: 32

²¹⁹ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

²²⁰ Johnsen og Lindal 2006: 14-15

²²¹ Berge 2000: 170

²²² Haaland og Møller 2014: 77

²²³ Sele 1998: 18-26. Villaks, hummer, sild, reker og pigghå er bare noe av det Bremnes Fryseri har arbeidet med.

med ham, noe som var lærerikt. Etter tidlige forsøk med bekkeørret, begynte Svendsen tidlig i 1960-årene å importere rogn av regnbueørret fra Danmark.²²⁴ Med egen bil og ved hjelp av plastposer og isklumper for å holde rognen i live, ble den transportert hjem til Bømlo. Her ble den klekket og fôret opp til sjøklar regnbueørret på ca 50 gram før den ble satt ut i en avstengt bukt utenfor Øklandsvågen, hvor Svendsen brukte en pumpe for å holde sirkulasjon i vannet.²²⁵ I denne bukten gikk ørreten til den nådde en vekt på 2-3 kg, og ble fôret med oppmalt fiske- og rekeavfall fra mottaket. Sløying og pakking av ørreten foregikk på Bremnes Fryseri, og salget gikk ganske bra. I 1973 ble det solgt 120 tonn. Kontaktene Svendsen hadde gjennom Bremnes Fryseri var nok av betydning i denne sammenheng, den store fiskeeksportøren Hallvard Lerøy, var eksempelvis en viktig samarbeidspartner.²²⁶ Også søskenbarnet Bjarne, som selv drev med oppdrett på Bømlo, var viktig. Ifølge nevøen til Bjarne, Olaf Thorsheim, hadde de to et godt samarbeid og utvekslet mye erfaringer. Dette var noe som kom godt med fra midten av 1970-tallet, da Svendsen gikk over fra ørret- til lakseoppdrett, som de første årene var preget av mye prøving og feiling. Til tross for mange feilinvesteringer valgte likevel Svendsen å fortsette, noe selskapet Bremnes Seashore, som i dag er et av landets største privateide oppdrettsvirksomheter, er et bevis på at ikke var feil.²²⁷ Olav Svendsen var en selvlært gründer med pågangsmot, som med bakgrunn fra et rikt miljø innen fiskeri, fiskemottak og handelsvirksomhet, hadde flere bein å stå på.

Et stykke nordøst for Bømlo ligger Fusa. Målt i antall anlegg var dette den største oppdrettskommunen i Hordaland. En av de første som var tidlig ute og forsøkte fiskeoppdrett her, var sjåfører og anleggsmaskinarbeider Magne Bolstad. I 1966 satte han ut 400 regnbueørret i en liten hjemmesnekret merd på 3x6 meter ved hytten sin i Eikelandsfjorden. Ideen til å forsøke dette fikk han under ferieturen sommeren året før, da han leste en artikkel i et ukeblad om to brødre som hadde klart å gjøre oppdrett av regnbueørret til en levevei.²²⁸ Datteren Anni Bolstad, som selv var med på ferieturen, husker godt hvordan artikkelen om brødrene Eilif og Einar Thom (kapittel 2), inspirerte hennes far.²²⁹ Uten kunnskap om det han gikk i gang med, var oppdrettsforsøket til Bolstad preget av mye usikkerhet, prøving og feiling. Etter to år i sjøen med sykdomsplager og død ørret, valgte Bolstad i stedet å forsøke seg med jorddammer på land. Med tanke på at stadig flere på denne tiden faktisk begynte å få øynene opp for

²²⁴ Sele 1998: 36

²²⁵ "Regnbueørret for millioner". I *Haugesunds Dagblad* 21.10.1972.

²²⁶ Sele 1998: 37, 44, 48

²²⁷ Telefonintervju med Olaf Thorsheim 27.02.2014, og Sele 1998: 41.

²²⁸ Vangsnes 2003: 263

²²⁹ Telefonintervju med Anni Bolstad 02.10.2014.

oppdrett i sjøen, gikk på mange måter Bolstad mot strømmen. Men da alt han hadde lest om oppdrett var en dansk bok, er det derfor kanskje ikke så overraskende. Nå gikk det imidlertid ikke lang tid før det også oppstod problemer i jorddammene. Høy vanntemperatur og lite oksygen om sommeren tok livet av mye ørret. Etter to mislykkede forsøk innrømmer Bolstad at han egentlig ikke visste hva han skulle gjøre. I et siste forsøk på å berge fisken, flyttet han den tomme merden fra Eikelandsfjorden opp i Skogseidvatnet, som over all forventning skulle vise seg å bli et sted hvor fisken fant seg til rette.²³⁰ Forholdene i Skogseidvatnet viste seg nemlig å være godt egnet til oppdrett. På 3-4 meters dyp lå sjelden vintertemperaturen på under 3-4°C, og om sommeren sjelden over 16-18°C. Med en slik temperatur fikk Bolstad en relativt god vekst på fisken gjennom hele året. Nå var det jo ofte slik at is var et stort problem for oppdrett i ferskvann om vinteren. I Bolstad sitt tilfelle var de lokale naturforholdene på hans side. Strømmen fra en elv som hadde sitt utløp 100 meter unna anlegget, hjalp til med å holde isen borte. Samtidig fôret også Bolstad så mye at fisken holdt merden åpen. Under utbyggingen av anlegget i Skogseidvatnet var investeringene relativt små, da Bolstad bygget det meste selv. Finansieringen ble gjort med egne penger. Avhengig av sin faste inntekt kombinerte Bolstad oppdrettet med sitt faste arbeid til midten av 1980-tallet. Arbeidsbesparende metoder var derfor noe det ble lagt vekt på under byggingen av anlegget. Uten vei helt ned til anlegget, ble tørrfôret fylt opp i en silo ved veien lenger oppe i bakken, og transportert frem til flytebryggen i fritt fall gjennom et plastrør. En lysregulert fôringsautomat sørget også for at fisken fikk nok fôr på den tiden av døgnet det var lyst nok til å spise. Med disse løsningene klarte Bolstad etter hvert å drive anlegget sitt med kun 1-2 timers arbeid per dag, en arbeidsmengde som greit lot seg kombinere med det faste arbeidet og som også fungerte. Da det første partiet med fisk ble slaktet i 1971, veide den to kilo, og i 1976 lå produksjonen på 5-8 tonn i året.²³¹ Når det gjaldt salget av fisken var det ikke noe markedsapparat på denne tiden, så Bolstad kjørte fisken i folkevognen sin til Voss for å selge den der. Etter hvert gikk salget så bra at Bolstad vurderte å slutte i sitt arbeid som bussjåfør, men som vi allerede vet skjedde ikke det før ut på 1980-tallet.²³² Historien om Bolstad er et eksempel på en som startet med oppdrett av interesse og uten kunnskap, og som lærte av de feil og forsøk han gjorde. Ved å bygge opp sitt anlegg litt etter litt med egne penger og arbeidsinnsats, tok han ikke noe lån og unngikk å sette seg selv i gjeld.

²³⁰ Vangsnes 2010: 9-10

²³¹ "Fiskeoppdretteren: Magne Bolstad". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.2 1976.

²³² Berge 2004: 9

Gode resultater fra anlegget i Skogseidvatnet var noe som vekket oppmerksomhet i Fusa. I motsetning til hvordan dårlige erfaringer virket dempende på videre utvikling, slik vi har sett i stor grad var tilfellet på Østlandet, virket derimot erfaringene til Bolstad stimulerende. Etter å ha kunnet slå fast at det gikk an å drive oppdrett i Skogseidvatnet, var det flere grunneiere som hev seg på. I 1973 var det alt seks matfiskanlegg i vannet.²³³ Dette viser akkurat det registreringsgruppen peker på i sin rapport, i forhold til hvilke faktorer som var av betydning for oppstart av nye anlegg. Et eksisterende oppdrettsmiljø var svært viktig. Fiskeoppdrett var et fag som måtte læres, og med andre oppdrettere i nærmiljøet var det enklere å utveksle erfaring og kunnskap.²³⁴ Odd Gunnar Skjelde var en av de mange som startet opp i Fusa, og som husker hvor viktig nettopp dette var. Lite kunnskap om fiskeoppdrett gjorde at de som forsøkte seg i Fusa, hjalp hverandre med prøving og feiling for å lære.²³⁵ Et eksisterende oppdrettsmiljø gjorde det ofte også enklere å komme i gang. Da Bolstad begynte med oppdrett bygget han også et klekkeri hjemme i kjelleren. Flere av de andre oppdretterne som begynte i Fusa, kjøpte litt yngel av ham i starten. Oppdrettspioneren forteller at han opplevde en positiv interesse for det han drev på med både fra naboer og venner.²³⁶ Det at det var en positiv interesse for fiskeoppdrett i Fusa var nok også viktig. På 1950- og 1960-tallet måtte nemlig ofte pionerene tåle naboens kritiske blikk eller fliring.²³⁷ God støtte er ofte viktig i en vanskelig startperiode. Da konsesjonsloven trådte i kraft var det allerede satt i gang hele 11 oppdrettsanlegg i Fusa, som med det ble landets nest største oppdrettskommune.

Utenfor Radøy nord for Bergen ved øyen Bogno lå det tredje største anlegget i Hordaland, Bognøy Fiskeoppdrett AS på 20.000 m³. Dette aksjeselskapet ble stiftet i 1973, ett år etter at Kristian og hans bror Anders Bognøy sammen med sin nevø Klaus Holen, hadde satt ut 5.000 settefisk av regnbueørret fra Danmark i sjøen. Et raskt behov for kapital gjorde at Kristian i 1973 fikk med seg sin kompanjong Nils-Emil Johannessen, som han drev Valestrand Industri sammen med, på å stifte Bognøy Fiskeoppdrett.²³⁸ Det første som måtte ordnes var driftskreditt for det nye selskapet. Lang behandlingstid hos Distriktenes Utbyggingsfond, endte med at selskapet tok kontakt med Kredittkassen i Bergen hvor Johannessen var styremedlem. Her ble lån innvilget mot solidarisk selvskyldnerkausjon fra de fire partnerne i selskapet. Godt salgsarbeid gjorde imidlertid at det ikke gikk lang tid før selskapets

²³³ Vangsnes 2003: 266

²³⁴ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 11

²³⁵ Telefonintervju med Odd Gunnar Skjelde 14.02.2014.

²³⁶ Vangsnes 2010: 11

²³⁷ Grytås 1991: 42

²³⁸ Johannessen 1998: 5

egenkapital og inntjening overflødiggjorde de personlige garantier. Gjennom brev og telefonsamtaler til hoteller på Vestlandet hvor det ble tilbudt frossen ørret, og leveranser gjennom etablerte fiskeeksportører som Hallvard Lerøy, fikk selskapet bygget opp et godt kontaktnett på kjøpersiden. Dette var nok viktig under omsetningskrisen i 1974, da selskapets regnskap til tross for en kilopris på under 8 kr, likevel ble gjort opp med balanse.²³⁹ Johannessen selv mener dette viser hvilken nøktern drift og kostnadskontroll de hadde i selskapet. Teknologien som ble brukt var enkel. Merdene var selvkonstruert av trykkimpregnert materiale og utrangerte oljefat, og var meget spinkle. Fôret var innkjøpt brisling og annet fiskeavskjær fra hermetikkfabrikk, som Anders hentet etter arbeidstid med sin Opel stasjonsvogn. Øsekar var hjelpemidlet som ble brukt da fôret skulle kastes ut til fisken.²⁴⁰ Bognøy Fiskeoppdrett er et eksempel på et aksjeselskap som startet forsiktig opp, og som fulgte en nøktern linje. Bedriften ble bygget opp litt etter litt, uten store og altfor risikofylte investeringer. Kristian og Nils-Emil som sammen tidligere hadde bygget opp Valestrand Industri, hadde nok mye viktig erfaring i bagasjen.

3.4.3. Sogn og Fjordane

I fylket med verdens lengste fjord befant de fleste oppdrettsanleggene seg i de ytre kyststrøkene fra Gulen i sør til Bremanger i nord. Kjennetegnet av mindre og mellomstore anlegg fra 500 m³ og oppover til 6-7.000 m³, var Sogn og Fjordane med 28 registrerte matfiskanlegg, sammen med Rogaland, det minste oppdrettsfylket på Vestlandet. Her var det ett enkelt anlegg som dominerte. Eros Laks på 25.000 m³, var det klart største anlegget i fylket, og lå i bygden Bjordal i Høyanger.

Det var industriarbeider Erling Osland som stod bak Eros Laks. Alt i 1958 forsøkte han seg på klekking av fjellørret på småbruket. Ideen hadde han fanget opp fra tidsskrifter som beskrev oppdrett i USA.²⁴¹ Et vellykket forsøk med fjellørreten var noe som gav mersmak, og tanker om mulighetene for å leve av oppdrett. Allerede i 1961 begynte Osland på planene om å utvikle fiskeoppdrett. Utstyr ble kjøpt inn, jorddammer ble gravd ut og ferskvann ble pumpet inn fra en nærliggende elv. Året etter kjøpte han 100.000 rogn av regnbueørret fra Danmark.²⁴² For å finansiere dette tok Osland opp et lån tilsvarende en halv industriarbeiderlønn, og byggematerialet var i stor grad vrakaluminium som han fikk billig fra

²³⁹ Johannessen 1998: 7

²⁴⁰ Johannessen 1998: 8-9

²⁴¹ Didriksen 1989: 14

²⁴² Øverås 2013: 24-25

aluminiumsverket i Høyanger hvor han jobbet. Først da han hadde drevet noen år og fått det til fikk han lån fra Distriktenes Utbyggingsfond. Ustabil forsyning av ferskvann skapte imidlertid store problemer for driften av damanlegget. På grunn av vannmangelen satte derfor Osland både matfisk og stamfisk i sjøen, i innhegninger som han bygget langs strandlinjen ved småbruket. Resultatene overrasket. Nesten all rognen til stamfisken, som ifølge etablert teori måtte gå i ferskvann for å få frem fullt utviklet rogn, ble befruktet, samtidig som ørreten spiste og vokste godt.²⁴³ Selvfisket sei og fiskeavskjær fra svogerens fiskemottak, ble kvernet opp til våtfôr. Fôringen av fisken var imidlertid et ensformig og kjedelig arbeid. Her kom Osland frem til en snedig løsning, som involverte nedfrysing av fôret i 25 og 50 kilos blokker. Disse ble plassert i trebur i innhegningene, og når blokkene tinte kunne fisken plukke mat fra dem på egenhånd.²⁴⁴ Problemer med å få tak i lakserogn var noe Osland fikk erfare. Distriktets elveeiere var redd for at oppdrettslaks ville undergrave prisen på villaks, og ville derfor ikke gi fra seg rogn. Men takket være en bekjent i Sogn Laksestyre klarte likevel Osland til slutt å få tak i rogn i 1966. Sin første oppdrettslaks solgte han i 1971, angivelig som en av de første i landet, til en pris på nærmere 90 kr per kilo.²⁴⁵ Det var nok ikke tilfeldig at Osland var en av de få oppdrettspionerene som klarte seg gjennom 1960-tallet. Jevnlige brevveksling med blant annet Havforskningsinstituttet, Veterinærinstituttet og Fiskeridirektoratet på jakt etter gode svar på spørsmål som reiste seg knyttet til egne observasjoner og problemer, gjorde at Osland etter hvert gikk fra å være en usikker amatør til selv å bli en kunnskapsrik mann og informasjonskilde. Utover på 1970-tallet opplevde Osland en økende besøksfrekvens fra andre oppdrettere som gjerne ville se og lære.²⁴⁶ Erling Osland var en selvlært, initiativrik og arbeidsvillig pioner, som tok en stor sjanse da han sluttet på aluminiumsfabrikken i Høyanger for å satse på fiskeoppdrett.

3.4.4. Møre og Romsdal

Møre og Romsdal var med sine 40 mindre og mellomstore matfiskanlegg på mellom 1.000-8.000 m³, et av landets største oppdrettsfylker. Anleggene her lå slik som lenger sør relativt spredt i de ytre kyststrøkene, men også noen innover i fjordene, med tyngdepunkt på Nordmøre i området rundt Averøy og på Sunnmøre mellom Volda og Ålesund. Nor-Laks på 12.000 m³, var det største anlegget i fylket, og tilhørte brødrene Vik som vi allerede har hørt om (kapittel 2). Det var i stor grad økonomisk hjelp fra utlandet, som finansierte utbyggingen

²⁴³ Osland 1990: 63-64

²⁴⁴ Øverås 2013: 30-31

²⁴⁵ Osland 1990: 64

²⁴⁶ Øverås 2013: 28-29

av brødrenes anlegg. Deres forsøk på oppdrett i sjøvann vekket nemlig også stor interesse i utlandet. Til anlegget i Sykkylven kom det delegasjoner fra Storbritannia, Tyskland og Spania, samtidig som det også kom henvendelser helt fra Australia og Tasmania. I 1965 inngikk Karstein og Olav en todelt avtale med det verdensledende matvarekonsernet Unilever. Avtalen gikk ut på at brødrene Vik skulle finne en egnet lokalitet i Skottland og bistå konsernet med byggingen av et oppdrettsanlegg, mot betaling. Brødrene skulle også få innsyn i den virksomheten som ville foregå i Skottland. Denne avtalen varte i fire år, og sikret Nor-Laks den nødvendige kapitalen som trengtes for å drive.²⁴⁷ Økonomiske vanskeligheter var med andre ord ikke det største problemet for brødrene Vik, som kan sies å ha lyktes med det de ønsket, nemlig å få bevist at det gikk an å drive oppdrett i sjøvann.

Et stykke nord for Sykkylven ligger Aukra. I 1973 kom den 24 år gamle Finn Viken hit og startet så smått med fiskemottak og fiskeoppdrett, hvor avfallet fra mottaket ble brukt til fôr. Vikenco var navnet på selskapet, og oppdrettsanlegget var registrert med et volum på 8.500 m³. Finn hadde en tanke om at man ikke burde gå i gang med å bygge kjempeanlegg til millioner, og at det lønnet seg å ha det litt primitivt de første årene. Han var ikke en person som likte å investere for mye penger i nye ting. Av den grunn valgte Finn å konstruere et eget fôringssystem til oppdrettsanlegget. I dette systemet ble lodde, fiskeavskjær og rekeskall fra fiskemottaket puttet i en fôrkværn, før det ble pelletert og ført sammen med vann på et transportbånd. Deretter gikk turen i en fire toms slange de drøyt 200 meterne fra land og ut til merdene i sjøen. Høydeforskjellen på fem meter mellom taket på fôringshuset på land og anlegget, gjorde at det ble tilstrekkelig fall. Ute på anlegget var de ventiler som kunne stenges og åpnes. Dette var et rimelig system som fungerte.²⁴⁸ Finn er et eksempel på en ung og økonomibevisst person, som valgte å starte forsiktig og ikke gjøre de største investeringene de første årene.

3.4.5. Sør-Trøndelag

Sør-Trøndelag var på denne tiden landets tredje største oppdrettsfylke med sine 39 anlegg. I motsetning til Vestlandet lå anleggene her mye mer konsentrert, med tyngdepunkt på Frøya og Hitra. Nærmere 3/4 av alle anleggene var lokalisert i dette området. Sør-Trøndelag var også det fylket i landet med flest mellomstore og større anlegg, slik tabell 3.3. viser. I rapporten til registreringsgruppen står det at det bare på strekningen fra Nordmøre til

²⁴⁷ "Norlaks i Sykkylven: Første oppdrettsanlegg i sjøvann i verden". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.10 1984.

²⁴⁸ "Vikenco AS: Solid bedrift med laks som ryggrad". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.10 1984.

Finnmark i tidsrommet 1970-1973, var blitt etablert over 100 nye matfiskanlegg.²⁴⁹ Med tanke på hvor mange anlegg som ble registrert i 1973, betyr det med andre ord at så og si alle anleggene i denne delen av landet, først var blitt etablert etter 1970. Hva er det da som gjør anleggene i Sør-Trøndelag allerede etter så kort tid har nådd den størrelsen de har? I sin rapport om etableringsproblemer og driftsproblemer i Hordaland og på Hitra og Frøya, viser Kristian Sveen og Alfred Bringsvor til at 44% av oppdretterne på Hitra/Frøya kjøpte inn mer enn 10.000 settefisk/smolt i løpet av sitt første driftsår. Dette er et ganske høyt antall sett i forhold til Hordaland, hvor flertallet av oppdretterne (39%) ikke kjøpte inn mer enn 1.000 det første året. Sveen og Bringsvor trekker i denne sammenheng frem kunnskapsnivået som en del av forklaringen på den offensive oppstarten, og peker på at folk generelt visste mye mer om fiskeoppdrett da det kom i gang på Hitra/Frøya, enn hva tilfellet var da mange startet opp i Hordaland. Etter pionerens prøving og feiling var folk etter 1970 nå i større grad klar over hvilke feil man måtte styre unna om man skulle lykkes, noe som bidro til å redusere skepsisen i forhold til investering i næringen.²⁵⁰ Nå var heller ikke Grøntvedtmerden, som vi i forrige kapittel så fikk virkkelig utbredelse i Trøndelag, den minste i størrelse.

De som startet opp med Grøntvedtmerden begynte ofte med et volum på 900-1.000 m³ og 1.000-2.000 fisk i hver merd, mot bare 200-500 fisk i mange av de mindre anleggene på Vestlandet. Dette krevde relativt høye investeringer og arbeidsinnsats, og var en grunn til at etableringene nord for Møre i større grad enn på Vestlandet ble organisert som aksjeselskap, andelslag eller i tilknytning til andre virksomheter, som fiskeindustri og fiskebåtrederi.²⁵¹ I lys av kapitalbehovet viser kartleggingsarbeidet til Hammer at mange av dem som startet opp på Hitra/Frøya, hadde bakgrunn i storbåtfiske eller var eiere i fiskeindustribedrifter med tilstrekkelig egenkapital, og dermed også god kredittilgang. Flere av oppdretterne Hammer har snakket med, forteller også om hvordan de fikk kapital fra salg av fiskebåter.²⁵² I sin bok *Kystsamfunn skifter ham*, peker nettopp Gjerdåker på hvordan nedgangtider og skrinlegging av fiskerinæringen på Hitra/Frøya, endte med at kapitalen som hadde vært investert i store båter, ble flyttet over til oppdrettsnæringen som nå flere så på som en mulighet.²⁵³ Fiskerisjefen i Trøndelag på denne tiden, Alf Albrigsen, forteller at gjennombruddet for oppdrett av laks og ørret kom på et tidspunkt da viktige ressurser for fiskerinæringen på

²⁴⁹ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 7

²⁵⁰ Sveen og Bringsvor 1978: 3

²⁵¹ Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 8, 10

²⁵² Se Hammer 2000 og Hammer 1998.

²⁵³ Gjerdåker 1991: 202

trøndelagskysten hadde sviktet katastrofalt.²⁵⁴ Frøya Fiskeindustri AS (10.000 m³) var en av de som var på leting etter flere bein å stå på.

Like før jul i 1969 ble spørsmålet om å engasjere seg i fiskeoppdrett tatt opp i styret i Frøya Fiskeindustri. Kontorsjefen i selskapet, Ragnar Grøntvedt, var bror til Sivert og Ove Grøntvedt som på dette tidspunktet hadde lagt grunnlaget for fiskeoppdrett på Hitra. Mulighetene for positive ringvirkninger i lokalområdet gjorde at styret vedtok å ta initiativ til å etablere et aksjeselskap for oppdrett av fisk. Som aksjonærer i det nye selskapet så man for seg frøyværing som av samfunnsmessige interesser ønsket å være med å fremme næringslivet på Frøya. Den 28. februar 1970 ble det holdt konstituerende generalforsamling i det nye selskapet som fikk navnet Frøya Edelfisk AS. Til sammen var det 76 aksjonærer med en samlet aksjekapital på 105.000 kroner, med Frøya Fiskeindustri som hovedaksjonær.²⁵⁵ Ifølge Ragnar Grøntvedt var hovedhensikten med etableringen å undersøke muligheten for fiskeoppdrett i distriktet, og få frem økonomiske data. De fleste aksjonærene deltok med beskjedne beløp, slik at det ikke skulle få noen store konsekvenser for den enkelte dersom det ikke gikk bra. Mange av dem som var med var potensielle oppdrettere, som selv ville begynne med oppdrett dersom dette forsøket gikk bra.²⁵⁶ Det var derfor en klar linje fra første dag om at kortene ikke skulle holdes tett til brystet, men at kunnskapen som ble ervervet skulle spres. De første årene var nemlig preget av en del prøving og feiling. En av utfordringene var tilgroing av nøtene. I det tilfellet ble det oppnådd gode resultater ved å impregnere nøtene med samme type bunnstoff som ble brukt på stål båter. En annen utfordring var bruk av det bakteriedrepende stoffet formalin i kampen mot lakselus. Ettersom dette var tyngre enn vann, sank det aktive stoffet ned uten å gi den ønskede effekten. Dette ble løst ved at det ble sydd en presenning som omsluttet hele noten.²⁵⁷ I stedet for å ta sjansen på egenproduksjon av laks det første året, inngikk Frøya Edelfisk en avtale med Sivert og Ove Grøntvedt på Hitra, om felles nytte av erfaringer med lakseoppdrett i to ulike miljø. Avtalen gikk ut på at Sivert og Ove holdt settefisken, mens oppfôringen til matfisk foregikk hos Frøya Edelfisk. Produksjonsoverskuddet ble delt likt. Det første partiet med 1.000 laksesmolt overvintret til 1971, og ble slaktet like før jul med en snittvekt på 4,3 kg. Dette så lovende ut, og allerede

²⁵⁴ Hammer 1998: 87

²⁵⁵ Foss og Hammer 1997: 74-75

²⁵⁶ "Frøya Fiskeindustri: Samarbeidstanken svekkes når pengene strømmer inn". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.12 1983.

²⁵⁷ Foss og Hammer 1997: 80-81

våren 1971 ble det satt ut 4.000 nye laksesmolt fra Hitra.²⁵⁸ De gode resultatene fra Frøya Edelfisk resulterte i at flere av aksjonærene nå startet opp selv, og på kort tid ble det opprettet nærmere 20 nye anlegg på Frøya. Selskapet var et lokomotiv som drog i gang den nye næringen. Samarbeidet fungerte.

Frøya Fiskeindustri så det som sin oppgave å hjelpe folk i gang med fiskeoppdrett. Det skulle ikke selv drive med oppdrett, men levere fôr til oppdretterne, for deretter å kjøpe tilbake fisken og slakte og selge den. Men etter hvert som oppdretterne på Frøya fikk råd, bygget de eget fôrkjøkken, fryseri og slakteri. Dette gjorde at ledelsen i Frøya Fiskeindustri kom frem til at bedriften måtte starte opp et eget anlegg, hvis oppdrettsnæringen skulle få noen betydning for bedriften i fremtiden.²⁵⁹ Dette anlegget ble startet opp i 1972, og ble drevet i fellesskap med Frøya Edelfisk. Frøya Fiskeindustri holdt fôrkjøkken og fryseler. Samarbeidet gav en rasjonaliseringsgevinst i forhold til drift og administrasjon, samtidig som alle kostnader og salgsinntekter ble delt likt mellom de to selskapene. Samarbeidet gikk svært godt og skapte viktige arbeidsplasser i en periode hvor tilgangen på råstoff var dårlig. Frøya Fiskeindustri som var en hjørnesteinsbedrift på Frøya, slapp å permittere ansatte.²⁶⁰ Fiskeoppdrett var den nødvendige tilleggsressursen bedriften trengte.

3.4.6. Nord-Trøndelag

Nord i Trøndelag var hverken antall anlegg eller konsentrasjonen av dem på langt nær like stor som den var i nabofylket i sør. Nord-Trøndelag var kjennetegnet av mindre og mellomstore anlegg fra 1.500 og opp til 8.000 m³, og med kun 10 registrerte matfiskanlegg var det et av landets minste oppdrettsfylker. Innerst i Trondheimsfjorden i Stjørdal, Levanger og Verdal, og ute ved kysten i Vikna, Nærøy og Flatanger, var de områdene hvor anleggene var lokalisert. Det største av dem alle var Rørvik Fiskeindustri (8.000 m³) i Vikna.

Historien til dette anlegget startet i 1950, da andelslaget Rørvik Fryseri- og Kjøleanlegg ble stiftet. Dette var en hjørnesteinsbedrift i Vikna som var innrettet mot mottak og filetering av fisk, men som gikk konkurs i 1972. Året etter ble Rørvik Fiskeindustri stiftet, og tok da over eiendommene fra boet etter Fryseri- og Kjøleanlegget. Den største eieren var Havlaks på Hitra ved Sivert og Ove Grøntvedt. Rørvik Fiskeindustri var knapt stiftet før det ble det satt ut

²⁵⁸ Gjerdåker 1991: 221

²⁵⁹ Foss og Hammer 1997: 81

²⁶⁰ Hammer 1998: 16 og "Frøya Fiskeindustri: Samarbeidstanken svekkes når penger strømmer inn". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.12 1983.

20.000 settefisk av regnbueørret og 25.000 laksesmolt i sjøen, samtidig som det også ble foretatt omfattende nybygginger og moderniseringer av det gamle fryse- og kjøleanlegget. Planen var nemlig at fiskeoppdrett ikke skulle bli hovedoppgaven for den nye bedriften. Tanken var heller at Rørvik med drift av fôrkjøkken, videreforedling og distribusjon, skulle bidra til å legge forholdene til rette for en fornuftig ekspansjon i næringen i området. Utover på 1970-tallet leverte Rørvik Fryseri frosset fiskeavskjær til fôr, og slaktet, pakket og frøs ned laks fra oppdrettere som etter hvert var kommet i gang i Vikna og Nærøy.²⁶¹ Kommunekasserer Alf Dolmen var en av dem. Rørvik reddet på mange måter hans oppdrettsvirksomhet. Da han skulle selge sin første fisk, hadde omsetningskrisen inntruffet og grossistene ville ikke betale mer enn 12 kroner kiloen. Dette var ikke mye penger for en som hadde satt huset i pant for å finansiere sitt oppdrettsanlegg. Laksen var nødt til å slaktes, men heldigvis fikk Dolmen fryst den inn på Rørvik, hvor den ble liggende til jul da den ble tatt ut og solgt for 28 kroner kiloen. Dermed hadde Dolmen noe å gå videre på.²⁶² Rørvik Fiskeindustri var godt rustet til å ivareta det råstofftilbudet som var tilgjengelig, men utviklingen ville det annerledes. Omsetningskrisen førte til at Rørvik ikke satte ut ny fisk i merdene sine, samtidig som driften som var knyttet til den konvensjonelle fiskerinæringen gikk med store svingninger i kvantum og store utfordringer for både fiskere og kjøpere. Det endte til slutt med at oppdrettskonsesjonen ble overtatt av Nærøy Fiskeoppdrett i 1987/88.²⁶³

3.4.7. Nordland

I forhold til distriktets lange kystlinje, var det svært få registrerte oppdrettsanlegg i Nord-Norge. Fra Nordland til Finnmark var det ikke mer enn 31 mindre og mellomstore anlegg, hvorav 21 var lokalisert i Nordland, åtte i Troms og kun to i Finnmark. Manglende kunnskap og skepsis i det faglige miljøet, var i hovedsak grunnen til den lave utbredelsen. På grunn av lav sjøtemperatur antok mange forskere at naturforholdene i denne landsdelen ikke egnet seg til havbruk, og advarte derfor folk mot å starte oppdrettsvirksomhet.²⁶⁴ Til tross for skepsis mot fiskeoppdrett i Nord-Norge hos rådende havforskere, var holdningen noe annerledes hos ekspertene på Norges Landbrukshøyskole (NLH) og landbruksmyndighetene i Nordland. I regi av Nordland landbruksselskap og fylkesmannen i Nordland, ble det høsten 1972 arrangert et kurs for kommende oppdrettere. Nærmere 40 interesserte deltok på dette kursert, hvor

²⁶¹ Hammer 2010: 84-85

²⁶² Osland 1990: 109

²⁶³ Hammer 2010: 84-85

²⁶⁴ Spjelkavik 1992: 8 og Hansen 2012: 439. Redusert aktivitet under lavere temperatur gjør at fisken vokser tregere, men fører samtidig til at fiskens kjønnsmodning inntar senere. Dette muliggjør større slaktevekt.

erfarne fiskeoppdrettere sørfra, veterinærmyndigheter, forskere og fiskerikonsulenter informerte om hva som var nødvendig for å lykkes som fiskeoppdretter.²⁶⁵ Tilbakegang i de tradisjonelle fiskeriene på denne tiden, gjorde at folk var sterkt motivert for å satse på noe nytt.²⁶⁶ De første oppdrettsanleggene startet forsiktig opp på Helgelandskysten, først i Lovund og så i Herøy.

Lovund Sjøprodukter (8.000m³) på Lurøy, ble etablert i 1972 av de to lærerne Steinar Olaisen og Hans Petter Meland. Det hele startet i 1971, da Hans som studerte i Trondheim kom over en artikkel i Adresseavisen om brødrene Grøntvedts virksomhet på Hitra. Tanken om å oppdrette laks i sjøen fascinerte ham. En telefon til sin venn Steinar som da studerte i Oslo, satte det hele i gang. Med en bevilgning på 2.000 kroner fra Helgeland interkommunale selskap for industriutvikling, fikk de to finansiert en studietur til Hitra og Grøntvedts anlegg for å se og lære.²⁶⁷ Målet var å skape en virksomhet for lokalsamfunnet på Lovund. Fiskeværet hadde etter en vanskelig periode innen fiskerinæringen opplevd en betydelig fraflytting. En drøm om å tjene mye penger var ifølge Meland aldri noe som lå i tankene deres. Det var interessen for noe nytt å leve av som drev prosjektet.²⁶⁸ Etter besøket på Hitra bygget Olaisen og Meland en kopi av den åttekantede merden, som i juni 1972 ble fylt opp med 1.200 lakseyngel som de fikk tilsendt i plastposer med sjøfly fra forsøksstasjonen på Sunndalsøra. Dette forsøket gikk imidlertid ikke spesielt bra. Nærmere 900 fisk lå med buken i været allerede etter første dag, og ingen forstod riktig hvorfor. Årsaken viste seg å være at yngelen ikke var smoltifisert og dermed klar for et liv i sjøen. I stedet for å gi opp valgte Olaisen og Meland med denne nye erfaringen å bestille et nytt parti med laks, denne gangen med spesifikasjonen smolt. Samtidig reiste også Meland på en måneds opplæring hos andre lakseoppdrettere på Kyrksæterøra i Sør-Trøndelag, for kunnskapsmessig å være bedre rustet.²⁶⁹ De første årene ble oppdrettsprosjektet drevet ved siden av læreryrket, hvor det meste av lønningen gikk med til driften av anlegget. Bekymringen for at Grøntvedtmerden skulle havarere og den dyrebare laksen rømme, var derfor stor da vinterstormene herjet som verst. Steinar Olaisen forteller at det var hjemme i stuen hos hans foreldre hvor de satt og diskuterte hvordan de kunne gjøre de åttekantede tremerdene sterkere og mer bestandige, ideen plutselig dukket opp på en serviett, i form av ringen fra et drammeglass. Meland tok

²⁶⁵ Johnsen og Lindal 2006: 28

²⁶⁶ Lundestad 1993: 328

²⁶⁷ "Oppdrett ved Lovund i 40 år". I *Norsk Sjømat* nr.3 2012.

²⁶⁸ Telefonintervju med Hans Petter Meland 20.12.2013.

²⁶⁹ Hirsti 2002: 10-11

med seg en enkel skisse til Helgeland Betongvarefabrikks plastfabrikk i Mo i Rana, hvor ideen vekket interesse.²⁷⁰ Bedriften laget i 1974 en prototype som viste seg å tåle høy sjø, og som var godt egnet på værharde steder. Flyteelementet var av hard polyetylen bøyd i ring og sveiset sammen med en omkrets på 40 meter.²⁷¹ Kjent under varemerket "PolarCirkelmæren", ble denne merden en stor suksess, og ble solgt til anlegg langs hele kysten fra nord til sør. Etterspørselen de første årene var faktisk så stor at Helgeland Plast hadde problemer med å produsere nok. Sirkelmerden i plast avløste den åttekantede i tre i løpet av få år.²⁷² Ideen ble et industrieventyr. Etter en vanskelig oppstart med prøving og feiling, lyktes endelig til slutt Olaisen og Meland med sitt prosjekt. Deres vilje til å fortsette til tross for motgang, og tro på det de drev på med etter å ha sett og lært hvordan andre gjorde det, viser hvor viktig oppdretternes åpenhet overfor hverandre var.

I likhet med Lurøy var det en artikkel i Adresseavisen i 1971 om suksessen på Hitra, som også vekket interessen for fiskeoppdrett på Herøy. Det var læreren og formann i den kommunale arbeids- og tiltaksnemnda, Ragnar Sjøvik, som leste artikkelen og tok initiativet til å starte med oppdrett. Målet var å skaffe nye arbeidsplasser i kommunen, og styrke de eksisterende. For å legge forholdene til rette og medvirke til utbyggingen av oppdrettsnæringen i kommunen, ble det etter diskusjoner i nemnda enigheter om å etablere et andelslag. 4. februar 1973 ble Herøy Lakseoppdrett A/L (3.000 m³) konstituert. Herøy kommune var den største andelseieren med 51%, mens potensielle oppdrettere eide resten.²⁷³ Gjennom en samvirkemodell med felles driftskapital, kjøp av fôr og settefisk og salg av matfisk, skulle selskapet være en salgs fødselshjelper for dem som ønsket å starte med oppdrett. Den enkelte oppdretter måtte selv ordne kapitalen som trengtes for å bygge og drifte sitt anlegg, men med driftskreditten trengte de ikke å betale for settefisken og fôret som var det mest kapitalkrevende, før matfisken var blitt slaktet og solgt. Utbygging av et felles fôrlager, fôrkjøkken og pakkerom, gjorde også at oppdretterne ble spart for mye kostbart utstyr.²⁷⁴ Dette gjorde det enklere for dem med "vanlig lommebok" å starte opp. Samvirket mellom de enkelte oppdretterne og Herøy Lakseoppdrett, som var moderselskapet, var en

²⁷⁰ Johnsen og Lindal 2006: 20, 62-63

²⁷¹ I boken om *Fiskeoppdrettsnæringa på Hitra* av Hammer, forteller Hans Sandvik som begynte med fiskeoppdrett i 1971, ett år tidligere enn Olaisen og Meland, at han konstruerte merder med sirkelrunde flytekrager av plastrør. Disse hadde en omkrets på 40-50 meter, og hadde mye til felles med Polarcirkelmerden Sandvik var aldri inne på tanken om å søke patent på denne konstruksjonen.

²⁷² Kolle 2014a: 128 og "Suksess med flytekrager". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.10 1981.

²⁷³ Hansen 2012: 440-441

²⁷⁴ "Herøy Lakseoppdrett A/L - Interessant organisasjonsform innen fiskeoppdrett". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.3 1976.

ordning Distriktenes Utbyggingsfond likte godt. Det var enklere å gi lån til ett selskap i forhold til flere enkelt aktører.²⁷⁵ En annen viktig ting Herøy Lakseoppdrett bidro med i oppstarten, var kunnskap. Det lille anlegget selskapet startet opp i 1973, var et forsøksanlegg hvor oppdretterne kunne komme og lære teoretisk og praktisk kunnskap. I regi av Friundervisningen satte også Ragnar Sjøvik i gang kursvirksomhet om fiskeoppdrett. På kursene fikk potensielle oppdrettere en teoretisk innsikt i grunnleggende problemstillinger slik som valg av anleggets lokalitet, konstruering av merder og stell av fisk. Målet var å unngå at unødige begynnerfeil ble gjort.²⁷⁶ Herøy Lakseoppdrett A/L var en viktig fødselshjelper for mange, og er et eksempel på hvordan samarbeid mellom oppdrettsanleggene fungerte.

3.4.8. Troms og Finnmark

I Finnmark var det bare registrert ett matfiskanlegg i drift. Simo Havlaks utenfor Hammerfest var verdens nordligste lakseoppdrett.²⁷⁷ Dette var et lite familieeid selskap som så smått tok til i 1971. John Simonsen hadde den gang skaffet seg rogn fra Altaelva, som han ved hjelp av varmekolbe klekket i kjelleren. For å rådføre seg i dette arbeidet tok Simonsen, som ikke hadde annen erfaring enn sportsfiske, kontakt med Universitetet i Tromsø, noen som var avgjørende. Simonsen forteller selv at han trolig ikke hadde klart å komme i gang uten universitetets hjelp. Det var derfra han fikk vite hvordan en merd skulle utformes, i tillegg til at han også gjennom det fikk kjøpe settefisk fra forsøksstasjonen på Sundalsøra, noe som var en stor fordel med tanke på mangelen på laksesmolt.²⁷⁸ En ting Simonsen imidlertid ikke trengte hjelp til, var fôr til fisken. Som pelsdyroppdretter hadde han både erfaring og utstyr for produksjon av fôr. Med eget fôrkjøkken og fryseri til minken, slapp han dessuten også å gjøre nye store investeringer.²⁷⁹ Simonsen begynte forsiktig med bare en enkelt merd, hvor både den selvklekte laksen og smolten fra forsøksstasjonen gikk sammen. Bortsett fra et svinn på 5-6 % som skarven tok, vokste all laksen frem til slaktefisk. Simonsen vaktet nemlig laksen døgnet rundt.²⁸⁰ I november 1974 ble den første oppdrettslaksen i Finnmark slaktet fra Simo Havlaks. Fisken hadde en gjennomsnittsvekt på 3,3 kg etter 16 måneder i sjøen.²⁸¹ John Simonsen klarte med andre ord å motbevise forskernes skepsis, og viste at det gikk an å drive

²⁷⁵ Johnsen og Lindal 2006: 33

²⁷⁶ Hansen 2012: 443

²⁷⁷ "Lakseoppdrett på 70 grader nord". I *Fiskets Gang* nr.15/16 1981.

²⁷⁸ Osland 1990: 140

²⁷⁹ Johnsen og Lindal 2006: 24

²⁸⁰ Osland 1990: 141

²⁸¹ "Lakseoppdrett på 70 grader nord". I *Fiskets Gang* nr.15/16 1981. Redusert aktivitet under lavere sjøtemperatur gjør at fisken vokser tregere, men fører samtidig til at fiskens kjønnsmodning inntar senere. Dette muliggjør større slaktevekt.

oppdrett i et marginalt område så lenge man var påpasselig. Likevel var Simonsen den eneste aktive oppdretteren i Finnmark frem til 1981.

I Troms var det ikke mer enn tre anlegg som var i drift, Flakstad Fiskeoppdrett i Torsken kommune på 8.000 m³ var det største. Dette anlegget var en forening innbyggerne i den veiløse bygden Flakstadvåg stiftet i 1971. Med sentraliseringen som herjet på denne tiden, var innbyggerne sultne på et nytt levebrød. Ideen til å starte med fiskeoppdrett, kom etter at den nyutdannede læreren i bygden, Thorbjørn Flakstad, fortalte om et radioprogram han hadde hørt om oppdrett. Folk i bygden var samstemte om at dette var noe de ville satse på. For å få et bedre innblikk i hvordan et oppdrettsanlegg skulle drives og hva som trengtes, søkte derfor Flakstad om et reisestipend fra kommunen og dro ned til brødrene Grøntvedt på Hitra. Etter dette besøket var det klart at et slikt prosjekt ville koste hundretusener. Det var dette som førte til at foreningen Flakstad Fiskeoppdrett ble stiftet, hvor medlemmene forpliktet seg til å dele alle utgiftene og arbeidsbyrdene likt seg imellom.²⁸² Alle i bygden, fiskere, småbrukere, snekkere og andre småkårsfolk, gikk sammen om å få i gang anlegget. Med egne sparepenger og et lite tilskudd fra Distriktenes Utbyggingsfond, ble materialer kjøpt inn og merder og annet utstyr bygget på egenhånd.²⁸³ Hele virksomheten ble drevet på dugnadsinnsats. "Dugnadsmodellen" er nettopp navnet Johnsen og Lindal har gitt dette anleggets driftsmodell. I motsetning til samvirkemodellen på Herøy, hvor kommunen fullt og helt stod bak etableringen av oppdrettsvirksomheten og også hadde andeler, var det kun innbyggerne i Flakstadvåg som tegnet andeler i foreningen. Ved kun å bevilge penger til Flakstads studietur til Hitra, bidro ikke Torsken kommune i spesielt stor grad.²⁸⁴ Det var først i ettertid da oppdrettsnæringen i den veiløse bygden var et faktum, og innbyggerne betalte 250.000 kr i skatt i 1979, det ble fart på kommunen og veibyggingen.²⁸⁵ Det gikk nemlig bra med oppdrettsprosjektet i Flakstadvåg. Alt fra første utsett i 1973 tjente de penger, men den siste tiden før slakting hendte det ofte at det ikke var mer penger igjen til fôr. Da hev folk seg i båten om natten, rodde ut og fisket sei som ble brukt som laksefôr dagen etter.²⁸⁶ Med sitt samhold klarte innbyggerne i Flakstadvåg å trosse de økonomiske utfordringene, og med ulik bakgrunn løste de sammen de tekniske driftsproblemene. Flakstad Fiskeoppdrett er et godt eksempel på hvordan flere små, sammen klarte å bli én stor.

²⁸² Osland 1990: 122-123 og Johnsen og Lindal 2006: 32

²⁸³ Johnsen og Lindal 2006: 16 og Osland 1990: 124

²⁸⁴ Johnsen og Lindal 2006: 32-33

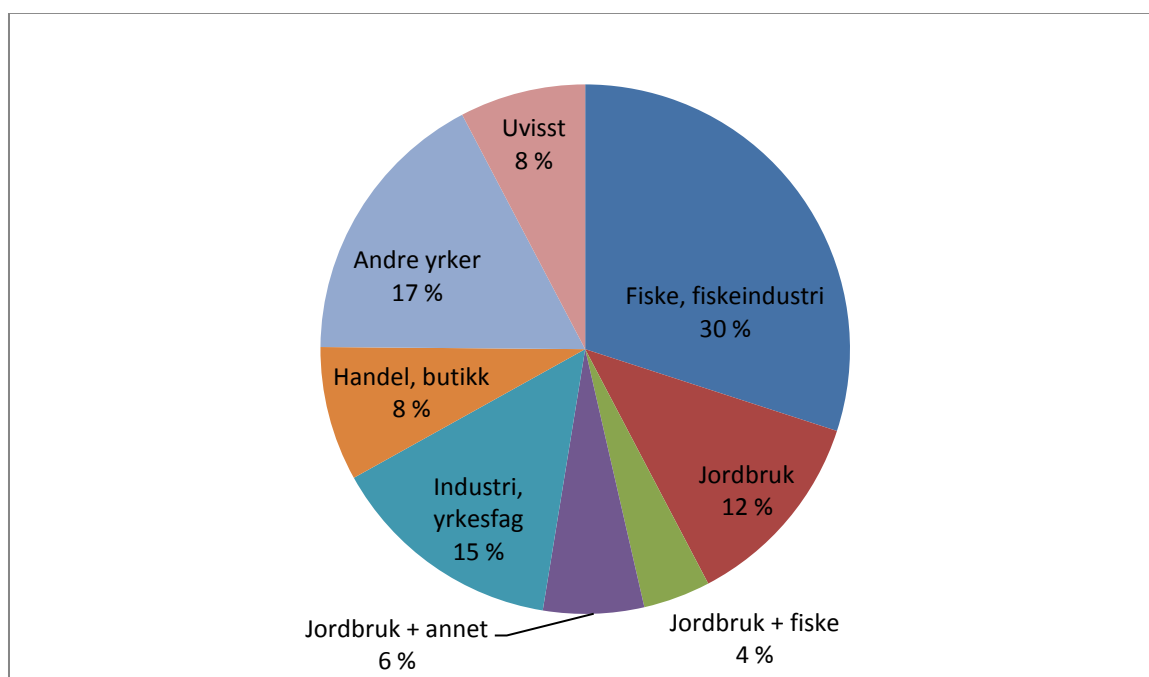
²⁸⁵ Osland 1990: 126

²⁸⁶ Johnsen og Lindal 2006: 22

3.5. Yrkesbakgrunn

På bakgrunn av opplysninger som har blitt hentet ut fra intervju og korrespondanse med oppdrettere, gjenlevende familie, kommuner og lokale historie- og slektslag, samt avisartikler og litteratur, har det vært mulig å utarbeide et diagram over de registrerte fiskeoppdretternes yrkesbakgrunn. Resultatet viser at oppdretterne på midten av 1970-tallet hadde en ganske variert bakgrunn. Spørsmålet er om situasjonen var lik alle steder i landet.

Diagram 3.1: Yrkesbakgrunnen til fiskeoppdrettere registrert per 1. oktober 1975

Kilde: "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

- 1) Gruppen "fiske/fiskeindustri" omfatter flere yrker: fiskebåtreder, mannskap på fiskebåt, eier av fiskemottak og ansatt på mottak eller annen foredlingsvirksomhet.
- 2) Gruppen jordbruk + annet" er i hovedsak mindre småbruk som blir drevet i kombinasjon med annet arbeid som eksempelvis bussjåfør, industri etc.
- 3) Gruppen "andre yrker" omfatter i stor grad folk med høyere utdanning med yrker som blant annet lærer, ingeniør, siviløkonom, konsulent etc.

Reisen med "Akvarius" har vist oss adskillige oppdrettere som knapt hadde noe med fiskerinæringen å gjøre. Fra innlandet på Østlandet til kysten av Finnmark, var det mange med annen yrkesbakgrunn. Havforsker Olav Hanssen satt igjen med et inntrykk av et flertall av lærere og bønder etter reisen. Lærerne var flike til å hente frem kunnskap, mens bøndene eide grunn.²⁸⁷ Tidligere fiskeoppdretter Arve Caspersen fra Sandnessjøen i Nordland, støtter opp om Hanssens påstand om lærerne. Ingeniøren som selv var en del av oppdrettsmiljøet i nord,

²⁸⁷ Telefonintervju med Olav Hanssen 05.03.2014.

forteller at gründerne her i stor grad bestod av en kombinasjon av fiskere og lærere. Fiskerne hadde mye kunnskap om båt, vær og vind og strømmer i havet, mens lærerne var flinke til å hente ut kunnskap fra bøker og fagskrifter. De var alltid oppdatert.²⁸⁸ Steinar Olaisen og Hans Petter Meland i Lurøy, Ragnar Sjøvik i Herøy og Thorbjørn Flakstad på Senja, er eksempler på lærere vi har møtt i nord. Tabell 3.4 viser at det var et klart flertall av oppdretterne i Nord-Norge som hadde bakgrunn fra fiskerinæringen og læreryrket (andre yrker). Selv om forskjellene er små, viser tabellen at fiskeribakgrunnen var litt mer tydelig fra Trøndelag og nordover sammenliknet med Vestlandet, hvor yrkesbakgrunnen var mer sammensatt. Det var ikke så rent få av pionerene fra 1960-årene som befant seg på Vestlandet, mens oppdretterne nord i landet som kjent først etablerte seg etter 1970. Dag Magne Berger hevder at 1970-årene representerer en harmonisering av oppdretternes yrkesbakgrunn, og at de som nå begynte med oppdrett i større grad hadde tilknytning til den tradisjonelle fiskerinæringen.²⁸⁹ Til tross for den litt tydeligere fiskeribakgrunnen i nord, er den likevel langt fra nok til at det kan snakkes om at næringen har opplevd en harmonisering. Ulikheten er for stor. Det er derfor mer riktig å si at Johnny Didriksen har rett, når mener at mangfoldet og variasjonen i pionertiden holder frem på 1970-tallet.²⁹⁰

Tabell 3.4: Yrkesbakgrunnen til fiskeoppdrettere registrert per 1. oktober 1975

Landsdel	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Vestlandet	54	24	8	14	33	18	26	17
Midt-Norge	43	11	8	4	14	8	16	2
Nord-Norge	15	2	-	-	4	1	12	4
Sør- og Østlandet	6	11	-	6	6	5	13	7
Totalt	118	48	16	24	57	32	67	30

Kilde: "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

Det er ikke tvil om at fiskerne tok med seg nyttig kunnskap over til oppdrettsnæringen, men betydningen av denne kunnskapen skal likevel kanskje ikke overdrives. Fiske er nemlig en form for jakt hvor det høstes av naturens overskudd, mens oppdrett er en form for kultivering på samme måte som jordbruket. Dyr, eller rettere sagt fisk, føres og stelles til de skal slaktes. Tidligere underdirektør ved Fiskeridirektoratet, Anne-Karin Natås, og nåværende

²⁸⁸ Caspersen 2014 [korrespondanse]

²⁸⁹ Berge 2001: 74

²⁹⁰ Didriksen 1989: 13

seniorrådgiver Anne Osland, som begge har vært med å behandle konsesjonssøknader, mener nemlig at fiskerne som kun var vant til å arbeide med død fisk, ikke hadde noen spesielle fordeler. De mener i stedet personer med bakgrunn fra jordbruket, som var vant til å stelle med husdyr, hadde en større fordel.²⁹¹ Elektro- og maskiningeniør Jan Ottar Eriksen fra Sveio, deler til dels denne oppfatningen. Da han skulle ansette folk på sitt kombinerte oppdrettsanlegg, ansatte han helst fiskere og andre med sjøkunnskaper til matfiskanlegget i sjøen, mens han i motsetning ansatte personer med tilknytning til jordbruk og husdyrhold eller omsorgsarbeidere til smoltanlegget.²⁹² Det er altså klart at bønder og fiskere hadde sine fordeler, men det betyr ikke av den grunn at fiskere ikke kunne noe om husdyrstell eller bønder noe om fisk. Det viser seg nemlig at flere av dem med fiskeribakgrunn var oppvokst på småbruk og var vant til stell av husdyr og annet jordbruksarbeid, mens flere bønder var oppvokst på typiske kystgårdsbruk hvor det ofte ble drevet med fiske ved siden av.²⁹³ Nils Kolle har den rette betegnelsen når han omtaler de nye aktørene som "kystens folk". De var oppvokst langs kysten og var vant til sjø og til å ferdes i båt fra barndommen.²⁹⁴ Bakgrunnen til de registrerte fiskeoppdretterne var ganske variert, men kunnskap og erfaring fra livet langs kysten var en likhet mange delte.

3.6. Oppsummering

Uten oversikt over hvem som drev med fiskeoppdrett, var det ikke en spesielt enkel situasjon myndighetene stod overfor ved gjennomføringen av den midlertidige konsesjonsloven. Egenregistreringen fra oppdretterne viste seg å være dårlig forberedt fra myndighetenes side. Små rubrikkannonser i lokalavisene midt i ferietiden og et samarbeid med NFF var ikke godt nok til å nå fram til alle som skulle registrere seg. Under oppfølgingsarbeidet som fulgte året etter, hvor alle registrerte anlegg ble besøkt ble det observert mange anlegg langs veien som ikke stod på registreringslisten. Det endte med en del uoppfordrede besøk som var med på å gi myndighetene den fullstendige oversikten over landets anlegg. Totalt var dette 287 anlegg. De fleste var nyopprettede anlegg, men også en del pionerer som hadde overlevd de "vanskelige" 60-årene. Både anlegg på land og i sjø var representert med en overvekt av merdanlegg i sjøen. Mange av oppdretterne hadde lagt ned stor egeninnsats i bygging og konstruering av anleggene sine, med mange egne løsninger som også kom andre til nytte da samarbeidet og

²⁹¹ Mitt møte med Anne Osland på Fiskeridirektoratet i Bergen 04.04.2013 og telefonintervju med Anne-Karin Natås 08.04.2013.

²⁹² Telefonintervju med Jan Ottar Eriksen 16.12.2013.

²⁹³ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

²⁹⁴ Kolle 2014a: 125

åpenheten oppdretterne imellom var stor. Mange brukte også kunnskap og erfaringer fra sin egen yrkesbakgrunn som blant de registrerte oppdretterne var svært variert.

KAPITTEL 4: NYE AKTØRER SØKER KONSESJON

4.1. Innledning

Formålet med den midlertidige konsesjonsloven av 8. juni 1973, var å kontrollere og lede utviklingen i en ung oppdrettsnæring med store vekstmuligheter. Loven som hadde karakter av å være en næringspolitisk reguleringslov, innebar en alminnelig konsesjonsplikt for nyetablering samt utvidelse av eksisterende oppdrettsanlegg.²⁹⁵ Innføringen av loven brakte oppdrettsnæringen inn i et administrativt foredlingsystem. Gjennom konsesjonsordningen fikk myndighetene et redskap til å bestemme hvem og hvor mange som skulle få inngangsbillett til den nye næringen, hvor anleggene skulle lokaliseres, samt størrelse og eierstruktur.²⁹⁶ Det offentlige skulle gjennom lovgivningen legge forholdene til rette for oppbygging og utvikling av næringen, slik at det kunne bli skapt stabilitet og balansert vekst. Målsetningen var at næringen skulle eies og styres av folk i distriktet, og ikke utvikles til storindustri. Administrasjonen av loven gav Fiskeridepartementet og dets utøvende organ et stort ansvar. Hvilke krav var det myndighetene la vekt på i sin behandling av konsesjonssøknadene? I dette kapitlet vil det bli sett nærmere på forvaltningen av loven, og hvordan den var bygget opp. Nødvendigheten av å søke konsesjon før oppstart, var for mange en ekstra barriere som kom i tillegg til alle andre vanskeligheter som måtte overvinnes før man kunne komme i gang. Videre i kapitlet vil det derfor sees nærmere på hvem det var som stod i mot denne barrieren og søkte konsesjon, og hvor i landet de var lokalisert. Kapitlet tar sikte på å kartlegge alle de nye aktørene og se nærmere på hva det var som gjorde at de søkte om å få begynne med fiskeoppdrett.

4.2. Praktiseringen av den midlertidige konsesjonsloven

Forskrifter til gjennomføring og utfylling av reglene i den midlertidige konsesjonsloven ble fastsatt av Fiskeridepartementet i november 1973, og senere avløst og delvis endret i januar 1975.²⁹⁷ Under den politiske behandlingen av loven var behovet for å sette en grense på anleggenes størrelse for å unngå at kapital- og industriinteresser fikk innpass i næringen, et spørsmål som inngående ble drøftet. Lysøutvalget foreslo som nevnt en øvre produksjonsgrense, men i det endelige vedtaket ble det overlatt til kongen å bestemme et øvre tak (kapittel 2). I direktoratets arbeid med å utarbeide og fremme forslag til forskriftene høsten 1973, skapte dette spørsmålet mye hodebry.²⁹⁸ Hvordan kunne man best begrense et

²⁹⁵ NOU 1977:39: 121

²⁹⁶ Kolle 2014b: 164

²⁹⁷ Kgl.res. 16. november 1973 og Kgl.res. 10. januar 1975.

²⁹⁸ Kolle 2014b: 157

anleggs størrelse, og hvilke kriterier skulle man velge? Ideen om en kvantumsbegrensning ble raskt forkastet, da den lett kunne omgås så lenge salget ikke var underlagt et lovbestemt omsetningsapparat. Det rådet også en frykt for at en slik begrensning ville straffe effektive og dyktige oppdrettere. Etter en nærmere utredning av spørsmålet i forskergruppen for akvakultur og et internt utvalg av faglige rådgivere fra direktoratet og departementet, fant man at et teknisk avgrensningskriterium var det som burde velges.²⁹⁹ Valget stod mellom begrensning av antall oppdrettsenheter, areal- eller volumbegrensning. Det første ble avvist som et brukbart kriterium av den enkle grunn at enhetene; merder, sjøpoller, innhegninger, utgravde dammer osv, varierte sterkt både i størrelse og utforming. En slik begrensning ville føre til urimelige skjevheter. Når det gjaldt arealbegrensningen tok ikke den hensyn til fiskens utnyttelse av dybden i anlegget. Valget falt derfor på volumkriteriet.³⁰⁰ Ifølge havforsker Dag Møller som selv satt i det interne utvalget, var det antall kubikkmeter per anlegg, som var det best egnete alternativet.³⁰¹ Kriteriet var anvendbart på de ulike anleggstypene, og ettersom volum var målbart var det også mulig å kontrollere. Tanken var at den enkelte oppdretter kunne produsere så mye fisk han var i stand til på et gitt volum, det ble opp til den enkelte å tilpasse antall settefisk. Volumkriteriet ville ikke straffe dyktige oppdrettere slik som kvantumsbegrensningen, men i stedet motivere til å drive intensivt.³⁰² Spørsmålet var nå hvilket volum som måtte til for at et anlegg skulle få lønnsom drift. Fiskeridirektoratet foreslo 12.500 m³, men departementet var mer restriktiv, og i forskriftene ble den øvre grensen satt til 8.000 m³. Nå var det slik at oppdretterne lå foran myndighetene i teknologi- og produktivitetsutviklingen. Dag Magne Berge sammenlikner dette med forholdet mellom dopingmisbrukere og dopingjegere i idretten. Myndighetene hadde problemer med å forutse utviklingen av produksjonskapasiteten per volumenhet.³⁰³ Allerede i 1975 ble volumet ytterligere redusert til 5.000 m³. Myndighetene begrunnet nettopp denne reduksjonen med at de da hadde opparbeidet seg erfaringer med hvor stor produksjon et gitt volum kunne gi.³⁰⁴ Ettersom tanken med konsesjonsordningen var at det offentlige skulle kunne tilpasse produksjonen til både markedet og produksjonsforholdene i næringen, er det derfor ikke

²⁹⁹ Det interne utvalget bestod av havforsker Dag Møller, statskonsulent Arne Nordset og kontorsjef Frithjof Amundsen fra Fiskeridirektoratet, samt konsulent Kåre Huse fra Fiskeridepartementet. Utvalget var grunnleggende for praktiseringen av loven. Tekniske minstekrav, søknadsskjemaene og retningslinjer for behandlingen av søknadene, var det utvalget som utarbeidet.

³⁰⁰ "Utkast til forskifter til gjennomføring og utfylling av reglene i midlertidig lov av 8. juni 1973 [...]". Brev fra fiskeridirektøren til Fiskeridepartementet 18.10.1973, FIDIRs arkiv.

³⁰¹ Volumet ble beregnet på grunnlag av anleggets overflateareal og en dybde på 6 meter. Valget av dybde bygget på den erfaring at laksefisk holdt seg i de øvre vannlag.

³⁰² Telefonintervju med Dag Møller 14.03.2015.

³⁰³ Berge 2001: 131

³⁰⁴ St.meld. nr.71 (1979-80): 34

usannsynlig at det med avsetningskrisen friskt i minne, også var en frykt for overproduksjon som var medvirkende til denne reduksjonen.

Forvaltningsarbeidet av konsesjonsloven var det i praksis Fiskeridirektoratet som utførte. Et forslag fra Norske Fiskeoppdretteres Forening om at et bredt sammensatt utvalg med faglig tyngde, og med løpende forskningsaktivitet i ryggen, skulle stå for vurderingen av konsesjonssøknadene, ble ikke hørt. Et slikt utvalg ble aldri opprettet.³⁰⁵ Det var i stedet direktoratets kontor for fiskeforsøk og båter (båtkontoret), i samråd med det interne utvalget og forskergruppen for akvakultur ved Havforskningsinstituttet, som behandlet alle konsesjonssøknadene.³⁰⁶ Saksbehandlingen var meget omstendelig. Søknader om etablering av fiskeoppdrettsanlegg ble sendt til direktoratet gjennom fiskerisjefen/-inspektøren i søkerens distrikt. Hensikten var at de først skulle kontrollere at skjemaene var fullstendig utfylt, og i tilfellet eventuelt innhente supplerende opplysninger, før de videresendte dem til båtkontoret. I søknadsskjemaet var det et eget felt hvor fiskerisjefen kunne komme med sin vurdering av prosjektet, og en kort begrunnelse for sin innstilling og eventuelle merknader.³⁰⁷ Nå var det ifølge lovens paragraf 2 slik at tillatelse ikke skulle gis om et anlegg ville volde fare for utbredelse av sykdom, forurensning eller at det var teknisk lite tilfredsstillende eller var uheldig plassert. Et anlegg skulle ikke være til hinder for skipstrafikk og fri ferdsel.³⁰⁸ Til å vurdere disse sidene ved anleggene, innhentet direktoratet uttalelser fra Veterinærdirektoratet, Statens Forurensningstilsyn, Kystdirektoratet og Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. På grunnlag av disse uttalelsene bearbeidet og vurderte forskergruppen for akvakultur søknadene, med særlig fokus på den faglige og tekniske utførelsen av anleggene. Når alle uttalelser, kommentarer og dokumentasjoner forelå, ble søknadene avslutningsvis behandlet av det interne utvalget, som avgav sin innstilling til fiskeridirektøren. Med denne innstillingen gikk søknadene til Fiskeridepartementet hvor den endelige avgjørelsen i konsesjonsspørsmålet ble tatt.³⁰⁹ En meget liberal konsesjonspraksis, er departementets egen karakteristikk av håndhevingen av loven.³¹⁰ Det var slik at alle søknadene hvor anleggene oppfylte kravene loven stilte, ble innvilget. I de ytterst få saker hvor konsesjon ble nektet, var dette begrunnet

³⁰⁵ St.meld. nr.71 (1979-80): 10

³⁰⁶ "Konsesjonsordningen for fiskeoppdrettsanlegg". Notat av Lysøutvalget 05.11.1973, FIDIRs arkiv.

³⁰⁷ "Søknadsskjema for fiskeoppdrettsanlegg". MMVs arkiv. Utkast til et slikt skjema er vedlegg i oppgaven.

³⁰⁸ Midlertidig lov av 8. juni 1973 om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk: §2.

³⁰⁹ "Skissert saksgang for søknader om fiskeoppdrettsanlegg". Brev fra Lysøutvalget til fiskeridirektøren 16.08.1973, FIDIRs arkiv. Og NOU 1977:39: 129

³¹⁰ St.meld. nr.71 (1979-80): 34

med sykdomsrisiko, forurensingsfare eller en kombinasjon av disse faktorer.³¹¹ Den midlertidige konsesjonsloven var på denne måten et styringsinstrument mer i navnet enn i gavnet.

4.3. Tildeling av konsesjoner

Fiskeridirektoratets lister over alle innkomne søknader og gitte konsesjoner, viser at det ble gitt 165 nye matfiskkonsesjoner i årene 1974-1978, samtidig som 70 fikk løyve til å utvide. Interessen for å etablere seg som fiskeoppdretter var økende disse årene. Slik tabellen viser ble det totale oppdrettsvolumet nærmere doblet. Noe av grunnen til det kan muligens ha en sammenheng med innføringen av volumgrensen å gjøre. Ut fra listen over gitte konsesjoner kan det nemlig virke som at nye oppdrettere ønsket å være på den sikre siden da de søkte, ettersom det var en del av dem som allerede første gang søkte om maksimalt produksjonsvolum. Av de nye konsesjonene var det de mellomstore på 3.001 - 5.999 m³, og de større på 6.000 - 8.000 m³, som utgjorde majoriteten.³¹²

Tabell 4.1: Registrerte anlegg i 1973 og tildelte konsesjoner i årene 1974-1978

År	Nye	Utvidelse	I alt	Volum (m ³)
1973	-	-	289	1.226.660
1974	34	5	39	151.500
1975	3	-	3	8.500
1976	24	12	36	102.500
1977	71	42	113	461.050
1978	33	11	44	180.900
Sum	165	70	524	2.131.110

Kilde: "Gitte konsesjoner 1. halvår 1974 til 2. halvår 1977". Fiskeridirektoratets liste over tildelte konsesjoner fra 1974-1977, FIDIRs arkiv, og "Midlertidig lov om fiskeoppdrett. Innkomne søknader". Fiskeridirektoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader fra 1973-1978, FIDIRs arkiv.

Når det gjelder de nye som fikk konsesjon, forteller ikke tallene i tabellen alt når det gjelder året 1974. Av de som fikk tildelt konsesjon dette året, var det 11 som allerede var registrert i 1973, men i motsetning til de andre som søkte om utvidelse, var det bare fem av dem som stod oppført med matfiskvolum fra før. Fisker Melvin Helland fra Sanden i Møre og Romsdal som er en av dem, og som søkte for utvidelse av sitt anlegg, trekker frem egenregistreringen som en mulig forklaring på dette. Den gang ble nemlig anleggenes størrelse kun registrert i antall tonn, som oppdretterne selv fylte inn i registreringskjemaet. Det var først under

³¹¹ NOU 1977:39: 121-122

³¹² "Gitte konsesjoner 1. halvår 1974 til 2. halvår 1977". Fiskeridirektoratets liste over alle gitte konsesjoner fra 1974-1977, FIDIRs arkiv.

etterregistreringen da akvagrupperen besøkte de enkelte anleggene at produksjonsvolumet ble fastsatt.³¹³ Det kan altså med andre ord virke som om direktoratet rett og slett ikke hadde noe volum å føre opp på de registrerte oppdretterne fra før, da de søkte utvidelse så tidlig. I direktoratets lister er det nemlig først og fremst de som søkte konsesjon høsten 1973 og våren 1974, før akvagrupperen startet sitt arbeid, som står oppført uten volum. På enkelte er det krysset av på at de allerede har et matfiskanlegg, men da uten noe volumstørrelse.³¹⁴ Nå trenger ikke dette nødvendigvis alene å være årsaken til at noen av de registrerte som søkte konsesjon, ikke stod oppført med matfiskanlegg fra før. Etter at konsesjonsloven trådte i kraft, ble det nemlig utenom utvidelse også nødvendig å søke konsesjon ved overgang til andre arter eller ved flytting av anlegget. At det var noen som søkte overgang fra ørret til laks, er derfor ikke umulig. Samtidig var det også slik at folk som ville begynne med oppdrett, i stor grad kunne gjøre det innenfor den alminnelige handlefriheten, før konsesjonsloven trådte i kraft.³¹⁵ Av den grunn skal det heller ikke utelukkes at noen kanskje søkte konsesjon grunnet arealkonflikter eller miljømessige forhold. Melvin husker nemlig svakt at det ble en del brevveksling mellom ham og kommunen/fylket i forbindelse med lokaliseringen av hans anlegg. Melvin utelater derfor ikke at dette nok trolig også kan ha vært en medvirkende årsak til hans konsesjonssøknad.³¹⁶

Brødrene Solbakken fra Austevoll, som vi allerede vet grunnet avsetningskrisen i 1974 midlertidig så seg nødt til å legge driften av deres anlegg brakk noen år (kapittel 3), er også blant dem som søkte utvidelse i perioden 1974-1978. Grunnen til at de søkte var ikke først og fremst behov for mer plass, men at myndighetene gav dem beskjed om at det var nødvendig å søke konsesjon, da de etter noen års pause bestemte seg for å starte opp igjen produksjonen.³¹⁷ Det ser med dette altså ut til at paragraf 11 i forskriftene til loven, om at uutnyttede konsesjoner falt bort, tydeligvis også gjaldt dem som kun midlertidig hadde lagt ned sin virksomhet. På bakgrunn av dette skal vi ikke se bort fra at noen av søknadene om utvidelse, også kan ha vært søknader om lov til å starte opp igjen virksomheten. Det er nemlig en del av dem som var ute av produksjon under registreringsgruppens rundreise, slik som brødrene

³¹³ Telefonintervju med Melvin Helland 24.03.2015.

³¹⁴ "Midlertidig lov om fiskeoppdrett. Innkomne søknader". Fiskeridirektoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader fra 1973-1980, FIDIRs arkiv.

³¹⁵ Notat av tidligere underdirektør i Fiskeridirektoratet Anne-Karin Natås 24.10.2013, vedlegg i e-post til Edgard Hovland, videresendt til meg 07.11.2013.

³¹⁶ Telefonintervju med Melvin Helland 24.03.2015.

³¹⁷ Telefonintervju med Jørgen Solbakken 17.12.2013.

Solbakken, som søkte utvidelse i 1977, da markedssituasjonen var begynt å bedre seg.³¹⁸ Selv om det kanskje ikke var alle de som ønsket å starte opp igjen, som egentlig hadde behov for å utvide sitt anlegg, gjorde nok volumbegrensingen sitt til at de som først var nødt til å søke, samtidig like gjerne søkte utvidelse.

Ellers når det gjelder tildeling av konsesjoner, kan det med tanke på den liberale konsesjonspraksisen, ut fra tabellen synes som at fiskerimyndighetene var noe tilbakeholdne med å gi nye konsesjoner de første årene. Tidligere konsulent i direktoratet, Arne Skoge, forteller at avsetningsvanskene som begynte i 1974 førte til at myndighetene valgte å holde en mer restriktiv linje ved tildeling av nye konsesjoner i 1975 og første halvdel av 1976.³¹⁹ Vanskelige markedsforhold er også det sekretær i Norske Fiskeoppdretteres Forening (1972-79), Lars Bull-Berg, skriver var årsaken til de få utdelte konsesjonene i 1975.³²⁰ Sivert Grøntvedt peker dessuten på at de økonomiske problemene som følge av krisen og vanskelighetene knyttet til den, naturlig nok gjorde at interessen for nyetableringer de første årene var liten.³²¹ Men i tiden som fulgte vokste interessen for å slippe til i næringen, og det ble tildelt mange nye løyver, særlig i 1977. Bare dette året ble det tildelt konsesjoner med et samlet volum på mer enn det ble gitt de andre årene til sammen. Interessen for å begynne med fiskeoppdrett synes å ha nådd et høydepunkt dette året. Men med den økende interessen og myndighetenes liberale praktisering av loven, utviklet det seg etter hvert også bekymringer.

4.3.1. Konsesjonsstopp

Norske Fiskeoppdretteres Forening var blant dem som så på de mange tildelingene som skjedde i 1977 med bekymring. Organisasjonen var redd for at det kunne bli produsert mer laksefisk enn det markedet maktet å avta.³²² I høringsuttalelsen til Lysøutvalgets endelige innstilling, ble dette sammen med den vesentlige volumutvidelsen i 1977 kommentert. Foreningen mente at om man satt denne utvidelsen i relasjon til det oppdrettsvolumet som var i effektiv produksjon, representerte konsesjonene i 1977 en volumøkning på hele 50%, noe som var svært mye på et år. Og da det fortsatt var konsesjoner under behandling i direktoratet som enda ikke var ferdige, gjorde det foreningen enda mer betenkt.³²³ Bekymringen til NFF

³¹⁸ "Registrerte fiskeoppdrettsanlegg pr. 1. oktober 1975". Vedlegg i Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976.

³¹⁹ "Den mellombels lova om fiskeoppal - administrasjonsordninga". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.1 1976.

³²⁰ Bull-Berg 2000: 75

³²¹ Grøntvedt 2000: 106

³²² Kolle 2014b: 158

³²³ "Lysø-utvalgets innstilling - Norske Fiskeoppdretteres Forenings uttalelse". NFFs uttalelse til Lysøutvalgets innstilling 30.03.1978, DMs arkiv.

var trolig medvirkende til at Fiskeridepartementet sommeren 1978 besluttet at alle søknader om matfiskanlegg som var kommet inn etter 30. september 1977, ikke skulle realitetsbehandles før etter 1. februar 1979. Søknader om settefiskanlegg ble fortsatt behandlet etter den liberale praksis. Denne fristen ble med tiden forlenget, og i praksis ikke opphevet før den permanente oppdrettsloven trådte i kraft i 1981. Begrunnelsen for behandlingsstoppet var at det oppdrettsvolumet det allerede var blitt gitt konsesjon for, ville kunne gi grunnlag for en produksjon som av Lysøutvalget ble vurdert som maksimum av det man kunne regne med å få avsetning for i 1980.³²⁴ Myndighetene skulle jo gjennom konsesjonsordningen kunne tilpasse produksjonen til markedet, og like ens til produksjonsforholdene. I forarbeidet til den permanente oppdrettsloven av 1981, ble også smoltmangelen nevnt som en medvirkende årsak til at nye søknader om matfiskanlegg ble stilt i bero.³²⁵ Nå viser derimot et internt notat i Fiskeridepartementet fra februar 1976 angående retningslinjer for konsesjonstildelinger, som Dag Magne Berge bruker i sin avhandling, at markedsutviklingen var et sentralt vilkår for departementets vurderinger.³²⁶ Det er med andre ord god grunn til å feste tiltro til den første begrunnelsen, som den viktigste.

I rapporten til Hernar og Elvestad er det derimot ingen av disse begrunnelsene som blir nevnt, men i stedet begrensninger i forvaltningskapasiteten.³²⁷ I et notat angående direktoratets budsjett for 1975, kritiserer havforsker Dag Møller direktoratet for ikke å ha satt opp utgiftsposter for dekning av utgifter i forbindelse med administrasjonen av konsesjonsloven. Søknadene frem til da hadde på grunn av de begrensede midlene ifølge Møller fått en meget summarisk behandling, samtidig som tiden forskerne ved Havforskningsinstituttet måtte bruke på dette hemmet deres forskningsarbeid.³²⁸ Slik å forstå kan det virke som at forvaltningsoppgavene var noe de ansatte måtte utføre i tillegg til sitt faste arbeid, og at opprettelse av nye stillinger til å håndtere disse oppgavene ikke ble prioritert. Møller mener nemlig selv å huske at båtkontoret aldri fikk ekstramidler til å behandle de nye konsesjonssøknadene slik han etterlyste, og viser til at behandlingstiden var ganske lang.³²⁹ En gjennomgang av direktoratets liste over alle gitte konsesjoner, bekrefter dette. Datoen for når søknader kom inn og datoen for når konsesjoner endelig ble gitt, viser at det ble brukt år

³²⁴ St.meld. nr.71 (1979-80): 34-35

³²⁵ Ot.prp. nr.30 (1980-81): 2

³²⁶ Berge 2001: 137

³²⁷ Hernar og Elvestad 1983: 13

³²⁸ "Administrasjon av fiskeoppdrett - Budsjett 1975". Notat av havforsker Dag Møller 22.04.1974, FIDIRs arkiv.

³²⁹ Møller 2015 [korrespondanse]

på dette arbeidet.³³⁰ Det virker altså med andre ord som at direktoratets saksbehandlingskapasitet var særdeles begrenset. Uten ekstra bevilgninger fra statens siden, er det derfor ikke utenkelig at den store pågangen med konsesjonssøknader etter hvert ble i meste laget å håndtere for direktoratet, og at det rett og slett ikke var noen annen utvei enn å stoppe behandlingen av alle søknadene som kom inn.

Kanskje ikke så overraskende er det da at konsesjonene som ble tildelt i 1978 hovedsakelig var søknader sendt inn før 30. september 1977, og som først var blitt behandlet etter konsesjonsstoppet. Nå var det likevel noen søknader som først var kommet inn etter den bestemte dato, som ble innvilget. Hva som var grunnen til at disse ble behandlet står det ikke noe utdypende om i de tilgjengelige kildene, men ifølge rapporten til Hernar og Elvestad, ble det under konsesjonsstoppet gjort enkelte unntak i anledning utvidelse av de minste anleggene.³³¹ En gjennomgang av listen over innkomne søknader, bekrefter dette. Blant de få søknadene som ble behandlet, gjaldt alle utvidelser eller flytting av anlegg.³³² Etter en forsiktig oppstart på hobbynivå eller i kombinasjon med annet arbeid, hvor listen ikke var lagt spesielt høyt, var det på slutten av tiåret flere som etter å ha bygget seg forsiktig opp over flere år, nå endelig turde og hadde mulighet til å si opp sitt faste arbeid for å satse alt på fiskeoppdrett.³³³ Det er derfor ikke uten grunn vi ser det samme tildelingsmønsteret også når det gjelder konsesjoner for utvidelse, med spesielt mange i 1977 og 1978.

I forbindelse med konsesjonsstoppet ble det sendt ut et informasjonsskriv til alle dem som fikk stilt sine søknader i bero. I dette skrivet ble søkerne gjort oppmerksom på at de med tiden ville motta en henvendelse fra direktoratet om søknadene skulle opprettholdes, samtidig som klageretten ble nevnt.³³⁴ Med tilbakevirkende kraft var det ikke alle som var like begeistret over at deres søknad ble stilt i bero. Fiskeriforedlingsbedriften FrigoPan AS i Vegsund i Møre og Romsdal, var en av dem som reagerte. I et brev til Fiskeridepartementet forklarer selskapet at det allerede har begynt arbeidet med å realisere sitt prosjekt, i god tro om at det kunne gjennomføres. Planen var å bygge en virksomhet med mottak og foredling av villfisk sammen med et eget oppdrettsanlegg, som ville tilføre viktige råstoffer samtidig som avfallet fra

³³⁰ "Gitte konsesjoner 1. halvår 1974 til 2. halvår 1977". Fiskeridirektoratets liste over tildelte konsesjoner fra 1974-1977, FIDIRs arkiv.

³³¹ Hernar og Elvestad 1983: 31

³³² "Midlertidig lov om fiskeoppdrett. Innkomne søknader". Fiskeridirektoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader fra 1973-1980, FIDIRs arkiv.

³³³ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

³³⁴ St.meld. nr.71 (1979-80): 35

produksjonsanlegget kunne brukes. Da brevet ble skrevet, var allerede produksjonshallen og fryselageret bygget, samtidig som kommunen hadde bygget ut ny vei til anlegget etter at selskapet hadde forespeilet ca 30 nye arbeidsplasser. FrigoPan mener derfor at det var urimelig om de skulle bli rammet av konsesjonsstoppet så lenge at det ville gå utover prosjektets levedyktighet, og peker på at prosjekteringen hadde startet lenge før konsesjonsbehandlingen stoppet. Ifølge selskapet hadde søknaden deres blitt fremsatt muntlig overfor fiskerisjefen i Møre og Romsdal under et møte sommeren 1977, men ble da informert om den store søkermassen og ble enige med fiskerisjefen om at det kunne være hensiktsmessig å vente med å sende inn skriftlig søknad. Det var altså egentlig ikke deres feil at søknaden først ble sendt inn sommeren 1978. På bakgrunn av dette anmoder selskapet departementet om å betrakte deres søknad som innkommet før 30. september 1977, eller på annet grunnlag, slik at søknaden deres kunne bli behandlet.³³⁵ Denne oppfordringen ble aldri fulgt opp av departementet. Styreformann i FrigoPan på denne tiden, Kjell Opshaug, husker at selskapets søknad først ble behandlet i konsesjonsrundene på 1980-tallet etter den nye oppdrettsloven, og konsesjonen først tildelt i 1986.³³⁶ Etter myndighetenes liberale praktisering av loven, hvor så og si alle som søkte fikk tildelt konsesjon, var nok sikkert ikke FrigoPan de eneste som handlet i god tro, og som tok det for gitt og begynte utbyggingen av sitt prosjekt før søknaden var ferdig behandlet. De to fiskerne Alf Nordnes og Ivar Kvammen fra Smøla på Nordmøre, forteller eksempelvis at de tok en liten sjanse da de satte ut noen fisker i en not før de hadde fått tillatelsen i hånden. Det var iveren etter å komme i gang som drev dem.³³⁷ Fiskeoppdrett som var blitt begrenset, var nå blitt mer attraktivt.

4.4. Lokalisering og omfang av de nye oppdrettsanleggene

Veksten i antall nye anlegg foregikk i realiteten hovedsakelig i kommuner hvor det allerede var noen som drev med fiskeoppdrett, 75% av de nye konsesjonene var lokalisert i slike kommuner hvor oppdrett ikke var helt ukjent. Kun i 23 av de 78 kommunene som fikk tildelt konsesjon, var det ikke matfiskanlegg fra før. Dette viser at det har foregått en viss konsentrasjon av anleggene i landet. Antall kommuner med fem anlegg eller mer, har økt fra 11 til 22, altså en dobling. Det tyder derfor på at pionerens arbeid og resultatet fra deres

³³⁵ "Vår søknad om tillatelse til fiskeoppdrett datert 14.7.78". Brev fra FrigoPan AS til Fiskeridepartementet 28.11.1979, MMVs arkiv.

³³⁶ Telefonintervju med Kjell Opshaug 27.03.2015. Straks den permanente oppdrettsloven var på plass i 1981, tok fiskerimyndighetene opp igjen arbeidet med å tildele nye konsesjoner. I praksis ble dette gjort gjennom tildelings- eller konsesjonsrunder. På 1980-tallet ble det gjennomført tre slike runder. Når det gjelder søknaden til FrigoPan, ble den forbigått i første runde i 1981, til tross for at selskapet oppfylte lovens krav. Utviklingen av denne saken er en historie i seg selv.

³³⁷ Hammer 2012.b: 108

virksomhet, har hatt en spredningseffekt. I likhet med brødrene Grøntvedt var det mange som opplevde at det de holdt på med vekket nysgjerrighet, og at det kom folk fra fjern og nær for å se og lære det de holdt på med.³³⁸ Interessant er det da når tallene i tabellen under viser at det ikke var de best etablerte havbruksfylkene under registreringen, som opplevde den største økningen av nye konsesjoner. Selv om alle fylkene styrket sitt antall matfiskanlegg i løpet av perioden 1974-1978, er den prosentvise andelen til de fleste tilbakegående, men ikke for alle. Møre og Romsdal og Nordland skiller seg klart ut. Dette er de to fylkene med klart flest nye anlegg, totalt 50% av de nye konsesjonene gikk til kommuner bare i disse to fylkene. Ellers på Vestlandet og i Trøndelag var tilveksten betydelig mer moderat, mens den lengst nord i landet og på Sør- og Østlandet var minimal.

Tabell 4.2: Geografisk oversikt over konsesjoner gitt i årene 1974-1978

Fylke	1974		1975		1976		1977		1978		Samlet	
	Ny	Utv.	Ny	Utv.	Ny	Utv.	Ny	Utv.	Ny	Utv.	Ny	Utv.
Rogaland	2	-	-	-	-	4	4	2	2	-	8	6
Hordaland	5	-	-	-	6	2	5	8	7	3	23	13
Sogn og Fjordane	2	1	-	-	1	2	8	5	-	1	11	9
Møre og Romsdal	7	-	-	-	4	2	19	10	9	3	39	15
Sør-Trøndelag	2	-	-	-	-	1	4	9	2	1	8	11
Nord-Trøndelag	2	-	-	-	1	-	10	2	1	-	14	2
Nordland	13	3	2	-	2	1	16	4	11	2	44	10
Troms	-	1	1	-	4	-	4	-	-	1	9	2
Finnmark	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Øvrige fylker	1	-	-	-	5	-	1	2	1	-	8	2
Samlet	34	5	3	-	24	12	71	42	33	11	165	70

Kilde: "Gitte konsesjoner 1. halvår 1974 til 2. halvår 1977". Fiskeridirektoratets liste over tildelte konsesjoner fra 1974-1977, FIDIRs arkiv. "Midlertidig lov om fiskeoppdrett. Innkomne søknader". Fiskeridirektoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader fra 1973-1980, FIDIRs arkiv.

Den generelle nedtrappingen av oppdrettsnæringen grunnet de biologiske forholdene, som registreringsgruppen observerte på Sør- og Østlandet under sitt arbeid, forklarer nok til dels hvorfor det i denne delen av landet nesten ikke ble tildelt konsesjoner. I Vest- og Aust-Agder hvor forholdene i sjøen ikke var spesielt godt egnet, og hvor vanskelighetene knyttet til det gjorde at mange av dem som forsøkte seg langs denne kyststrekningen gav opp etter bare noen få år, var det eksempelvis ingen som søkte. På samme måte som vellykkede anlegg

³³⁸ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

vekket nysgjerrighet og interesse, vekkelte nok de som ikke lyktes med sine forsøk skepsis og usikkerhet. I Vestre Slidre i Oppland, en av ytterst få kommuner på Østlandet som opplevde en økning i antall nye anlegg, var fiskeoppdrett noe folk virkelig lyktes med å få til. En flere hundre år gammel tradisjon i produksjon av rakfisk i dette området, gjorde at folk her så sin mulighet til å bruke fiskeoppdrett til å produsere nok fisk til foredling av rakfisk for salg. Og med tilgang på friskt, rent og oksygenrikt fjellvann fra Slidrefjorden, var også naturforholdene her i stor grad tilrettelagt.³³⁹ Det var nettopp denne tradisjonen for rakfiskproduksjon som var grunnen til at bonde Olav Færden Wangensten søkte konsesjon. Han forteller at det var tradisjonen på gården Færden som fikk ham til å begynne.³⁴⁰ Men med allerede flere godt etablerte oppdrettsanlegg i nærområdet, kan det nok tenkes at Olav også hentet en del inspirasjon fra dem. Hva var det egentlig som fikk de andre som søkte konsesjon i landet på tanken om å begynne med fiskeoppdrett? Videre i dette kapitlet vil det bli sett nærmere på hvor de nye konsesjonene var lokalisert, og hvem det var som søkte. Ved en fylkesvis gjennomgang av landsdelene fra vest til nord, vil det bli forsøkt utarbeidet et bilde av oppdrettsnæringen i Norge mot slutten av 1970-tallet.

4.4.1. Vestlandet

Forutsetningen for å begynne med fiskeoppdrett i Rogaland, var ifølge rapporten til Hernar og Elvestad bedre enn de fleste andre steder i Norge. Til tross for dette var likevel tilveksten av nye anlegg i fylket svært liten. Hernar og Elvestad viser til oljevirkosomheten, som på 1970-tallet var på fremmarsj i denne regionen, som en mulig forklaring på det.³⁴¹ Ifølge studien til Sveen og Bringsvor er det slik at når mennesker i en valgssituasjon bor på steder med en ensidig næringsstruktur, er det rimelig å anta at flere vil ende opp på fiskeoppdrett i motsetning til steder hvor alternativene er mange.³⁴² Det kan altså med andre ord virke som om oljenæringen var et alternativ for flere i Rogaland. Når det gjelder de få som valgte fiskeoppdrett, var de hovedsakelig lokalisert i kommunene Karmøy, Strand, Tysvær og Sandnes rundt Boknafjordbassenget. Dette var alle kommuner hvor oppdrettsnæringen allerede eksisterte, noe som trolig nok hadde påvirkning på dem som søkte. Fabrikkarbeider Arnold Riska fra Sandnes som arbeidet hos T. Skretting, forteller at det var selskapets prøveanlegg, som vi har hørt om i forrige kapittel, som fanget hans interesse og førte til at han

³³⁹ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015. Alle dem som begynte med fiskeoppdrett i tilknytning til rakfiskproduksjon i Vestre Slidre på 1960- og 1970-tallet, er fremdeles i drift i dag og i familienes eie.

³⁴⁰ Telefonintervju med Olav Færden Wangensten 28.12.2013.

³⁴¹ Hernar og Elvestad 1983: 27

³⁴² Sveen og Bringsvor 1978: 13-14

sammen med sin bror, elektriker Lars, søkte konsesjon og så smått begynte med noen få ørret.³⁴³ Med to nye anlegg og to utvidelser var det i Sandnes, fylkets største oppdrettskommune, tilveksten var størst. I Hordaland hvor alternativene også var flere med industri, mekaniske verksteder, fiskeri og jordbruk, var det likevel langt flere som søkte konsesjon. Her var det i størst grad i Midt- og Sunnhordland, spesielt i kommunene Austevoll, Sund, Bømlo og Fusa de nye konsesjonene ble tildelt. Igjen var det kommuner hvor det allerede var noen som drev med oppdrett, som opplevde den største tilveksten.³⁴⁴ Selv om pågangen i Nordhordland ikke var like stor, ble det også her søkt fra oppdrettskommuner. Mekaniker og gårdbruker Jon Solberg fra Osterøy, var en av dem.

Under registreringen i 1973 var dambruk på land den utbredte driftsmetoden blant oppdretterne på Osterøy. Det er derfor ikke så overraskende at det var det lille dambruket til gårdbruker og industriarbeider Alf Lone på nabogården, som vekket interessen til Jon og hans to brødre, og som fikk dem til å søke konsesjon i februar 1977. På sin gård hadde nemlig Jon et område med myr, hvor han så for seg at de kunne bygge ut et damanlegg. Myren lå like ved en stor elv og hadde med det konstant vanntilførsel, noe som var bra med tanke på å unngå at dammen skulle gå tørr. Denne planen ble likevel lagt raskt død, da dette prosjektet viste seg å være langt mer omfattende og kostbart enn først antatt. Etter det positive brødrene hadde hørt om oppdrett i sjøen, var det nå i stedet dit det bar. Et nedlagt saltverk i Fotlandsvåg var der de til slutt endte opp. Eierne av dette saltverket var så begeistret over at noen var interessert i å bruke området til noe nytt, at han solgte brødrene Solberg eiendommen. Etter å ha bestilt merder, var nå brødrene klar til å starte oppdrett av regnbueørret. Uten erfaring eller kunnskap om fiskeoppdrett, ble det tatt utgangspunkt i ting de hadde lest og hørt fra andre. Når Jon tenker på hvordan de drev anlegget de første årene, ser han på det som et under at det gikk bra. Det var derfor brødrene meldte seg inn i NFF like etter de hadde begynt, gjennom foreningen fikk de mye nyttig informasjon og lærdom. Når det gjelder finansieringen av prosjektet, fikk de imidlertid ikke innvilget lån verken fra Distriktenes Utbyggingsfond eller banken. Hele prosjektet måtte finansieres med egne penger. Brødrene fortsatte derfor i sitt faste arbeid, og drev fiskeoppdrett som en binæring hele veien frem til de i år 2000 valgte å

³⁴³ Telefonintervju med Arnold Riska 06.12.2013.

³⁴⁴ Kommuner på Vestlandet hvor ingen tidligere hadde drevet med oppdrett, men som opplevde at noen nå søkte var Bokn, Os, Fjaler, Vågsøy, Aure, Rauma og Stranda.

selge selskapet, da med en årlig produksjon på 4.000 tonn slaktet fisk og 20.000 liter rogn.³⁴⁵ Brødrene Solberg er et godt eksempel på at det gikk an å lykkes med fiskeoppdrett selv om utgangspunktet ikke akkurat var det beste. At den nye eieren av selskapet valgte å beholde det gamle navnet, indikerer at brødrene hadde opparbeidet seg et godt rykte.

De nye anleggene i Sogn og Fjordane lå forholdsvis spredt i de ytre kyststrøkene fra Gulen i sør til Selje i nord. Gulen og Vågsøy var de to kommunene som opplevde størst tilvekst, med henholdsvis fire og to nye anlegg, men i motsetning til Gulen som var fylkets største oppdrettskommune, var fiskeoppdrett nytt i Vågsøy. I Møre og Romsdal var det stort sett på Nordmøre i kommunene Aure, Halså, Kristiansund og Smøla at de fleste nye som søkte konsesjon holdt til. Totalt 20 av de 39 konsesjonene ble tildelt oppdrettere i disse kommunene. Institutt for Husdyravl ved Norges Landbrukshøgskole sin forsøksstasjon på Sunndalsøra, er sannsynligvis en del av forklaringen til denne konsentrasjonen av nye interesserte på Nordmøre. Rykter på begynnelsen av 1970-tallet om fiskeoppdrett som en mulighet i en tid da de eventyrlige storsildsesongene var over, førte nemlig til at det var flere som dro på studietur til forsøksstasjonen for å lytte og lære.³⁴⁶ Samtidig var det også store avisoppslag om forsøksstasjonen i lokalavisene i området, særlig i "Aura Avis", "Driva" og "Tidens Krav". Gjennom reportasjene i avisene ble det spredd mye informasjon om forsøksstasjonen og resultatene av arbeidet.³⁴⁷ Disse reportasjene fanget nok oppmerksomheten og interessen til flere. Virksomheten som foregikk ved forsøksstasjonen, og kompetansen på oppdrettsfisk som fantes der, hadde en "smitteeffekt" på omgivelsene. Sammen med Austevoll i Hordaland, var nemlig Aure og Smøla de tre kommunene på Vestlandet som opplevde den sterkeste tilveksten av nye oppdrettere i perioden 1974-1978.

4.4.1.1. Austevoll

Våren og forsommeren 1977 mottok Fiskeridirektoratet 40 søknader fra Austevoll. Fiskeridirektøren fant at dette representerte en for sterk konsentrasjon av anlegg, og etter kontakt med kommunen ble austevollingene bedt om å samarbeide om færre prosjekter, noe som endte med at antall søknader ble redusert til 18. Fiskeridepartementet gav sin tilslutning

³⁴⁵ Intervju med Jon Solberg, Osterøy 13.07.2013. Veien frem til salget og gevinsten i år 2000 var lang, krevende og utfordrende. Var det ikke nye utfordringer i forhold til sykdom og utstyr, var det vanskelige tider på markedet. Kona til Jon husker at familien levde på en ganske stram økonomi.

³⁴⁶ Hammer 2012.b: 63, 65

³⁴⁷ Gjedrem 2007: 154

til dette opplegget, og konsesjonene ble tildelt over de tre påfølgende årene.³⁴⁸ Tabell 4.2 er dermed litt misvisende ettersom kun fire av disse konsesjonene ble tildelt i 1978. Havforsker Olav Hanssen som var med å behandle mange konsesjonssøknader, mener at det nettopp var søknadene fra Austevoll som var en medvirkende årsak til konsesjonsstoppet. De 40 søknadene var på mange måter siste dråpe i et allerede fullt beger. Myndighetene visste mildt sagt ikke hvordan situasjonen skulle håndteres, og trengte en tenkepause.³⁴⁹ Dette er derimot noe havforsker Dag Møller avviser. Ifølge ham var datoen for konsesjonsstoppet allerede satt ved et tidligere tidspunkt, og alle søknadene fra Austevoll kom som en følge av at ordfører Magnus Stangeland kjente til denne datoen.³⁵⁰ Nå var det som kjent først 9. juni 1978 Fiskeridepartementet vedtok konsesjonsstoppet, dette var da en formell bekreftelse. I et brev til fiskeridirektøren datert samme dag, skriver departementet at det er i et samsvar med fiskeridirektørens syn på at det var nødvendig å følge en restriktiv linje, et stopp i behandlingen av søknader ble fastsatt.³⁵¹ Det at et konsesjonsstopp eventuelt kan ha blitt vedtatt internt på et tidligere tidspunkt, og at det er det Møller snakker om, er ikke umulig. Om det derimot stemmer at Stangeland visste noe om dette konsesjonsstoppet, er noe han selv må svare på, men ut fra det han har fortalt tidligere er det ingenting som vitner på det. Stangeland har nemlig fortalt at det var besøket fra en representant fra direktoratet, Fridtjof Wiese-Hansen, som informerte om hvor godt egnet farvannet rundt Austevoll var for fiskeoppdrett, som tente gnisten hos ham. Etter dårlige tider i det tradisjonelle fisket som var bærebjelken i kommunen, var Stangeland opptatt av å gjøre næringslivet mer variert og gi det flere bein å stå på. Fiskeoppdrett var da en mulighet for utvikling av en ny betydningsfull næring for Austevoll.³⁵² Spørsmålet er hvordan denne tanken om fiskeoppdrett nådde ut til alle austevollingene.

I litteraturen står det at Stangeland og fiskerirettlederen i kommunen, Hans Austevoll, sammen reiste rundt og fortalte folk hvilket potensial oppdrettsnæringen hadde, og oppfordret dem til å søke konsesjon. De to utførte på mange måter en slags "dør til dør aksjon".³⁵³ Selv er ikke Hans Austevoll helt enig i denne fremstillingen av hva som hendte. Ifølge ham reiste ikke de to rundt og oppfordret folk til å søke, men snakket med folk de tilfeldigvis traff på. De

³⁴⁸ St.meld. nr.71 (1979-80): 34

³⁴⁹ Telefonintervju med Olav Hanssen 05.03.2014.

³⁵⁰ Møller 2015 [korrespondanse]

³⁵¹ Brev fra Fiskeridepartementet til fiskeridirektøren 09.06.1978, her etter "Begrensning av konsesjoner for fiskeoppdrett". I *Norsk Fiskeoppdrett* nr.3 1978.

³⁵² Garvik 2011: 41

³⁵³ Larsen 1990: 189, Kristiansen og Strand 2002: 253 og Grytås 1991: 49

få som ble kontaktet var personer de kanskje trodde kunne være interessert, og som de visste hadde nødvendig kapital. Hans mener det i større grad var forsøksanlegget Stangeland og Wiese-Hansen startet opp, som vekket interesse. Etter ett års drift ble laksen i dette anlegget slaktet og solgt for 2,5 millioner kroner. Og da austevollingene fikk greie på at det var gode penger å tjene på oppdrett, kom de i hopetal for å søke konsesjon.³⁵⁴ Den store pågangen med besøkende på anlegget er også noe Stangeland peker på.³⁵⁵ Dette inspirerte nok mange, men forsøksanlegget var ikke alene årsaken til alle søknadene. De tre brødrene Lars, Arne og Harald Birkeland, som alle var fiskere og sammen drev et fiskebåtrederi, ble ifølge sønnen til Lars, Dag Birkeland, inspirert av naboene i øst. Mot slutten av 1970-tallet hadde fiskeoppdretterne i Fusa holdt på en del år, og nå begynte å få til oppdrett og tjene penger. På Austevoll hvor folk ikke hadde for vane å hoppe på noe nytt før de visste om det var forsvarlig å satse på, var dette selvsagt noe som vakte oppsikt.³⁵⁶ Det kan på denne måten gjerne sies at Fusa hadde en form for "naboeffekt". Når én starter opp med noe nytt, vil andre ofte være like gode, og i enkelte tilfeller bedre.

Fiskerisjefen i Hordaland på denne tiden, Leiv Grønnevet, husker at han hadde et møte med Fridtjof Wiese-Hansen og Hans Austevoll høsten 1976. Med den store ekspansjonen i oppdrettsnæringen i landet de siste årene, fryktet de to at noe kunne være på gang i forhold til innstramning av konsesjonsloven, og at det derfor burde settes i gang en kampanje i Hordaland for å få folk til å søke konsesjon mens det fremdeles var greit å få. Grønnevet tente på forslaget, og sammen med fiskerirettlederne i fylket og i noen grad Wiese-Hansen, besøkte han mange kystkommuner i 1976/77, da blant annet Austevoll, hvor det ble arrangert møter der det ble gitt opplysninger om oppdrett, samtidig som de interesserte ble anmodet om å søke konsesjon. Rettledningstjenesten ville være behjelpelig.³⁵⁷ Grønnevet mener det i hovedsak var disse møtene som var bakgrunnen for alle søknadene fra Austevoll.³⁵⁸ Dette forklarer muligens hvorfor alle søknadene fra Austevoll ble sendt inn noenlunde på samme tid. Samtidig forklarer nok også stagnasjonen i ringnotfisket på slutten av 1970-tallet, hvorfor det hovedsakelig var personer med tilknytning til fiskerinæringen som så muligheten i

³⁵⁴ Telefonintervju med Hans Austevoll 19.11.2014.

³⁵⁵ Garvik 2011: 42. Stangeland forteller at han og Wiese-Hansen stiftet selskapet Austevoll Marine Farming, og at de kjøpte konsesjonen til Karmøen Sildoljefabrikk som var blitt nedlagt. Dette forklarer hvorfor Sildoljefabrikken var ute av drift under etterregistreringen slik vi så i kapittel 3.

³⁵⁶ Telefonintervju med Dag Birkeland 17.02.2014.

³⁵⁷ Rettlederkontoret i direktoratet hadde en servicerolle overfor oppdretterne. Kontoret tilbydde konsulentbistand ved konsesjonssøknader, både av teknisk og finansiell art.

³⁵⁸ Telefonintervju med Leiv Grønnevet 11.03.2015.

fiskeoppdrett.³⁵⁹ Med de 18 nye konsesjonene var på mange måter grunnlaget lagt for en ny næring på Austevoll, som i dag er en av landets største oppdrettskommuner.

4.4.1.2. Smøla og Aure

Fiskeridirektoratet fikk inn hele 16 søknader fra Smøla og Aure, men i motsetning til Austevoll kom ikke alle disse inn samtidig men i stedet jevnt fordelt gjennom hele perioden. Det virker derfor ikke som innbyggerne her har blitt oppfordret til å søke på samme måte som på Austevoll. Fiskeriretleder i Aure kommune den gang, Guttorm Reppe, kan i hvert fall ikke huske at han på noen måte gjorde noe spesielt for at folk skulle søke. Søknadene han mottok ble sendt inn på eget initiativ.³⁶⁰ I bygdeboken står det at det var lokale oppdrettspionerer, slik som Ingard Holberg, som nærmest skapte en "vekkelse" på Smøla, og som førte til at mange søkte konsesjon.³⁶¹ Flere av dem Hammer har snakket med på Smøla i forbindelse med sin bok om *Havbruksnæringas historie på Nordmøre*, forteller nettopp at det var pionervirksomheten til Holberg som vekket interessen hos dem. Dessuten førte overbeskatning og stopp i fisket etter rike sesonger med sildefiske, til at flere innen fiskerinæringen på denne tiden begynte å se etter nytt råstoff.³⁶² Smøla Fiskeindustri var en av dem. Kort tid etter at dette mottaksanlegget fikk sin egen konsesjon i 1976, ble det tildelt mange nye i det samme området. I den forbindelse fikk Smøla Fiskeindustri en sentral rolle med leveranse av avskjær til oppdretterne som ble brukt til fôr, og slaktning av deres fisk.³⁶³ Samtidig ble også selskapet på mange måter en læreplass for andre. Fisker Alf Nordnes som gikk i land i 1966 og begynte å arbeide hos Smøla Fiskeindustri, tok med seg mye erfaring og kunnskap derfra da han selv fikk konsesjon i 1977.³⁶⁴ Uten det samme oppdrettsmiljøet i Aure, hvor det ikke allerede var noen som drev med oppdrett, kan man undres hva som egentlig vekket interessen til innbyggerne der?

Den første til å søke konsesjon i Aure, rederieier Nils Soleim, ble inspirert til å søke da han i 1973 var med sin svigerfar og en av de mange stifterne av Frøya Edelfisk, Paul Todal, på et kurs om oppdrett på Frøya. Under dette kursert ble det servert oppdrettet regnbueørret, som ifølge Nils smakte fortreffelig. Han hadde nå bokstavelig talt fått smaken på fiskeoppdrett. Uten særlig tro på fiskeoppdrett fra bankens side, finansierte Nils det meste med egne penger.

³⁵⁹ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

³⁶⁰ Telefonintervju med Guttorm Reppe 19.11.2014.

³⁶¹ Wikan 2010: 119-120

³⁶² Hammer 2012.b: 102-119

³⁶³ Hammer 2012.b: 103

³⁶⁴ Telefonintervju med Alf Erling Nordnes 18.12.2013.

Det var også derfor Nils gikk inn som aksjonær i selskapet Aurefisk, da det ble etablert omtrent på samme tid, for å hjelpe til i oppstarten.³⁶⁵ Det var under et møte på Aure Pensjonat i mai 1973, hele 27 fremmøtte vedtok og tegnet 45.500 kroner i aksjekapital i dette selskapet. Blant de fremmøtte var blant annet ordføreren i Aure, Bodolf Hareide, og politiker på fylkes- og kommunenivå, Hans Kiplesund. Intensjonen var å utvikle en næring for fremtiden i Aure, men uten ledelse eller klare planer om hvordan dette selskapet skulle driftes, ble det etter forslag fra Nils Soleim, tatt kontakt med brødrene Leif og Knut Kristiansen, som på denne tiden drev et fiskebåtrederi. Etter et møte med dem ble det enighet om å etablere et selskap som skulle hete AS Aurefisk, hvor også Aure Fiskeindustri ble invitert med som aksjonær. Forretningsideen var å samordne fiskeindustri og fiskeoppdrett med mottak av hvitfisk, hvor avfallet skulle brukes til fiskefôr. Dette var en plan som falt i god jord hos Distriktenes Utbyggingsfond.³⁶⁶ Etter at mottaket var bygget og foredlingen av fisk startet, kom oppdrettsvirksomheten i gang da selskapet fikk tildelt sin konsesjon i 1974. Det var trolig et påtrykk fra Aurefisk som førte til at det ble søkt flere konsesjoner i Aure. Fisker Magnar Ulfsnes som arbeidet i Aurefisk, var en av dem som opplevde at Hans Kiplesund påskyndet ham å søke konsesjon. En avtale om at Aurefisk skulle drive denne konsesjonen mot å betale leie, mens Magnar selv fortsatte sitt arbeid som røkter i selskapet, var det som lå til grunn for at han søkte. Magnar drev aldri sin konsesjon for egen regning.³⁶⁷ En slik avtale om å drive konsesjonen, ble også inngått med Nils Soleim.³⁶⁸ Samdriften av konsesjonene gav resultater og økt aktivitet i selskapet, som igjen resulterte i mange nye arbeidsplasser i Aure. Aurefisk ble et viktig bidrag til næringslivet i kommunen, og viser hvordan et samarbeid mellom oppdrettere kunne fungere.

4.4.2. Midt-Norge

Sør-Trøndelag som allerede tallmessig var et svært godt utbygd oppdrettsfylke, opplevde ikke en spesielt stor tilvekst av nye anlegg. Lokaliseringen her var konsentrert til de to store oppdrettskommunene Hitra og Frøya, og rekrutteringen kom i stor grad fra fiskerinæringen. Det var også her stort sett alle som søkte utvidelse holdt til. Dette var hovedsakelig eierne av de mindre anleggene. Mange av dem som kom i gang som en følge av gjennombruddet rundt 1970 hadde ikke overdrevne tanker om hva dette kunne bringe med seg, og slett ikke alle hadde økonomiske forutsetninger for å kaste seg ut i dette nye og uprøvde. Fisker Oddmund

³⁶⁵ Telefonintervju med Nils Soleim 15.12.2014.

³⁶⁶ Telefonintervju med Hans Kiplesund 18.12.2014, og brev mottatt av Kiplesund 24.12.2014.

³⁶⁷ Hammer 2012.b: 32-33

³⁶⁸ Kiplesund 2014 [korrespondanse]

Knutshaug fra Hitra som var en av dem som søkte utvidelse, husker hvordan han og broren Einar helt fra den dagen de startet opp driften av anlegget, var veldig bevisste på å vise forsiktighet i driften slik at de ikke fløy høyere enn det de hadde vinger til.³⁶⁹ Etter en skrittvis fremgang basert på samarbeid og læring av hverandres feil, var disse nå klar for å utvide sin virksomhet. Selv om gjennombruddet skjedde i Sør-Trøndelag, kom aktører fra Nord-Trøndelag raskt på banen, spesielt i 1977 da fylket opplevde en dobling i antall matfiskanlegg. Det var i de mindre oppdrettskommunene Vikna og Nærøy denne veksten fant sted. Nærmere bestemt 2/3 av alle de nye konsesjonene som ble gitt fra 1974 til 1978, var lokalisert i disse to nabokommunene. Hva skyldtes denne plutselige pågangen med nye aktører nord i Trøndelag?

Fiskerirettlederen i Vikna og Nærøy den gangen, Knut Føre, forteller at han i likhet med sin kollega i Aure ikke oppfordret noen til å søke. Men peker på at det var på denne tiden det begynte å gå bra med de første oppdretterne i området, og at det var deres gode resultater som satt i gang snøballen og fikk den til å rulle.³⁷⁰ I sin studie av utviklingen av oppdrettsnæringen på Austevoll og Vikna/Nærøy, viser Stig-Erik Jakobsen til en informant som beskriver et relativt typisk etableringsforløp i Vikna/Nærøy. Ifølge informanten førte usikkerheten i fisket, som var den tradisjonelle næringsvirksomheten her, til at folk begynte å lukte litt på oppdrett, og gjerne reiste rundt og så litt på andre som hadde startet opp.³⁷¹ Selv om det i arbeidet med denne oppgaven ikke er funnet noen kilder som kan bekrefte det, kan det selvsagt tenkes at Vikna/Nærøy som grenser til Nordland fylke, også kan ha hatt en kontaktforbindelse til oppdrettsmiljøet på kysten av Helgeland, og at pionerene der var med på å få fart på snøballen. Da oppdretterne i Nord-Trøndelag stiftet sitt lokale fylkeslag i 1978, åpnet de nemlig ikke bare for medlemmer fra sitt eget fylke, men også fra sørlige del av Helgeland.³⁷² Nå er det imidlertid de lokale pionerene Alf Dolmen og Bondø-karene, de tre fiskerbrødrene Roald, Rolf og Svein Sørensen fra Nærøy, forteller at ut i 1970-årene inspirerte dem til å forsøke seg på fiskeoppdrett.³⁷³ Hammer skriver at Alf var en drivkraft til å få i gang nyskapende næringsvirksomhet. Ved å dele sine erfaringer var han og de andre pionerene til hjelp for de nye som startet opp i Vikna/Nærøy. Småbruker og fisker Harald Johansen er en som fikk nytten av det. Da han og hans tre sønner fikk tildelt konsesjon i 1974 og skulle bygge de karakteristiske åttekantede merdene, stilte Herlof Bondø opp og var behjelpelig med

³⁶⁹ Hammer 2000: 34, 90

³⁷⁰ Telefonintervju med Knut Føre 08.04.2015.

³⁷¹ Jakobsen 1996: 228-229

³⁷² Hammer 2010: 155

³⁷³ Hammer 2010: 90

å vise og forklare hvordan disse skulle konstrueres.³⁷⁴ Vikna/Nærøy er igjen et eksempel på hvordan oppdretterne delte sine erfaringer og ikke hadde noe å skjule for hverandre, noe som var til stor hjelp for dem som ønsket å begynne. Til hjelp var også Rørvik Fiskeindustri. I forrige kapittel så vi hvordan bedriften leverte frosset fiskeavskjær til fôr og slaktet, pakket og nedfrosne fisk fra oppdrettere som etter hvert kom i gang i Vikna/Nærøy. Å vite at Rørvik Fiskeindustri var der, og ønsket å legge forholdene til rette for en ekspansjon i næringen i nærmiljøet, var kanskje en avgjørende faktor for enkelte da det endelige valget om å søke konsesjon ble tatt.

4.4.3. Nord-Norge

På kysten av Helgeland opplevde norsk fiskeoppdrett den raskeste og største veksten på 1970-tallet. Fra en forholdsvis beskjeden virksomhet i 1973, vokste næringen de neste ti årene til å bli en viktig næring i mange kystsamfunn på Helgeland. Det var her den største delen av oppdrettsnæringen i Nordland lå.³⁷⁵ Av de 44 nye konsesjonene i fylket, lå 26 av dem i kommunene Herøy og Lurøy. Nordland var også det fylket i landet hvor flest kommuner der ingen tidligere hadde drevet med oppdrett, fikk tildelt konsesjoner. Antallet nye kommuner var ni, seks av dem lå på kysten av Helgeland ikke langt fra Herøy og Lurøy, mens de resterende lå i Lofoten.³⁷⁶ I Troms var tilveksten av nye anlegg konsentrert til Tromsø kommune. Fiskerkollegaene Erling Jul Pettersen og Kyrre Enoksen, var to av dem som startet opp her. Deres konsesjon var et samarbeid med fiskeriforskningen ved universitetet i byen, og havforsker Dag Møller fra Havforskningsinstituttet i Bergen. Gjennom dette samarbeidet fikk Erling og Kyrre tak i 15.000 ørrettyngel og 20.000 laksesmolt. Avtalen bygget på at de to fiskerne måtte rapportere om fiskens utvikling og vekst, samtidig som forskerne hadde adgang til fisken, og selv kunne komme å ta prøver og se hvordan fisken utviklet seg.³⁷⁷ Virksomheten til de to fiskerkollegaene, inspirerte også andre i Tromsø til å starte med oppdrett. De tre brødrene Steinar, Harder og Inge Pettersen, som var fiskekjøpere og drev eget fiskebruk, forteller at det var onkelen deres, Erling Jul Pettersen og hans anlegg, som satt dem på tanken om selv å starte med fiskeoppdrett. Brødrene så på dette som en mulighet til å skaffe arbeid og inntekt utenom sesongen for hvitfisk.³⁷⁸ Til tross for forskermiljøet og dets

³⁷⁴ Hammer 2010: 121

³⁷⁵ Sandberg 1983: 14

³⁷⁶ De nye oppdrettskommunene i Nordland, Troms og Finnmark var Bø, Brønnøy, Dønna, Leirfjord, Moskenes, Rødøy, Træna, Vevelstad, Vågan, Kvænangen, Skjervøy og Hasvik.

³⁷⁷ Johnsen og Lindal 2006: 34

³⁷⁸ Telefonintervju med Steinar Pettersen 20.12.2013.

samarbeid med lokale oppdrettere, kan likevel ikke tilveksten på seks nye anlegg i Tromsø, på langt nær sammenliknes med den som var i Herøy og Lurøy.

4.4.3.1. Herøy og Lurøy

I løpet av høsten 1976 og vinteren 1977, mottok direktoratet 18 konsesjonssøknader fra Herøy og åtte fra Lurøy. Bakgrunnen for at nettopp Herøy fikk så mange konsesjoner, var først og fremst andelslaget Herøy Lakseoppdrett A/L. Initiativet til denne samvirkemodellen, som vi så nærmere på i forrige kapittel, skapte stor interesse samtidig som den hjelp og støtte folk fikk i oppstarten gjennom andelslaget, var avgjørende for at de valgte å begynne. Initiativtakeren bak andelslaget, Ragnar Sjøvik, forteller at det i motsetning til Austevoll hvor det i stor grad var avsetningsmidlene fra ringnotflåten som finansierte oppdrettanleggene, var en mye strammere økonomi på Herøy hvor folk livnærte seg på fiske med mindre båter.³⁷⁹ Med blant annet felles fôrlager og slakteri gjennom andelslaget ble oppdretterne spart for mye kostbart utstyr, og gjorde det dermed enklere å etablere et oppdrettsanlegg med litt oppsparte penger eller med et mindre lån. Øystein Spjelkavik peker i den sammenheng på noe viktig i sin hovedfagsoppgave i sosiologi, hvor han ser nærmere på havbruksnæringen på Herøy. Mange av dem som startet med oppdrett her på 1970-tallet, var i en fase av livet da barna var blitt voksne og flyttet ut og økonomien dermed litt mer romslig. Inntekter fra annet fast arbeid gjorde det da mulig å satse litt på oppdrett uten å påta seg for mye gjeld. Samtidig kunne også satsingen på oppdrett være med på å legge forholdene til rette for at barna fortsatt kunne bo på hjemstedet.³⁸⁰ Ut fra alle historiene som har blitt fortalt under innsamlingen av datamateriale til denne oppgaven, er det ikke tvil om at livssituasjonen var en viktig faktor for mange av dem som søkte konsesjon.³⁸¹

Bakgrunnen for den store interessen i Lurøy kan i likhet med Herøy i stor grad også knyttes til et bestemt selskap, nærmere bestemt Lurøy Sjøprodukter AS. Det vekket som vi så i forrige kapittel stor interesse i lokalsamfunnet, da Steinar Olaisen, Hans Petter Meland og Bjørn Johansen klarte å komme i gang med dette selskapet i 1972. Nå var det i motsetning til Herøy imidlertid ingen formelle samarbeidsformer mellom oppdretterne i Lurøy. Likevel var det god kontakt mellom dem, og trengte noen en hjelpende hånd var den aldri langt unna.³⁸² Fisker Gunnar Larsen var en som fikk erfare dette. Etter å ha gått i land for å drive et fiskemottak,

³⁷⁹ Osland 1990: 111

³⁸⁰ Spjelkavik 1990: 62-63

³⁸¹ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

³⁸² Lundestad 1993: 326

begynte Gunnar å se seg om etter muligheter til å bruke avfallet fra fiskeforedlingen. Import av mink fra Finland ble forsøkt, men det gikk ikke så bra. Interessen var derfor stor da Lovund Sjøprodukter kom i gang. Da Gunnar fikk tildelt sin konsesjon i 1975, gav Steinar og Hans ham 5.000 ørret til å forsøke seg på. Dette forsøket gav positive resultater og var det som la grunnlaget for oppdrettsvirksomheten til Gunnar, som han drev i kombinasjon med sitt fiskemottak.³⁸³ I mange av de nye oppdrettsbedriftene som med tiden startet opp i kommunen, hadde ofte de to entreprenørene Olaisen og Meland, en liten finger med i spillet. Dette skjedde hovedsakelig gjennom eierinteresser. Ved å investere i andres anlegg hjalp de to til med å gi nystartede større egenkapital, noe som var viktig med tanke på troverdighet når det skulle søkes om lån i banken. Innskyting av kapital i hverandres selskap ble ganske vanlig i Lurøy, mange bidro med kjøp av aksjer. Når det nye selskapet var kommet godt i gang, kjøpte ofte lederen tilbake aksjene og på den måten frigjorde kapital til nye tiltak. Dette var noe oppdretterne i kommunen syntes var greit, da det ved å gi ansvaret for videre drift til én person, lettet planleggingsarbeidet.³⁸⁴ Tilveksten i Lurøy var i stor grad preget av entreprenører, uformelt samarbeid og privat initiativ, men det var også en annen faktor som spilte inn. Fiskerirettleder Håkon Grande i Herøy og Herluf Buschmann i Lurøy, var to sentrale personer når det gjaldt de mange konsesjonssøknadene.

Håkon Grande hadde tidligere arbeidet som inspektør i direktoratet før han ble ansatt som fiskerirettleder, og hadde med det et godt innblikk i systemet samtidig som han hadde et nettverk. God kontakt hadde også Håkon med sine kolleger på Austevoll. Var det noen som var godt oppdatert når det gjaldt endringer av lover og regler, så var det ifølge Håkon ingen som kunne sammenliknes med austevollingene. Det var nettopp gjennom sitt nettverk Håkon fikk tips om at myndighetene kom til å sette i verk et konsesjonsstopp, og at det var nå man måtte søke om man skulle ha konsesjon. Håkon tok derfor umiddelbart initiativet og henvendte seg til beboerne i Herøy og fortalte dem om situasjonen, samtidig som han også oppsøkte folk han visste kunne ha interesse av å begynne med oppdrett. Denne oppsøkende virksomheten og engasjementet Håkon viste gav resultater, bare i løpet av 14 dager fikk han inn over 10 konsesjonssøknader, som han videresendte til direktoratet.³⁸⁵ Det var akkurat det samme Herluf gjorde i Lurøy, og sammen med Håkon blir han i boken til Kåre Hansen om Herøy kommunes historie, gitt mye av æren for at oppdrettsnæringen fikk så stort omfang

³⁸³ Telefonintervju med Gunnar Johan Larsen 20.12.2013.

³⁸⁴ Langmo 1990: 170, 173 og Grytås 1991: 48

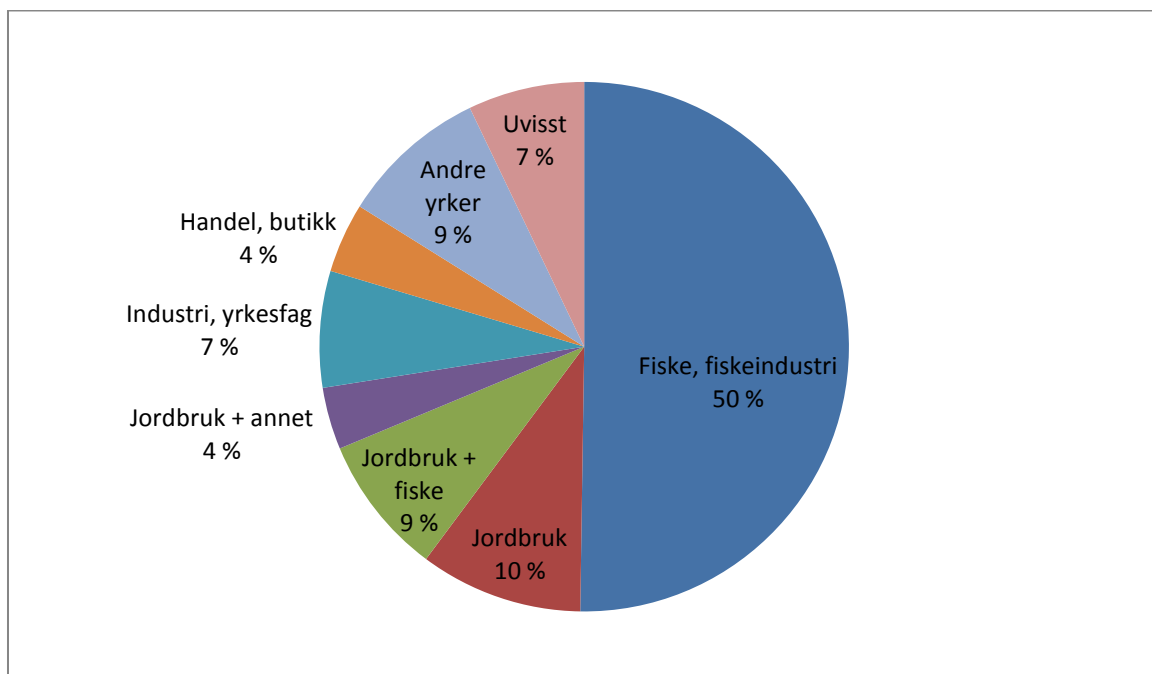
³⁸⁵ Telefonintervju med Håkon Johan Grande 19.11.2014.

som den nettopp gjorde.³⁸⁶ Og Hansen har nok et poeng, for i likhet med Austevoll hvor også fiskerirettdeleren engasjerte seg, var Herøy og Lurøy blant kommunene i landet som opplevde den største tilveksten av nye anlegg. Nå snakker imidlertid Håkon seg selv litt ned, og vil ikke ta så mye av æren. Han er nemlig tydelig på at det ikke ville vært så mange som hadde søkt konsesjon da han engasjerte seg, hvis det ikke hadde vært for andelslaget og de andre som allerede hadde begynt med oppdrett.³⁸⁷ I Herøy og Lurøy var det altså et samvirke mellom det lokale oppdrettsmiljøet og fiskerirettdelerne, som førte til de mange konsesjonene. Det var i hovedsak pionerene og andelslaget som vekket interessen, mens fiskerirettdelernes oppsøkende virksomhet på mange måter fremskyndet valget til dem som vurderte å begynne.

4.5. Yrkesbakgrunn

Det var en langt mer tydelig tilknytning til fiskerinæringen blant dem som søkte konsesjon, enn hva det var vi så blant de registrerte. Halvparten av dem som fikk tildelt konsesjon hadde fiskeribakgrunn. Når det gjelder de øvrige fordelte de seg på jordbruk, industri, handel og andre yrker.

Diagram 4.1: Yrkesbakgrunnen til de nye aktørene som fikk konsesjon fra 1974-1978

Kilde: "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

1) Gruppen "fiske/fiskeindustri" omfatter flere yrker: fiskebåtreder, mannskap på fiskebåt, eier av fiskemottak og ansatt på mottak eller annen foredlingsvirksomhet.

³⁸⁶ Hansen 2012: 446-447

³⁸⁷ Telefonintervju med Håkon Johan Grande 19.11.2014.

- 2) Gruppen jordbruk + annet" er i hovedsak mindre småbruk som blir drevet i kombinasjon med annet arbeid som eksempelvis bussjåfør, industri etc.
- 3) Gruppen "andre yrker" omfatter i stor grad folk med høyere utdannelse med yrker som blant annet lærer, ingeniør, siviløkonom, konsulent etc.

Ser vi på tabellen over landsdeler, er nå fiskeritilknytningen i mye større grad tydelig i Nord-Norge enn resten av landet. Hele 67% av dem som fikk tildelt konsesjon her hadde bakgrunn fra fiskerinæringen, mens det i Midt-Norge og på Vestlandet var henholdsvis 49% og 45%. Det var som nevnt ifølge Sveen og Bringsvor slik at når mennesker i en valgssituasjon bor på steder med en ensidig næringsstruktur, er det rimelig å anta at flere vil ende opp på fiskeoppdrett som et alternativ i motsetning til steder hvor alternativene er mange. Og når det gjelder Nord-Norge, var næringslivet her mye mer ensidig sammenliknet med Vestlandet. Flere av kystsamfunnene i nord bygget på fiske og foredling av fangst. Flere av dem som søkte konsesjon i Nord-Norge, gjorde det på bakgrunn av nedgangstidene i fiskerinæringen. Samtlige av dem som søkte i Herøy og Lurøy hadde eksempelvis fiskeribakgrunn.³⁸⁸

Tabell 4.3: Yrkesbakgrunnen til de nye aktørene som fikk konsesjon 1974-1978

Landsdel	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Vestlandet	48	16	10	5	9	4	8	7
Midt-Norge	21	2	5	3	2	3	7	-
Nord-Norge	37	1	3	-	3	1	3	7
Sør- og Østlandet	-	2	1	-	1	1	1	1
Totalt	106	21	19	8	15	9	19	15

Kilde: "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

Eivind Maråk mener konsesjonsplikten medførte en "konkurransfordel" for næringsutøvere som generelt var underlagt konsesjonsplikt, slik som fiskere. Fiskerne hadde god kjennskap til hvordan konsesjonsordningen fungerte og hva myndighetene prioriterte av opplysninger i søknaden.³⁸⁹ Også Hernar og Elvestad peker på at tradisjoner innen fiskeri og kjennskap til konsesjonssystemet nok har vært en avgjørende faktor for de mange søknadene fra hovedsakelig kystkommuner.³⁹⁰ Ut fra kildegrunlaget er det ikke mulig å si om dette var bakgrunnen for at noen valgte å søke, men som vi har sett i kapitlet var det i flere tilfeller

³⁸⁸ "Registrerte oppdrettere i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978". Mitt arbeid 2013-2015.

³⁸⁹ Maråk 1990: 69

³⁹⁰ Hernar og Elvestad 1983: 28

initiativ fra lokale fiskerirettledere som fikk folk til å søke. Samtidig var også det lokale oppdrettsmiljøet en viktig inspirasjonskilde. I mange tilfeller var det venner og bekjente til noen som allerede drev med oppdrett som søkte konsesjon. Og hva man driver med på fritiden er også ofte et samtaleemne over lunsjen på jobb, og ryktet sprer seg raskt.

4.6. Oppsummering

I perioden 1974 - 1978 var det stor pågang med folk som ville begynner med oppdrett. Med en konsesjonslov som var et styringsinstrument mer i navnet enn i gavnet, var ikke myndighetene med et budsjett som ikke var dimensjonert for oppgaven, i stand til å håndtere den store pågangen. Dette endte med at det ble satt konsesjonsstopp i 1978 etter at 165 nye konsesjoner var tildelt. Disse konsesjonene var spredt over hele landet, men enkelte kommuner utmerket seg med et større antall. I flere kommuner med den størst økningen av nye oppdrettere i perioden bærer utviklingen preg av organisert søknadsvirksomhet. Politiske og administrative entreprenører i kommunene slik som ordfører Magnus Stangeland på Austevoll og Steinar Furu på Herøy og lokal rettledningstjeneste, har oppfattet næringen som et område med mulighet til å drive aktivt tiltaksarbeid. Et allerede eksisterende oppdrettsmiljø var en også inspirasjonskilde for nye søkere.

5. AVSLUTNING

I denne oppgaven er det gjort en nærmere studie av gjennombruddstiden i norsk fiskeoppdrett på 1970-tallet, med særlig fokus på de nye aktørene og hvem de var. I forskningslitteraturen legges det betydelig vekt på den rollen fiskere, fiskebåtreidere og fiskeindustriens folk spilte i utviklingen av oppdrettsnæringen i 1970-årene. Med denne oppgaven er det gjort et forsøk på å gi et bilde av hvem de nye aktørene var.

1970-årene representerer et gjennombrudd i norsk fiskeoppdrett. I løpet av tiåret skjedde det store endringer i oppdrettsnæringen. En stadig sterkere satsing på laks fremfor ørret og en overgang fra et problemfylt dambruk på land til et sjøbasert merdanlegg, var en produksjonsform som nå virkelig gjorde sin inntreden. Merdteknologien gav ikke bare oppdretterne muligheten til å utnytte de gode vekstforholdene i sjøen uten å miste kontroll over fisken, men med over 90% lavere investeringskostnader sammenliknet med damanleggene, gjorde den det langt mer overkommelig for "vanlige folk" uten særlig egenkapital å starte med fiskeoppdrett. Og interessen for å satse på den unge næringen var stor. Det var på grunn av det myndighetene i 1973 vedtok en midlertidig konsesjonslov, for å få kontroll over utviklingen. En lov uten tilbakevirkende kraft gjorde det nødvendig å registrere alle igangværende oppdrettsanlegg. Dette er et arbeid forskningslitteraturen ikke har skrevet noe utdypende om. I denne oppgaven har det blitt vist at uten oversikt over hvem som drev med fiskeoppdrett, brukte myndighetene ulike publiseringskanaler for å informere oppdrettere om at de måtte registrer seg. Publisering av små annonser i aviser midt i fellesferien og uheldig utforming av registreringsskjemaene, førte imidlertid til en ufullstendig og mangelfull egenregistrering. Et omfattende oppfølgingsarbeid som bestod i å reise rundt og besøke de registrerte anleggene og kontrollere opplysningene fra registreringsskjemaet, ble derfor satt i gang. Under denne reisen ble det oppdaget mange anlegg som ikke stod på registreringslisten. Etter egenregistreringen og oppfølgingsarbeidet ble det registrert totalt 287 matfiskanlegg. De fleste befant seg langs kysten fra Rogaland i sør til Nordland i nord, i tillegg til noe få langs Sørlandskysten og noen flere i innlandet. Gjennom kartleggingen av de registrerte oppdretterne har denne oppgaven vist at de som drev med fiskeoppdrett midt på 1970-tallet hadde en ganske variert yrkesbakgrunn. Resultatet viser at 30% av de registrerte hadde bakgrunn i fiske og fiskeindustri, mens de øvrige fordelte seg på jordbruk (22%), industri og yrkesfag (15%), handel (8%) og andre yrker (17%). Mangfoldet og variasjonen fra pionertiden på 1960-tallet holdt frem.

Den midlertidige konsesjonsloven var mer et styringsinstrument i navnet enn i gavnet. Det var slik at alle søknadene hvor anleggene oppfylte kravene loven stilte, ble innvilget. Dette førte etter hvert til problemer I forskningslitteraturen er det frykten for mer produksjon av laksefisk enn det markedet ville makte å avta og mangel på smolt, som blir trukket frem som årsakene til konsesjonsstoppet i 1978. I denne oppgaven har det blitt vist at forvaltningskapasiteten var begrenset. På Fiskeridirektoratets budsjett var det ikke satt opp utgiftsposter for dekning av utgifter i forbindelse med administrasjonen av konsesjonsloven. Grunnet begrensede midler fikk konsesjonssøknadene en meget summarisk behandling. Uten ekstra bevilgninger fra statens side, var direktoratets begrensede saksbehandlingsskapasitet mest sannsynlig en medvikende årsak til konsesjonsstoppet. Tidligere ansatte som har behandlet søknader, har fortalt at pågangen med stadig nye søknader til slutt rett og slett ble for mye. Da søknader om matfiskanlegg ble stilt i bero i 1978, var det blitt tildelt totalt 165 konsesjoner for nye matfiskanlegg og 70 for utvidelse. Gjennom kartleggingen av konsesjonene har oppgaven vist at veksten i antall nye anlegg foregikk i realiteten hovedsakelig i kommuner hvor det allerede var noen som drev med fiskeoppdrett, 75% av de nye konsesjonene var lokalisert i slike kommuner. Kun i 23 av de 78 kommunene som fikk tildelt konsesjon, var det ikke matfiskanlegg fra før. Dette viser i stor grad hvordan pionerens arbeid og resultatene fra deres virksomhet hadde spredningseffekt. Når det gjelder yrkesbakgrunnen var fiskeritilknytningen mer tydelig blant de som fikk konsesjon i motsetning til de registrerte. Hele 50% hadde bakgrunn fra fiske/fiskeindustri, mens de øvrige fordelte seg på jordbruk (23%), industri/yrkesfag (7%), handel/butikk (4%) og andre yrker (9%). Til tross for at de utgjorde halvparten, var de likevel ikke så dominerende.

Det er ikke feil det som står i litteraturen om at fiskerne tok med seg mye nyttig praktisk erfaring fra fiskeryrket med båt, tauverk og merder, samt kunnskap om saltholdighet og strømforhold i sjøen. Men det overdrives nok litt når det hevdes at betydningen av fiskerkunnskap var avgjørende for gjennombruddet. Det er nemlig en vesensforskjell mellom fiske og oppdrett. Fiske er en form for jakt hvor det høstes av naturens overskudd, mens oppdrett er en form for kultivering på samme måte som jordbruket. Dyr, eller rettere sagt fisk, føres og stelles til de skal slaktes. Dette var selvsagt noe bønder hadde mye kunnskap om. Men kartleggingen av oppdretterne har vist at det var flere fiskere som var oppvokst på småbruk og var vant til stell av dyr og annet gårdsarbeid, samtidig som det også var flere bønder som hadde vokst opp på typiske kystgårdsbruk hvor fiske var en tilleggsnæring ved

siden av gårdsdriften. De fleste som startet med oppdrett på 1970-tallet, var "kystens folk". Oppvokst langs kysten var de vant til sjø og til å ferdes i båt, samtidig som mange som var oppvokst på småbruk var vant til jordbruk og husdyrstell. Denne praktiske jord- og sjøbrukskunnskapen var like viktig som den spesifikke fiskererfaringen. Bakgrunnen til de registrerte fiskeoppdretterne var ganske variert, men kunnskap og erfaring fra livet langs kysten var en likhet mange delte. Og dele var noe oppdretterne gjorde. Kunnskap basert på egne erfaringer basert på prøving og feiling, fløt åpent og fritt mellom oppdretterne. Det var slik de lærte. De så ikke på hverandre som konkurrenter. Det var på denne måten norsk fiskeoppdrett vokste frem i løpet av 1970-årene.

Tidligere forskningslitteratur har med noen få unntak, stort sett fokusert på de organisatoriske og politiske endringene som skjedde i gjennombruddsårene. De nye aktørene har bare blitt nevnt i korte trekk, og bygger kun på hva et fåtall informanter har fortalt. Når det gjelder unntakene har fokuset vært rettet mot enkelte aktører og deres virksomhet, eller et bestemt geografisk område. Sammenliknet med det har denne oppgaven bidratt til å gi et mer nyansert bilde av de nye aktørene i hele landet. Oppgaven har vist at de nye aktørene som begynte med oppdrett på 1970-tallet hadde en ganske variert yrkesbakgrunn, og at det på langt nær var en like sterk sosial og teknologisk forankring til fiskerinæringen som litteraturen hevder. Men at teknologi og kunnskap fra fiskerinæringen var av betydning for oppdrettsnæringen er det ikke tvil om, men det samme var også kunnskap og teknologi fra andre yrker. Slik oppgaven har vist, ble det brukt mange ulike og selvkonstruerte løsninger innenfor norsk fiskeoppdrett på 1970-tallet.

Denne oppgaven har vært svært interessant å arbeide med. Å få anledning til å snakke med alle dem som har vært med på å bygge opp det som i dag er en av landets viktigste eksportnæringer, har vært utrolig gøy og lærerikt.

LITTERATURLISTE

Andersen, Tore Lund (1999) *Kom i hou ka ætt du e a. Om Jonas Klausen Lund Mårsund og hans etterslekt. En slektsbok med utgangspunkt i Bø i Vesterålen ca 1694*, Trykk: Edgar Høgfeldt AS, Kristiansand.

Aurdal, Gustav Weiberg (1986) *Sykkylven: Gardssoga*, Sykkylven Sogenemnd.

Bakke, Gudmund (2009) *Hole Bygdebok Bind V. Bygda og folket: Bosettingshistorie for østsida av fjorden og Krøskogen*, Hole kommune.

Berge, Aslak (2004) *Opp som en bjørn. Historien om Pan Fish*, Octavian Forlag, Bergen.

Berge, Dag Magne (2000) "Samfunn, entreprenørskap og kunnskapsspredning i norsk fiskeoppdrett på 1970-tallet". I Gammelssæter, Hallgeir (red.), *Innovasjonspolitik, kunnskapsflyt og regional utvikling*, Tapir Forlag, Trondheim.

Berge, Dag Magne (2001) *Dansen rundt gullfisken. Næringspolitikk og statlig regulering i norsk fiskeoppdrett 1970-1997*, Dr. polit. Avhandling ved Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen og Møreforskning Molde.

Brandal, Trygve (2001) "Fiskeoppdrett - ei vekstnæring i Ryfylke". I Nerheim, Gunnar (red.) *Klart det lønner seg å samarbeide. SpareBank1 SR-Bank, 1976-2001*, SpareBank1 SR-Bank, Stavanger.

Coldevin, Axel (1980) *Dønna bygdehistorie*, Rønnes Trykk, Mosjøen.

Didriksen, Johnny (1987) *Opplyst egeninteresse eller offentlig omsorg? En studie av organisasjonsetableringer i norsk fiskeoppdrettsnæring*, Hovedfagsoppgave i samfunnsvitenskap, Institutt for fiskerifag, Universitetet i Tromsø.

Didriksen, Johnny (1989) "Det var mye å leve av men lite å leve for. Om pionertiden i norsk oppdrettsnæring". I Holm, Petter, Jentoft, Svein og Steene, Bardon (red.) *Norsk oppdrettsnæring ved inngangen til 90-åra*, Kystkompetanseutvalget, Universitetet i Tromsø.

Fiskerimagasin frå Austevoll (2008) *Ei samling med fiskerireportasjar og bilete frå lokalavisa Marsteinen 2006-2008*, Austevoll Forlag AS, Marsteinen.

Foss, Johan G. og Hammer, Hans U. (1997) *Frøya Fiskeindustri gjennom 50 år*, Wennbergs Trykkeri AS, Trondheim.

Garvik, Olav (2011) *Gründer i grov sjø. Historia om Magnus Stangeland*, Kagge Forlag AS, Oslo.

Gjedrem, Trygve (2007) *Akvaforsk i nasjonal og internasjonal akvakultur*, Akvaforsk - Institutt for akvakulturforskning, Ås.

Gjedrem, Trygve (1979) *Oppdrett av laks og aure*, Landbruksforlaget, Oslo.

Hallingstad, Finn, Johansen, Svein og Hegre, Petter (1999) *Skretting i hundre 1899-1999*, T. Skretting AS, Stavanger.

Hammer, Hans U. (1998) *Fiskeoppdrettsnæringa i Frøya. Det var slik det begynte...*, Wennbergs Trykkeri AS, Trondheim.

Hammer, Hans U. (2000) *Fiskeoppdrettsnæringa på Hitra. I fremste rekke i 40 år*, Wennbergs Trykkeri AS, Trondheim.

Hammer, Hans U. (2009) *Havbruksnæringa på Fosen*, Wennbergs Trykkeri AS, Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Hammer, Hans U. (2010) *Havbruksnæringa i Nord-Trøndelag*, Wennbergs Trykkeri AS, Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Hammer, Hans U. (2012a) *Havbruksnæringas historie i Agdenes, Hemne, Melhus og Snillfjord*, Wennbergs Trykkeri AS, Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Hammer, Hans U. (2012b) *Havbruksnæringas historie på Nordmøre*, Wennbergs Trykkeri AS, Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Hansen, Kåre (2012) *Øyfolket. En vandring i Herøy kommunes historie 2*, Herøy kommune.

Hersoug, Bjørn og Holm, Petter (1992) "Organisering som løsning eller problem? Om bakgrunnen for råfiskloven og dannelsen av FOS". I NOU 1992: 36. *Krisa i Lakseoppdrettsnæringa*. Vedlegg til del 2, vedlegg 1, Oslo.

Hirsti, Øyvind (2002) *Lakseeventyret på Lundeøya*, Xpresstrykk AS, Mo i Rana.

Hodne, Bjarne, Kjeldstadli, Knut og Rosander, Göran (1981) *Muntlige kilder: om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*, Universitetsforlaget, Oslo.

Hovland, Edgar (2014) "Østenfor sol og vestenfor måne". I Hovland, Edgar (red.) *Norges fiskeri- og kysthistorie, Bind 5: Havbruk*, Fagbokforlaget, Bergen.

Haaland, Anders og Møller, Dag (2014) "Pionertid ca. 1945-1973". I Hovland, Edgar (red.) *Norges fiskeri- og kysthistorie, Bind 5: Havbruk*, Fagbokforlaget, Bergen.

Ilnér, Kristian (2009) *Jacob Stolt-Nielsen: En günder*, Vigmostad & Bjørke AS, Bergen.

Jakobsen, Stig-Erik (1996) *Organisasjonsformer i fiskeoppdrettsnæringen. En studie av utviklingen i Norge med særlig vekt på oppdrettsmiljøene i Austevoll og Vikna/Nærøy*, Dr. polit. Avhandling ved Institutt for geografi, Norges Handelshøyskole og Universitetet i Bergen.

Jensen, Kjell W. (1962) "Oppfôring av ørret og regnbueørret". I *Fisk og Fiskestell*, Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, Trondheim.

Johannessen, Nils-Emil (1998) *Bognøy Fiskeoppdrett gjennom 25 år. 1973-1998*, Bognøy Fiskeoppdrett AS.

Johnsen, Geir og Lindal, Mona (2006) *Laksefeber. Nordnorsk fiskeoppdrett gjennom 35 år*, Orkana Forlag AS, Stamsund.

Julnes, Johan (2003) *Midsund. Gard og slekt II*, Fræna-Trykk AS, Elnesvågen.

Justad, Atle og Kolle, Nils (2010) *Fjell bygdebok band V. Gards- og slektshistorie for gardsnummer 42-58*, Eide Forlag AS, Straume.

Kolle, Nils (2014a) "Gjennombruddet". I Hovland, Edgar (red.) *Norges fiskeri- og kysthistorie, Bind 5: Havbruk*, Fagbokforlaget, Bergen.

Kolle, Nils (2014b) "En næring for distriktene". I Hovland, Edgar (red.) *Norges fiskeri- og kysthistorie, Bind 5: Havbruk*, Fagbokforlaget, Bergen.

Kristiansen, Bernt og Strand, Odd (2002) *Statsmakt mot laksepionerer. Overgrepene mot dem som startet eventyret*, Corvus, Os.

Kvande, Ingrid (2006) "Brøfødd på fisk". I Ottar, Brage (red.) *Spor. Fylkesmagasinet for Møre og Romsdal*, nr.5 2005, Mediatrykk, Møre og Romsdal Fylke.

Langmo, Yngve (1990) "Entreprenørvirksomhet og oppdrettsmiljø i Lurøy". I Holm, Petter, Jentoft, Svein og Steene Bardon (red) *Norsk oppdrettsnæring ved inngangen til 90-åra*, Kystkompetanseutvalget, Universitetet i Tromsø.

Larsen, Marit (1990) "Oppdrettsmiljø i Austevoll kommune". I Holm, Petter, Jentoft, Svein og Steene, Bardon (red) *Norsk oppdrettsnæring ved inngangen til 90-åra*, Kystkompetanseutvalget, Universitetet i Tromsø.

Lerøy jr, Hallvard og Kippenbroeck, Johanne Grieg (1999) *Det beste fra havet gjennom hundre år. Med Lerøy i fire generasjoner fra 1899 til 1999*, Hallvard Lerøy A/S, Bergen.

Lundestad, Svein (1993) "Næringsliv i Nordland 1960-1990". I Frygde, Svein, Lundestrand, Svein og Strand, Inge, *Banken, folket og fylket. Nordlandsbanken og Nordlands næringsliv gjennom 100 år 1893-1993*, AS Nordlandsbanken, Bodø.

Løseth, Arnljot (2000) "Karstein Oddmund Vik. Ein pioner i norsk fiskeoppdrett". I Kjøllår, Harald (red.) *100 år 100 navn: personer som har preget hundreåret på Nordvestlandet*, Sunnmørsposten Forlag, Ålsesund.

Maråk, Eivind (1990) *Med lov skal land bygges. Utviklingen av konsesjonspolitikken for matfiskeoppdrett 1973-1985*, Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Trondheim.

Møller, Dag (2003) "Etableringen av en offentlig forvaltning for oppdrettsnæringen". I *Fiskerihistorisk årbok*, Norges Fiskerimuseum, Bergen.

Møller, Dag (2006) "Etableringen av fiskeoppdretternes egne organisasjoner". I *Fiskerihistorisk årbok*, Norges Fiskerimuseum, Bergen.

Osland, Erna (1990) *Bruke havet... Pionertid i norsk fiskeoppdrett*, Det Norske Samlaget, Oslo.

Røst, Unni (1986) *Fiskeoppdrett – redning for kyst-utkanten. En studie med vekt på sysselsetting i oppdrettsarbeid i kommunene Frøya, Hitra og Smøla*, Hovedfagsoppgave i samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Sele, Kristine (1998) "*...og eg fann på dette her*". *Bremnes Fryseri gjennom 60 år*, Haugesund Bok og Offset AS, Bremnes.

Spjelkavik, Øystein (1990) *Havbrukskriterier - En studie av havbruket i en kommune på Helgelandskysten*, Hovedfagsoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.

Spjelkavik, Øystein (1992) *Havbruk og lokalsamfunn*, rapport 5/92, Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo.

Svartad, Kjell (2001) *Ploughing the Sea. The Story of Mowi*, Bergen.

Vangsnes, Ella Marie Brekke (2003) *Heilt andre tider. Fusa 1900-2000. Band 1*, Vigmostad & Bjørke AS, Eikelandsosen, Fusa.

Vangsnes, Ella Marie Brekke (2010) *Erfaring - vår framtid. AS Bolaks 1975-2010*, Allkopi AS, Bergen.

Wikan, Einar Kristian (2010) "Næringslivet på Smøla". I *Smøla kommune 1960-2010. I storm og stille gjennom 50 år*, Smøla.

Øverås, Stig Hovlandsdal (2013) *Jakten på det sølvblanke gullet: Historien om Osland Havbruk: 50 år med fiskeoppdrett i Høyanger kommune*, Finurlig Forlag, Bergen.

KILDELISTE

Lovverk:

Den midlertidige konsesjonsloven (1973). *Midlertidig lov om bygging, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk.*

Resolusjoner:

Kongelig resolusjon av 22. juni 1973.

Kongelig resolusjon av 16. november 1973.

Kongelig resolusjon av 10. januar 1975.

Stortingsforhandlinger:

Forhandlinger i Stortinget nr.348-49 (1961-62). *Interpellasjon fra representanten Johan Karlsen om Regjeringen er oppmerksom på og vil støtte opp om eksperimentering i Sykkylven med laks og ørret.*

Forhandlinger i Stortinget nr.280 (1971-72). *Interpellasjon fra representanten Ingvald Ulveseth om å fremja ein meir målmedviten innsats for oppal av fisk i fjordar og vassdrag.*

Forhandlinger i Odelstinget nr.57 (1972-73). *Midlertidig lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk og skalldyr.*

Ot.prp. nr.46 (1972-73). *Om midlertidig lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk.*

Ot.prp. nr.30 (1980-81). *Om lov om bygging m.v. av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk og skalldyr.*

Innst.O. nr.57 (1972-73). *Tilråding fra sjøfarts- og fiskerikomiteén om midlertidig lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk.*

St.meld. nr.71 (1979-80). *Om offentlig medvirkning til utvikling av fiskeoppdrettsnæringen.*

Norges offentlige utredninger:

NOU 1977: 39. *Fiskeoppdrett.* (Lysøutvalgets innstilling)

NOU 1985: 22. *Akvakultur i Norge. Status og framtidssutsikter.*

Norges offisielle statistikk:

SSB: "Akvakultur 2013, endelige tall".

SSB: "Fiskeoppdrett. Anlegg med slakt av matfisk og slaktet mengde 1971-2007".

NOS: Lakse- og sjøaurefiske 1973

NOS: Lakse- og sjøaurefiske 1979

Aviser og medlemsblader:

Adresseavisen 09.07.1973.

Bergens Tidende 30.12.2012.

Fiskaren 08.10.1973 og 29.11.1973.

Fiskets Gang nr.15/16 1981 og nr.7-8 1996.

Haugesunds Dagblad 21.10.1972.

Herøyfjordingen november 2012.

Nordmørsposten 05.09.1987.

Norsk Fiskeoppdrett nr.1 1976, nr.2 1976, nr.1 1978, nr.3 1978, nr.3 1979, nr.10 1981, nr.3 1982, nr.7 og 8 1982, nr.2 1983, nr.9 1983, nr.12 1983, nr.9 1984, nr.10 1984, nr.8 1988, nr.3 1989 og nr.6 1995.

Norges Handels og Sjøfartstidende 25.07.1984.

Norsk Sjømat nr.3 2012.

Norsk Skogbruk nr.3 1970.

Trykte kilder:

Berge, Leidolv (1971) *Norsk oppdrett av damfisk. Anleggstyper, kostnader og lønnsomhet. En økonomisk analyse*, Fiskeriøkonomisk institutt ved Norges Handelshøyskole, Bergen.

Bringsvor, Alfred og Gerhardsen, Gerhard Meidell (1980) *Norsk fiskeoppdrett - problemer og muligheter. En undersøkelse av etablerings- og driftsproblemer basert på innsamlet materiale for 1978*, Fiskeriøkonomiske skrifter serie A nr.3, Fiskeriøkonomisk Institutt ved Norges Handelshøyskole, Bergen.

Devikutvalget (1971) *Offentlige og organisasjonsmessige tiltak som bør settes i verk for å stimulere en rasjonell utbygging av norsk damfiskoppdrett*, Innstilling fra et utvalg oppnevnt av Norske Fiskeoppdretteres Forening juni 1970, Trondheim.

Egidius, Emmy og Helland-Hansen, Olav (1973) "Oppdrett av laksefisk i norske kystfarvann". I Bratberg, Erling (red.) *Fisken og Havet serie B nr.11*, havbruksrapport, Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt, Bergen.

Hanssen, Olav, Risnes, Nils R. og Sandtorv, Kåre (1976), *Rapport om registrering av fiskeoppdrettsanlegg i 1974 og 1975*, Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt, Bergen.

Hernar, Olav og Elvestad, Siri (1983) *Lokalisering av akvakulturanlegg. Offentlig styring - offentlig ansvar*, NIVA-rapport, Norsk institutt for vannforskning.

Knutsson, Sten (1973) "Inspeksjon av anlegg for fiskeoppdrett høsten 1972". I Bratberg, Erling (red.) *Fisken og Havet serie B nr.1*, havbruksrapport, Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt, Bergen.

Sandberg, Audun (1983) *Fiskeoppdrettsnæringa på Helgeland - rekruttering og lokale virkninger*, NDH-rapport, Nordland Distrikthøgskole.

Sveen, Kristian og Bringsvor, Alfred (1978) *Norsk fiskeoppdrettsøkonomi 1977. En undersøkelse av etablerings- og driftsproblemer i Hordaland og på Hitra og Frøya*, Fiskeriøkonomiske skrifter serie A nr.2, Fiskeriøkonomisk Institutt ved Norges Handelshøyskole, Bergen.

Fiskeridirektoratets arkiv i Bergen (FIDIR):

"Administrasjon av fiskeoppdrett. - Budsjett 1975". Et notat av havforsker Dag Møller angående Fiskeridirektoratets budsjett for 1975 22.04.1974.

"Fiskeoppdrett. Melding for registrering av anlegg som er i drift". Brev fra styreformann i Sunnhordland Fiskeoppdrett, Martin Barkved, til fiskeridirektøren 10.07.1973.

"Fiskeoppdrettsanlegg innmeldt pr. 25. oktober 1973". Fiskeridirektoratets liste over alle egenregistrerte oppdrettsanlegg.

"Foreløbig rapport ang. besiktigelse av en del registrerte fiskeoppdrettsanlegg". Rapport fra kontrollverkets inspektør Karl Ingebrigtsen i Kristiansand 01.02.1975.

"Forslag til lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk". Brev fra Norges Bondelag til Landbruksdepartementet angående Bondelagets uttalelse til Lysøutvalgets lovforslag 16.02.1973.

"Gitte konsesjoner 1. halvår 1974 til 2. halvår 1977". Fiskeridirektoratets liste over alle tildelte konsesjoner fra 1974 til 1977.

"Gjennomføring av konsesjonsloven om fiskeoppdrett, fiskeridirektoratets beredskap". Skriv fra Havforskningsinstituttets direktør Gunnar Sætersdal til fiskeridirektør Klaus Sunnanå 18.06.1973.

"Konferanse om midlertidig lov om oppdrett av fisk m.v. i Fiskeridirektoratets møtesal 3.7.1973 kl. 10.30". Notat av kontorsjef i Fiskeridirektoratet Frithjof Amundsen 05.07.1973.

"Konsesjonsordningen for fiskeoppdrettsanlegg". Notat av Lysøutvalget 05.11.1973.

"Kunngjøring. Midlertidig lov av 8. juni 1973 om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk". En kunngjøring om den midlertidige loven og hva den gikk ut på, som ble ferdigstilt og besluttet av representanter fra Fiskeridepartementet og -direktoratet under et møte i Bergen 03.07.1973.

"Midlertidig lov om fiskeoppdrett. Innkomne søknader". Fiskeridirektoratets liste over alle innkomne konsesjonssøknader fra 1973 til 1980.

"Oppdrettsanlegg". Rapport fra kontrollverkets inspektør Olav Berg Lund i Trondheim 23.01.1975.

"Rapport til Fiskeridirektoratets kontrollverk". Rapport fra kontrollverkets inspektør Jan Fredrik Hansen i Åkrehamn uke 6 1975.

"Registrerte fiskeoppdrettsanlegg". Brev fra fiskeridirektøren til distriktsinspektørene i direktoratets kontrollverk 03.01.1975.

"Registrering av fiskeanlegg". Brev fra Kraftlaget Opplandskraft til fiskeridirektøren 13.08.1973.

"Registreringsskjema for fiskeoppdrettsanlegg". Et ubrukt eksemplar av registreringsskjemaene oppdretterne måtte fylle ut og sende inn til Fiskeridirektoratet under egenregistreringen sommeren 1973.

"Uttalelse til innstilling vedrørende mulighetene av at kunstig utklekking og oppdrett av fisk utvikler seg til en levedyktig næringsvei". Fiskeridirektørens uttalelse til Lysøutvalgets endelige innstilling 28.12.1978.

Møllersamlingen, Museum Vest (MMV):

"Alfabetisk liste over medlemmer pr. 1.1.1975". Medlemslisten til Norske Fiskeoppdretteres Forening 01.01.1975.

"Budsjettoversikt for FFA-556 pr. 1. oktober 1974". En oversikt over budsjettet til Forskergruppen for Akvakultur 30.09.1974.

"En oversikt over produksjon, anleggstyper m.m. grunnlagt på registrering av anlegg sommeren og høsten 1973: foreløpige verdier". Notat av Havforskning sinstituttet 02.11.1973.

"Forslag til midlertidig lov om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk". Brev fra Lysøutvalget til Fiskeridepartementet 23.01.1973.

"Medlemskap i NFF". Brev fra Norske Fiskeoppdretteres Forening til fiskeoppdretter Trygve I. Greibesland 09.12.1974.

"NFF - medlemsstokkens sammensetning - størrelsesstruktur". Et udatert notat av Norske Fiskeoppdretteres Forening om størrelsen på medlemmenes anlegg.

"Oppdrett av laks og aure som ny næringsveg". Et foredrag Krastein Oddmund Vik holdt på et møte i Bergen Jeger- og Fiskerforening 13.02.1962.

"Orientering om oppdrett av matfisk". Et informasjonshefte utgitt av Norske Fiskeoppdretteres Forening i januar 1972.

"Registrering av anlegg i henhold til lov av 8. juni 1973". Brev fra Norske Fiskeoppdretteres Forening til sine medlemmer 08.08.1973.

"Søknadsskjema for fiskeoppdrettsanlegg". Et utkast til søknadsskjemaene oppdretterne måtte fylle ut da de i medhold av lov 8. juni 1973 måtte søke Fiskeridepartementet om tillatelse til å drive oppdrett av fisk.

"Vår søknad om tillatelse til fiskeoppdrett datert 14.7.78". Brev fra fiskeriforedlingsbedriften FrigoPan AS til Fiskeridepartementet 28.11.1979.

"Årsmelding 1975". Udatert notat om Norske Fiskeoppdretteres Forenings årsmelding 1975.

Korrespondanse:

Albriksen, Inge J (2013). Kommunalsjef i Steigen kommune, e-post mottatt 19.12.2013.

Aslaksen, Kjetil (2013). Medlem i Selskapet for Grimstad Bys Vel, e-post mottatt 12.12.2013.

Caspersen, Arve Reidar (2014). Tidligere styreleder i Fiskeoppdretternes Salgslag, e-post mottatt 05.02.2014.

Connor, Alexander (2013). Jord- og miljøansvarlig i Vestnes kommune, e-post mottatt 17.12.2013.

Eggesbø, Ida (2014). Datter til oppdrettspioner Reidar Eggesbø, e-post mottatt 24.09.2014.

Eide, Knut Frode (2013). Sønn til oppdrettspioner Knut Johan Eide, e-post mottatt 03.12.2013.

Einebærholm, Jan-Ove (2014). Kommunalsjef i Gulen kommune, e-post mottatt 07.01.2014.

Gjedrem, Trygve (2014). Tidligere professor i akvakultur ved Landbrukshøgskolen på Ås, e-post mottatt 16.01.2014.

Haar, Steinar (2013). Jordbrukssjef i Kongsvinger kommune, e-post mottatt 20.12.2013.

Hammer, Hans U (2014). Tidligere distriktssekretær i Sør-Trøndelag Fiskeoppdretterlag, e-post mottatt 06.08.2014.

Hatlem, Terje (2013). Sønn til oppdrettspioner Leif Hatlem, e-post mottatt 16.12.2013.

Hoem, Ole Inge (2014). Ansatt i areal- og driftsavdelingen i Gjemnes kommune, e-post mottatt 10.03.2014.

Hopstad, Marit (2014). Datter til oppdrettspioner John Hopstad, e-post mottatt 20.01.2014.

Hurlen, Rolf Jonas (2013). Sønn til oppdrettspioner Yngve Bjarne Hurlen, e-post mottatt 30.12.2013.

Johnsen, Torbjørn (2013). Fagkonsulent i Gratangen kommune, e-post mottatt 17.12.2013.

Jørgensen, Hans (2014). Svigersønn til tidligere fiskeoppdretter Martin Hansen, e-post mottatt 16.01.2014.

Jørgensen, Karl Olaf (2014). Oppdrettsveteran, e-post mottatt 14.09.2014.

Karstensen, Nils Tore (2013). Sønn til fiskeoppdretter Erling Karstensen, e-post mottatt 03.12.2013.

Kiplesund, Hans (2014). Tidligere daglig leder i AS Aurefisk & Co, brev mottatt 24.12.2014.

Kiær, Hans Theodor (2013). Sønn til tidligere fiskeoppdretter og leder i NFF Ajas Kiær, e-post mottatt 19.12.2013.

Kleiveland, Geir (2014). Leder i Osterøy Sogelag, e-post mottatt 08.01.2014.

Kleveland, John N (2013). Ingeniør i ressurs- og arealforvaltningen i Songdalen kommune, e-post mottatt 13.12.2013.

Kolberg, Anne-Rita (2014). Leder i Meløy Historielag, e-post mottatt 10.01.2014.

Kristiansen, Harald (2014). Prosjektleder i Bodø kommune, e-post mottatt 11.02.2014.

Kvalheim, Erik (2014). Rådgiver i plan og miljø i Etne kommune, e-post mottatt 12.02.2014.

Lid, Hallvard. Venn som kommer fra Ullensvang, (2014) e-post mottatt 10.08.2014.

Mannes, Anne Katrine (2014). Kone til tidligere fiskeoppdretter Bjarne Mannes, e-post mottatt 12.08.2014.

Meland, Øystein (2014). Fiskeoppdretter, e-post mottatt 17.01.2014.

Meyer, Bjørn Steinar (2014). Redaktør i Smaalenenes Avis, e-post mottatt 18.07.2014.

Møgster, Karsten Inge (2014). Sønn til tidligere fiskeoppdretter Karsten Møgster, e-post mottatt 07.06.2014.

Møller, Dag (2015). Tidligere havforsker og medlem av Lysøutvalget, e-post mottatt 28.03.2015.

Måge, Amund (2013). Medlem i Hardanger Historielag, e-post mottatt 18.12.2013.

Måsøval, Tone (2013). Datter til tidligere fiskeoppdretter Edvin Måsøval, e-post mottatt 03.12.2013.

Nygård, Ottar (2014). Ordfører i Selje kommune, e-post mottatt 13.01.2014.

Nysæter, Tordis (2014). Kone til tidligere fiskeoppdretter Gregor Nysæter, e-post mottatt 08.01.2014.

Olsen, Aksel (2014). Sønn til tidligere fiskeoppdretter Finn Olsen, e-post mottatt 19.11.2014.

Olsen, Gjermund (2013). Barnebarn til tidligere fiskeoppdretter Alf Olsen, e-post mottatt 05.12.2013.

Osa, Jan (2013). Konsulent for plan og samfunn i Flora kommune, e-post mottatt 17.12.2013.

Risvold, Hanne (2014). Niese til pioner Bjarne Dannevig, e-post mottatt 12.02.2014.

Risøy, Arne (2013). Seniorrådgiver i Vindafjord kommune, e-post mottatt 16-17.12.2013.

Saga, Torun (2014). Ansatt i Nissedal kommune, e-post mottatt 12.02.2014.

Silgjerd, Dagfinn (2013). Medlem i Tysvær Historielag, e-post mottatt 12.12.2013.

Slagtern, Ottar (2013). Ansatt i Enebakk kommune, e-post mottatt 16.12.2013.

Stenhammer, Erik (2014). Jordbrukssjef/skogssjef i Elverum kommune, e-post mottatt 12.02.2014.

Svendsen, Olav jr. (2014). konsernsjef i Bremnes Seashore og sønn til oppdrettspioner Olav Svendsen, e-post mottatt 11.08.2014.

Sørensen, Jan-Hugo (2013). Rådmann i Karlsøy kommune, e-post mottatt 17.12.2013-19.12.2013.

Tombre, Tone (2013). Varamedlem i Tombre Fiskeanlegg AS og datter til oppdrettspioner Per Tombre, e-post mottatt 03.12.2013.

Torgnes, Arnfinn(2013). Ansatt ved Norsk Havbrukssenter, e-post mottatt 19.12.2013.

Troland, Ole Morten (2014). Styreleder i Troland Lakseoppdrett AS og sønn til tidligere fiskeoppdretter Mons Anton Troland, e-post mottatt 14.05.2014.

Ulriksen, Ivar (2014). Leder i Øksnes Historielag, e-post mottatt 10.01.2014.

Muntlige kilder:

Aaby, Harald, nevø til tidligere fiskeoppdretter Nils Sönju. 02.09.2014, telefonintervju.

Albjerk, Kjell, sønn til tidligere fiskeoppdretter Olav Albjerk. 05.08.2014, telefonintervju.

Asheim, Håkon, tidligere fiskeoppdretter. 17.12.2013, telefonintervju.

Astrup, Yngve, sønn til tidligere fiskeoppdretter Christian Astrup. 27.02.2014, telefonintervju.

Aurland, Hans Petter, tidligere fiskeoppdretter. 05.12.2013, telefonintervju.

Austevoll, Hans, tidligere fiskerirettleder i Austevoll kommune. 19.11.2014, telefonintervju.

Bakke, Sigmund, tidligere fiskeoppdretter. 17.12.2013, telefonintervju.

Balteskard, Nikolai, sønn til oppdrettspioner Sigmund Balteskard. 16.01.2014, telefonintervju.

Barkved, Martin, oppdrettspioner. 10.12.2013, telefonintervju.

Bentsen, Otto, tidligere fiskeoppdretter. 06.12.2013, telefonintervju.

Berg, Helga, kone til oppdrettspioner Norvald Berg. 16.01.2014, telefonintervju.

Berge, Jon, tidligere fiskeoppdretter. 13.01.2014, telefonintervju.

Berge, Reidar, sønn til oppdrettspioner Birger Berge. 03.02.2014, telefonintervju.

Berntsen, Bernt Arvid, oppdrettsforsøker. 20.12.2013, telefonintervju.

Berntsen, Bjørn William, oppdrettspioner. 13.02.2014, telefonintervju.

Birkeland, Dag, tidligere fiskeoppdretter. 17.02.2014, telefonintervju.

Birkenes, Trygve, oppdrettspioner. 16.12.2013, telefonintervju.

Bjånes, Nils Gunnar, tidligere fiskeoppdretter. 17.03.2014, telefonintervju.

Bolstad, Anni, datter til oppdrettspioner Magne Bolstad. 02.10.2014, telefonintervju.

Bornstein, Børge, nevø til oppdrettspioner Elias Nesheim. 23.05.2014, telefonintervju.

Breivik, Ingvar Samuel, tidligere fiskeoppdretter. 27.12.2013, telefonintervju.

Brimi, Arne, kokk og eier av Vianvang. 02.04.2014, samtale på Vianvang i Lom i Oppland.

Bringsvor, Inge, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Børretzen, Vidar, tidligere leder i Etne Elveeigarlag. 14.02.2014, telefonintervju.

Dahlø, Arne Magne, tidligere fiskeoppdretter. 19.12.2013, telefonintervju.

Dalset, Lars, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Drønen, Bård, tidligere hobbyoppdretter. 13.05.2014, telefonintervju.

Drønen, Magne, tidligere fiskeoppdretter. 17.03.2014, telefonintervju.

Ekreskar, Trygve, tidligere hobbyoppdretter. 13.02.2014, telefonintervju.

Eriksen, Jan Ottar, tidligere fiskeoppdretter. 16.12.2013, telefonintervju.

Espevold, Ragnvald, oppdrettspioner. 05.08.2014, telefonintervju.

Fjeld, Jon Vidar, sønn til tidligere fiskeoppdretter Helge Fjeld. 27.02.2014, telefonintervju.

Fladmark, Petter Ludvig, administrerende direktør i det tidligere fiskefirmaet Brødrene Aarsæther. 03.03.2015, telefonintervju.

Flatval, Søren, tidligere fiskeoppdretter. 19.12.2013, telefonintervju.

Flågøy, Harald, tidligere fiskeoppdretter. 13.12.2013, telefonintervju.

Frank, Eigil, oppdrettspioner. 17.12.2013, telefonintervju.

Furu, Steinar, oppdrettspioner og tidligere ordfører i Herøy. 03.06.2014, telefonintervju.

Furumo, Jan, sønn til tidligere hobbyoppdretter Johan Furumo. 29.04.2014, telefonintervju.

Fyllingsnes, Egil, fiskeoppdretter. 13.02.2014, telefonintervju.

Fyllingsnes, Inge, fiskeoppdretter. 13.02.2014, telefonintervju.

Fyllingsnes, Steinar, fiskeoppdretter. 13.02.2014, telefonintervju.

Føre, Knut, tidligere fiskerirettleder i kommunene Vikna, Nærøy og Leka. 08.04.2015, telefonintervju.

Garvik, Odd, tidligere fiskeoppdretter. 17.12.2013, telefonintervju.

Gerhardsen, Åge, sønn til tidligere oppdretter Wilhelm. 16.01.2014, telefonintervju.

Gjernes, Øyvind, tidligere oppdretter og ansatt ved Havforskningsinstituttets forsøksanlegg i Matre. 19.02.2014, telefonintervju.

Grande, Håkon, tidligere fiskerirettleder i kommunene Herøy, Alstadhaug og Leirfjord. 19.11.2014, telefonintervju.

Graver, Terje, sønn til oppdrettspioner Odd Graver. 29.04.2014, telefonintervju.

Grønnevet, Leiv, tidligere fiskerisjef i Hordaland. 11.03.2015, telefonintervju.

Gåsland, Borghild Johanne, kone til tidligere hobbyoppdretter Trygve Gåsland. 06.12.2013, telefonintervju.

Haadem, Henrik, oppdrettspioner. 04.10.2013, telefonintervju.

Hallingstad, Finn, tidligere fiskeoppdretter og sivilagronom. 10.12.2013, telefonintervju.

Hansen, Herbjørn, tidligere fiskeoppdretter. 16.01.2014, telefonintervju.

Hansen, Jan H, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Hansen, Rune, sønn til oppdrettspioner Knut Geir Hansen. 27.12.2013, telefonintervju.

Hanssen, Olav, tidligere havforsker ved Havforskningsinstituttet og fagkonsulent ved Fiskeridirektoratet. 05.03.2014, telefonintervju.

Hatlem, Arvid, daglig leder i Fjordfisk AS. 17.12.2013, telefonintervju.

Hatlem, Edgar, tidligere fiskeoppdretter. 28.12.2013, telefonintervju.

Haugen, Reidar, tidligere fiskeoppdretter. 05.12.2013, telefonintervju.

Havre, Kåre, oppdrettspioner. 09.12.2013, telefonintervju.

Helgesen, Torbjørn, tidligere fiskeoppdretter. 25.11.2014, telefonintervju.

Helland, Melvin, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013 og 24.03.2015, telefonintervju.

Henanger, Hilmar, oppdrettspioner. 10.12.2013, telefonintervju.

Hetlelid, Oddvar Ingolf, tidligere fiskeoppdretter. 06.12.2013, telefonintervju.

Hjønnevåg, Gabriel, tidligere hobbyoppdretter. 03.02.2014, telefonintervju.

Holgersen, Hjørdis, tidligere hobbyoppdretter. 17.02.2014, telefonintervju.

Holmen, Idar Jørgen, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Holvik, Knut, tidligere fiskeoppdretter. 22.04.2014, telefonintervju.

Honganvik, Olav, oppdrettspioner. 06.12.2013, telefonintervju.

Håvik, Torgeir, tidligere fiskeoppdretter. 16.01.2014, telefonintervju.

Ims, Guthorm, oppdrettspioner. 27.12.2013, telefonintervju.

Instefjord, Bjarne Jon, en som forsøkte oppdrett. 17.12.2013, telefonintervju.

Jacobsen, Ulf, en som forsøkte fiskeoppdrett. 16.01.2014, telefonintervju.

Jahnsen, Elin, datter til tidligere oppdretter Jack Jahnsen. 17.12.2013, telefonintervju.

Jakobsen, Jan Erik, daglig leder i Seløy Sjøfarm AS. 23.05.2014, telefonintervju.

Jenssen, Inge, oppdrettspioner. 14.02.2014, telefonintervju.

Jentoft, Rolf, sønn til tidligere fiskeoppdretter Jørgen Jentoft. 14.02.2014, telefonintervju.

Johannessen, Steinar, sønn til tidligere fiskeoppdretter Thomas Johannessen. 25.07.2014, telefonintervju.

Johansen, Arvid, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Johansen, Jennor, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Kaland, Kjell Olav, sønn til Peder Kaland. 30.05.2014, telefonintervju.

Kaldheim, Roald, nevø til oppdretts pioner Hans Kaldheim. 17.12.2013, telefonintervju.

Karlsen, Kjell, tidligere fiskeoppdretter. 16.01.2014, telefonintervju.

Karlsen, Kåre, tidligere fiskeoppdretter. 02.06.2014, telefonintervju.

Kiplesund, Hans, tidligere daglig leder i AS Aurefisk & Co. 18.12.2014, telefonintervju.

Kirkebøen, Sigurd, tidligere hobbyoppdretter. 05.12.2013, telefonintervju.

Kjos, Oddveig, tidligere ansatt ved Vestlunds Fiskeoppdrett. 26.05.2014, telefonintervju.

Klingan, Arne, tidligere fiskeoppdretter. 22.04.2014, telefonintervju.

Kolle Nils, førsteamanuensis i historie ved Universitetet i Bergen. 27.11.2013 og 10.12.2013, samtaler på kontoret i Øysteinsgate 3 i Bergen.

Kristiansen, Harald, oppdretts pioner. 28.12.2013, telefonintervju.

Kvalheim, Harald, tidligere fiskeoppdretter. 22.04.2014, telefonintervju.

Kvalvik, Jon Magnar, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Kvamsdal, Jan Håkon, sønn til oppdretts pioner John Kvamsdal. 10.12.2013, telefonintervju.

Kveberg, Ole, oppdretts pioner. 04.10.2013, telefonintervju.

Kvilhaug, Hans Magne, tidligere fiskeoppdretter. 06.12.2013, telefonintervju.

Lammetun, Norodd, sønn til fiskeoppdretter Oskar Lammetun. 13.02.2014, telefonintervju.

Larsen, Frank, tidligere fiskeoppdretter. 27.11.2014, telefonintervju.

Larsen, Gunnar Johan, tidligere fiskeoppdretter. 20.01.2013, telefonintervju.

Larssen, Inge, sønn til fiskeoppdretter Øyvind Larssen. 26.05.2014, telefonintervju.

Larssen, Lauritz, oppdretts pioner. 26.05.2014, telefonintervju.

Lerøy, Hallvard jr, tidligere daglig leder i Hallvard Lerøy AS. 07.10.2013, samtale på Bontelabo i Bergen.

Lien, Thor Kåre, tidligere fiskeoppdretter. 10.12.2013 og 29.08.2014, telefonintervju.

Lone, Anna Elisabeth, kone til oppdrettspioner Alf Lone. 09.12.2013, telefonintervju.

Lone, Ingard, oppdrettspioner. 09.12.2013 og 29.08.2014, telefonintervju.

Lunde, Jakob Kenneth, sønn til oppdrettspioner Jørgen Lunde . 13.01.2014, telefonintervju.

Lunde, Oddrun, kone til tidligere fiskeoppdretter Arnfinn Lunde . 18.12.2013, telefonintervju.

Maritvold, Gudmund, tidligere inspektør i Fiskeridirektoratets kontrollverk avdeling Finnmark. 10.02.2014, telefonintervju.

Medle, Hallvard, pensjonert fiskeoppdretter. 14.02.2014, telefonintervju.

Meland, Hans Petter, oppdrettspioner. 20.12.2013, telefonintervju.

Midtun, Åge, sønn til tidligere fiskeoppdretter Martin Midtun og tidligere leder i Norske Fiskeoppdretteres Forening. 07.08.2014, telefonintervju.

Mikalsen, Gunnar, daglig leder i Kobbvåglaks AS. 27.11.2014, telefonintervju.

Mikkelsen, Arne Einar Hjertholm, forsøkte fiskeoppdrett. 09.12.2013, telefonintervju.

Misje, Kjell Normann, sønn til fiskeoppdretter Normann Misje. 13.12.2013, telefonintervju.

Misund, Ola, daglig leder i AS Øylaks. 19.12.2013, telefonintervju.

Myklebust, Arne Otto, tidligere fiskeoppdretter. 11.08.2014, telefonintervju.

Myrvang, Asbjørn Rune, tidligere fiskeoppdretter. 20.01.2014, telefonintervju.

Møller, Dag, tidligere havforsker og medlem i Lysøutvalget. 14.03.2015, telefonintervju.

Natås, Anne-Karin, tidligere underdirektør i Fiskeridirektoratet. 08.04.2013, telefonintervju.

Nesheim, Hans Jarl, en som forsøkte seg på fiskeoppdrett. 20.01.2014, telefonintervju.

Nicolaysen, Inge, tidligere fiskeoppdretter. 16.01.2014, telefonintervju.

Nikøy, Petter, sønn til oppdrettspioner Håvard Nikøy. 27.12.2013, telefonintervju.

Nordbø, Asbjørn, tidligere daglig leder i Måløy Seafood. 17.12.2013, telefonintervju.

Nordnes, Alf Erling, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Nørdsti, Arne Harald, sønn til oppdrettspioner Olav Nørdsti. 25.07.2014, telefonintervju.

Oftedal, Arne, tidligere fiskeoppdretter. 17.12.2013, telefonintervju.

Olsen, Helge Martin, sønn til tidligere fiskeoppdretter Ole Martin Olsen. 25.11.2014, telefonintervju.

Olsen, Inge, daglig leder i Vestvik Preserving AS. 13.12.2013, telefonintervju.

Olsen, Sølvi Teigland, datter til fiskeoppdretter Harry Teigland. 25.07.2014, telefonintervju.

Opshaug, Kjell, tidligere styreformann i FrigoPan AS. 27.03.2015, telefonintervju.

Opshaug, Lars, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Osland, Anne, seniorrådgiver i forvaltningsseksjonen i kyst- og havbruksavdelingen ved Fiskeridirektoratet. 04.04.2013, samtale ved Fiskeridirektoratet i Bergen.

Paulsen, Arnt Erling, sønn til tidligere oppdretter Leif Paulsen. 23.05.2014, telefonintervju.

Pedersen, Jenny, kone til tidligere oppdretter Magne Pedersen. 16.01.2014, telefonintervju.

Pettersen, Jan, tidligere fiskeoppdretter. 16.01.2014, telefonintervju.

Pettersen, Steinar, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Ragnhildstveit, Emil Gitle, sønn til oppdrettspioner Sigurd Ragnhildstveit og selv også tidligere oppdretter. 17.03.2014, telefonintervju.

Randal, Harald, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Reisvaag, Holger, oppdrettspioner. 22.04.2014, telefonintervju.

Reppe, Guttorm, tidligere fiskerirettleder i Aure kommune. 19.11.2014, telefonintervju.

Reppe, Harald, daglig leder i ANS Uttian Fiskeoppdrett. 28.12.2013, telefonintervju.

Riska, Arnold, tidligere fiskeoppdretter. 06.12.2013, telefonintervju.

Risøy, Finn Edvard, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Rolandsen, Odd, tidligere hobbyoppdretter. 15.09.2014, telefonintervju.

Rong, Svein Idar, sønn til oppdrettspioner Anders K. Rong. 16.12.2013, telefonintervju.

Ryeng, Per, sønn til oppdrettspioner Johannes Ryeng. 29.12.2013, telefonintervju.

Røn, Ruth Marie, kone til tidligere fiskeoppdretter Magne Røn. 05.12.2013, telefonintervju.

Røstøen, Harald, pensjonert fiskeoppdretter. 30.05.2014, telefonintervju.

Saltermark, Børge, oppdrettspioner. 25.11.2014, telefonintervju.

Sandtorv, Kåre K, tidligere havforskerassistent ved Havforskningsinstituttet og fiskeoppdretter. 17.12.2013 og 5.9.2014, telefonintervju.

Sandtrøen, Bernt, sønn til tidligere oppdretter Odd Sandtrøen. 16.01.2014, telefonintervju.

Sandvold, Herluff, tidligere fiskeoppdretter. 13.02.2014, telefonintervju.

Sandøy, Paul, oppdrettspioner. 27.12.2013, telefonintervju.

Sangolt, Ingemund, tidligere fiskeoppdretter. 13.02.2014, telefonintervju.

Sannerholt, Tor Olav, sønn til tidligere fiskeoppdretter Torleiv Sannerholt. 17.12.2013, telefonintervju.

Sekkingstad, Olav, pensjonert fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Skibenes, Hans, oppdrettspioner. 11.08.2014, telefonintervju.

Skibenes, Paul, oppdrettspioner. 11.08.2014, telefonintervju.

Skjelde, Odd Gunnar, tidligere fiskeoppdretter. 14.02.2014, telefonintervju.

Sjåvik, Ragnar, oppdrettspioner. 02.06.2014, telefonintervju.

Skorge, Arild Svein, sønn til tidligere oppdretter Arvid Skorge. 27.12.2013, telefonintervju.

Solbakken, Jørgen Dagfin, oppdrettspioner. 17.12.2013, telefonintervju.

Solberg, Jon, tidligere oppdretter. 13.07.2013, samtale og intervju på Osterøy i Hordaland..

Soleim, Nils, tidligere fiskeoppdretter. 15.12.2014, telefonintervju.

Stensen, Sten W, tidligere fiskeoppdretter. 28.12.2013, telefonintervju.

Sture, Roald Ove, tidligere fiskeoppdretter. 13.12.2013, telefonintervju.

Syltøy, Jarle, sønn til tidligere oppdretter Per Kåre Syltøy. 27.12.2013, telefonintervju.

Svanheld, Ingvar Arne, sønn til oppdrettspioner Ingar Svanheld. 13.02.2014, telefonintervju.

Svihus, Svein, sønn til oppdrettspioner Martin Svihus. 27.12.2013, telefonintervju.

Sæbø, Arve, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Sæteren, Arne, sønn til oppdrettspioner Tormod Sæteren. 20.03.2014, telefonintervju.

Sæther, Ove, styreleder i Ove Sæther Fiskeoppdrett AS. 02.06.2014, telefonintervju.

Sönju, Torbjørn, sønn til tidligere fiskeoppdretter Nils Sönju. 02.09.2014, telefonintervju.

Thomassen, Hans, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Thorsheim, Olaf, nevø til oppdrettspioner Bjarne Svendsen. 27.02.2014, telefonintervju.

Torsøy, Bjørn, sønn til tidligere fiskeoppdretter Ivar Torsøy. 15.09.2014, telefonintervju.

Trengereid, Asbjørn Arne, sønn til tidligere fiskeoppdretter Anton Trengereid. 05.08.2014, telefonintervju.

Tveiten, Sverre, tidligere fiskeoppdretter. 13.01.2014, telefonintervju.

Tveitnes, Bjarne, sønn til tidligere oppdretter Magnus Tveitnes. 17.12.2013, telefonintervju.

Uthaug, Egil Odd, tidligere fiskeoppdretter. 17.12.2013, telefonintervju.

Vartdal, Rune, tidligere fiskeoppdretter. 18.12.2013, telefonintervju.

Velsvik, Arne, sønn til oppdrettspioner Lars Velsvik. 11.08.2014, telefonintervju.

Vibeto, Ingebjørg Nordby, datter til oppdrettspioner Martin Nordby. 28.12.2013, telefonintervju.

Vier, Terje, driftsleder i Grieg Seafood avdeling Rogaland. 25.07.2014, telefonintervju.

Vilnes, Falk Melchior, daglig leder i Falk og Magnar Vilnes ANS. 18.12.2013, telefonintervju.

Vindenes, Alfred Johannes, bror til Haldor Vindenes som søkte konsesjon men som aldri kom i gang. 17.12.2013, telefonintervju.

Vold, Gunnar, tidligere fiskeoppdretter. 16.01.2014, telefonintervju.

Voldnes, Arne, sønn til oppdrettspioner Anders K. Voldnes. 19.02.2014, telefonintervju.

Walmsnæss, Per, sønn til tidligere oppdretter Carsten Walmsness. 20.12.2013, telefonintervju.

Wangensten, Olav Færden, styreleder i Olav Wangensten AS. 28.12.2013, telefonintervju.

Wenberg, Else Johanna, kone til tidligere fiskeoppdretter Jan Wenberg. 02.06.2014, telefonintervju.

Woll, Gunnlag Marta, kone til oppdrettspioner Henrik Hoel Woll. 17.01.2014, telefonintervju.

Zahl, Helge Otelius, tidligere fiskeoppdretter. 20.12.2013, telefonintervju.

Økland, Nils, tidligere fiskeoppdretter. 17.02.2014, telefonintervju.

Østerbø, Steinar, daglig leder i Sogn Seafood AS. 17.12.2013, telefonintervju.

Øvrebø, Erik, daglig leder i Gjøllanger Bruk AS. 05.08.2014, telefonintervju.

Øygaard, Andris, styremedlem i Valdres Rakfisk BA. 10.12.2013, telefonintervju.

Åsen, Inger Helene, kone til tidligere oppdretter Åsmunn Åsen. 18.12.2013, telefonintervju.

Kilder fra internett:

"Akvakulturtillatelser pr. 03.09.2015". Nedlastet 12.03.2015. Tilgjengelig fra: <<http://www.fiskeridir.no/akvakultur/registre>>

"Ambassadører for ren mat og flott natur". Artikkel på Hjemmesiden til Ewos. Nedlastet 05.11.2014. Tilgjengelig fra: <<http://www.ewos.com/wps/wcm/connect/ewos-content-norway/ewos-norway/news/last-news/ambassadoerer+for+ren+mat+og+flott+natur>>

"Gullaks AS". Artikkel i NRK Fylkesleksikon Sogn og Fjordane. Nedlastet 06.12.2013. Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/sf/leksikon/index.php/Gullaks_AS>

"Heidra for husflid og laks". Artikkel i nettutgaven av Aftenbladet. Nedlastet 03.12.2013. Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenbladet.no/nyheter/lokalt/Heidra-for-husflid-og-laks-2775786.html>>.

"Konsesjon". Oppslagsord i bokmålsordboken. Nedlastet 05.05.2015. Tilgjengelig fra: <<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=konsesjon&bokmaal=+&ordbok=nynorsk>>

"Kristen Strømmen". Artikkel i NRK fylkesleksikon Sogn og Fjordane. Nedlastet 17.12.2013. Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/sf/leksikon/index.php/Kristen_Str%C3%B8mmen>

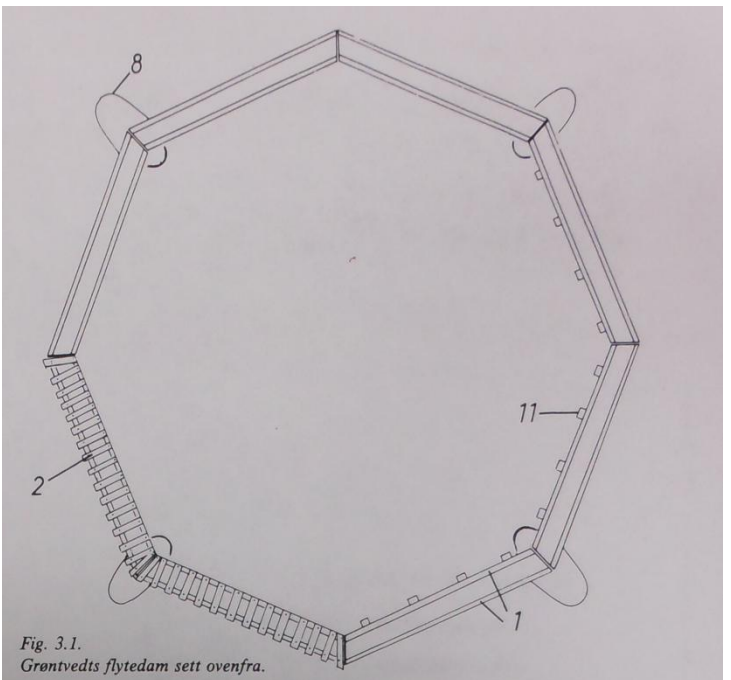
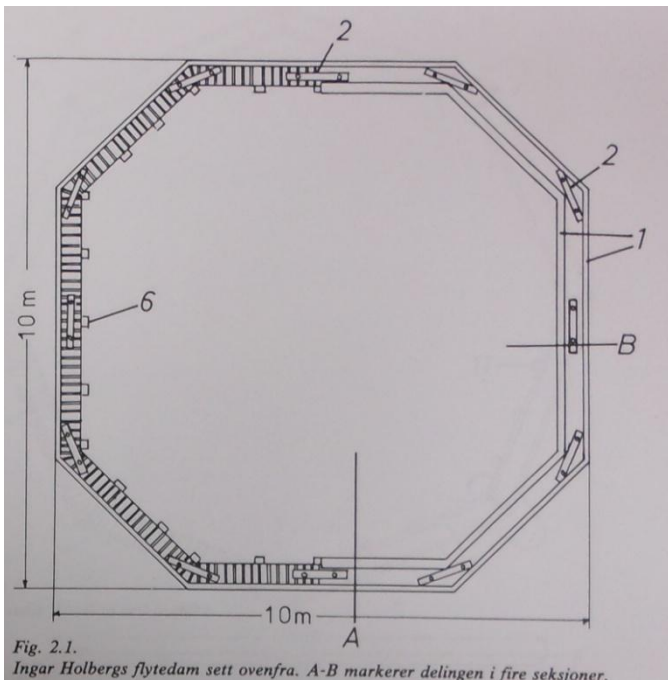
"Register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973". Nedlastet 05.12.2013. Tilgjengelig fra: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/129699>>

"Register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1976". Nedlastet 11.12.2013. Tilgjengelig fra: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/129775>>

"Register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978". Nedlastet 13.12.2013. Tilgjengelig fra: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/129391>>

VEDLEGG:

Vedlegg 1: Oversikt over Holberg- og Grøntvedtmerdene

Til venstre er et riss av merden til lensmannsbetjent Ingard Holberg på Smøla i 1962. Han fikk ideen til celleformen fra Japan. Holberg la inn årene som oppdretter i 1966, men hadde før det sendt tegningene til lensmanns- og oppdrettskollega Arne Ratchje på Hitra som gjorde to viktige forbedringer: Kobling i hjørnene med bildekk gjorde merden elastisk, og en plastslange i sjølinjen forsterket konstruksjonen til høyre. Han monterte de første flytmerdene for Grøntvedtbrødrene i 1970.

Vedlegg 2: Den midlertidige konsesjonsloven av 8. juni 1973

§ 1.

Uten tillatelse av vedkommende departement må ingen bygge, innrede, etablere eller utvide anlegg for klekking av rogn eller for oppdrett av fisk.

Ved forskrift kan Kongen unnta anlegg for bestemte formål eller mindre anlegg som opprettes uten kommersiell hensikt.

Kongen kan bestemme at det ikke skal gis tillatelse til anlegg over en viss størrelse.

§ 2.

Tillatelse etter § 1 skal ikke gis når:

1. anlegget vil volde fare for utbredelse av sykdom,
2. anlegget vil volde fare for forurensning,
3. anlegget er uheldig plassert eller teknisk lite tilfredsstillende.

For øvrig skal tillatelse gis med mindre departementet finner at det på grunn av produksjonsforholdene og omsetningsforholdene, samlet eller hver for seg, ikke er behov for en produksjonsutvidelse i vedkommende distrikt, eller at utvidelsen ikke vil være i samsvar med samfunnsmessige interesser.

§ 3.

Enhver plikter å gi departementet eller den myndighet dette bestemmer, de opplysninger som vedkommende myndighet krever for å kunne utføre sine gjøremål etter denne lov. Opplysningene kan kreves gitt skriftlig eller muntlig innen den frist som myndighetene fastsetter.

Vedkommende myndighet skal ha adgang til sted eller anlegg som loven gjelder for, og skal kunne foreta de undersøkelser som er nødvendig for å kunne utføre sine gjøremål etter loven.

Med de begrensninger som følger av gjøremål etter loven, skal enhver bevare tausheit om det han får kunnskap om i medfør av stilling eller verv etter loven, for så vidt angår opplysninger om tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den opplysningen angår. Ingen må gjøre bruk av slike opplysninger i sin ervervsvirksomhet.

§ 4.

Kongen kan utferdige nærmere forskrifter til gjennomføring og utfylling av reglene i denne lov.

§ 5.

Med bøter straffes den som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne lov.

I forskrift som utferdiges i medhold av loven, kan det fastsettes at overtredelse av forskrifter ikke medfører straff.

§ 6.

Denne lov trer i kraft straks og gjelder til 1. januar 1977.

Oslo, den 2. juni 1973.

president i Lagtinget.

president i Odelstinget.

sekretær i Lagtinget.

sekretær i Odelstinget.

08951 07.SEP 87
FISKERI/REKULTUR

Vedlegg 3: "Registreringsskjema for fiskeoppdrettsanlegg"

Til Fiskeridirektøren
Postboks 185-186
5001 BERGEN

REGISTRERINGSSKJEMA FOR FISKEOPPDRETTSANLEGG.

I forbindelse med midlertidig lov av 8. juni 1973 om bygging, innredning, etablering og utvidelse av anlegg for klekking av rogn og oppdrett av fisk skal alle igangværende fiskeoppdrettsanlegg registreres.

Registreringsskjemaet nedenfor fylles ut og sendes Fiskeridirektøren i undertegnet stand innen 15. august 1973.

- Anleggets navn og postadresse:
- Eierforhold: Aksjeselskap Ja/Nei^{x)} Antall aksjer a Kr.
 Andelslag Ja/Nei^{x)} Antall andeler a Kr.
 Personlig firma Ja/Nei^{x)} Eier(e)
 Annen eierform
- Etablert dato/år Firmaregister/år
- Plassering/sted
 (hvis mulig legg ved kart, foto, skisse etc. som viser lokalisering.)

	1971	1972	1973
5. Klekkeri: Ja/Nei ^{x)} Anleggets maksimale kapasitet:			
Laks, antall liter rogn			
Regnbueaure, ant. liter rogn			
Faktisk produksjon av øyerogn:			
Laks, antall liter rogn			
Regnbueaure, ant. liter rogn			
6. Settefisk- Ja/Nei ^{x)} anlegg Anleggets maksimale kapasitet:			
Laks/Smolt, antall fisk			
Regnbueaure, antall fisk			
Faktisk produksjon:			
Laks/Smolt, antall fisk			
Regnbueaure, antall fisk			
7. Matfisk- Ja/Nei ^{x)} anlegg Maksimal kapasitet i tonn:			
Laks/Smolt			
Regnbueaure			
Faktisk salg i tonn:			
Laks			
Regnbueaure			
8. Stamfisk- Ja/Nei ^{x)} Maksimal kapasitet:			
Laks, antall individer			
Regnbueaure, antall individer			
Faktisk bestand:			
Laks, antall individer			
Regnbueaure, antall individer			
9. Bemanning: Antall sysselsatte i arbeid			

r. ...
/i dri
Stam
ant.

REGISTRERINGSSKJEMA FOR FISKEOPPDRETTSANLEGG

10. Fryseri: Ja/Nei^x) Maksimal kapasitet:
Lagringskapasitet, antall kbm. _____
Nedfrysingskapasitet, Kcal./time _____

11. Kapitalinnsats: Anleggskostnad i 1000 kr. _____
Lånekapital i 1000 kr. _____
Långiver:

12. Miljø: Ferskvann Ja/Nei^x)
Brakkvann Ja/Nei^x)
Saltvann Ja/Nei^x)

13. Oppdrettsform Landanlegg Ja/Nei^x)
av matfisk: Avstengning av sund/poll Ja/Nei^x)
Flytemar/flyteposer Ja/Nei^x)
Innhengning ved strand Ja/Nei^x)

14. Antall oppdretts- Innhengning ved strand _____
Landanlegg _____
Avstengning av sund/poll _____
Flytemar/flyteposer _____

15. Anlegg for fiske- Godkjent produksjonsanlegg
tilvirkning for fisk: Ja/Nei^x) Oppgi år _____

Eventuelle merknader:
.....
.....
.....
.....
.....

Sted:

Dato:

Vedlegg 4: "Utkast til: Søknadsskjema for fiskeoppdrettsanlegg"

AN
16.8.73
St 7

Til Fiskeridirektøren
Postboks 185 - 186
5001 BERGEN.

Veiledning av utfyllelse

UTKAST TIL:

SØKNADSSKJEMA FOR FISKEOPPDRETTSANLEGG.

I medhold av lov av 8. juni 1973 søkes Fiskeridepartementet hermed om tillatelse til bygging/innredning/etablering/utvidelse* av anlegg for klekking/oppdrett av fisk*.

Søknaden med opplysninger og dokumentasjoner sendes gjennom Fiskerisjefen/fiskeriinspektøren for saltvannsfiskeriene i, adr..... eller, i distrikter disse stillinger ikke er opprettet, direkte til Fiskeridirektøren.

A. GENRELLE OPPLYSNINGER.

1. SØKERENS | Kommune:.....Fylke:.....
" navn:
" adr.: Postnr.....Poststed:.....
" tlf.: Sentral.....Nr.
" tlfgr.: Adr.....

2. Anleggets navn:
Hvis søknaden gjelder utvidelser, oppgis registreringsnr.....
Drives anlegget som eneyrke? Ja/Nei*
Drives anlegget som hovedyrke? Ja/Nei*
Hvis svaret er nei, bes oppgitt annet yrke:

3. Lokalisering: Legg ved kartskisse, landkart eller sjøkart med koteangivelser, med anleggssted avmerket.

4. Planløsning: Legg ved oversiktstegning i målestokk 1:200 eller større av eksisterende og prosjektert anlegg.

5. Hjemmelsforhold: Legg ved beskrivelse av anleggsstedets (eventuelt eksisterende anleggs) beliggenhet med opplysning om søkerens hjemmelsforhold til eiendommen.

6. Elektrisitet: Legg ved opplysning om tilgang på elektrisk kraft.

7. Vannforhold: Legg ved opplysning om tilførsel av ferskvann til anleggssted og om oppdrettsmiljøet er i ferskvann, baltvann og/eller blandingsvann (brakkvann).

8. Kvalifikasjoner: Legg ved opplysninger om søkerens, eventuelt driftslederens, faglige kvalifikasjoner og praktiske erfaring med drift av fiskeoppdrettsanlegg.

9. Eierforhold: Hvis søknaden gjelder nyetablering, bes oppgitt:
Aksjeselskap? Ja/Nei*. Hvis ja, startår:.....
Personlig firma? Ja/Nei*Hvis ja, "
Annen eierform spesifiseres: "
og antall eiere,
og eiernes navn

.....
.....

*) Stryk det som ikke passer.

SØKNADSSKJEMA FOR FISKEOPPDRETTSANLEGG forts.

- 2 -

B. SPESIELLE OPPLYSNINGER.

1. Fiskeart(er) som anlegget omfatter* (Øppgi antatte forholdstall)	Laks	Regnbue- aure	A n n e t (Spesifiser)
	%	%	%
Klekking av rogn			
Settefisk			
Matfisk i ferskvann			
Matfisk i saltvann			
Annet:			

2. Anleggstyper.*

	K a p a s i t e t		E n n e t e r		
	Nåvær- ende	Ialt etter nybygg*/ utvidelse*	Type	Antall	Størrelse
2.1. Klekkeri:	(Antall liter rogn)				
<i>Laks</i>					
<i>Regnbue- aure</i>					
2.2. Settefiskanlegg:	(I tusen individer)				
.....					
2.3. Stamfiskanlegg:	(Antall liter rogn)				
.....					
2.4. Matfiskanlegg:	(Antall tonn)				
a. Flyteposer (mærer):					Kvm. og gj. snitt dybde
.....					
b. Innhengning					
.....					
c. Naturlig avstengning (poll)					
.....					
d. Landanlegg:					
.....					
e. Andre typer (spesifiser)					
.....					
.....					
.....					

*) Stryk det som ikke passer.

SØKNADSSKJEMA FOR FISKEOPPDRETTSANLEGG forts.

- 3 -

C. ANDRE OPPLYSNINGER.

1. Eget fóranlegg:

KAPASITET
Tonn/døgn

a. Nåværende utstyr for maling og blanding *:

Type:

b. Planlagt utstyr for maling og blanding oppgis:

.....

2. Eget fryserianlegg:

a. Nåværende lagringsanlegg *:

Type:

Lagerkapasitet i kbm (eller tonn)

b. Planlagt lagringsanlegg: Ja/Nei *

Type:

Lagerkapasitet i kbm (eller tonn)*.....

c. Nedfrysingsutstyr:

Nåværende type *:

Nåværende kapasitet i Kcal./time^v/-10/25/15 C°)

Planlagt type *:

Prosjektert kapasitet i Kcal./time^v/-10/25/15 C°)

d. Avstand i km mellom oppdrettsanlegg og nærmeste fryserianlegg (angi sted).....

3. Eget anlegg for fisketilvirkning/-produksjon:

a. Nåværende anlegg: Ja/Nei*. Hvis Ja, oppgi registr.nr.

b. Planlagt anlegg: Ja/Nei*. Hvis Ja, vedlegg beskrivelse.

c. Hvis Nei, oppgi avstand i km mellom nærmeste tilvirknings-/produksjonsanlegg * og eget oppdrettsanlegg (angi sted).....

4. Kostnadsoverslag.

a. Nåværende anleggs antatte totalkostnad

(I tusen kr.)

b. Samlet kostnadsoverslag for prosjektert anlegg

c. Sum anleggsinvesteringer etter utvidelse

5. Finansieringsoversikt (Tusen kr.)

Egenkapital:

Lånekapital:

Samlet finansiering:

Hvis lånetilsagn for anleggsutvidelsen foreligger, bes oppgitt tilsagnets størrelse kr.....

og långiver

..... (Sted) (Dato)

(Søkerens underskrift/Evt.firmastempel)

Vedlegg 5: Kunngjøringen som stod på trykk i Adresseavisen 09.07.1973

Adresseavisen 9. juli 1973.

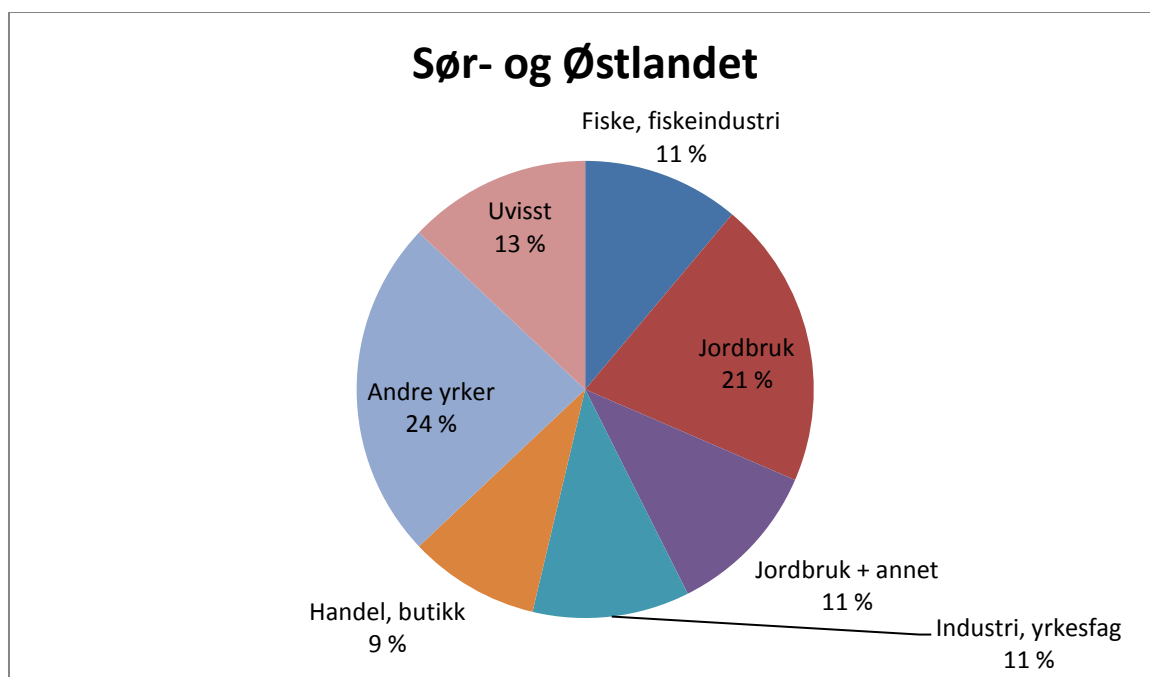
Midlertidig lov av 8. juni 1973 om bygging,
innredning, etablering og utvidelse av anlegg for
klekking av rogn og for oppdrett av fisk.

Fra 8.6.1973 må ingen i henhold til ovennevnte lov bygge, innrede, etablere eller utvide anlegg for klekking av rogn eller for oppdrett av fisk, uten tillatelse fra vedkommende departement. Ved kgl. resolusjon av 22. juni 1973 er forvaltningen av den midlertidige lov lagt til Fiskeridepartementet.

Søknader om tillatelser i henhold til loven sendes til Fiskeridirektoren gjennom fylkets fiskerisjef eller vedkommende fiskerinspektør i fylket hvor det ikke er fiskerisjef. Søknadskjemaer vil fra 1.9.1973 kunne fås ved henvendelse til Fiskeridirektoren, fiskerisjefene eller fiskerinspektorene.

For å få en overrakt over igangværende anlegg for klekking av rogn og for oppdrett av fisk må alle anlegg registreres. Melding om registrering sendes Fiskeridirektoren, postboks 185 — 186, 5091 Bergen, innen 15. august 1973. Anlegg som ikke har meldt seg for registrering innen denne dato anses som ikke etablert pr. 8.6.1973. Skjema for slik melding fås ved henvendelse til Fiskeridirektoren, fiskerisjefene eller fiskerinspektorene.

Vedlegg 6: Oversikt over yrkesbakgrunn på fylkes- og kommunenivå (01.10.1975)

Vest-Agder								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Farsund	-	-	-	-	1	-	2	-
Flekkefjord	-	-	-	-	1	-	-	-
Lindesnes	1	-	-	-	-	-	-	-
Kristiansand	-	-	-	-	1	-	-	-
Lyngdal	1	-	-	-	-	1	-	-
Songdalen	-	1	-	-	-	-	-	-
Totalt	2	1	-	-	3	1	2	-

Aust-Agder								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Grimstad	-	1	-	-	-	-	-	-
Lillesand	3	-	-	-	-	-	-	1
Tvedestrand	1	-	-	-	-	1	-	-
Totalt	4	1	-	-	-	1	-	1

Telemark								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Kragerø	-	-	-	-	-	1	-	-
Kviteseid	-	-	-	-	-	-	-	1
Nome	-	-	-	1	1	-	-	-
Nissedal	-	-	-	-	-	-	1	-
Porsgrunn	-	-	-	-	1	-	-	-
Totalt	-	-	-	1	2	1	1	1

Buskerud								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Ringerike	-	-	-	-	-	1	-	-
Sigdal	-	-	-	1	-	-	-	-
Øvre Eiker	-	-	-	-	1	-	1	-
Totalt	-	-	-	1	1	1	1	-

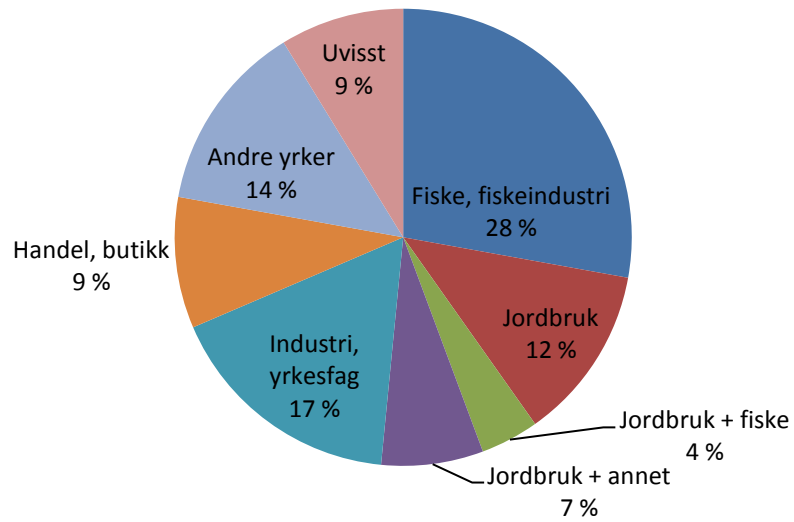
Oppland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Gran	-	-	-	-	-	-	-	1
Nord-Aurdal	-	1	-	1	-	-	-	-
Sør-Aurdal	-	-	-	-	-	-	-	1
Vestre Slidre	-	3	-	-	-	-	2	-
Totalt	-	4	-	1	-	-	2	2

Hedmark								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Alvdal	-	1	-	-	-	-	-	1
Elverum	-	-	-	1	-	-	-	1
Kongsvinger	-	1	-	-	-	-	-	-
Rendalen	-	-	-	-	-	-	1	-
Åmot	-	-	-	1	-	-	-	-
Folldal	-	-	-	1	-	-	-	-
Våler	-	1	-	-	-	-	-	-
Totalt	-	3	-	3	-	-	1	2

Akershus								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Enebakk	-	-	-	-	-	-	-	1
Aurskog-Høland	-	1	-	-	-	-	3	-
Eidsvoll	-	-	-	-	-	-	1	-
Ullensaker	-	-	-	-	-	-	1	-
Totalt	-	1	-	-	-	-	5	1

Østfold								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Eidsberg	-	1	-	-	-	-	-	-
Spydeberg	-	-	-	-	-	-	1	-
Totalt	-	1	-	-	-	-	1	-

Vestlandet

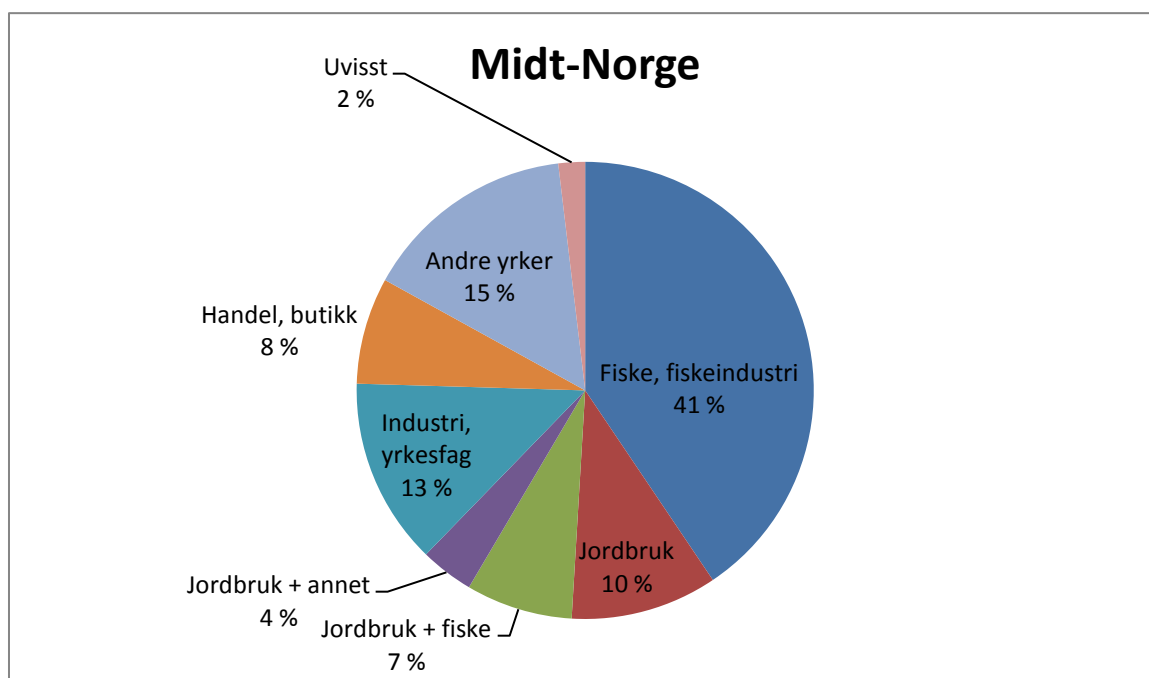

Rogaland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Karmøy	-	-	-	-	-	1	2	2
Haugesund	-	1	-	-	-	-	-	-
Kvitsøy	1	-	-	-	-	-	-	-
Rennesøy	-	-	-	-	-	-	-	1
Finnøy	-	1	-	-	-	-	-	1
Gjesdal	1	-	-	-	-	-	-	-
Hjelmeland	2	-	-	1	-	-	-	-
Sandnes	-	1	1	-	2	-	-	1
Sauda	-	1	-	-	-	-	-	1
Strand	-	-	-	-	2	-	-	-
Tysvær	1	-	-	-	1	-	-	-
Vindafjord	-	2	-	2	-	-	-	-
Forsand	-	-	-	-	1	-	-	-
Bjerkheim	-	1	-	-	-	-	-	-
Totalt	5	7	1	3	6	1	2	6

Hordaland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Austevoll	-	-	-	-	3	-	-	1
Bømlo	2	-	-	-	-	3	2	-
Fedje	1	-	-	-	1	-	-	-
Fjell	2	-	1	-	1	2	4	1
Sund	1	-	-	-	-	-	-	-
Sveio	1	-	-	-	-	-	1	-
Øygarden	3	-	-	-	-	-	-	-
Lindås	-	-	-	-	3	-	1	-
Meland	-	-	-	-	-	1	-	-
Radøy	3	-	-	-	1	2	-	-
Stord	-	-	-	-	-	1	-	-
Bergen	-	-	-	-	1	-	-	2
Etne	-	2	-	-	1	-	1	1
Fusa	1	3	-	3	1	-	4	-
Kvam	-	2	-	-	-	-	1	-
Kvinnherad	-	1	-	-	2	1	-	-
Osterøy	-	-	-	2	3	-	2	-
Ullensvang	-	-	-	-	-	2	-	-
Ølen	-	-	1	-	-	-	-	-
Totalt	14	8	2	5	17	12	16	5

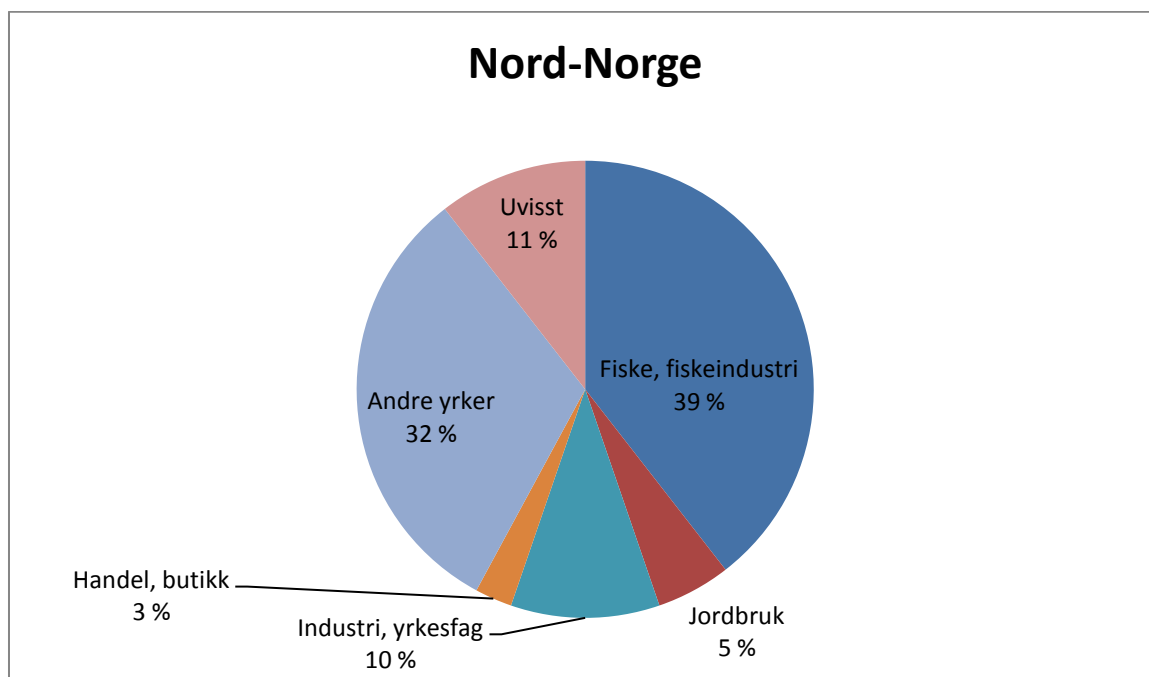
Sogn og Fjordane								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Askvoll	-	-	1	-	1	1	-	-
Bremanger	1	-	-	-	-	-	-	1
Flora	1	1	-	-	-	-	1	-
Førde	-	-	-	-	1	-	-	-
Gulen	5	1	-	2	-	-	1	1
Hyllestad	-	-	-	2	1	-	1	-
Selje	2	-	-	-	2	-	-	-
Solund	1	-	-	-	-	-	-	-
Eid	-	-	-	-	-	-	2	-
Høyanger	-	-	-	-	1	-	-	-
Totalt	10	2	1	4	6	1	5	2

Møre og Romsdal								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Herøy	2	-	-	-	-	-	-	-
Midsund	1	-	-	-	-	-	-	-
Sande	1	-	-	-	-	-	-	-
Sandøy	1	-	-	-	-	1	-	-
Smøla	2	-	-	-	-	-	1	-
Vanylven	-	-	-	-	1	-	-	-
Haram	-	-	-	-	-	-	-	1
Aukra	3	-	-	-	-	-	-	-
Averøy	9	1	-	1	-	-	-	-
Kristiansund	1	1	2	-	-	-	-	-
Molde	-	-	-	-	-	1	-	-
Ålesund	1	1	-	-	-	-	-	-
Neset	-	-	-	-	-	1	1	-
Norddal	-	1	-	-	-	-	-	-
Sunnadal	-	2	-	-	1	-	-	-
Sykkylven	-	1	-	-	-	-	1	-
Tingvoll	1	-	-	-	-	-	-	-
Vestnes	1	-	-	-	-	-	-	1
Volda	-	-	2	-	1	-	-	1
Ørsta	1	-	-	-	-	-	-	-
Gjemnes	-	-	-	-	-	-	-	1
Halsa	1	-	-	1	1	1	-	-
Totalt	25	7	4	2	4	4	3	4

Sør-Trøndelag								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Bjugn	-	-	-	-	1	-	-	-
Frøya	19	8	5	1	8	6	9	-
Hemne	3	-	-	-	-	-	-	-
Hitra	13	2	-	-	3	1	5	-
Roan	-	-	-	-	-	1	-	1
Rissa	2	1	-	-	-	-	-	1
Totalt	37	11	5	1	12	8	14	2

Nord-Trøndelag								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Flatanger	2	-	1	-	-	-	-	-
Vikna	2	-	1	-	-	-	-	-
Namsos	-	-	1	2	-	-	-	-
Nærøy	1	-	-	-	2	-	2	-
Stjørdal	1	-	-	-	-	-	-	-
Verdal	-	-	-	1	-	-	-	-
Levanger	1	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	7	-	3	3	2	-	2	-

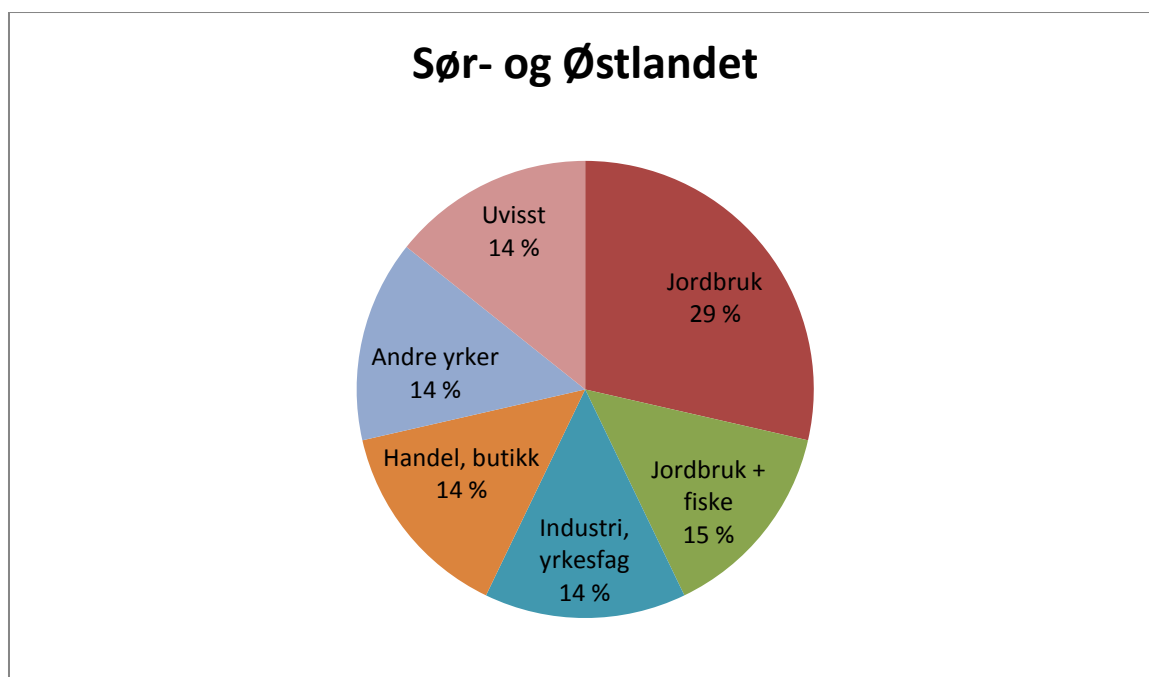

Nordland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Alstahaug	-	-	-	-	-	-	3	-
Bodø	-	-	-	-	-	-	-	1
Gildeskål	1	-	-	-	-	-	-	2
Herøy	2	-	-	-	-	-	1	-
Lurøy	-	-	-	-	-	-	3	-
Meløy	1	-	-	-	1	-	-	-
Steigen	3	1	-	-	1	-	3	-
Øksnes	-	-	-	-	1	-	-	-
Vestvågøy	1	-	-	-	-	-	-	-
Ballangen	1	-	-	-	-	-	-	-
Fauske	-	-	-	-	-	-	-	1
Narvik	1	-	-	-	-	-	-	-
Tysfjord	-	-	-	-	1	-	-	-
Totalt	10	1	-	-	4	-	10	4

Troms								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Gratangen	2	-	-	-	-	-	-	-
Skånland	1	-	-	-	-	-	-	-
Tromsø	1	-	-	-	-	1	1	-
Torsken	1	-	-	-	-	-	1	-
Totalt	5	-	-	-	-	1	2	-

Finnmark								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Hammerfest	-	1	-	-	-	-	-	-
Vardø	-	-	-	-	-	-	-	1
Totalt	-	1	-	-	-	-	-	1

Vedlegg 7: Oversikt over yrkesbakgrunn på fylkes- og kommunenivå (1974-1978)

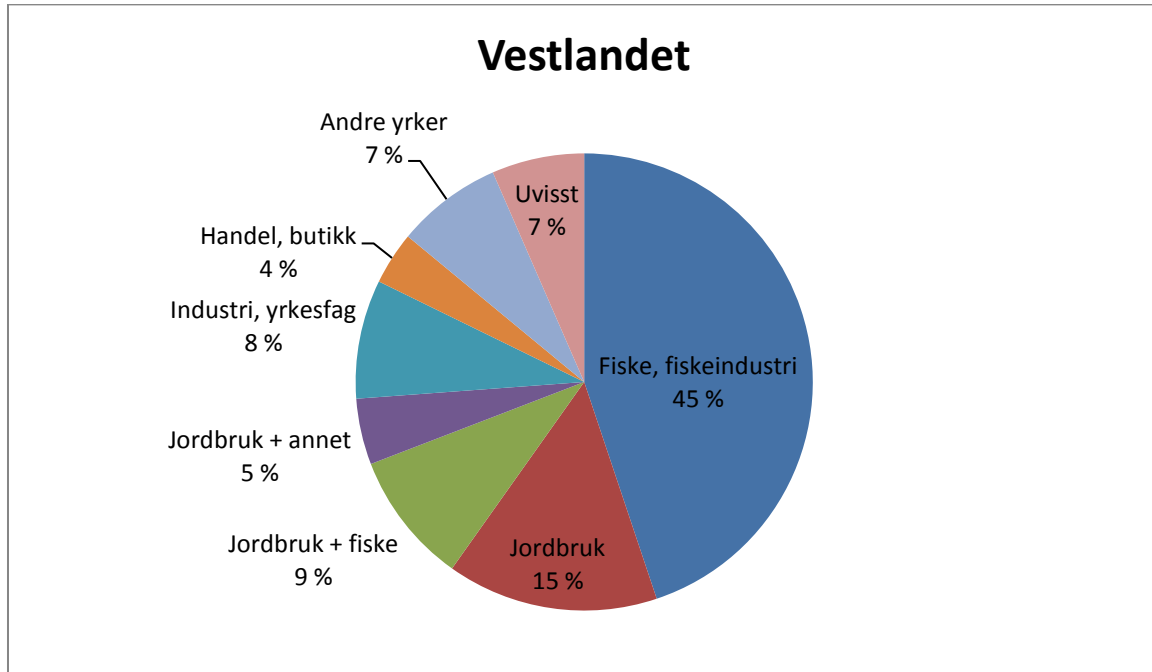

Telemark								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Kragerø	-	1	-	-	-	-	-	-
Totalt	-	1	-	-	-	-	-	-

Buskerud								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Ål	-	-	-	-	-	1	-	-
Totalt	-	-	-	-	-	1	-	-

Oppland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Vestre Slidre	-	-	1	-	-	-	-	-
Totalt	-	-	1	-	-	-	-	-

Hedmark								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Alvdal	-	1	-	-	-	-	-	-
Folldal	-	1	-	-	-	-	1	1
Grue	-	-	-	-	1	-	-	-
Totalt	-	2	-	-	1	-	1	1

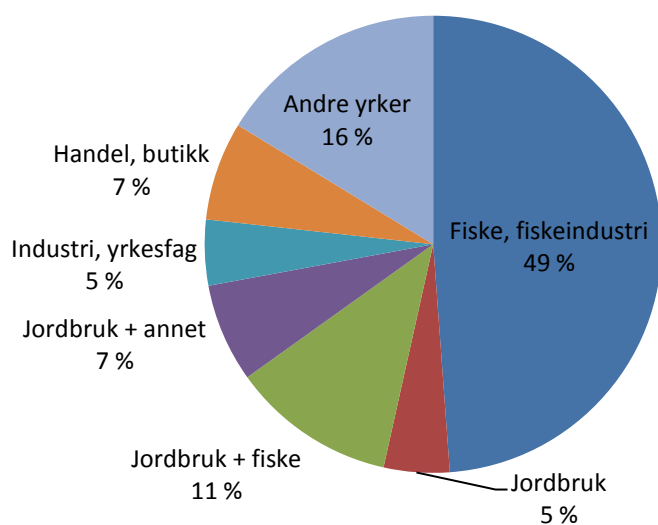
Rogaland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Bokn	-	-	-	-	-	-	-	-
Sandnes	-	-	-	-	3	-	-	-
Strand	-	1	-	-	-	-	-	-
Tysvær	-	1	-	-	-	-	-	-
Totalt	-	2	-	-	3	-	-	-

Hordaland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Austevoll	17	-	2	-	-	-	2	2
Bømlo	-	-	-	-	-	-	-	2
Fjell	-	-	1	-	-	-	-	1
Fusa	3	-	-	1	-	-	-	-
Kvam	-	-	-	-	-	-	2	-
Os	-	-	-	-	1	-	-	1
Osterøy	-	-	-	1	-	-	-	-
Sund	2	-	-	-	-	-	-	-
Øygarden	1	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	23	-	3	2	1	-	4	6

Sogn og Fjordane								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Askvoll	1	-	1	-	-	-	-	-
Bremanger	-	-	-	-	-	-	1	-
Fjaler	-	1	-	-	1	-	-	-
Gulen	3	1	-	-	-	-	-	-
Selje	1	-	-	-	-	-	-	-
Solund	1	-	-	-	-	-	-	-
Vågsøy	1	-	-	-	-	-	2	-
Totalt	7	2	1	-	1	-	3	-

Møre og Romsdal								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Aure	3	1	-	-	-	-	1	-
Halsa	2	11	-	-	2	2	-	-
Haram	-	-	-	1	-	1	-	-
Kristiansund	-	-	4	-	-	-	-	-
Midsund	3	-	-	-	-	-	-	-
Rauma	-	-	-	-	-	-	-	1
Sande	-	-	-	-	1	-	-	-
Smøla	8	-	1	1	1	1	-	-
Stranda	-	-	-	1	-	-	-	-
Tingvoll	-	-	1	-	-	-	-	-
Ålesund	2	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	18	12	6	3	4	4	1	1

Midt-Norge

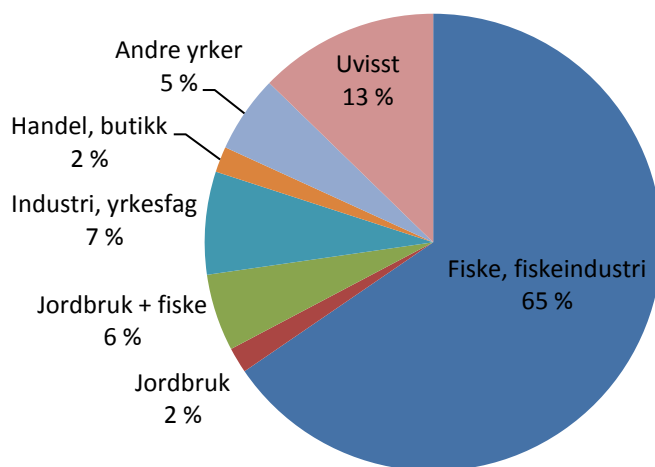
Sør-Trøndelag

Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Bjugn	2	1	-	1	1	3	4	-
Frøya	4	-	-	1	-	-	1	-
Hitra	3	-	1	1	1	-	-	-
Totalt	9	1	1	3	2	3	5	-

Nord-Trøndelag

Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Flatanger	-	-	-	-	-	-	2	-
Leka	2	-	-	-	-	-	-	-
Nærøy	6	1	-	-	-	-	-	-
Vikna	4	-	4	-	-	-	-	-
Totalt	12	1	4	-	-	-	2	-

Nord-Norge

Nordland								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Bø	-	1	1	-	-	-	-	-
Brønnøy	2	-	-	-	-	-	2	-
Dønna	1	-	-	-	-	-	-	-
Fauske	1	-	-	-	-	-	-	-
Herøy	10	-	-	-	2	1	-	5
Leirfjord	-	-	-	-	1	-	-	-
Lurøy	7	-	-	-	-	-	1	-
Meløy	1	-	-	-	-	-	-	-
Moskenes	-	-	-	-	-	-	-	1
Rødøy	1	-	-	-	-	-	-	1
Træna	1	-	-	-	-	-	-	-
Vevelstad	1	-	-	-	-	-	-	-
Vestvågøy	1	-	-	-	-	-	-	-
Vågan	1	-	-	-	-	-	-	-
Øksnes	1	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	28	1	1	-	3	1	3	7

Troms								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Kvæningen	1	-	-	-	-	-	-	-
Skjervøy	-	-	-	-	1	-	-	-
Tromsø	6	-	2	-	-	-	-	-
Totalt	7	-	2	-	1	-	-	-

Finnmark								
Kommune	Yrkesbakgrunn							
	Fiske, fiskeindustri	Jordbruk	Jordbruk + fiske	Jordbruk + annet	Industri, yrkesfag	Handel, butikk	Andre yrker	Uvisst
Hasvik	1	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	1	-	-	-	-	-	-	-

Vedlegg 8:

REGISTRERTE OPPDRETTERE I 1973 OG TILDELTE KONSESJONER FRA 1974-1978

Her er en detaljert oversikt over alle de registrerte fiskeoppdretterne i 1973, og de som fikk tildelt konsesjon frem til konsesjonsstoppet. Oversikten er satt opp fylkesvis etter kommune og konsesjonsnummer, inndelt etter registrering i 1973 og tildelte konsesjoner fra 1974-1978. Dato for når konsesjon ble tildelt står i parentes. Anlegg som kun var registrert som klekkeri/settefiskanlegg i 1973, men som under etterregistreringen var registrert med matfisk, er markert med rødt. Anlegg som første gang ble observert under etterregistreringen, er markert med blått.

FINNMARK

Hammerfest

1973:

F/h.1. Simo Havlaks. John Simonsen drev med oppdrett av mink før han så smått begynte med fiskeoppdrett rundt 1971. Han hadde ikke vært borti fisk tidligere, annet enn sportsfiske. Derfor tok han kontakt med universitetet i Tromsø. På denne tiden trodde de fleste at det ikke gikk an å drive oppdrett nord for Vestfjorden. Men ved universitetet i Tromsø var de ivrige etter finne ut om dette stemte, så der fikk de i gang et vekstforsøk med laks ved Tromsø Museum. Og da de fikk smolt fra Sunndalsøra, fikk også Simonsen av den fisken. (Osland 1990: 140 og Johnsen og Lindal 2006: 24)

Hasvik

1974-1978:

F/hv.1. Ø. Jacobsen Vinna & Sønn v/ Ulf Jacobsen. (4/8.1976) Ulf hadde sin yrkesbakgrunn fra fiskerinæringen. Han var tredje generasjon i familien som drev fiskemottak. På mottaket drev de blant annet med rekekjøp, og det var akkurat dette som fikk de på tanken til å forsøke fiskeoppdrett, for på den måten å få brukt rekeavfallet som var bra å blande i fôret til laksen for å få den riktige rødfargen på kjøttet. Det ble også bare med forsøket med fiskeoppdrett. De dyrket frem smolt i kjelleren i et hus, og da de skulle sette smolten ut i sjøen mislyktes det, da alt døde. Dårlig helse angående problemer med ryggen førte til at det ikke ble gjort nye forsøk. Men Ulf var engasjert i å skaffe arbeidsplasser i nærmiljøet, og bygget opp to hotell. (Telefonintervju med Ulf Jacobsen 16.1.2014)

Vardø

1973:

F/v.1. Nor Import. I Fiskeridirektoratets liste over alle registrerte oppdrettsanlegg i 1973 står det at dette selskapet er under prosjektering, mens det i rapporten til Akvagruppen fra etterregistreringen står at anlegget ikke er i drift. Etter å ha snakket med tidligere inspektør i direktoratets kontrollverk i Finnmark, Gudmund Maritvold, kunne ikke han huske å ha besøkt noen anlegg med dette navnet, noe som med andre ord tyder på at Nor Import var et prosjekt som aldri ble satt ut i livet. (Telefonintervju med tidligere inspektør i Fiskeridirektoratets kontrollverk, Gudmund Maritvold 10.2.2014)

TROMS

Gratangen

1973:

T/g.1. Stig Dinesen. Stig var aktiv fisker på sin egen ringnotsnurper som styrmann/skipper. (E-post tilsendt fra Gratangen kommune v/ fagkonsulent i Teknisk/næringskontor, Torbjørn Johnsen, 17.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 59)

T/g.2. Hans Thomassen. Hans arbeidet med fiske og fangst, og begynte med fiskeoppdrett i 1973. De første to årene kombinerte han det med sitt faste arbeid, men deretter gikk han over til fiskeoppdrett på fulltid, og holdt på frem til 1996 da han solgte konsesjonene sine. (Telefonintervju med Hans Thomassen 20.12.2013)

Kvænangen

1974-1978:

T/k.1. Max Fløystad. (2/8.1977) Max eide et firma som drev med fiskekjøp og fiskeproduksjon og butikk/landhandel. Med andre ord drev han med litt forskjellig, og da han begynte med fiskeoppdrett ble det en del av firmaet. (E-post tilsendt fra Karlsøy kommune v/ rådmann Jan-Hugo Sørensen 19.12.2013)

Skjervøy

1974-1978:

T/s.1. Jan H. Hansen. (7/6.1977) Jan arbeidet som montør av fryse- og kjøleanlegg og hadde et eget firma. Det var sammen med noen venner han begynte med fiskeoppdrett, som de drev på med til en gang på 1990-tallet. Penger var det mangel på, så Jan kombinerte fiskeoppdrett med sitt andre yrke, og forsøket på fiskeoppdrett var preget av prøving og feiling, men som Jan selv sier: Deres forsøk la grunnlaget for at andre som kom etter kunne begynne med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med Jan H. Hansen 20.12.2013)

Skånland

1973:

T/sk.1. Grovfjord Laks AS v/ Sigmund Balteskard. Sigmund valgte å begynne med oppdrett av ørret i 1973. Grunnen var at laksesmolt omtrent var umulig å få tak i så langt nord. Sigmund var fisker med egen båt. Denne båten solgte han kort tid etter at han begynte med fiskeoppdrett, da det ikke lot seg gjøre å være bortreist på fiske samtidig som man drev med oppdrett. Sigmund var den første som startet med fiskeoppdrett nord for Vestfjorden i Troms. (Telefonintervju med sønnen Søren Nikolai Balteskard 16.1.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 97)

Tromsø

1973:

T/t.1. Inge Jenssen. Inge har hatt mange yrker. Det begynte som filetskjærer i fiskeindustrien som ungdom, og var da også noen år med på fiske. Ved inngangen til 1970-tallet fikk Inge interesse for fiskeoppdrett, samtidig som han fikk arbeid med å kjøre anleggsmaskiner. Nå startet han med et hobbyanlegg i noen jorddammer på land, som han drev i liten målestokk frem til 1982 da han fikk konsesjon til å drive i sjøen. Gode tider i næringen og en økende produksjon gjorde at Inge nå gikk over til fiskeoppdrett på fulltid. Jorddammene brukte han til yngel, og var med det selvforsynt med fisk. Det var gøy og interessant å drive med fiskeoppdrett, men uten det utstyret som er i dag var det mye tungt fysisk arbeid, noe Inge fremdeles sliter med i dag. Stadige svingninger og nye utfordringer i næringen, førte til at Inge med tiden hoppet av og gav seg med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med Inge Jenssen 14.2.2014)

T/t.2. Universitetet i Tromsø. Konesjonen til universitetet stod under professor Einar Brun. Einar var utdannet biolog ved universitet i Liverpool i 1969. Han var bestyrer av zoologisk avdeling ved Tromsø Museum fra 1965 og professor i marinbiologi fra 1972. Einar ledet marinbiologisk avdeling ved universitetet fra 1974, og gjorde en betydelig forskningsinnsats på blant annet fiskeoppdrett, og var i ferd med å bygge opp et av Norges første forsøksanlegg for oppdrett av laks og ørret, da han dessverre omkom i småflyulykke i 1976. (Store Norske Leksikon bind 3 1998: 45)

T/t.3. Leonhard Hansen. Leonhard Hansen var en handelsmann som tok over et landhandleri i 1951. Han trodde at pengene skulle strømme inn, men de strømmet fortere ut. Men likevel hadde han 13 år senere den største dagligvarebutikken i Troms. Hansen kunne fint lite om fiskeoppdrett, og prøvde å lese seg til det. Og på sommeren leide han seg et fly som han brukte for å besøke oppdrettere på Vestlandet. Det var en vanskelig start med oppdrett, det var umulig å få tak i laksesmolt, så Hansen måtte begynne med regnbueørret. (Osland 1990: 128-129)

1974-1978:

T/t.5. Pettersens Fiskeoppdrett v/ Steinar, Harder og Inge Pettersen. (17/3.1976 og 7/7.1978) De tre brødrene var fiskekjøpere og drev et fiskebruk. Det som gjorde at de fikk interesse for fiskeoppdrett var at onkelen deres, Erling Juul Pettersen hadde begynt med oppdrett. Brødrene så her en mulighet til å skaffe arbeid og inntekt utenom sesongen for hvitfisk. Da de startet oppdrett kombinerte de det med fiskebruket, og brukte de ansatte ved bruket når laksen skulle slaktes. (Telefonintervju med Steinar Pettersen 20.12.2013)

T/t.6. Kibergnes Fiskeoppdrett v/ Arvid Johansen. (27/2.1976) Arvid var fisker og småbruker. Da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han det med småbruket og fisket. Han var så heldig at foreldrene passet oppdrettsanlegget mens han var på fiske. Ettersom fiskeoppdrett var noe helt nytt så langt nord i landet, hadde Arvid en del kontakt med Universitetet i Tromsø som også hadde sitt eget forsøksanlegg under konsesjonsnummer T/t.2. (Telefonintervju med Arvid Johansen 20.12.2013)

T/t.7. Kvaløya Fiskeoppdrett v/ Erling Jul Pettersen. (7/2.1975 og 5/5.1976) Erling hadde sin bakgrunn fra fiskerinæringen som fisker og hadde egen fiskebåt. Han begynte så smått med fiskeoppdrett i 1974 der hvor han hadde sildesalteri og rekeproduksjon. Tanken var å bruke avfall og rekeskall. Erling hadde kontakt med Sivert Grøntvedt og hadde pengene som trengtes for å komme i gang med oppdrett. I 1978 gikk fiskebåtrederen i land for godt da han solgte båten. Pengene investerte han i fiskeoppdrett. (Norsk Fiskeoppdrett nr.3 1979: 6 og nr.8 1988: 7 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 104 og Johnsen og Lindal 2006: 34)

T/t.8. Slåttnes Fiskeoppdrett v/ Magne Pedersen. (3/6.1976) Magne var gårdbruker og kombinerte det med rekefiske. Men problemer med rygg og knær gjorde at Magne gav seg med dette arbeidet, og fikk i stedet jobb som vaktmester. Det var først etter noen år i dette yrket at interessen for fiskeoppdrett fikk han til å begynne med det i stedet. (Telefonintervju med konen Jenny Pedersen 16.1.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 107)

T/t.9. Rya Rekeindustri v/ Wilhelm Paul Gerhardsen. (10/6.1977) Wilhelm hadde sin yrkesbakgrunn i fiskerinæringen der han var fisker med egen fiskebåt. Han drev også med rekefiske, og etablerte selskapet Rya Rekeindustri, som var en rekefabrikk. Fiskeoppdrett var bare en liten del av hans bedrift, men var i bedriften frem til noen få år siden da konsesjonen ble solgt. Rekeavfallet fra fabrikk ble brukt til å blande inn i fôret til laksen for å få farge på kjøttet. I dag er det sønnen Åge Gerhardsen som driver bedriften, og ifølge han er dette det eneste stedet i landet og for så vidt verden også, som driver å foredler selfangst. (Telefonintervju med sønnen Åge Gerhardsen 16.1.2014)

T/t.10. Norlaks v/ Erling Jul. Pettersen. (13/7.1977) Dette er samme person som har konsesjonsnummer T/t.7. Men under denne konsesjonen var Erling sammen med sin fiskekollega Kyrre Enoksen. Denne konsesjonen var et samarbeid med Fiskeriforskning i Tromsø og havforsker Dag Møller ved Havforskningsinstituttet i Bergen. Gjennom dem fikk Erling og Kyrre tak i 15.000 ørrettyngel og 20.000 laksesmolt. Avtalen gikk da ut på at Erling og Kyrre måtte rapportere om fiskens utvikling og vekst, samtidig som forskerne hadde adgang til fisken, og kunne komme og selv ta prøver og se hvordan fisken utviklet seg. (Johnsen og Lindal 2006: 34)

Torsken

1973:

T/tk.1. Flakstad Fiskeoppdrett AS v /Thorbjørn Flakstad. Thorbjørn var utdannet lærer. 1960-årene var en forferdelig periode. Alt skulle sentraliseres, og en bygd som Flakstadvaåg - uten vei - var verre rammet enn andre. Det var ikke mulig å få penger til noen ting. Alle som bodde der, ønsket å bli, og folk snakket om hva som kunne gjøres, men det ble aldri noe ut av det. Thorbjørn var oppvokst på Flakstad og kom hjem fra lærerskolen rundt 1970. Han fortalte noen naboer om et radioprogram han hadde hørt om fiskeoppdrett. Dette var noe hele bygden var med på. Og i 1971 fikk Flakstad og hans sambygdinger støtte fra Distriktenes Utbyggingsfond til å begynne med fiskeoppdrett. Thorbjørn fikk også reisestipend fra kommunen for å reise til brødrene Grøntvedt på Hitra, der han var i en uke og fikk vite alt han lurte på. (Osland 1990: 122-123, og Johnsen og Lindal 2006: 16)

T/tk.2. Ostern Lakseoppdrett v/ Sigvald Bertheussen. Sigvald var registrert med egen fiskebåt, og var med det tilknyttet fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 108)

1974-1978:

T/tk.1. Flakstad Fiskeoppdrett AS v/ Thorbjørn Flakstad. (4/9.1974)

NORDLAND

Alstahaug

1973:

N/ah.1. Noralf Melø. Noralf vokste opp som sønn av en fiskerbonde. Han arbeidet noen sesonger i kullgruvene på Svalbard for å tjene penger til videre utdanning. Noralf utdannet seg som ingeniør, og fikk arbeid i Norske Esso i Trondheim. Han utmerket seg raskt som idérik og full av initiativ. Da Esso sin ansatte i Sandnessjøen ble pensjonert, tok Noralf utfordringen i å overta lagerdriften på provisjonsbasis og sluttet formelt som ansatt i Esso. På dette tidspunktet hadde Esso lakseoppdrett som et mulig satsingsområde. Noralf prøvde seg en sesong med kyllingoppdrett, men det var laksen som ble hovedinteressen. Han begynte da med fiskeoppdrett sammen med sin kone Halldis. Halldis var vokst opp på en gård i Aure kommune på Møre, og møtte Noralf i Trondheim hvor han tok sin utdanning og hun arbeidet i en kantine. Dessverre døde Noralf i 1976 av hjerteinfarkt, bare 47 år gammel. Sandnessjøen var et stort Esso-lager, og i mannsbastionen Esso var det utenkelig og første gang en kvinne fungerte som bestyrer. Arve Reidar Caspersen var utdannet sivilingeniør og hadde arbeidet 10 år i teknisk/administrativt arbeid i Esso både på Slagetangen i Norge og i London. Fordi Esso hadde lakseoppdrett som et mulig satsingsområde, ble Arve spesielt interessert i det som foregikk i Sandnessjøen. Han hadde ved flere besøk sett hvor aktivt Halldis hadde tatt del i både driften av lageret og lakseoppdrettet, og insisterte på at hun var fullt kvalifisert til å drive lageret sammen med sine to ansatte etter at Noralf var gått bort. I 1982 sluttet Arve i Esso og ble samboer med Halldis, da han fikk en ny jobb som direktør ved et større verksted i Sandnessjøen. I 1986 giftet de seg, og Arve ble formell medeier i oppdrettsanlegget. De solgte

bedriften i 1995 da de fant ut at det var på tide å bli pensjonister. Halldis gikk bort i 2012, nesten 84 år gammel. Ifølge Arve som kom inn og tok del i oppdrettsnæringen, var i hovedsak gründerne i Nordland en kombinasjon av lærere og fiskere. De lærte av hverandre underveis, og lærerne var gode til å hente ut informasjon fra bøker og faglige skrifter. Både Halldis og Noralf var oppvokst med husdyr, mens Arve som ingeniør og bakgrunn som sjøspeider hadde mange nyttige kunnskaper. Under en oppgradering på 1980-tallet konstruerte Arve det nye anlegget med en stiv merdkonstruksjon som skulle tåle mye vind og bølger. Da Arve var liten under andre verdenskrig, holdt familien hans kaniner, gris og høns i en stor villhage nær Oslo, der Arve hadde ansvaret for kaninene. Teori om kosthold og sykdommer var noe Arve leste flittig, og som han selv mener var til hjelp ettersom overgangen til fiskeoppdrett gikk greit. (E-post tilsendt fra Arve Reidar Caspersen 5.2.2014)

Ballangen

1973:

N/bg.1. Martin Hansens Damanlegg. Martin startet med fiskeoppdrett ved inngangen til 1970-tallet, og drev med dette på hobbybasis mellom 15-20 år. Martin sin bakgrunn var fra fiskeri og fraktfart på kysten. Han hadde ingen formell kompetanse om oppdrett, men en stor interesse av å utvikle arbeidsplasser i nærmiljøet. Derfor drev også Martin som frakdebåteier i mange år. (E-post tilsendt fra Martin sin svigersønn, Hans Jørgensen 16.1.2014)

Bodø

1973:

N/b.1. Bodø reker AS. Dette selskapet er ikke i drift i dag. Men fiskeoppdrett har aldri vært noen stor virksomhet innenfor Bodø kommune sine grenser. Kommunen kan ikke huske at denne konsesjon har blitt brukt. Ifølge rapporten fra Fiskeridirektoratets kontrollverk i 1975, var ikke denne konsesjonen enda startet opp. Det tyder med andre ord på at Bodø Reker AS kanskje aldri kom lengre enn planlegging når det gjaldt fiskeoppdrett. Selskapet er heller ikke med i rapporten fra etterregistreringen i 1975. (E-post tilsendt fra Bodø kommune v/ prosjektleder Harald Kristiansen 11.2.2014 og Hanssen, Sandtorv og Riisnes 1976: 41)

Bø

1974-1978:

N/bø.1. Eidet Prøveanlegg v/ Konrad og Arnulf Jacobsen. (5/9.1974) Konrad var far til Arnulf, og var gårdbruker med oppdrett av pelsdyr som næring. Arnulf drev et eget fiskemottak, men holdt samtidig også på med pelsdyr før han og faren startet med lakseoppdrett. (Andersen 1999: 177-178)

Brønnøy

1974-1978:

N/br.2. Kvaløy Fiskeoppdrett AS v/ Jens Estensen m.fl. (7/6.1977) Jens var drosjesjåfør og en nysgjerrig kar, mens hans kompanjong Stefansen var flyger. (E-post tilsendt fra Norsk Havbrukssenter v/ Arnfinn Torgnes 19.12.2013)

N/br.3. Toftundet Fiskeoppdrett v/ Jan Saltermark. (14/4.1978) Jan og hans sønn Børge drev et kommersielt fiskebruk der de laget filet og saltefisk, da de begynte med fiskeoppdrett. Oppdrett av fisk var i hovedsak en tilleggsnæring for å ha flere bein å stå på. Når det gjelder finansieringen av anlegget fikk de et lite lån i banken, det lille som var mulig å få, mens det meste ble finansiert gjennom hardt arbeid. Tilberedning av våtfôr med bruk av avfallet fra fiskebruket, var en del av dette arbeidet. (Telefonintervju med Børge Saltermark 25.11.2014)

Dønna

1974-1978:

N/da.1. Knut Nordøy. (13/2.1974) Knut gikk i sin fars fotspor og overtok driften av familiens fiskebåt, som ble brukt til sildesnurping. Henimot 1970 begynte det en nedgangstid innenfor sildefisket. Med de effektive redskapene som ble brukt, var sildebestanden blitt sterkt beskattet. Mange måtte derfor finne annet arbeid som kunne dekke de tapte inntektene fra sildefisket, og fiskeoppdrett var et alternativ som Knut valgte. (Coldevin 1980: 367-368)

Fauske

1973:

N/fe.1. Fauskefisk AL.

1974-1978:

N/fe.2. Jan Ø. Wenberg. (13/2.1974) Jan hadde sin yrkesbakgrunn fra fiskerinæringen. Han hadde egen fiskebåt og var med på fiske i Lofoten. Samtidig drev han også med mottak av fisk hjemme i Fauske. De første årene produserte Jan noen tusen fisk i året, men allerede i 1975 kom den første krisen da han ikke fikk solgt noe av fisken. Det endte da med at virksomheten ble lagt død frem til 1982. Den gang gikk Jan og hans to brødre Edgar og Arild sammen om å forsøke på nytt. Den første tiden var fiskeoppdrett en hobby. Med bakgrunn fra fiskerinæringen og maskinføreryrket, kunne ingen av dem noe om fiskeoppdrett. De måtte prøve og feile seg frem. Når en ser at selskapet fremdeles er i drift i dag og er i familiens eie, er det ikke tvil om at forsøkene som ble gjort gav positive resultater. (Telefonintervju med Jan sin kone, Else Johanna Wenberg 2.6.2014, FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 145 og Norsk Fiskeoppdrett nr.6 1995: digitalt arkiv.) Se også selskapets hjemmeside: <<http://www.wenberg.no/>>

Gildeskål

1973:

N/g.1. Polarørret.

N/g.2. Sandhornøy fiskeoppdrett AS.

N/g.3. Hans Svendsgård. Hans var sønn av en stor fiskebåteier på Meløy, og fulgte tidlig i farens fotspor. Det var til sjøs etter konfirmasjonsalder, men han tok også realskole, maskinistskole og skipperskole. I 1958 tok han over som skipper i farens fiskebåtrederi, og drev aktivt fiske frem til han ble valgt inn på Stortinget i 1981. Hans startet med lakseoppdrett allerede i 1970, og kombinerte dette med fiskeyrket. Fiskeoppdrett holdt han på med helt frem til 1990, da han fikk stillingen som fiskerisjef i Nordland. (Fiskets gang nr.7-8 1996: 53)

N/g.4. Bodø reker Dette er samme selskap som har N/b.1, og var ikke med i etterregistreringen i til akvagrupperen.

Herøy

1973:

N/hr.1. Seløy Lakseoppdrett v/ Olav Olsen. Før Olav startet med fiskeoppdrett, hadde han livnært seg både som snekker og fisker. Han snekret merdene selv. I oppstartsperioden arbeidet Olav som tangskjærer. Dette var han nødt til for å skaffe den ekstra kapitalen som trengtes for å komme i gang med fiskeoppdrett. (Hansen 2012: 442)

N/hr.2. AL Laks og ørret v/ Kåre Karlsen. Kåre var fisker og hadde egen fiskebåt. Men han var også snekker, og bygget mange hus ved siden av fiskeryrket. Kåre startet med fiskeoppdrett i 1972. (Telefonintervju med Kåre Karlsen 2.6.2014)

N/hr.3. Herøy Lakseoppdrett AL. På Herøy ble det opprettet en samvirkemodell. Felles driftskapital, felles kjøp av settefisk og felles salg av matfisk. Det var læreren i biologi,

Ragnar Sjøvik, som tok initiativ til å starte med fiskeoppdrett på Herøy. Sjøvik var formann i den kommunale tiltaksnemnda, og da han leste om suksessen til brødrene Grøntvedt på Hitra, reiste han på besøk. Initiativet ble til Herøy Lakseoppdrett AL, der kommunen var største andelseier med 51% mens potensielle oppdrettere eide resten. Dette var et prosjekt Distriktenes Utbyggingsfond likte, da det var enklere for dem å gi lån til et selskap i forhold til flere enkelt aktører. Herøy Lakseoppdrett skulle være en slags fødselshjelp, få folk i gang, gi mulighet for kreditt og være med på å drive salg. Driften av anleggene måtte den enkelte oppdretter stå for selv. Først etter at fisken var slaktet og solgt, gjorde oppdretterne opp regningen med fellesskapet. Dette initiativet skapte stor interesse, og de neste årene var det mange som søkte konsesjon på Herøy. I 1983 bestod andelslaget av et moderanlegg, pluss 13 oppdrettsanlegg. I moderanlegget var det et fôrlager, pakkerom og administrasjon. (Telefonintervju med Ragnar Sjøvik 2.6.2014 og Norsk Fiskeoppdrett nr.9 1983: 30)

1974-1978:

N/hr.3. Herøy lakseoppdrett. (16/6.1976)

N/hr.4. Gunnar Vold. (3/7.1974) Gunnar hadde sin yrkesbakgrunn fra fiskerinæringen. Han var mannskap på fiskebåt og var med på havfiske. Da han begynte med fiskeoppdrett var det de første årene i kombinasjon med havfisket. Gunnar holdt på frem til år 2000, da han solgte virksomheten sin i likhet med ganske mange andre oppdrettere på denne tiden. (Telefonintervju med Gunnar Vold 16.1.2014)

N/hr.5. Håløyglaks v/ Øystein P. Færøy og Ragnar Sjøvik. (3/7.1974) Øystein arbeidet som vaktmester på skolen der Ragnar underviste. De delte begge to interessen for fisk, og gikk sammen om å starte opp med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med Ragnar Sjøvik 2.6.2014)

N/hr.6. Husvær Ørret og Lakseoppdrett v/ Steinar Furu. (3/7.1974) Steinar har hatt en finger med i spillet på det meste som handler om fisk og fiskeoppdrett på Herøy. Yrkeskarrieren til Steinar startet i 1957 på skipene til rederiet Mowinkel i Bergen, hvor han arbeidet som dekksgutt og matros. I 1968 kom Steinar til Herøy som bestyrer i Husvær samvirkelag, som både var et produksjonssamvirke med fiskemottak og produksjon av tørrfisk, salt fisk og fersk fisk, samtidig som det også var et handelssamvirke med vanlig butikk og materialhandel. Allerede i 1971 ble Steinar ordfører på Herøy, et verv han hadde i hele 16 år. Hans engasjement førte til en rekke andre tillitsverv, blant annet leder i Nordland Fiskeoppdretterlag. Som ordfører var det naturlig å gå inn som styreleder i Herøy Lakseoppdrett AL da kommunen var største aksjonær. Steinar var direktør i dette selskapet fra 1983-2000. Ellers sitter Steinar fremdeles i kommunestyret på Herøy, noe han har gjort sammenhengende siden 1972. Han har også hatt flere styrelederverv i selskaper som Herøy Motell, Herøy Servicebygg, Furuvold Eiendom og mange flere. Steinar har med andre ord en varierende og mangfoldig yrkeskarriere. (Telefonintervju med Steinar Furu 3.6.2014 og "Fantastisk artig å bidra til dette fiskeeventyret", artikkel i Herøyfjordingen november 2012)

N/hr.7. Steinbakken Lakseoppdrett v/ Thomas Johannessen. (4/9.1974 og 7/6.1977) Thomas arbeidet innefor fiskerinæringen, men grunnet en skade han påtok seg på sjøen, ble han satt på land. Thomas kunne ikke sitte i ro og måtte finne noe annet han kunne arbeide med, og endte opp med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med sønnen Steinar Johannessen 25.7.2014)

N/hr.8. Færøysund Laks AL v/ Kjell Karlsen. (31/1.1975) Kjell var ikke interessert i å bruke tid på å svare på spørsmålet mitt. (Telefonintervju med Kjell Karlsen 16.1.2014)

N/hr.9. Polarlaks v/ Helge Otelius Zahl. (5/7.1976) Helge arbeidet innen fiskerinæringen som filetskjærer. Helge var bare 22 år da han fikk konsesjon, og var nok en av de yngste som fikk tildelt konsesjon. Da han fikk konsesjon begynte han med fiskeoppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Helge Otelius Zahl 20.12.2013)

N/hr.10. Rabben Fiskeoppdrett v/ Tormod Olaf Olsen. (2/6.1977) Tormod var fisker med egen sjark. Han drev i hovedsak med juksa- og linefiske på de nære fiskefeltene rundt Herøy,

og tok del i lofotfisket. Tormod var en av de siste som søkte og fikk konsesjon på Herøy. Grunnen til dette var at han så på oppdrett som litt usikkert og sjansebetont i begynnelsen. Fisket var tidkrevende, men gav stabile inntekter. Tormod fortsatte derfor med fiske da han begynte med fiskeoppdrett, og det var sønnen hans som passet fisken da han var på Lofoten. (Spjelkavik 1992: 64-65 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 159)

N/hr.11. August Jakobsen. (2/6.1977) August drev et eget fiskemottak. Da han søkte konsesjon var tanken at han skulle drive fiskeoppdrett som et supplement ved siden av mottaket. August hadde sett hvordan andre som drev fiskemottak hadde fiskeoppdrett som en ekstra inntekt der de kunne bruke sitt fiskeavfall. Oppdrettsanlegget August startet ble drevet i kombinasjon med mottaket, og er fremdeles i drift i dag. Anlegget er i dag omtrent det eneste igjen på Herøy som ikke er eid av Marine Harvest. (Telefonintervju med sønnen til August, Jan Erik Jakobsen 23.5.2014)

N/hr.12. Voll Lakseoppdrett v/ Jørgen A. Vold. (7/6.1977) Jørgen var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 158)

N/hr.13. Jennor Johansen. (8/6.1977) Jennor var fisker, og kombinerte fiskeoppdrett med dette yrket de første årene, men etter hvert opptok fiskeoppdrettet all tiden. (Telefonintervju med Jennor Johansen 20.12.2013)

N/hr.14. Øylaks v/ Frode Skagen. (10/6.1977)

N/hr.15. Hokleplaks AS v/ Harry J. Teigland. (10/6.1977) Harry var kystskipper og drev et frakteselskap med syv frakteskuter. Selskapet fraktet gods langs Norskekysten. Da Harry fikk konsesjon for fiskeoppdrett, sluttet han med frakteselskapet og startet oppdrett av fisk på fulltid. (Telefonintervju med datteren Sølvi Teigland Olsen 25.7.2014)

N/hr.16. Våglaks v/ Leif Paulsen. (10/6.1977) Leif var mannskap på fiskebåt før han begynte med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med sønnen til Leif, Arnt Erling Paulsen 23.5.2014)

N/hr.17. Kobbvåglaks v/ Ole Mikalsen. (5/7.1978) Ole var fisker og hadde egen fiskebåt. Han begynte med fiskeoppdrett i 1979, og fikk hjelp av Herøy Lakseoppdrett med oppstarten. Sønnen til Ole, Gunnar Mikalsen, var elektriker og begynte å ta del i driften av anlegget i 1981, og driver fremdeles anlegget i dag. (Telefonintervju med Gunnar Mikalsen 27.11.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 160)

N/hr.18. Flatøylaks v/ Frode Holstad. (5/7.1978) Frode var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det trolig en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 161)

N/hr.19. Hoholmlaks v/ Frank Larsen. (5/7.1978) Frank var ikke interessert i å besvare mine spørsmål. (Telefonintervju med Frank Larsen 27.11.2014)

N/hr.20. Selöen v/ Nils K. Jakobsen. (5/7.1978)

N/hr.21. Lerolaks v/ Rolv Aakerøy. (1/8.1978)

Leirfjord

1974-1978:

N/lf.1. Dagsvik Klekkeri og Lakseoppdrett v/ Ole Martin Olsen. (24/7.1978) Før Ole begynte med fiskeoppdrett arbeidet han som maskinist før han gikk i land og arbeidet som garantimaskinist. Ole hadde alltid vært litt interessert i fisk og kjøpte også en egen liten båt til fiske. Denne interessen og mulighetene til å tjene litt penger på oppdrett, var nok trolig det som ifølge hans sønn var grunnen til at Ole søkte konsesjon og begynte med oppdrett. (Telefonintervju med sønnen Helge Martin Olsen 25.11.2014)

Lurøy

1973:

N/I.1. Lovund sjøprodukter AS. Eierne av selskapet var Steinar Olaisen, Hans Petter Meland og Bjørn Johansen som alle var utdannet lærere. Olaisen var også odelsgutt til et fiskebruk som trengte ekstra inntekter for å overleve. Johnsen hadde tidligere vært sildefiske. Den første tiden ble oppdrettsanlegget drevet i kombinasjon med læreryrket, og mye av lærerlønnen gikk med til driften. (Norsk Fiskeoppdrett nr.3 1982: 2 og Johnsen og Lindal 2006: 20)

1974-1978:

N/I.2. Vigner og Steinar Olaisen. (16/6.1976) Flere av eierne i Lovund Sjøprodukter AS (Steinar Olaisen og Hans Petter Meland, N/I.6.), fikk egne konsesjoner, men hadde et samarbeid. Fôr og utstyr ble lånt, de gikk sammen om smolttransport, og skulle noen trenge en ekstra hånd, var den aldri langt unna. (Norsk Fiskeoppdrett nr.3 1982: 2-3)

N/I.3. Kvarøy Fiskeoppdrett v/ Alf Olsen. (8/7.1974 og 2/6.1977) Alf var fisker hele sitt liv. Han startet oppdrett i kombinasjon med at han drev fiske. (E-post tilsendt fra barnebarnet Gjermund Olsen 5.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 164) Kvarøy Fiskeoppdrett er enda i drift og i familiens eie. For nærmere informasjon se hjemmeide: <<http://kvarfisk.no/historie/>>

N/I.5. Gunnar Johan Larsen. (31/1.1975 og 3/6.1977). Gunnar var fisker men gikk senere i land for å drive et fiskemottak. Med tiden begynte Gunnar å tenke om han kunne gjøre litt mer med fisken enn kun å ta i mot og sende videre, for å tjene litt mer penger i vanskelige tider. Han begynte derfor å foredle fisken og lage fileter. Av dette arbeidet ble det en del fiskeavfall, og Gunnar begynte å se etter muligheter til å bruke dette avfallet. Først importerte han noen mink fra Finland, men det gikk ikke så bra. Men så var det noen på Lovund (Steinar Olaisen m.fl.) som hadde vært på Hitra og sett på anlegget til Grøntvedt, og som hadde klart å komme i gang med oppdrett på Lurøy. Det var de som fikk Gunnar på ideen om å begynne med oppdrett, og Gunnar fikk 5.000 ørret av dem til å forsøke seg på, et forsøk som gav positive resultater. Gunnar kombinerte fiskeoppdrett med fiskemottaket og fikk brukt alt fiskeavfallet til fiskefôr. (Telefonintervju med Gunnar Johan Larsen 20.12.2013)

N/I.6. Lurøy Industri v/ Hans Petter Meland. (23/2.1977) Hans var lærer, og kombinerte fiskeoppdrett med dette yrket. Hans var med å starte Lovund Sjøprodukter med Olaisen og Johansen. Det var interessen for noe nytt å leve av som startet det hele. En drøm om å bli rik og tjene mye penger lå aldri i tankene. Målet var først og fremst å skape en virksomhet for lokalsamfunnet. (Telefonintervju med Hans Petter Meland 20.12.2013)

N/I.7. Einar Johansen. (16/6.1977) Einar var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 166)

N/I.8. Emil Fjeldgaard & Sønner. (14/6.1977) Emil var fisker, og oppstart av fiskeoppdrett var ment som en binæring. Etter noen år var derimot oppdrett være eller ikke være for Emil. Det var det største som hadde skjedd i kommunen. (Norsk Fiskeoppdrett nr.3 1982: 2 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 165)

N/I.9. Finn Edvard Risøy. (15/7.1977) Finn var fisker og fiskekjøper før han begynte med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med Finn Edvard Risøy 20.12.2013)

N/I.10. Bjarne Pedersen og Jan Pettersen. (1/8.1977) Både Bjarne og Jan var fiskere, hvor Jan hadde egen fiskebåt. De to startet firmaet Bjarne og Jan Fiskeoppdrett, og investerte 2,5 millioner kroner i matfiskanlegg og slakteri. Da de begynte med fiskeoppdrett hadde Jan en idé om å beholde fiskebåten en stund som sikkerhet ettersom fiskeoppdrett var noe nytt og ukjent. Men fiskebåten ble solgt etter kort tid, og det gikk i oppdrett på fulltid. De to holdt på frem til rundt 1992, da mye sykdom og vanskelige tider med et overmettet marked førte til

konkurs. (Telefonintervju med Jan Pettersen 16.1.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 167)

Meløy

1973:

N/me.1. Torrislaks v/ Rolf Torrisen. Året etter Rolf var konfirmert, begynte han å være med både onkelen og faren sin på fiske. Han var lite hjemme. Han tjente godt på fisket, og tjente aldri like godt på oppdrett. (Faren til Rolf står i FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 171, under Ole Torrisen og Sønner) Grunnen til at Rolf begynte med oppdrett i 1972 var ikke for å få brukt fiskeavfallet, men fordi han ville investere i noe nytt. Rolf sier selv at han har fem fiskesorter på samvittigheten, som han har vært med å utrydde med fisket. Han visste ingenting om oppdrett, han kjøpte bare inn utstyr og fisk og begynte å føre. Pengene spilte ingen rolle, det hadde han mer enn nok av. (Osland 1990: 115-116, 118)

N/me.2. Konrad Fjellgaard Lakseoppdrett. Konrad arbeidet på Meløy Elektrisitetsverk. Han var også ordfører i Meløy kommune fra 1976-1992. Konrad startet med ørreoppdrett i 1961 ved Spilderelva på Ørnes. Til å begynne med hadde han ørreten i noen små dammer, men med tiden investerte han i større støpte kummer på land. Anlegget ble bygget etter de beste anbefalinger og tegninger, som var å få den gang. Nøyaktig hvor lenge Konrad drev på med fiskeoppdrett er uvisst, men han var i hvert fall sluttet i 1985. Vannet fikk nemlig dårlig gjennomstrømming i de rektangulære kummene, noe ørreten ikke likte. (E-post tilsendt fra Meløy Historielag v/ leder Anne-Rita Kolberg 10.1.2014)

1974-1978:

N/me.5. Ørneslaks AS v/ Odd Sandtrøen. (13/7.1977) Odd arbeidet innenfor fiskeriindustrien og var ansatt i flere selskap, blant annet et selskap med navn Ørnes. Dette selskapet tok Odd selv over etter hvert, og ble daglig leder. Odd utvidet selskapets virksomhet da han fikk konsesjon og begynte med fiskeoppdrett. Fiskeoppdrett holdt han på med frem til 1991, da han i likhet med mange andre fiskeoppdrettere gikk konkurs i forbindelse med konkursen til Fiskeoppdretternes Salgslag (FOS) grunnet overproduksjon av fisk i forhold til hva markedet kunne motta. (Telefonintervju med sønnen Bernt Sandtrøen 16.1.2014)

Moskenes

1974-1978:

N/ms.1. Flakstad-fisk AS v/ Ølver Eriksen. (29/5.1974)

Narvik

1973:

N/n.2. Ofoten Laks- og Ørreoppdretteri v/ Arne Jørgen Sverre Klingan. Arne arbeidet innenfor fiskerinæringen frem til han begynte med fiskeoppdrett i 1974. Han sluttet da med fiske, men hadde et rederiselskap som han fortsatte å drive, og som fremdeles er i drift i dag. (Telefonintervju med Arne Klingan 22.4.2014)

1974-1978:

N/n.2. Arne Jørgen Sverre Klingan. (29/5.1974)

Rødøy

1974-1978:

N/r.1. Polarcirkel Laks. (2/3.1978)

N/r.2. Finn Olsen. (12/6.1978) Finn hadde 6 måneder Handelsskole i Trondheim før han startet virksomhet i Selsøyvik i 1942. Virksomheten var knyttet til Selsøyvik Handelssted og

bestod primært av handel og fiskemottak/foredling av fisk. En negativ utvikling på tilgang på fisk til fiskemottaket etter hvert som "fiskerbonden" døde ut, førte til at Finn fikk interesse for fiskeoppdrett. Ved å begynne med oppdrett så han en ny mulighet til å kunne benytte lokalitetene på land til slakting av blant annet laks. I 1979 startet Finn med oppdrett. Konesesjonen er fremdeles i bruk i dag gjennom Selsøyvik Havbruk AS sin virksomhet, der sønnen til Finn, Aksel Olsen er majoritetseier. (E-post tilsendt fra sønnen Aksel Olsen 19.11.2014)

Steigen

1973:

N/sg.1. AL Fiskeoppdrett v/ Brødr. Aasjord. Det var de tre brødrene Johan, Trygve og Hagbard Aasjord denne konsesjonen var tildelt. De begynte med fiskeoppdrett rundt 1970 som en ekstra aktivitet for fiskeindustribedriften Br. Aasjord AS. Dette selskapet ble etablert rundt 1920 og drev i alle år med produksjon av tørrfisk/saltfisk, filet- og rekeproduksjon, fangst og videreforedling av hval osv. Når det gjelder de tre brødrene var Johan disponent og hadde økonomisk utdannelse, mens Trygve og Hagbard var involvert i den daglige driften ute. Hagbard hadde fiskeskippereksamen og var den som var pådriver for å sette i gang med oppdrett. Han hadde kontakt med pionermiljøet på Frøya/Hitra, og fikk på den måten tak i noen Grøntvedtmerder og smolt av regnbueørret. Fisken ble stort sett føret med oppalt fiskeavfall fra filetproduksjonen. (E-post tilsendt fra Steigen kommune v/ kommunalsjef Inge J. Albriksen 19.12.2013)

N/sg.2. Vestfjordlaks AL. Dette selskapet ble etablert omtrent på samme tid som brødrene Aasjord. Selskapets eiere var flere personer med svært ulik kompetanse. Av andelseierne var distriktslegen Frode Welander pådriveren for etableringen. Ellers var det fiskere, en formannskapssekretær, en elektriker og andre som var med i dette selskapet. Selskapet hadde kort levetid, ikke mer enn 2-3 år, da først og fremst grunnet at det var dårlig organisert i forhold til infrastruktur og daglig drift. Fôringen av fisken skjedde eksempelvis stort sett på dugnad, mer eller mindre vilkårlig. (E-post tilsendt fra Steigen kommune v/ kommunalsjef Inge J. Albriksen 19.12.2013)

N/sg.3. Hammer Fiskeoppdrett v/ Asbjørn Dahl. Asbjørn var opprinnelig fra Skrova ved Lofoten, og hadde maritim utdannelse. Han arbeidet som styrmann og kaptein før han flyttet til Steigen og begynte med gårdsdrift og fiskeoppdrett på Hammer. Fjøsbygningen ble ombygd til klekkeri, og merder ble lagt ut i sjøen like utenfor gården. (E-post tilsendt fra Steigen kommune v/ kommunalsjef Inge J. Albriksen 19.12.2013)

1974-1978:

N/sg.2. Vestfjord Laks AL. (5/9.1974)

Træna

1974-1978:

N/tn.1. Idar Jørgen Holmen. (1/8.1977) Idar var fisker, men en yrkesskade gjorde at han begynte å se seg om etter noe annet, og endte da opp på fiskeoppdrett som han drev på fulltid. (Telefonintervju med Idar Jørgen Holmen 20.12.2013)

Tysfjord

1973:

N/tf.1. Tysfjord Ørret og Laksefarm v/ Harald Kristiansen. Harald arbeidet på Kristiansand jernstøperi, og reiste nordover for å begynne med fiskeoppdrett. Han var i kontakt med Universitetet i Tromsø som på denne tiden advarte mot at det ikke var gode nok forhold til fiskeoppdrett så langt nord, men dette trodde ikke Harald på, og motbeviste det med å sette ut

en 10-15 regnbueørret i 1970 som klarte seg fint. Da Harald begynte var det så og si umulig å få tak i settefisk og smolt i Nord-Norge, så han startet selv opp med klekkeri og settefisk basert på rogn fra Jæren før han begynte med matfisk, slik at han var selvforsynt med settefisk og smolt. (Telefonintervju med Harald Kristiansen 28.12.2013)

Vevelstad

1974-1978:

N/?: Torbjørn Helgesen. (1/8.1978) Kongsnesen stod på navnet til Torbjørn som begynte med fiskeoppdrett sammen med sitt søskenbarn Trond Helgesen. Torbjørn arbeidet som kystfisker. (Telefonintervju med Torbjørn Helgesen 25.11.2014)

Vestvågøy

1973:

N/vv.1. Jørgen Jentoft. Jentoft er et familieselskap innenfor fiskeribransjen som driver med kjøp og salg av fisk og fiskeprodukter. Jørgen var fjerde generasjon som drev selskapet, som på 1960-tallet drev med tørrfisk og filetfabrikk. (Telefonintervju med sønnen til Jørgen, Rolf Jentoft 14.2.2014)

1974-1978:

N/vv.3. Herbjørn Hansen. (13/2.1974) Herbjørn var fisker med egen fiskebåt. Men grunnet overfiske og redusert fiskebestand i havet, ble det gitt små kvoter. Herbjørn valgte derfor å forsøke fiskeoppdrett. Han kombinerte delvis oppdrett med fisket, men grunnet mye sykdom (Hitrasyske) gikk det ikke så greit, og han gav seg derfor etter rundt 10 år. (Telefonintervju med Herbjørn Hansen 16.1.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 214)

Vågan

1974-1978:

N/v.2. Karsten J. Ellingsen. (4/9.1974) Det hele begynte som et tradisjonelt fiskebruk, som Karsten startet opp i 1947. Han drev mottak for fisk, sild og hvalkjøtt, men satset tidlig på fiskeoppdrett sammen med sine to sønner. (Johnsen og Lindal 2006: 22 og Selskapets hjemmeside: <<http://ellingsenseafood.no/utvikling.html>>. Nedlastet 16.1.2014)

N/v.3. Lofotlaks AS. (16/6.1977)

Øksnes

1973:

N/ø.1. Osnes Laks og Ørretoppdrett v/ Kåre Osnes. Kåre hadde arbeidet innenfor flere yrker før han begynte med fiskeoppdrett. Han hadde blant annet arbeidet som slakter, minkeoppdretter og sprengningsarbeider. I 1972 satte han ut 4.000 laks og 4.000 regnbueørret i sjøen i et samarbeid med Havforskningsinstituttet, men på grunn av uhell med anlegget gav Kåre seg med oppdrett i 1975. (E-post tilsendt fra Øksnes Historielag v/ leder Ivar Ulriksen 10.1.2014)

1974-1978:

N/ø.1. Osnes Laks og Ørretoppdrett v/ Kåre Osnes (16/10.1974)

N/ø.3. Peary Anfinen. (27/3.1974) Peary var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 232)

NORD-TRØNDELAG

Flatanger

1973:

NT/f.1. Øyvind Aagård. Øyvind eide og drev en gård på Nesset i Flatanger. Samtidig var Øyvind knyttet til Nesset Fiskemottak. Øyvind var en drivkraft i fiskemottaket, og likedan tidlig ute og søkte konsesjon for oppdrett av matfisk. Da han begynte med fiskeoppdrett, fortsatte driften av fiskemottaket uforstyrret. (Hammer 2010: 30-31)

NT/f.2. Leif Mårvik og Asbjørn Hogland. Leif kom fra Osen i Sør-Trøndelag, men slo seg ned i småværet i Flatanger, der han giftet seg med søsteren til Asbjørn, som sammen med familien drev med fiske. Leif var også fisker og drev med reketrål. I 1953 kjøpte Leif og konen et gammelt handelssted på småværet med butikk og fiskemottak. De to karene var svogere, og startet med fiskeoppdrett rundt 1971. Dette var en nytenkning om en fremtidsrettet næring. De hadde vært ute på Hitra og brødrene Grøntvedt. Leif og Asbjørn begynte med oppdrett av regnbueørret i sjøen, og fiskebruket ble brukt som landbase, der de laget sitt eget våtfôr av avskjær av torsk, brosme og lange, tilsatt rekeskall. Fôret ble fraktet ut til fisken i bøtter ombord i en båt, og fordelt med øsekar. Med tiden ble det investert betydelig på landbasen med blant annet kjøleanlegg og fryseri. (Hammer 2010: 32-33 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 235)

1974-1978:

NT/f.3. A/S Einvikfisk v/ Thore E. Kværnø. (30/6.1977) Foreldrene til Thore drev både gårdsbruk og fiske, mens Thore var universitetsutdannet filolog med hovedfag i norsk og engelsk. Konen til Thore, Anne Mørkved, var utdannet fra Sosialhøgskolen i Trondheim. Lokalsamfunnet i Einvika i Flatanger ropte etter nye ideer og ny verdiskapning. Dette var noe Thore og Anne hadde et ønske om å gjøre noe med, noe som ledet inn på fiskeoppdrett, som da for alvor hadde slått gjennom som en ny næring i distriktene. Broren til Anne, Ole Jørgen som hadde høyere utdanning i økonomi, ble kontaktet. Ole Jørgen stilte opp, og det var han som skrev søknaden om konsesjon. Ifølge Thore hadde nok han og de to andre en litt annen tankegang enn mange av de andre som begynte med fiskeoppdrett. De satte seg høye mål for å utvikle verdiskapning, og på det meste hadde de 90 personer i arbeid på heltid og deltid. (Hammer 2010: 34-35)

Fosnes

1974-1978:

NT/fs.1. Jøafisk. (10/6.1976) Det var tre personer bak Jøafisk, Torstein Devik, Bjarne Aaen og Arne Johs. Leite. Torstein hadde gått på handelsskolen i Namsos, og flyttet siden til Jøa i Fosnes der han kom inn i handelsnæringen, først som handelsbetjent og siden som handelsbestyrer på det lokale samvirkelaget. Bjarne arbeidet ved sildoljefabrikken i Vikan før han i 1969 kom til Jøa. Der fortsatte han som fisker både før og etter at de begynte med fiskeoppdrett. Arne var født og oppvokst på Jøa, og overtok et småbruk etter sine foreldre. Der ble det drevet melkeproduksjon frem til 1969, og deretter kjøttproduksjon frem til 1975, før han gikk over til sauehold helt frem til 2005. I tillegg til gårdsdriften var Arne snekkerkyndig og arbeidet både med nybygg og vedlikehold. (Hammer 2010: 70)

Leka

1974-1978:

NT/la.1. Aksel Sørli. (7/6.1977) Aksel fulgte i farens fotspor, og dro etter konfirmasjonen ut i arbeidslivet som mannskap i notfiske etter sei, størjefangst og småhvalfangst. Siden arbeidet han til sjøs i utenriksfart, hvor han som lettmatros seilte verden rundt. I 1969 giftet Aksel seg og ble fisker, og skaffet seg sin egen båt. Da Aksel begynte med fiskeoppdrett, kombinerte

han det med fisket. Konen måtte derfor ofte ta i et tak og ro ut med fôr til fisken før og etter sin arbeidstid på Telegrafverket. (Hammer 2010: 138 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 237)

NT/la.2. Steinar Hansen Fiskeoppdrett (27/9.1977) Steinar drev et fiskemottak nord på Leka. Men problemer med mottaket og mangel på settefisk, førte til at oppdrettsanlegget allerede var ute av drift i 1982. (Hammer 2010: 140)

Levanger

1973:

NT/l.1. AS Importartikler. Oddvar Pettersen var syv år da han i 1940 sammen med sine foreldre flyttet fra fiskeværet Sula i Sør-Trøndelag til Ekne i Levanger. Faren til Oddvar var fisker, og sammen med han deltok Oddvar i fiskerinæringen etter både sild og sei. Men på 1960-tallet falt bunnen ut av det rike seifisket, og karrieren som fisker var over. Oddvar var fortsatt bosatt på Ekne, der han først tok seg arbeid ved et skogbruk, og senere på en slepebåt som kjørte for Norske Skog. Tidlig på 1970-tallet modnet tanken om å begynne med fiskeoppdrett. De to brødrene Toralf og Asbjørn Moe fra Trondheim drev et firma som het Importartikler AS, som drev med kjøp og salg av blomster og siden amerikanske biler. De to brødrene hadde hytte på Ekne, og var pådrivere etter å komme i gang med fiskeoppdrett. Brødrene visste nemlig at Oddvar hadde erfaring med redskapshåndtering og fortøyninger fra fiskerinæringen, og ville ha han med på laget, noe de også klarte. (Hammer 2010: 22)

Namsos

1973:

NT/n.3. Namsenlaks. Stifterne av dette selskapet var medlemmer i familien Finnanger. Sverre Finnanger var gårdbruker og forretningsdrivende, samtidig som han var engasjert i pelsdyr og fiske av villaks. Olav Finnanger drev med gårdsbruk og laksefiske. Helge Finnanger drev først med pelsdyr før han gikk over til vernepleier i helevesenet. Lars Finnanger var yrkesoffiser i forsvaret. Da disse karene begynte med fiskeoppdrett på begynnelsen av 1970-tallet var de bare mellom 18-20 år gamle. Sverre og de andre ville gjerne få til noe som kom lokalsamfunnet til gode. De første merdene var firkantede flytekasser ute i sjøen. (Hammer 2010: 60-61)

Nærøy

1973:

NT/nr.1. Rørvik Fiskeindustri. Rørvik Fiskeindustri var et andelslag som ble stiftet i 1973, og tok over eiendommene fra konkursboet til Rørvik Fryseri- og Kjøleanlegg. Ettersom det er flere eiere er det vanskelig å peke på enkelte yrkesbakgrunner, men Havlaks til Sivert og Ove Grøntvedt var den største eieren. Rørvik Fiskeindustri var knapt stiftet, før det ble tatt skritt for å komme i gang med oppdrett. Grunnen til at selskapet var registrert i Nærøy når bedriften lå i Vikna, har trolig sammenheng med at merdene rent fysisk lå i Nærøy kommune. (Hammer 2010: 84-85)

NT/nr.2. AS Damfisk. Alf Dolmen betraktes som drivkraften for oppstarten av Damfisk. Alf hadde tatt handelsskolen og var i utgangspunktet tilsatt i det offentlige som kommunekasserer. Men Alf var også en pådriver til å få i gang nyskapende næringsvirksomhet. Han kom eksempelvis i gang med oppdrett av rev og mink, og fikk rask interesse for fiskeoppdrett. Mye av inspirasjonen ble hentet fra arbeidet til andre oppdrettere som eksempelvis Sivert og Ove Grøntvedt på Hitra, der Alf var på studietur for å se og lære. Alf gikk sammen med sin bror Kåre som hadde seilt utenriksfart, og et annet brødrepår som var fettere av de to, og stiftet Damfisk. Det andre brødrepåret var Einar og Herman Dolmen, som begge var snekkere. (Hammer 2010: 86-87)

1974-1978:

NT/nr.3. AS Salmo v/ Gunnar Dille. (27/1.1977 og 10/6.1977) I søknaden om konsesjonen ble det opplyst at Gunnar Dille og Nils Christian Bradtzæg skulle ta seg av den daglige driften. De to hadde tidligere vært med å starte opp klekkeri- og settefiskproduksjon i siste halvdel av 1960-tallet. Gunnar hadde flyttet til Nærøy for å begynne med pelsdyrfarm, for på Nærøy var det rikelig med fôr til pelsdyrene fra fiskemottaket til Brandtzæg Canning. Nils var daglig leder i denne fiskeribedriften som hadde en lang historie på Nærøy, der familien har drevet industri, handel og gårdsbruk i mange generasjoner. (Hammer 2010: 88)

NT/nr.4. Roald Sørensen & Co. (8/6.1977) Brødrene Roald, Rolf og Svein Sørensen var dem som fikk tildelt denne konsesjonen. Faren til de tre brødrene, Helmer Sørensen, var fisker og hans sønner fulgte i farens fotspor. Roald og Svein gikk sammen med to fettere om å anskaffe en egen båt. Svein var skipper mens Roald var maskinist. Utover på 1970-tallet ble brødrene inspirert av lokale pionerer som Alf Dolmen til å forsøke seg på fiskeoppdrett. Roald var den som tok seg av fôring og røkt av fisken, mens de to andre brødrene fortatte om fiskere. (Hammer 2010: 90-91 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 242 og 293)

NT/nr.5. Arnold Arnøy. (10/6.1977) Denne konsesjonen ble tildelt Arnold Arnøy og Tom Hanssen. Arnold kom tidlig med i fiskerinæringen med mindre fartøyer, og som medeier i et større fartøy sammen med sin bror Johan og deres fettere Roald og Svein Sørensen. I 1970 ble Arnold gift og bosatt på Marøya der svigerforeldrene hadde en gård med fire-fem melkekyr og andre husdyr. Arnold fikk erfaring med fiskeoppdrett allerede i 1973 da han begynte som røkter hos Rørvik Fiskeindustri. Tom kom fra en familie der faren drev tradisjonelt med fiske i kombinasjon med gårdsbruk. Etter konfirmasjonsalder begynte arbeidslivet, hvor han var med på fiske og arbeidet på fiskemottak med slakteri og tørkeri. Tom var også til sjøs i utenriksfart med både taktfart og stykkgodsfart. Fiskeoppdrett var et alternativ til fiske, fangst og sjømannsliv da han stiftet familie i 1969. Da Arnold og Tom fikk konsesjon i 1977 var det en periode med mangel på settefisk, og det tok derfor tid før de kom i gang. Konsesjonsvolumet var på 5.000 m³ og ventingen endte med at de to delte konsesjonen mellom seg, slik at Arnold beholdt konsesjon NT/nr.5. på 2.500 m³ mens Tom fikk konsesjon NT/nr.7. på 2.500 m³ ved tildeling 30. april 1979. (Hammer 2010: 92-93 og 96)

Stjørdal

1973:

NT/sd.1. Ørret og Laks Klekkeri v/ Gudmund P. Jægtvik. Gudmund var født i 1915 på Hitra i Sør-Trøndelag og var fisker, og deltok i fiske både som mannskap og senere også som skipper langs hele norskekysten. På slutten av 1940-tallet flyttet han med familien til Honningsvåg, der han etablerte seg som fiskekjøper, og bygget opp et tørkeanlegg for fisk. I 1966 flyttet familien tilbake til Trøndelag, men denne gangen til Stjørdal i Nord-Trøndelag. Og her begynte Gudmund å prøve seg med fiskeoppdrett. (Hammer 2010: 20)

Verdal

1973:

NT/vl.1. Henrik Hoel Woll. Henrik arbeidet med litt forskjellig. Han var lærer, men hadde også et småbruk med sauer som han drev samtidig. Da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han dette med sine andre yrker de første årene, men oppdrettsvirksomheten vokste med årene, og etter hvert sluttet Henrik som lærer og la ned gårdsbruket for å drive fiskeoppdrett på fulltid. (Telefonintervju med konen Gunnlaug Marta Woll 17.1.2014)

Vikna

1973:

NT/v.1. AS Hansvikfisk. Denne konsesjonen står på Ragnar Sivertsen. Ragnar vokste opp på et småbruk der faren i tillegg drev med fiske med flere båter. Med årene overtok Ragnar sjødriften og tok kystskipperskolen. Rundt 1970 var de rike sildesesongene over, og Ragnar valgte da å gå i land for begynne med hønseri. På det meste hadde han 7.000 høns. Veien gikk videre til fiskeoppdrett i 1973. Ragnar hadde en del kapital han kunne sette inn i oppdrettsvirksomheten, da det hos bankene var lettere sagt enn gjort å få lån til en næring det på den tid enda var stor usikkerhet rundt. (Hammer 2010: 116)

NT/v.2. Brødr. Herlof og Kåre Bondø. Lorentz Bondø og hans familie bodde på Bondøya, der han drev fiske kombinert med gårdsdrift. Lorentz fikk fire gutter, hvor tre av dem ble fiskebåtrederer. Endring av driftsgrunnlaget i forbindelse med at den atlantoskandiske sildestammen var sterkt nedfisket på 1960-tallet, førte til at brødrene Bondø fattet interesse for fiskeoppdrett. I 1973 ble det stiftet et selskap under de to brødrene Herlof og Kåre Bondø. (Hammer 2010: 118-119 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 247)

1974-1978:

NT/v.1. AS Hansvikfisk. (12/10.1977)

NT/v.2. Brødr. Herlof og Kåre Bondø. (27/9.1977)

NT/v.3. Harald Johansen (13/6.1974 og 10/6.1977) Harald hadde en større gård der han hadde melkekyr, samt ungfø og noen sauer og høner. I tillegg til gårdsdriften drev også Harald med fiske. Han hadde en egen båt som han blant annet brukte til kilenotfiske etter laks. (Hammer 2010: 120)

NT/v.4. Arvid Emilsen & Sønner. (29/5.1974) Arvid var gårdsbruker og fisker, og drev fiske både med egen båt og som mannskap. Når Arvid var på sjøen, hadde konen Julie ansvaret for fjøset der fem-syv kyr skulle melkes og stelles. I 1964 investerte Arvid og hans to sønner i en større båt til sildefiske og drivgarnfiske etter laks. Men drivgarnfisket ble totalforbudt og sildefisket kraftig regulert. Det var med andre ord tid for å tenke ut alternative løsninger. Arvid var blant de mange som reiste til Hitra for å se og lære av brødrene Grøntvedt, og med det var interessen for fiskeoppdrett tent. Den første tiden kombinerte Emilsen-karene fiskeoppdrett med fisket, men etter hvert besluttet de å kun satse på oppdrett, det fikk da briste eller bære. (Hammer 2010: 122 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 248) Selskapet er fremdeles i drift og i familiens eie i dag. Se selskapets hjemmeside: http://www.emilsenfisk.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=12&Itemid=8&lang=nb

NT/v.5. Finn Wilhelm Sinkaberg. (7/6.1977) Finn vokste opp på Slenes i Lurøy kommune på Helgelandskysten, og hadde den senere kjente fiskeoppdretteren på Lovund, Hans Petter Meland, som lærer på skolen. Faren til Finn arbeidet som sildekjøper. I 1966 flyttet familien til Nærøysundet i Nord-Trøndelag, der faren fortsatte med kjøp og salting av sild. I første halvdel av 1970-tallet hadde fiskeoppdrett begynt å få fotfeste, og etter at tankene hadde modnet seg, søkte Finn konsesjon for matfisk. Tanken var å ha oppdrett som en attåt-næring til hovedarbeidet med kjøp, tilvirkning og salg av fisk. (Hammer 2010: 124)

NT/v.6. Lyngsnes fiskeoppdrett (22/11.1977) Lauritz Lyngsnes var en del av det rike fiskerimiljøet i Vikna med større havgående fartøyer. I tillegg til fiske kom også Lauritz i gang med fiskematproduksjon og pelsdyrfarm. I første halvdel av 1970-årene fattet Lauritz interesse for fiskeoppdrett. Han var i Danmark for å se og lære, noe som endte med at han satte ut fisk i en poll i 1974. Det ble en del problemer med oter i anlegget, så derfor valgte Lauritz å dra til Jøa i Fosnes kommune hvor han fortsatte oppdrettsvirksomheten et par år før

ferden gikk videre til Flatanger. Lauritz har derfor hatt konsesjonene NT/v.6. NT/fs.2. og NT/f.8. (Hammer 2010: 44-45)

NT/v.7. Myhre Fiskeoppdrett. (2.3.1978) Oliver Myhre var en fisker som søkte og fikk tildelt konsesjon for oppdrett. Den første fisken ble satt ut i merdene i 1980, og var 3.000 settefisk av laks og tilsvarende antall av regnbueørret som han fikk fra Hordaland. Merdene hadde spinkle rammer av treverk med flyteelementer som knapt tålte vekten av en voksen mann. Lokaliteten i Lyngsnesvågen på Vikna var av de bedre, hvor det var god vannutskiftning. Hjemmelaget våtfôr bestod av seieavskjær tilsatt rekeskall, bindemel og vitaminer. Den første tiden ble fisken slaktet og sløyd ute på Lyngsnes før den ble fraktet til Rørvik for videre bearbeiding. (Hammer 2010: 126-127)

NT/v.8. Valøyfisk. (7.6.1977) Dette var et andelslag som ble stiftet av fisker og skipper Sigmund Myre og hans bror Olav sammen med deres tremenninger Ragnar og Dagfinn Wigdahl. Fiskeoppdrettet som hadde begynt å få fotfeste i Vikna på begynnelsen av 1970-tallet, var det som gav Sigmund inspirasjonen, og som førte til at andelslaget ble dannet og søkte og fikk tildelt konsesjon. Mangel på settefisk gjorde imidlertid at det tok litt tid før de kom i gang, men da de til slutt fikk tak i fisk fra Otterøya, ble den satt ut i merder i Kvernhusvågen ved Valøy. De første årene førte imidlertid kald vinter og lave sjøtemperaturer til at flere tusen fisk døde. Det medførte at anlegget ble flyttet til Marøy. (Hammer 2010: 128)

SØR-TRØNDELAG

Bjugn

1973:

ST/b.1. Møllegård Fiskeri. Arne Lillehagen står bak opprinnelsen til dette anlegget. Arne kom fra traktene rundt Lillehammer, og var maler. Han var et friluftsmenneske og hadde litt erfaring med innlandsfiske. Arne hadde tidligere hatt et samarbeid med en som hadde kommet i gang med klekkeri og settefisk av regnbueørret i Hardanger, og endte selv til slutt opp i Bjugn. Her hjalp ordføreren Arne til rette slik at han fikk kjøpt en eiendom ved en elv som løper ut i sjøen. Arne demmet opp et lite tjern i elveløpet hvor han satte ut noen regnbueørret. Settefisk hentet han selv med bil fra Hardanger. Dette var helt i starten av 1970-årene. Når fisken ble slaktet laget Arne rakfisk av regnbueørret som han tok med seg og solgte i innlandet. (Hammer 2009: 20)

1974-1978:

ST/b.2. Fosen Lakseoppdrett. (6/5.1974) Dette anlegget hadde sin bakgrunn i et andelslag på Oksvoll som var stiftet og tildelt denne konsesjonen. Men i 1979 var enda ikke andelslaget kommet i gang, og myndighetene ville trekke tilbake konsesjonen. Årsaken til at det ikke var kommet i gang skyldtes et dødsfall innen andelslaget, så avgjørelsen om inndragning av konsesjonen ble anket, og anken ble tatt til følge, noe som bidro til at Fosen Lakseoppdrett ble stiftet i 1981. Det var 12 personer som gikk sammen, de tre brødrene Sundet, samt ni andre eiere. Åsmund Sundet hadde utdannelse i biologi ved Universitetet i Bergen. Torbjørn Sundet var utdannet veterinær. Steinar Sundet hadde bakgrunn som fiskefôrkonsulent i EWOS. Alf Nebb var mangeårig ordfører i kommunen Bjugn. Ole Standal var reder i fraktesfart. Arild Vikdahl var gårdbruker og lærer og grunneier til anleggets landbase. Anton Kalvå var rederpartner med Standal. Knut Nebb var gårdbruker. Lysøysund Sildoljefabrikk delte en eierandel med disponenten ved fabrikk, Trygve Jakobsen. Petter Leth-Olsen arbeidet offshore i oljebransjen. Jarl Johnsen var offiser ved Ørland Flystasjon. Alle disse kom fra Bjugn kommune, og i tillegg var det en eier fra Trondheim. Det var Arne Johnsen, som drev en dagligvareforretning. (Hammer 2009: 22)

Frøya

1973:

ST/f.1. AS Frøya Fiskeindustri. Frøya Fiskeindustri (ST/f.1.) og Frøya Edelfisk (ST/f.2.) ble etablert på ulike tidspunkt, men etter at begge kom i drift ble de drevet i fellesskap. Det er Frøya Fiskeindustri som er opphavet til begge disse konsesjonene. Selskapet bestod vesentlig av fiskerorganisasjoner og salgslag i fiskerinæringen. På slutten av 1960-tallet da fiskerinæringen gikk inn i en krise, var selskapet på leting etter flere bein å stå på. Like før jul i 1969 ble spørsmålet om å engasjere seg i fiskeoppdrett drøftet. Kontorsjefen i selskapet var Ragnar Grøntvedt, som var bror til Sivert og Ove Grøntvedt som på dette tidspunktet hadde lagt grunnlaget for fiskeoppdrett på Hitra. Frøya Fiskeindustri vedtok å etablere et eget selskap for fiskeoppdrett, og stiftet Frøya Edelfisk i 1970 der de var hovedaksjonær. Til sammen var det 76 aksjonærer med en aksjekapital på 105.000 kroner. Ifølge Ragnar Grøntvedt var hovedhensikten med etableringen å undersøke muligheten for fiskeoppdrett i dette distriktet. De fleste aksjonærene deltok med beskjedne beløp, slik at det ikke skulle få noen store konsekvenser for noen dersom det ikke gikk bra. Frøya Fiskeindustri startet også selv opp med oppdrett i 1972, for å skape flere arbeidsplasser i nærmiljøet. (Hammer 1998: 14-16 og Norsk Fiskeoppdrett nr.12 1983: 2)

ST/f.2. Frøya Edelfisk AS.

ST/f.3. Reppe & Co v/ Harald Reppe. Harald arbeidet som fisker og notbas på en ringnotsnurper. Han var med på å fiske ned sildebestanden, og gjorde som så mange andre fiskere, nemlig å begynne med fiskeoppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Harald Reppe 28.12.2013)

ST/f.4. Erviks Laks og Ørret AS v/ Kolbjørn Ervik. Det var Kolbjørn som la grunnlaget for fiskeri- og havbruksvirksomheten. Like etter konfirmasjonen dro Kolbjørn til sjøs som mannskap på fiskebåt. Men med tiden fant han etter hvert ut at han like godt kunne begynne for seg selv og kjøpte egen fiskebåt. Kolbjørn arbeidet seg opp, og da han ble 50 år gikk han i land og lot sine to sønner ta over ansvaret for driften til sjøs. Kolbjørn var nemlig blant aksjeeierne da Frøya Edelfisk ble stiftet, og i 1973 stiftet han Erviks Laks og Ørret sammen med sine barn. (Hammer 1998: 20-21 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 254)

ST/f.5. AS Dyrfisk. Dette var et selskap som ble startet av Guttorm Reppe, Petter Ytterian og far og sønn Bjarne og Ulrik Dragsnes. Reppe hadde tidligere arbeidet som daglig leder i et selskap som drev med pelsdyrfarming. Reppe var også som mange andre blant aksjonærene i Frøya Edelfisk. Når det gjelder Petter var han skipper på en fiskebåt, og Bjarne og Ulrik hadde også sin bakgrunn fra fiskerinæringen. Grunnet store problemer med lakselus valgte de fire å legge ned driften etter bare to år. (Hammer 1998: 22-23)

ST/f.6. Gunnar Espnes. Gunnar vokste opp på et lite småbruk der faren også drev en landhandel. Gunnar arbeidet en del i butikken, før han tok høyere utdanning og arbeidet som lærer. Det var i 1973 han tok til å begynne med fiskeoppdrett. Tanken var først og fremst å drive med fiskeoppdrett som en attåttnæring, og hadde ingen store forventninger. Gunnar manglet kunnskap om oppdrett, og besøkte andre oppdrettere for å orientere seg om erfaringene de andre hadde gjort. (Hammer 1998: 24-25)

ST/f.9. Flatval Fiskeoppdrett AS v/ Jørgen Sørensen. Dette selskapet ble opprettet av Jørgen og hans to svogere Trygve Smøla og Bjørn Wikan. Jørgen hadde sin yrkesbakgrunn som sosialsjef i Frøya kommune, mens Trygve arbeidet i bygningsbransjen og Bjørn i mekanisk industri i Trondheim. Faren til Jørgen var den største pådriveren for at de skulle begynne med fiskeoppdrett, og stilte et sjøhus han hadde til disposisjon som landbase for oppdrettsanlegget. Disse karene besøkte Frøya Edelfisk og brødrene Grøntvedt for å se og lære, der oppdretterne frivillig delte sine erfaringer. (Hammer 1998: 30-31)

ST/f.10. Øystein Meland. Øystein startet sitt arbeidsliv innenfor hermetikkproduksjonen der han var i nærmere ti år, før han startet kolonial med fiskemottak. Mens han drev butikken startet han med fiskekjøp og videreforedling av fisk. Øystein startet med fiskeoppdrett i 1972 av både laks og ørret sammen med Godtfred Sandvik og Nils Wærnes. Godtfred hadde bakgrunn fra fiskerinæringen som medeier og mannskap i Gurvikdal partsrederi, mens Nils var bestyrer i Gurvikdal Samvirkelag. Driften av Leikafisk kom i gang med landbase i Leirvikhamn, der avskjær fra foredlingsindustrien ble brukt til fôr til fisken ute i merdene. De tre holdt sammen frem til 1976, da med et konsesjonsvolum på 14.000 m³. I 1976 skilte de tre lag, hvor Sandvik og Wærnes fortsatte på et selvstendig grunnlag og beholdt 9.000 m³ og fikk konsesjonsnummer ST/f.13. Øystein hadde allerede en egen konsesjon på 1.000 m³ som han slo sammen med restvolumet fra Leikafisk, og fikk også i 1977 godskrevet ytterligere 1.000 m³. (E-post tilsendt fra Øystein Meland 17.1.2014, og Hammer 1998: 32)

ST/f.11. Oddleiv og Jarle Berge. Brødrene Oddleiv og Jarle Berge hadde sin yrkesbakgrunn fra fiskerinæringen med egne fiskebåter. Innen fiskerinæringen var det blitt snakket mye om hvilke muligheter som lå i fiskeoppdrett. Det var dette som fikk Oddleiv og Jarle til å begynne med oppdrett. (Hammer 1998: 34)

ST/f.12. Avløs Fiskeoppdrett AS v/ Søren Flatval. Søren drev småbruk og fiske. Fiskeoppdrett var noe han forsøkte en periode ved siden av. Avløs Fiskeoppdrett var et aksjeselskap med 12 aksjonærer. Avløs Samvirkelag og Bekken Fiskersamvirkelag var to av aksjonærene. Andre var fiskeren Osvald Fillingsnes, salgssjåfør i Bøndernes Salgslag, Hans Bekken, brødrene Edvard og Peder Fillingsnes som var fiskere, og Jarle Fillingsnes som var småbruker og fisker. Arnfinn Avløs var også småbruker og fisker. (Telefonintervju med Søren Flatval 19.12.2013, og Hammer 1998: 36)

ST/f.14. Måsøval Fiskeoppdrett v/ Edvin Måsøval. Edvin hadde bakgrunn fra fiske og småbruk, og da han begynte med fiskeoppdrett drev han dette kombinert med tidligere arbeid den første tiden, før han gikk over til oppdrett på fulltid. Det var sammen med sine to sønner Karsten og Bjørn han begynte med oppdrett. Karsten hadde arbeidet litt i fiskerinæringen før han i 1965 gikk i land og tok seg arbeid i verkstedsindustrien i Drammen, mens Bjørn var skipper på et ringnotfartøy før han sammen med to kompanjonger kjøpte et eget fiskefartøy. Driften av Måsøval Fiskeoppdrett kom i gang i 1973, etter at Karsten og Bjørn hadde skutt inn 22.500 kroner hver, mens faren skulle arbeide på anlegget for et tilsvarende beløp. Det var Edvin som sto for det meste av arbeidet på anlegget de første årene, da han døde i 1978 reiste Karsten fra Drammensområdet til Frøya for å ta over driften av anlegget. Bjørn gikk også for fullt inn i anlegget noen år senere da han solgte fiskefartøyet. Sammen kjøpte de to brødrene ut eierandelen etter faren, og tok over driften av anlegget. (E-post tilsendt fra datteren til Edvin, Tone Måsøval 3.12.2013, Hammer 1998: 40 og FIDIRs register over merkepliktige fiskefarkoster 1973: 254) Firmaet er i dag drevet av familien, mer informasjon på hjemmesiden: <<http://www.masoval.no/masoval/Hovedside.html>>.

ST/f.15. Gjermund Storø. Gjermund var født på Hitra og arbeidet mange år som styrmann i utenriksfart, før han gikk over i fiskerinæringen på Frøya som skipper. Gjermund slo seg ned på Frøya og ble svoger til Gunnar Espnes som drev med oppdrett. Gjermund valgte å ta fatt på fiskeoppdrett med en lav list, og bar preg av å være en attåtning. Etersom svoger Gunnar hadde sitt anlegg plassert like i nærheten, samarbeidet gjerne de to om fôring av fisken, notskifte og annet arbeid i forbindelse med driften. (Hammer 1998: 42 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 259)

ST/f.16. Erling og Edvin Espenes. Ryktene om den nye næringsveien fiskeoppdrett holdt på å bli de første årene på 1970-tallet, fanget interessen hos brødrene Erling og Edvin Espenes, som startet et personlig firma i 1973. De to brødrene hadde bred erfaring fra fiskerinæringen, men i 1973 var det slutt på det gode sildefisket, noe som førte til at både Erling og Edvin gikk i land. Etter at de kom i gang med fiskeoppdrett tok de begge seg arbeid i et mekanisk

verksted i nærområdet. På denne måten var de i nærheten av merdene, og de to drev og føret fisken både før og etter arbeidstid. (Hammer 1998: 44)

ST/f.17. Tuvnes Fiskeoppdrett. Brødrene Kristian og Dagfinn Skarsvåg fra Tunvågen var 24 og 22 år da oppdrettsnæringen kom i gang på Frøya i 1970. I mangel på arbeidsplasser hjemme på Frøya hadde brødrene reist til Sarpsborg i Østfold der de arbeidet i henholdsvis verkstedsindustrien og papirindustrien. Da ryktene om fiskeoppdrett kom, reiste Kristian og Dagfinn tilbake til Frøya. De to fikk da arbeid på et mekanisk verksted i Tuvneset, og startet med fiskeoppdrett ved siden av. Anlegget de startet lå like ved verkstedet der de arbeidet. De første årene ble det satt ut 2.000 stk. settefisk av regnbueørret, og volumet på anlegget var ikke mer enn 1.000 m³. Med tiden overtok de to brødrene driften av verkstedet, og spesialiserte seg på oppdrag for fiskeri- og fiskeoppdrettsnæringen. (Hammer 1998: 46)

ST/f.18. Heili & Espnes Fiskeoppdrett AS. Det var Anton Skarsvåg, Olav Heli, Kjetil og Ingvald Espnes som sammen opprettet dette selskapet. Både Anton, Olav og Kjetil hadde sin bakgrunn fra pelsdyrnæringen, mens Ingvald var regnskapsmedarbeider. Utfordringene møtte karene fra første dag, der helse- og miljøproblemer var en utfordring. De måtte selv prøve og feile. (Hammer 1998: 48)

ST/f.19. Mastorfisk. Henry Stranden og Anton Mauseth var to entreprenører som i 1972 gikk sammen med legen Jan Roar Orlin og dannet anlegget Mastorfisk. De investerte 75.000 kr hver, noe som var en risiko da ingen av dem hadde noe erfaringsbakgrunn fra fiskeoppdrett eller fiskerinæringen. Og i en ny næring uten tilfredsstillende omsetningsføring og markedsføring, merket de tre herrene raskt at fortjenesten ikke stod i forhold til forventningene. Driften ble derfor midlertidig innstilt etter bare tre år, og selskapet nå nede helt frem til 1982/1983. (Hammer 1998: 50)

ST/f.20. Sør-Frøya Fiskeoppdrett AS v/ Asbjørn Johansen. Dette selskapet var et aksjeselskap med en bred og mangfoldig eierstruktur. Totalt 19 frøyaværinger hadde skutt inn en samlet aksjekapital på 54.000 kroner fordelt på 108 aksjer på 500 kroner stykket. Her er noen av eierne: Adolf Nordskog var gårdbruker og fisker. Åsmund Hammervold drev ambulansetransport. Kåre Walvåg var gårdbruker. Johannes Bustvik var skipper på redningsskøyte og gårdbruker. Brødrene Johan og Jens Heien var gårdbrukere. Asbjørn Johansen var medeier i et bakeri. Gunnar Espnes var handelsmann. Torbjørn Taraldsen var funksjonær i Frøya og Hitra kraftlag. Andre aksjonærer var gårdbruker, drosjeeier, fisker og lærer. (Hammer 1998: 52)

ST/f.21. Ludvik og Stig Espnes. Ludvik var fisker og hadde egen fiskebåt, og begynte i likhet med mange andre frøyværinger med fiskeoppdrett i 1973. Konesesjonen ble gitt til Ludvik og hans sønn Stig. De første årene drev Ludvik alene, Stig var bare 19 år i 1973 og etter militærtjeneste og utdanning og yrkeserfaring innen mekanisk industri og fiske, kom han tilbake til Frøya i 1978. (Hammer 1998: 54 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 253)

ST/f.22. Fuberg og Yttersian v/ Petter Yttersian. I 1972 kom dette selskapet i gang. Marius Furberg drev da landhandel på Uttian og hadde tidligere bred erfaring fra fiskerinæringen, blant annet som bestmann på en fiskebåt som var eid av Petter Yttersian. Det var Marius som fattet interesse for fiskeoppdrett, og fikk med seg Petter som samarbeidspartner. (Hammer 1998: 56)

ST/f.23. Wiktor Abelsen Fiskeoppdrett. Wiktor var handelsmann, og overtok forretningsdriften etter svigerfaren i begynnelsen av 1960-årene. Påvirket av muligheten til å skape ny næringsvirksomhet, tok også Wiktor tak i dette med fiskeoppdrett i 1973. Men store problemer med priser og avsetning førte til at Wiktor valgte å innstille virksomheten noen år. Sønnen til Wiktor, Wiktor Helge var bare 16 år da faren begynte med oppdrett, og da det ble innstilt utdannet han seg som bilmekaniker og meldte seg på igjen etterpå da virksomheten ble gjenopptatt. (Hammer 1998: 58)

1974-1978:

ST/f.10. Øystein Meland. (17/6.1977)

ST/f.11. Oddleiv og Jarle Berge. (4/8.1977)

ST/f.14. Måsøval Fiskeoppdrett v/ Edvin Måsøval. (3/3.1977)

ST/f.15. Gjermund Storø. (14/7.1977)

ST/f.18. Heili & Espnes fiskeoppdrett AS (10/6.1977)

ST/f.22. Fuberg og Yttersian v/ Petter Yttersian m.fl. (10/6.1977)

ST/f.24. Frøya Lakseklekkeri og Fiskeoppdrett v/ Tobias Sæther. (10/6.1977) Frøya Lakseklekkeri ble stiftet i 1974 med 12 aksjonærer. Den fremste initiativtakeren var Tobias Sæther som drev landhandel og gårdsbruk. Forretningssideen var opprinnelig å etablere et klekkeri og settefiskanlegg som stod ferdig i 1975, men på generalforsamling i 1976 ble det besluttet å også søke konsesjon for matfisk. (Hammer 1998: 60)

ST/f.25. Norse-Food v/ Arne Magne Dahlø. (10/6.1977) Arne studerte marinbiologi ved Universitetet i Bergen, og begynte med fiskeoppdrett da han returnerte fra studietiden i Bergen. (Telefonintervju med Arne Magne Dahlø 19.12.2013)

ST/f.26. Bustvik Fiskeoppdrett v/ Sten W. Stensen. (29/9.1977) Sten begynte sitt arbeidsliv med noen år innenfor fiske, men fikk fast arbeid på land som bygnings sjef i et entreprenørselskap i Trondheim hvor han arbeidet frem til han begynte med fiskeoppdrett. Ett år før han selv startet med fiskeoppdrett, arbeidet han litt på et annet oppdrettsanlegg hvor han fikk lære hvilke feil man måtte unngå hvis man skulle klare å drive fiskeoppdrett. Da Sten selv startet med fiskeoppdrett, var det på fulltid. (Telefonintervju med Sten W. Stensen 28.12.2013)

ST/f.27. Nordskag-Fisk. (20.3.1978) Brødrene Norvald og Karls Nordskag som sammen drev Nordskag Samvirkelag der det ble drevet med mottak og salg av fisk, valgte i 1975 å gå inn i stiftelsen Nordskag Fisk A/L med 725 av 886 andeler a 200 kr. I 1978 fikk denne stiftelsen konsesjon for matfiskeoppdrett lokalisert til Ytterskaget. Men grunnet svikt i råstoffgrunnlaget fra den konvensjonelle fiskerinæringen fikk driften av mottaksanlegget problemer, noe som igjen innebar at det ikke var like lett å komme i gang med oppdrett. Driften av det anlegget kom ikke i gang før i 1982, etter at laget var reorganisert med en vesentlig endring av andelskapitalen, og det ble inngått en samarbeidsavtale med Måsøval Fiskeoppdrett. (Hammer 1998: 66)

Hemne

1973:

ST/he.1. Nils Snekvik & sønner. Øyvind, Arne og Asbjørn Snekvik drev ringnotfiske i en årrekke i lag med sin far, Nils Snekvik. Men de rike sildesesongene tok imidlertid slutt. På begynnelsen av 1970-tallet hadde Snekvik-karene kunnskap om at Sivert og Ove Grøntvedt, som var gamle kolleger fra fiskerinæringen, hadde kommet i gang med oppdrett, og Snekvik-karene bestemte seg for å prøve det samme. I 1971/72 gjorde de alvor av tanken om å prøve og få til noe på land, og startet med fiskeoppdrett. De bygget fryseri der hvor basen for rederiet hadde vært, og fikk laget merder. Det var en vanskelig start, da det ikke var mange å spørre om råd, samtidig som det var vanskelig å få tak i settefisk, men det gikk bedre med tiden. I 1979 solgte de den siste fiskebåten. (Hammer 2012a: 21, Norsk Fiskeoppdrett nr.3 1989: 23 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 263)

Hitra

1973:

ST/h.1. Havlaks. Brødrene Over og Sivert Grøntvedt var sildefiskere. Sivert hadde tatt både handelsskolen og fiskerfagskolen, og arbeidet som skipper i fiskebåtrederiet til familien

Grøntvedt. De to brødrene startet med ørret i sementkummer på land i 1969, noe som ikke gikk særlig godt, da strømbuud førte til at pumpene sviktet og hele beholdningen kreperte. Brødrene begynte allerede året etter med oppdrett av laks i åttekantete merder i sjøen, som senere er kjent som Grøntvedtmerden. Og på samme tid, i 1970, opprettet brødrene selskapet Havlaks. Ove og Sivert hadde troen på det de holdt på med, og delte villig sin viten og sine erfaringer med så vel hitterværing og frøyværing som andre interesserte langs kysten. Dette har ifølge forskningslitteraturen vært en medvirkende årsak til at fiskeoppdrett utviklet seg med en eksplosiv kraft på begynnelsen av 1970-tallet. (Hammer 2000: 15 og 17, Osland 1990: 94 og Johnsen og Lindal 2006: 14)

ST/h.2. Stjernefisken v/ Hans Sandvik. Hans hadde en lang og lærerik tid i fiskerinæringen, med mange sesonger med småhvalfangst i Barentshavet og som mannskap, bestmann (gammelt uttrykk for en nestkommanderende på en båt) og skipper i de rike sildefiskeriene på 1950-tallet. Men i 1961 valgte Hans å gå i land for å satse på pelsdyroppdrett for mink og rev. Kunnskapen han fikk i forbindelse med dette var av stor betydning da han ti år senere valgt å satse på to andre typer "husdyr", nemlig oppdrett av regnbueørret og laks. Den første tiden ble fiskefôret malt med en kvern som Hans brukte til å lage mat til pelsdyrene. (Hammer 2000: 19)

ST/h.3. Hitra Laks- og Ørretfarm AS. Dette selskapet ble stiftet av Torbjørn Strøm, Svein Heglum og Arnt Grøndahl i 1971. Heglum var pelsdyroppdretter, mens Grøndahl på sin side var gårdbruker fra Trondheim som hadde måtte avstå grunn til utbyggingsformål, og som brukte gevinsten til å investere i fiskeoppdrett. Strøm drev en fiskeindustribedrift som produserte hermetiske produkter av krabbe, fiskemat, sildeprodukter og presset torskerogn. (Hammer 2000: 21 og 23)

ST/h.4. Fjellværøy Fiskeoppdrett. Det var de to naboene Alf Fjeldvær og Odd Sandstad som etablerte oppdrettsselskapet i 1972. Alf hadde kommet tilbake til Hitra og begynt som bussjåfør i 1970 etter mange år i verkstedsindustrien i Trondheim. Odd drev med møbelsnekking. Ingen av de to hadde noe erfaring med fisk, men hentet nyttig kunnskap hos dem som allerede var kommet i gang med fiskeoppdrett. (Hammer 2000: 25-26)

ST/h.5. Nordbotn Fiskeoppdrett. Dette selskapet kom i gang i 1973 med Otto Skarsvaag, Gunnar Norvik-Jansen og Johan Nordbotn som eiere. Otto var eier av handelsstedet i Nordbotn, der det også hadde vært rutebåtekspedisjon, post og bakeri. Gunnar var en Bergenser som hadde kommet til Hitra som lærer på skolen, og rykket med tiden opp som rektor. Johan var vaktmester på skolen hvor Gunnar arbeidet. Da de etablerte Nordbotn Fiskeoppdrett så de på dette som en interessant binæring. Og for å få mer kunnskap deltok de tre i kurs ved Landbrukshøgskolen på Ås, samtidig som de hentet kunnskap fra dem som allerede var i gang med oppdrett. (Hammer 2000: 28-29)

ST/h.7. Sjøprodukter. Det var eierne av fiskeribedriften K.S. Røvik, Sverre og Peder Røvik, som startet med fiskeoppdrett i 1972. Bedriften hadde på denne tiden rike tilførsler av industrifisk som kunne nyttes til fiskefôr både i eget anlegg, og til andre oppdrettere. Men den lovende oppdrettsnæringen fikk imidlertid problemer med omsetning, sykdommer og sviktende lønnsomhet, og i likhet med enkelte andre valgte derfor Sverre og Peder å stille driften i bero etter et par års drift. (Hammer 2000: 31)

ST/h.8. Trygve Haalds Fiskeoppdrett. Dette er en oppdretter jeg ikke har klart å spore opp nærmere opplysninger om. I rapporten til kontrollverkets inspektør i Trondheim, står det at Trygve i 1975 hadde foreløpig innstilt driften av sitt oppdrettsanlegg grunnet avsetningsvansker. I boken til Hammer om fiskeoppdrettsnæringen på Hitra, står det heller ingenting om Trygve. Det er derfor ikke umulig at Trygve aldri startet opp igjen sitt anlegg etter det foreløpige stoppet. ("Oppdrettssanlegg". Rapport fra inspektør Olav Berg Lund i Trondheim 23.1.1975)

ST/h.9. Knutshaug Edelfisk. Selskapet ble dannet som et andelslag i 1973 av de to brødrene Oddmund og Einar Knutshaug, og Oddmunds sønn Edgar. Oddmund hadde mange år bak seg i fiskerinæringen, og hadde vært med på de rike sildefiskeriene og i småhvalfangst. Einar hadde i likhet med sin bror også lang fartstid både i fiske og fraktfart, men hadde også i en periode kjørt tunge anleggsmaskiner. (Hammer 2000: 34)

ST/h.10. John og Nidar Selvåg. De to brødrene tok til med fiskeoppdrett i 1971, og kom begge fra fikerinæringen. Nidar hadde en egen fiskebåt der John var mannskap helt til han skaffet seg sin egen båt. Oppdrettsvirksomheten tok til inne i Botnvågen på Fjellværøya, der John hadde et sjøhus som de brukte til landbase for anlegget. Nøtene ble plassert i kvadratiske flyteelementer på 10x10 meter. Da John drev med torskefiske konstruerte han nemlig en merdliknende innredning med not og flyteelementer av kork hvor han hadde torsken til den ble hentet av Norges Levendefisklags båter. Føret de gav oppdrettsfisken var industrifisk. Men de to brødrene innså tidlig at det ikke var god nok økonomi i oppdrettsvirksomheten til at de kunne forlate fiskerinæringen, og kombinerte de to virksomhetene hele veien. (Hammer 2000: 37-38 og FIDIRs regisiter over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 265)

ST/h.11. Dolmøy Edelfisk. De to brødrene Svein og Tore Kvalvik startet selskapet i 1973. De to hadde lang erfaring fra fiskerinæringen som mannskap ombord på ringnotfartøy. Oppdrettsnæringen hadde på denne tiden begynt å få fotfeste på Hitra, og Svein og Tore følte seg også fristet til å prøve å få til noe for seg selv. (Hammer 2000: 40)

ST/h.12. Nordsjølaks v/ Høstland og Wiig. Kaare Høstland vokste opp på et gårdsbruk. Sin første yrkeserfaring hadde han som betjent i en landhandel, før han dro til sjøs i utenriksfart. På 1950-tallet møtte Høstland Arthur Wiig i Sør-Amerika, der de samarbeidet om fiske etter reker og torskearter utenfor kysten av Ecuador. Rundt 1970 var de returnert til Norge, og hadde fått øyene opp for fiskeoppdrett. (Hammer 2000: 43)

ST/h.13/16. Atlantic Salmon. Det var Lensmann Arne Ratchje, disponent i kjøttindustrien Herbert Helgesen og Fritz Niedermann, disponent i næringsmiddelindustrien, som sammen startet Atlantic Salmon. Dette selskapet bestod både av et klekkeri og matfiskanlegg. Til tross for at de to anleggene ble etablert samtidig i 1972, var det bare klekkeriet som var registrert i 1973. Under etterregistreringen i 1974 og 1975, ble de derfor oppfordret til å søke konsesjon. (Hammer 2000: 46-47)

1974-1978:

ST/h.2. Stjernefisken v/ Hans Sandvik. (13/6.1977)

ST/h.9. Knutshaug Edelfisk. (12/11.1976)

ST/h.11. Dolmøy Edelfisk. (29/9.1977)

ST/h.14. Ludvig Klingenberg og Hallvard Larssen. (13/2.1974) De to kom i gang med oppdrett av matfisk i 1973. Ludvig var fisker og gårdbruker. Hallvard var også gårdbruker, og arbeidet i tillegg som semintekniker i landbruket på Hitra. De to startet oppdrett i liten målestokk, og drev opp som en binæring til deres opprinnelige arbeidsoppgaver. (Hammer 2000: 49)

ST/h.13/16. Atlantic Salmon. (22/11.1977)

ST/h.17. Alf og Karl Nergård. (7/6.1977) Driften av denne matfiskkonsesjonen kom i gang i 1979. Alf var knyttet til fiskerinæringen og var også en periode i utenriksfart. Karl hadde derimot en lang fartstid utenriks, blant annet som maskinsjef på båter både i norske og utenlandske rederier. (Hammer 2000: 55-56)

ST/h.20. Sjølaks v/ Svein Tårnesvik. (2.3.1978) Svein som hadde bakgrunn i salg og distribusjon av fisk, kjøtt og grønnsaker og fiskeindustri, kom i gang med driften av Sjølaks i 1979 med tidligere fisker Olav Fikse som røkter på anlegget. Olav hadde selv forsøkt flere ganger å få sin egen konsesjon uten å lykkes, men kom etter hvert inn på eiersiden i Sjølaks. (Hammer 2000: 63)

Rissa

1973:

ST/rs.1. Stjørnfisk. Dette anlegget var kommet i gang våren 1973 med 3.000 stk. regnbueørret. Året etter var det tre merder med et volum på 300 m³. Men driften ble avsluttet i 1974. (Hammer 2009: 15)

ST/rs.2. Brødrene Strand AS v/ Odin Strand. De to brødrene Odin og Anton hadde begge bakgrunn fra fiskerinæringen, og overtok båten etter deres far. Interessen for fiskeoppdrett nådde også disse to brødrene, som hentet mye nyttig lærdom hos brødrene Grøntvedt på Hitra. Odin og Anton kom i gang med sitt eget matfiskanlegg i 1973. De bygget fryseri der de lagret lodde som de fikk tak i ved sildeoljefabrikken i nærområdet. Også rekeskall ble brukt for å sette rødfarge på kjøttet. (Hammer 2009: 18-19 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 271)

ST/rs.3. Bøndernes Salgslag. Bøndernes Salgslag vurderte i 1972 alternativ virksomhet ved et flatbrødbakeri de hadde i Sørfjorden i Stjørna. Det endte med at det året etter ble satt i gang et pilotprosjekt for oppdrett av regnbueørret og laks. Hensikten var å få kjennskap til driftsformer, fôring, risiko og kostnader for slik virksomhet. I årsberetningen for 1974 kommer det frem at det økonomiske resultater ikke var bra, og pilotprosjektet ble avsluttet. (Hammer 2009: 14-15)

1974-1978:

ST/rs.2. Brødrene Strand AS v/ Odin Strand. (2/8.1977)

Roan

1973:

ST/r.1. Bjørnør Laks AS v/ John Hopstad. John var sønn av en landhandler. Han var glad i sjøen og kunne tenke seg et arbeidsliv der, men som eldste sønn var det han som tok over butikken da hans far gikk bort og drømmen om et liv på sjøen ble lagt død. John gikk på handelsskolen og drev butikken og tok ellers forefallende arbeid som bød seg frem til han begynte med fiskeoppdrett på 1960-tallet. Etter noen år arbeidet både John og hans kone fulltid på sitt oppdrettsanlegg hvor de ikke hadde noen ansatte. Det var et landbasert anlegg med eget klekkeri. (E-post tilsendt fra datteren Marit Hopstad 20.1.2014)

ST/r.3. Interessentskapet Fiskeoppdrett. Når det gjelder dette anlegget har jeg ikke klart å finne noe nærmere informasjon. I boken om havbruksnæringen på Fosen av Hammer, er det et annet selskap som står oppført på denne konsesjonen, et selskap som først ble etablert rundt 1986 da det fikk tildelt denne konsesjonen. Dette gjorde meg litt usikker, og førte til at jeg tok kontakt med Hammer. Hverken Hammer eller lokale oppdrettere fra Roan som han hadde vært i kontakt med, hadde hørt noe om dette selskapet. Hammer konkluderte derfor med at Interessentskapet Fiskeoppdrett nok aldri var kommet i gang. Det var nok trolig noen som hadde planer om å begynne med fiskeoppdrett som registrerte seg i 1973 da konsesjonsloven trådte i kraft, men som aldri kom så langt at de fikk satt sine planer ut i livet. Dessuten står det også i rapporten til Akvagruppen at dette anlegget ikke var i drift da gruppen besøkte det under etterregistreringen, noe som styrker denne teorien. (Hammer 2009: 48-51 og e-post tilsendt fra Hans U. Hammer 6.8.2014)

MØRE OG ROMSDAL

Aukra

1973:

M/ak.1. Torleiv Sætervik. Torleiv eide et fiskemottak hvor han i hovedsak drev foredling av brisling og sild. Da han begynte med fiskeoppdrett, kombinerte han det med foredlingsarbeidet. (Årsmelding fra fiskerirettlederen i Sandøy, Midsund og Aukra 1981: 24)

M/ak.2. Vikenco v/ Helge og Finn Viken. Helge og Finn drev det andre fiskemottaket i Aukra. De to startet også med fiskeoppdrett som de drev i kombinasjon med mottaket, og hvor de fikk brukt avfallet fra mottaket. Finn var ikke den som likte å investere for mye penger i nye maskiner. Ifølge ham skulle det ikke gå mer enn tre år før en eventuell ny maskin var tjent inn igjen. Av den grunn brukte ikke Finn og Helge mer enn 30-40.000 kroner på et selvkomponert fôringssystem som de brukte på oppdrettsanlegget. Lodde, fiskeavskjær og rekeskall fra fiskemottaket, ble puttet i en fôrkvern. Deretter ble det pelletert og ført sammen med vann på et transportbånd som gikk oppunder taket. Derfra gikk fôret i en fire toms slange de drøyt 200 meterne fra land og ut til oppdrettsanlegget i sjøen. Høydeforskjellen på fem meter mellom taket og anlegget, gjorde at det ble fall på fôret. Ute på anlegget var det ventiler som kunne stenges og åpnes. Når fôringen pågikk, var det alltid en mann på anlegget som fulgte med på fisken og så at den spiste. Dette var et system som fungerte, i 1983 ble det produsert rundt 150 tonn laks ved anlegget til Finn og Helge. (Årsmelding fra fiskerirettlederen i Sandøy, Midsund og Aukra 1981: 24 og Norsk Fiskeoppdrett nr.10 1984: 22)

Aure (med Tustna)

1974-1978:

M/ae.1. Nils Soleim. (26/3.1974) Nils vokste opp i et rikt fiskermiljø med lange tradisjoner i landnotfiske etter sild. Nils ble derfor med som mannskap på fiskefartøyer i ung alder. Men i voksenalderen dannet Nils seg et rederi, og tok aktivt del i driften som både maskinist, styrmann og skipper. Svigerfaren til Nils hadde vært blant stifterne av Frøya Edelfisk, og i 1973 var Nils med på et kurs på Frøya om oppdrett der han fikk litt kunnskap om oppdrett. På kurset fikk han også servert oppdrettet regnbueørret som smakte svært godt, og som inspirerte han til å søke konsesjon for matfisk, som han fikk tildelt våren 1974. Da Nils begynte med oppdrett opptok det mye tid og omfattet så mye arbeid at han etter hvert gav opp rederivirksomheten, for å kunne arbeide med oppdrett på fulltid. Det meste finansierte Nils med egne penger, banken var blant dem som ikke hadde spesielt tro på fiskeoppdrett. Nils gikk derfor inn som aksjonær i eksempelvis Aurefisk da dette selskapet søkte konsesjon, for å hjelpe til i oppstarten. Etter at matfiskanlegget var kommet vel i drift, tok Nils også fatt på en ny oppgave med klekkeri- og settefiskanlegg, som var viktig i en periode da mangel på settefisk var en flaskehals for dem som ønsket å starte med oppdrett i Norge. Etter over 20 år med fiskeoppdrett, valgte Nils å trekke seg tilbake i 1997. (Telefonintervju med Nils Soleim 15.12.2014 og Hammer 2012b: 24)

M/ae.2. AS Aurefisk & Co v/ Hans Kiplesund. (3/5.1974) Mai 1973 ble det avviklet et møte på Aure Pensjonat med formål om å stifte et aksjeselskap som skulle utrede og eventuelt drifte et fiskeoppdrettsselskap. I en fylldig protokoll fra stiftelsesmøtet kan man lese at intensjonene var å utvikle en næring som på denne tiden var ukjent, men som de fleste trodde kunne ha en stor fremtid i Aure kommune. 27 fremmøtte vedtok å tegne 45.500 kroner i aksjekapital i selskapet som de valgte å kalle AS Aure Fiskeindustri. Av de som var til stede var blant annet ordføreren i Aure, Bodolf Hareide, og ungdomsskolelæreren Jostein Setsaas, som hadde arbeidet en del med å innhente opplysninger fra andre om settefisk, fôr og andre innsatsfaktorer som kapitaltilgang. Egil Bugen og Hans Kiplesund hadde allerede i 1972 fått håndgitt en sjøtomt av Egil sin svigerfar, hvor det lå godt til rette for å bygge ut fiskeindustri.

Samtidig hadde også Kiplesund en eiendom ved sjøen hvor det kunne plasseres et oppdrettsanlegg. Problemet var at selskapet ikke hadde noen ledelse eller klare planer om hvordan det skulle driftes. Hans Kiplesund og Egil Bugen tok derfor kontakt med Nils Soleim, som de på dette tidspunktet visste ville søke konsesjon for matfisk. Etter et møte med Nils ble det enighet om å ta kontakt med brødrene Leif og Knut Kristiansen, som drev et fiskebåtrederi. Det ble her enighet om å etablere et selskap som skulle hete AS Aurefisk, hvor også Aure Fiskeindustri ble invitert med som aksjonær. Forretningsideen i Aurefisk var å samordne fiskeindustri og fiskeoppdrett med mottak av hvitfisk hvor avfallet skulle brukes til fiskefôr. Og for å skaffe rødfarge til fisken ble det også planlagt å starte håndpilling av reker hvor skallet skulle brukes i fôret. Fullstendige planer for driften ble ferdig og presentert for Distriktenes Utbyggingsfond i slutten av 1973. Planene ble godkjent med forbehold om å skaffe tilstrekkelig egenkapital. Knut og Leif Kristiansen hadde kontakt med revisor Odd Kåre Løvik i Molde, som ble valgt som revisor og rådgiver. Resultatet var at det ble etablert et kommandittselskap hvor aksjeselskapet var deltaker med fullt ansvar. Aksjeselskapet bestod av Knut og Leif Kristiansen, Per Linvåg som var bas hos Brødrene Kristiansen, Nils Soleim, Egil Bugen som var skipper på en brønnbåt, Jon Ramsvik som hadde en stor gård i Lesundet og Hans Kiplesund som kom fra landbruksnæringen og var politiker både på fylkes- og kommunenivå. Foruten aksjonærene bestod kommandittselskapet også av Knut Engdal som kom fra forsikringsbransjen, Johannes Berget fra Kristiansund, Ole Hole fra Midsund og Johan Sandvik som var ansatt på aluminiumsverket på Sunndalsøra. Hans Kiplesund var daglig leder i selskapet, mens Leif Kristiansen var styreleder. Etter at mottaket var bygget og foredlingen av fisk startet, kom også oppdrettsvirksomheten i gang. Den første tiden kom settefisken fra forsøksstasjonen for fisk på Sunndalsøra, men i 1976 tok Aurefisk initiativet til å starte settefiskproduksjon i Sagvågen og etablerte selskapet Sagafisk under konsesjonsnummer M/ae.3. sammen med andre oppdrettsselskaper som Vikenco AS, Halså Fiskeoppdrett AS og Snekvik Fiskeoppdrett. Samme året startet også Aurefisk sammen med Silver Cup, Vaksdal Mølle og Stormøllen, førselskapet Sjøfôr AS. De første årene ble fôret produsert i Danmark, men ble senere produsert på Vaksdal Mølle. Sjøfôr solgte også utstyr som fôrautomater og merder. Aktiviteten som var knyttet til Aurefisk resulterte i at det var mellom 50-70 personer i arbeid hele eller deler av året. Dette var et viktig bidrag til næringsliv og sysselsetting i Aure. (Telefonintervju med Hans Kiplesund 18.12.2014, brev fra Kiplesund mottatt 24.12.2014 og Hammer 2012b: 26-27)

M/ae.4. Leira Fiskeoppdrett A/S v/ Erling Leira. (17/6.1977) Erling var bokstaveligalt en altmuligmann. Han var arbeidsom og drevet av tiltakslust og kreativitet. Han kjøpte skrotter av hjorteslakt som han videresolgte, og dro rundt og samlet skrapjern som han solgte. Epler i Sogn hentet han med lastebil og solgte til nordmøringene. I 1975 kjøpte Erling et mottaksanlegg for hvitfisk. Dette var et godt utgangspunkt da han søkte konsesjon for oppdrett av matfisk. (Hammer 2012b: 30)

M/ae.5. Magnar Ulfsnes. (29/7.1977). Magnar vokste opp på gården til foreldrene, men for han ble det fiskeri og sjøfart. Den første tiden var han mannskap på et fartøy som gikk fra Kristiansund til Sverige med sement, tømmer og stykkgoods. Men med tiden skaffet han seg sin egen fiskebåt, og deltok både i reketrål-fiske, linefiske og notfiske etter sei. Da oppdrettsnæringen begynte å få fotfeste i Aure, tok Magne seg arbeid som røkter i Aurefisk, der han også ble anbefalt å søke egen konsesjon, noe han også gjorde. (Hammer 2012b: 32-33 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 283)

M/t.1. Johan Edøy. (7/6.1977) Johan var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 319)

M/t.3. Einar Birger Vaagland. (5.7.1978) Einar hadde sammen med sine søsken kommet i gang med matfiskanlegget Halså Edelfisk (M/hs.1.) allerede i 1973. Det var noen år senere

Einar gikk sammen med familien til sin kone Tove om å søke om ytterligere en konsesjon for matfisk, som resulterte i denne. Sønnen Sivert og svigerfar Sverre Ødegård stod for røktingen av fisken i anlegget. Merdene hadde de laget selv, sekskantede av plast med pontonger som flyteelementer med en ca 60 cm bred gangvei rundt. Den første tiden ble det gitt våtfôr til fisken, som hovedsakelig bygget på avskjær fra fiskeindustrien i Kristiansund. Familien investerte ikke i eget slakteri, men sendte heller fisken til Nordheim Handel like over sundet. (Hammer 2012b: 44-45)

Averøy

1973:

M/av.1. Rangøyfisk. Det var de to brødrene Ivar og Ragnvald som begynte med fiskeoppdrett. De hadde et rederi, der båtene deltok i torskefiske og seinotfiske langs norske kysten, og notfiske etter sild og makrell ved Island. (Hammer 2012b: 50 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 287)

M/av.2. Mørefisk AS v/ Knut Hestvik. Det var pelsdyroppdretteren Knut Hestvik og fiskeren Karsten Gården som sammen startet Mørefisk. Knut arbeidet først som snekker før han fattet interesse for pelsdyroppdrett. Karsten vokste opp på det lille gårdsbruket til foreldrene, som også drev med fiske og mottak av fisk. Karsten satset også på fiske og kjøpte sin egen båt. Knut hadde kunnskap og erfaring med fôring og stell av pelsdyr, mens Karsten hadde kunnskap om fisk samtidig som han hadde sjøhus med kai. (Hammer 2012b: 52 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 286)

M/av.3. Forsøksstasjon for laks, Institutt for husdyravl. Forskningsstasjonen på Sunndalsøra var et landbasert anlegg med klekkeri, plass til startfôring og produksjon av smolt og settefisk, men for å kunne studere hele livssyklusen til fisken, måtte de også ha tilgang til oppdrett i sjøen. På denne tiden regnet de det som umulig å drive sjøoppdrett med merder inne i Sunndalsfjorden på grunn av varierende saltinnhold og fare for islegging. Derfor ble det sett etter en lokalitet for sjøoppdrett i de ytre kyststrøkene, og på slutten av 1972 ble Averøy kommune sirklet inn på kartet. (Gjedrem 2007: 19)

M/av.4. Øksenvåg Fisk v/ Egil Magne Øksenvåg. Egil gikk fiskerfagskolen i Bergen og deretter den maritime fagskolen i Trondheim. På 1970-tallet var Øksenvåg et tyngdepunkt i både fiskeri og mottak med salting og tørking av fisk. Men på denne tiden gikk det også et rykte om at oppdrett av fisk kunne være en ny og spennende næringsvei. Egil som drev fiskebruket Øksenvåg Fisk, dro ut for å hente impulser. Han gjorde et forarbeid og kom i gang med fiskeoppdrett før den midlertidige konsesjonsloven trådte i kraft. Den første fisken ble satt ut i hjemmelagde merder like ved fiskebruket. (Hammer 2012b: 55)

M/av.5. Edvard T. Henden. Edvard vokste opp på en liten gård ved sjøen, der faren både var fisker og småbruker. Edvard tok fiskerfagskolen, og arbeidet som fisker. Med tiden ble det også tatt skritt for å komme i gang med fiskemottak. Han forsøkte seg også en kort periode på oppdrett av pelsdyr. (Hammer 2012b: 56-57)

M/av.6. Averøy Fiskeoppdrett v/ Karl H. Hasselø. Karl gikk i fotsporene til faren og tok fatt i fiskerinæringen. I 1970 gikk han i land for å renovere og ta i bruk et gammelt fiskemottak som hans farfar hadde etablert, men som ikke hadde vært i bruk på mange år. Samtidig som Karl gikk i land, holdt fiskeoppdrett på å vokse frem som en ny og spennende næring, og dermed søkte også Karl konsesjon. I startfasen var det vanskelig da Karl og visste for lite. Han manglet kunnskap om lokalitetsvalg og fiskehelse. Derfor ble det hentet kunnskap fra andre pionerer. (Hammer 2012b: 58-59)

M/av.7. Slettvåg Fiskeoppdrett. Arvid Slettvåg tok del i farens fiske fra en tidlig stund. Men etter å ha deltatt aktivt i fiske i mer enn ti år, valgte Arvid å ta en utdanning i fiskerinæringen. Først gikk han fiskerfagskolen på Aukra, og deretter Statens fagskole for fiskeindustri i Vardø. I 1969 ble Arvid tilsatt som fiskerirettleder i Frøya, som på denne tiden opplevde en

voldsom utvikling innen fiskeoppdrett. Arvid var også med på stiftelsesmøtet til Norske Fiskeoppdretteres Forening i 1970. Av habilitetshensyn, søkte Arvid en konsesjon for matfisk i farens navn, som han fikk i 1973. (Hammer 2012b: 61)

M/av.8. Erling Ramsøy. I likhet med mange andre på Averøya, var Erling forankret i fiskeri, fiskekjøp og fisketilvirkning. Hans sønn Einar begynte som fisker i konfirmasjonsalderen, og fortsatte som fisker til han i 1970 tok over som driftsleder på fiskebruket til faren. Det var nå Einar søkte konsesjon for fiskeoppdrett gjennom firmaet til faren, Erling Ramsøy. (Hammer 2012b: 62)

M/av.9. Ole Ellingvåg. Konsesjonen til Ole er et godt eksempel på at fiskeoppdrett ble en konsekvens av fiskeri og fiskeforedlingsanlegg. Ole drev fiske med line, garn og not. Rundt 1970 begynte ryktene å gå på Averøya om oppdrett av fisk som en ny mulighet i en tid da de eventyrlige storsildsesongene var over, en mulighet Ole grep tak i. (Hammer 2012b: 64-65)

1974-1978:

M/av.2. Mørefisk AS v/ Knut Hestvik. (13/7.1977)

M/av.4. Øksenvåg Fisk v/ Egil Magne Øksenvåg (14.4.1978)

M/av.5. Edv. T. Henden. (10/6.1977)

M/av.6. Averøy Fiskeoppdrett v/ Karl H. Hasselø. (14/7.1977)

M/av.8. Erling Ramsøy. (7/6.1977)

M/av.9. Ole Ellingvåg. (23/2.1977)

Gjemnes

1973:

M/gs.1. K. Harstad Lakseoppdrett AS v/ Klaus Harstad. Denne konsesjonen kom aldri skikkelig i drift. I 1986 ble konsesjon M/gs.3. tildelt familien Storvik. Men før den tid var det allerede gitt to konsesjoner i Gjemnes, men disse kom aldri i gang, og er også grunnen til at hverken Hans Hammer eller Gjemnes kommune har klart å finne noen opplysninger om K. Harstad Lakseoppdrett. (Hammer 2012b: 72 og E-post tilsendt fra Gjemnes kommune v/ Ole Inge Hoem i Areal- og driftsavdelingen 10.3.2014)

Halsa

1973:

M/hs.1. AS Halsa Edelfisk. Det var fire karer som søkte og fikk tildelt konsesjon. Det var Einar Birger Vaagland, Tor Betten, Magne Strand og Leif Kvande. Einar hadde først vært mange år i fiskerinæringen før han gikk i land og startet Vaagland Mekaniske Verksted. Produksjonen ble med tiden rettet mot nybygg av båter og automatiske vaskere for nøter i matfiskanlegg. Tor hadde sammen med sin far startet Betten Maskinstasjon, med produkter og tjenester som var rettet mot landbruksnæringen. Allerede i 1977 var bedriften kommet i gang med produksjon av automater for utmating av fôr til fisken i merdene. Magne hadde drevet med pelsdyr og sagbruk, bygging av hus og produksjon av trekasser til fiskerinæringen. Leif kom fra en kjøpmannsslekt og drev handelsvirksomheten etter sin far. (Hammer 2012b: 74)

1974-1978:

M/hs.1. AS Halsa Edelfisk. (8/7.1974)

M/hs.2. Magne Strand. (23/2.1977) Dette er den samme personen som var med å starte opp Halsa Edelfisk, men Magne søkte og fikk også sin egen konsesjon for matfisk. (Hammer 2012b: 77)

M/hs.3. AS Våglandfisk v/ Rolf Maridal m.fl. (1/3.1977) Denne konsesjonen ble gitt til Rolf Maridal og Øyvind Strand. Rolf begynte sitt yrkesliv på en kassefabrikk de han spikret lokk til trekasser. Ellers har Rolf vært handelsbetjent ved et samvirkelag, og arbeidet seg oppover i

systemet. i 1972 tok han over en landhandel i Halså, og supplerte aktiviteten med fiskeoppkj p og sildesalteri. Rolf hadde med andre ord bakgrunn fra handelsnæringen. Øyvind var derimot yrkesfisker med egen båt. (Hammer 2012b: 78)

M/hs.4. Arnljot Hestenes. (16/6.1977) Konesjonen stod på navnet til Arnljot som ble lederen for oppdrettsanlegget, men Asbjørn, Knut Hestnes og Johannes S. Botten var også med, og ingen var i slekt. Alle drev allsidig jordbruk med melkekyr, ungdyr, sau og gris. (Hammer 2012b: 80)

M/hs.5. Halså Fiskeoppdrett. (8.2.1978) Denne konesjonen er et resultat av et initiativ fra det offentlige og et samarbeid mellom gårdbrukere og skogbrukere langs Halsafjorden. Jordbrukssjefen i Sunndal, Harald Romundset, ble engasjert i et prosjekt i Halså for å se etter nye og alternative måter for å sikre et næringsgrunnlag i tillegg til jord og skog. Gårdbrukere i området hadde en avl serring som fungerte som en id bank. Det endte med at et fellesskap på seks gårdbrukere dannet et andelslag som søkte og fikk tildelt konesjon for oppdrett av matfisk. De seks gårdbrukerne var  sten Røe, Asbjørn Heggem, Anders Heggem, Arthur Aakvik, Guttorm Seter og Lars Gunnar Sæther. Selv om disse stifterne av matfiskanlegget savnet relevant kunnskap om oppdrett av fisk, hadde de likevel erfaring med laks. De hadde matrikulerte rettigheter til fiske med kilenot langs Halsafjorden. De seks gårdbrukerne skjøt inn hver sin andel og i tillegg et lån til det felles andelslaget. Den første tiden ble oppdrettsvirksomheten drevet under primitive forhold. Et gammelt naust ble tatt i bruk som landbase og fisken ble slaktet under enkle forhold i fjæren. Det gikk imidlertid bare tre-fire år f r det ble bygget slakteri og fôrlager. (Hammer 2012b: 82-83)

Haram

1973:

M/h.2. Norsk Edelfisk.

1974-1978:

M/h.3. AS Settefisk v/ Jørgen Skodje og Marius Eikremsvik. (29/3.1974) Jørgen var bygningsarbeider og gårdbruker, mens Marius var landpostbud og drev butikk. De hadde ingen kunnskaper om fisk, og hadde derfor en del rundreiser hvor de snakket med oppdrettere for å lære noe om oppdrett. Den første tiden drev de sitt anlegg i kombinasjon med sine andre yrker. (Norsk Fiskeoppdrett nr.10 1984: 4)

Herøy

1973:

M/h .1. Magnus Berge. Magnus var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 298)

M/h .2. Her ylaks AS v/ Anders Karl Voldnes. Anders startet et eget notb teri i 1950, der han drev vedlikehold og reparasjoner av nøter innenfor fiskerinæringen. Men da silden forsvant, var det ikke mye arbeid igjen til Anders. Han valgte derfor å forsøke fiskeoppdrett, som en alternativ inntekt så lenge silden var borte. Sitt håndverk fra notb teriet var en viktig kunnskap Anders tok med seg. (Telefonintervju med sønnen til Anders Voldnes, Arne Voldnes, 19.2.2014)

Kristiansund med Frei

1973:

M/fi.1. AS Lakseoppdrett. Dette anlegget ble startet opp like f r den midlertidige konesjonsloven trådte i kraft. Det var Anders Sandvik og Odd Fladvad som stiftet selskapet. Sandvik var gårdbruker som drev med melk, kjøtt og egg, og drev også med pelsdyr og

småfiske. Fladvad hadde en ganske lik bakgrunn, og hadde et gårdsbruk hvor han drev med melk- og kjøttproduksjon, samtidig som han drev med litt laksefiske. Da de begynte med fiskeoppdrett var det i beskjeden grad de første årene. Avskjær fra fiskeindustrien i Kristiansund ble hentet og brukt til fôr. De to fikk være med på den perioden med eventyrlige gode priser på fisken med over 70 kroner kiloen. Men dette ble fort avløst av sviktende avsetning og fallende priser. Etter hvert kom også de praktiske problemene. I 1980 ble Sandvik og Fladvad enige om å dele konsesjonsvolumet og utstyret, 4.000 m³ på hver. Fladvad fikk sammen med sin sønn egen konsesjon (M/fi.4.), og Sandvik med sin sønn fikk også egen konsesjon (M/fi.6.) (Hammer 2012b: 90-91)

M/fi.2. Brattøyfisk v/ Ola Stormsvik. Det var Ola Stormsvik, Edvar Brattøy og Lars Meisingset som gikk sammen om å søke konsesjon som de fikk allerede i august 1973, kort tid etter at konsesjonsloven hadde trådt i kraft. Edvar hadde vokst opp på Brattøya vest på Frei, hvor han tidlig ble med på fiske, og som senere selv satset på fiske med egne båter. Ola var svogeren til Edvar, og hadde en gård på Fjøseid i Tingvoll. Etter å ha sett på det oppdrettsutstyret som Grøntvedt hadde brukt på Hitra, gikk disse karene i gang med å felle tømmer i egen skog på Tingvoll for å skaffe materialer til merdene. (Hammer 2012b: 92 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 289)

1974-1978:

M/fi.2. Brattøyfisk v/ Ola Stormsvik. (5/9.1974)

M/fi.3. Ole Ingar Saltkjelvik. (29/9.1977) Familien Saltkjelvik var en del av det rike klippfiskmiljøet i Møst, og hadde i tillegg til også et gårdsbruk med melkekyr, ungdyr og egen hest. Ola skulle overta klippfisknæringen etter faren, men glanstiden i denne delen av fiskerinæringen gikk mot slutten. Ola tok seg derfor i stedet arbeid mot mottak og vraking ved et fiskebruk i Finnmark. Fiskeoppdrett var derfor noe nytt familien kunne satse på, og Ola sammen med sine to brødre og faren gikk derfor sammen om å drive konsesjonen for matfisk. (Hammer 2012b: 94)

M/fi.4. AS Lakseoppdrett v/ Anders Sandvik. (11/10.1977) Anders var gårdsbruker og drev med melk, kjøtt og egg. Anders hadde et eget område for fiske av villaks, og han drev også med pelsdyr og småfiske, han hadde egen båt. Erfaring fra gårdsbruk, pelsdyr og laksefiske var ikke et dårlig utgangspunkt for å begynne med fiskeoppdrett. (Hammer 2012b: 90 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 304)

Midsund

1973:

M/md.1. Misundfisk AS v/ Reidar Misund m.fl. Reidar hadde sin bakgrunn fra fiskerinæringen i likhet med de andre i sin familie. Reidar begynte med fiskeoppdrett sammen med sine brødre, men de fikk etter hvert sine egne konsesjoner. (Telefonintervju med broren Ola Misund 19.12.2013 og Norsk Fiseoppdrett nr.9 1984: 2-3)

1974-1978:

M/md.1. Misundfisk AS v/ Reidar Misund (9/6.1977 og 5/7.1976)

M/md.2. Anton I. Misund. (1/6.1976) Anton var fisker og hadde egen fiskebåt. (Telefonintervju med broren Ola Misund 19.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 306)

M/md.3. Ola Misund. (30/6.1977) Ola arbeidet i likhet med sine to brødre Reidar og Anton i fiskerinæringen, da han fikk sin egen konsesjon. Det var svært vanskelig da han begynte ettersom bankene ikke ville gi noe lån. Dette gikk utover husholdningen. Men da det første partiet med laks ble solgt, var det for 70 kr per kg. Ola er en av få enkeltoppdrettere som

fremdeles driver sitt anlegg i dag blant de store selskapene. (Telefonintervju med Ola Misund 19.12.2013)

M/md.4. Peder Sanden. (30/11.1977) Peder var fisker og notbas, og drev med ringnotfiske med egen båt. Han kom i gang med fiskeoppdrett i 1979 med hjemmelaget anlegg. (Julnes 2003: 437. "Behov for veterinærtjeneste", artikkel i Norsk Fiskeoppdrett nr.9 1984 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 306)

Molde

1973:

M/m.1. Møre Edelfisk v/ Magne Gjerstad. Magne hadde kun vært to sesonger på Lofoten og to sesonger på silda, men han visste ingenting om fiskeoppdrett. Magne hadde fast arbeid på en Esso-stasjon i Molde da han bestemte seg for å prøve fiskeoppdrett i 1963. Jorddammer ble gravd ut på land, men alt var provisorisk og måtte gjøres på billigste måte. Det var ingen permanent opplegg med rørsystem, bare en slange som lå over kanten på dammen. Den var ikke surret fast, så det hendte at den plutselig hadde flyttet seg slik at alt vannet rant utenfor dammen. De første årene kunne ikke Magne leve av fiskeoppdrett og måtte kombinere det med arbeidet på Esso. Først i 1965 ble det fiskeoppdrett på heltid, da ørreten ble satt ut i merder i sjøen noe som begynte å gi resultater. Men fisken måtte være i dammene på land om vinteren, grunnet mye drivis i sjøen. Med tiden begynte det så smått å gå rundt for Magne, som gradvis ekspanderte og pløyde inntekter tilbake i bedriften. Under bedriften sitt 25-årsjubileum i juli 1988, ble innsatsen til Magne og hans familie hedret av formannen i Norske Fiskeoppdretteres Forening, Sveinung Havrevold, som mente at det var oppdrettere som Magne som hadde båret oppdrettsnæringen frem. (Osland 1990: 88, 91 og Norsk Fiskeoppdrett nr.8 1988: 34-35)

Neset

1973:

M/n.1. Høvik Fiskedamanlegg. Yngvar Bjarne Hurlen var personen som startet dette anlegget. Han drev et landhandleri, og fikk taksert forretningsbygget og tok lån på grunnlag av det. Allerede i 1956 var han i gang med oppdrett av regnbueørret. Han hadde et landbasert anlegg med 21 yngeldammer i betong, hver med en diameter på 4,5 meter, og 6 vekstdammer i betong på 6 x 30 meter. Rognen ble importert fra Danmark. Til tross for at Yngvar fikk til fiskeoppdrett, gav han likevel opp de første årene på 1970-tallet. Problemet var å få lønnsomhet i oppdrett. Regnbueørret var vanskelig å selge. (E-post tilsendt fra sønnen Rolf Jonas Hurlen 30.12.2013)

M/n.2. NVE Statskraftverkene Eresfjordanlegget.

Norddal

1973:

M/nd.1. Heggen Ørretoppdrett v/ Ivar Heggen. Ivar var gårdbrukersønn på et småbruk. Interessen for fiskeoppdrett fikk han som liten gutt, da han gravde ut en liten dam på gården hvor han satte ut småfisk som han hadde fanget i elven. En flom tok imidlertid med seg hele dette prosjektet, men Ivar mistet ikke interessen av den grunn. 20 år gammel i 1917 reiste han til Danmark der han fikk plass på et stort klekkeri/fiskeoppdrett, og lærdommen derfra brukte han i praksis da han kom hjem. Han begynte først med klekkeri, med rogn han hadde kjøpt fra Danmark. De første jorddammene gravde Ivar ut for hånd. (Norsk Fiskeoppdrett nr.10 1984: 13 og 16)

Rauma

1974-1978:

M/ra.1. Rauma Laks AS v/ Arne og Lars Dalset, og Arve Sæbø. (7/6.1977) Arne lever ikke lenger, men hverken Lars eller Arve var interessert i å svare på spørsmålet. (Telefonintervju med Lars Dalset og Arve Sæbø 18.12.2013)

Sanden

1973:

M/s.1. Melvin Helland. Melvin var fisker og sjømann, og seilte en del utenriks. Han begynte med fiskeoppdrett i 1973 på fulltid fra første dag, noe som var ganske vanskelig den første tiden. Melvin fikk ikke noe lån fra bankene, og måtte klare seg på egenhånd, men gode laksepriser gjorde at det begynte å gå betydelig lettere da det første partiet med laks var slaktet og solgt. (Telefonintervju med Melvin Helland 18.12.2013)

1974-1978:

M/s.1. Melvin Helland. (13/2.1974) Melvin søkte konsesjon like etter registreringen i 1973. Grunnen til det var at han fikk beskjed fra direktoratet om å søke utvidelse for å få konsesjon på 12.500 m³. Dette var på den tiden da utarbeidingen av forskriftene pågikk. Samtidig var det slik at før konsesjonsloven kunne folk som ville starte fiskeoppdrett i stor grad gjøre det innenfor den alminnelige handlefriheten. I forbindelse med lokaliseringen av sitt anlegg, husker så vidt Melvin at det ble en del brevveksling mellom han og kommunen og fylket. Ifølge konsesjonsloven skulle ikke tillatelse gis til anlegg som var uheldig plassert. Så Melvin utelater ikke at dette også kanskje var en grunn til at han søkte konsesjon. (Telefonintervju med Melvin Helland 24.03.2015)

M/s.2. Jon Martin Bringsvor. (27/9.1977) Jon drev en fiskebedrift. Konsesjonen stod på navnet til Jon, men han var bare aksjonær og var ikke med å drive det praktiske arbeidet med anlegget. Inge Bringsvor som var i familie, var daglig leder og den som tok seg av driften av oppdrettsanlegget. Inge hadde elektronikkutdannelse, og arbeidet med produksjon, vedlikehold og reparasjon av elektronisk utstyr. Dette var nyttig kunnskap han tok med seg inn i oppdrettsnæringen og som han fikk god bruk for. De første 10 årene kombinerte Inge fiskeoppdrett med sitt elektronikkarbeid, men da hadde oppdrett vokst til å bli noe stort som krevde tid, og Inge gikk da over til å drive fiskeoppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Inge Bringsvor 18.12.2013)

Sandøy

1973:

M/sø.1. Sandøy Fiskeoppdrett v/ Paul Sandøy. Paul arbeidet både som fisker og fabrikkarbeider. Da han begynte med fiskeoppdrett, sluttet han som fabrikkarbeider. (Telefonintervju med Paul Sandøy 27.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 287)

M/sø.2. Norvald Berg. Norvald drev landhandel, en liten kolonialbutikk sammen med sin kone, Helga. Men kolonialen ble for liten og gav for lite omsetning til å leve av, noe som førte til at Norvald startet med fiskeoppdrett for å prøve å få flere ben å stå på. Norvald begynte i 1965 med eget klekkeri- og settefiskanlegg og matfisk. Han begynte med ørret, og gikk etter hvert over til laks. Dessverre var det mye motgang og oppdrett ble aldri den store inntekten for familien, så Norvald drev først og fremst av interesse, men gikk til slutt konkurs. Norvald var blant de pionerene som ikke hadde noe kunnskap om fisk eller dyr da han begynte med fiskeoppdrett, der neste generasjon oppdrettere har tatt lærdom av hans prøving og feiling. (Telefonintervjue med konen Helga Berg 16.1.2014)

Smøla

1973:

M/sm.1. I. Holberg Ørretoppdrett. Denne konsesjonen stod på navnet til Ingar Holberg. Ingar var lensmannsbetjent på Smøla. Ingar fattet interesse for oppdrett midt på 1950-tallet. Opplysninger om oppdrett fikk han fra Danmark og brødrene Viks anlegg i Sykkylven. I 1957 begynte han å eksperimentere med oppdrett av regnbueørret. Med 60.000 øyerogn fra Danmark var han en av de første i Norge til å befrukte og klekke regnbueørret i fangenskap. Mangel på friskt ferskvann satte Ingard på tanken om å plassere fisken i merder i sjøen. Ingard fikk laget en åttekantet merd med en diameter på 10 meter, som ble sjøsatt i 1964. Men grunnet en uvanlig kald vinter i 1965 krøp temperaturen i merden under null grader og hele besetningen gikk tapt. Etter nesten 10 års kamp mot naturkreftene, gav Ingard opp i 1967. Alle pengene han hadde satset frem til da, 50.000 kroner, var gått tapt. Til tross for nedgangen gav likevel ikke Holberg opp. På begynnelsen av 1970-tallet forsøkte han på nytt. Allerede i 1979 ble det opparbeidet en samarbeidsavtale med Smøla Konservers og Vikan om røkting av fisk. Samarbeidet utviklet seg til en sammenslåing av selskapene, og i 1982 ble navnet endret til AS Oppdrettsfisk. (Hammer 2012b: 16 og 98 og "Ved Nordmøres yttergrense: Satset alt og tapte alt". I Nordmørsposten 5.9.1987)

M/sm.2. AS Smøla Fiskeavl v/ Anders Neerland. Denne konsesjonen var et ektefødt barn av fiskerinæringen. Anders og broren Ivar fra Dyrnes på Smøla, hadde et fiskebåtrederi. Anders kjente godt til andre fiskebåtreidere som så mulighetene og tok spranget over fra fiskeri til oppdrett av fisk, slik som Anders Blom i Øygarden og Sivert og Ove Grøntvedt. (Hammer 2012b: 100)

1974-1978:

M/sm.1. I. Holberg Ørretoppdrett. (28.8.1978)

M/sm.2. AS Smøla Fiskeavl v/ Anders Nerland. (27/2.1976)

M/sm.3. AS Smøla Fiskeindustri. (27/2.1976 og 23/2.1977) Smøla Fiskeindustri var et mottaksanlegg for fisk på Dyrnes. Etter at de rike sesongene med sildefisket ble avløst av overbeskatning og stopp i fisket, samtidig som seifisket gikk tilbake, var det viktig for Smøla Fiskeindustri å se etter nytt råstoff. Det var på Dyrnes Ingar Holberg hadde drevet sin pionervirksomhet på 1960-tallet og der Smøla Fiskeavl hadde fått konsesjon i 1973. Derfor var det naturlig at Smøla Fiskeindustri også søkte om konsesjon for matfisk. (Hammer 2012b: 102-103)

M/sm.4. Ove Sæthers Matfiskanlegg. (26/7.1976) Ove drev et maskinentreprenørselskap. Da han begynte med fiskeoppdrett, kombinerte han driften av entreprenørselskapet med oppdrettsanlegget de første årene før han gikk over til å drive oppdrett på fulltid. Anlegget til Ove var et kombinert anlegg, hvor han både drev med klekkeri og settefisk i tillegg til matfisk. På denne måten var Ove selvforsynt. (Telefonintervju med Ove Sæther 2.6.2014)

M/sm.5. Sør-Smøla Fiskersamvirkelag AL. (10/2.1977) Det var fiskersamvirkelaget på Smøla som fikk konsesjon for oppdrett av regnbueørret og laks, og var et interessant supplement til fiskemottaket samvirkelaget hadde. Avskjær fra mottaket ble brukt som fôr til fisken, og oppdrettsfisken ble slaktet på anlegget til samvirkelaget etter de samme prinsippene som ved behandling av villfisk. Fisken ble sendt fersk og iset i kasser til Bergen og Oslo. (Hammer 2012b: 104-105)

M/sm.6. Hofa AS v/ Jarle Farstad. (30/3.1977) Jarle hadde lyst å ta handelsskolen, men hadde ikke råd. Derfor dro han til Sydishavet som mannskap på et hvalkokeri, og tjente godt så lenge det varte, men etter hvert var hvalbestandene overbeskattet. Da Jarle gikk i land tok han nå handelsskolen, og ble først ansatt hos skattefogden og senere på kemnerkontoret i Kristiansund, der han fortsatte til pensjonsalder. Igjen var det pionervirksomheten til Holberg

som vekket interesse, og som førte til at Jarle sammen med sin sønn stiftet oppdrettsselskapet Hofa i lag med rederiet Holm. (Hammer 2012b: 106-107)

M/sm.7. Alf Nordnes og Ivar Kvammen. (7/6.1977) Alf arbeidet som fisker med egen båt og som mannskap på større havgående fartøyer. I 1966 gikk han i land og begynte å arbeide på et fryseri i Smøla Fiskeindustri. Fra 1974 arbeidet han på oppdrettsanlegget Smøla Fiskeavl, frem til han selv fikk konsesjon i 1977, og tok med seg mye erfaring derfra. Når det gjelder Ivar Kvammen hadde han også egen båt som han brukte i hjemlige farvann. (Telefonintervju med Alf Erling Nordnes 18.12.2013 og Hammer 2012b: 108 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 312)

M/sm.8. K/S Sundet Seafarm AS. (29/9.1977) Eierne av denne konsesjonen var brødrene Egil og Bernhard Sundet. Egil var mannskap på fiskebåt som drev med storsildfiske langs norskekysten og ute i Nordsjøen. Bernhard hadde sin egen sjark, og fisket blant annet laks med kilenot og drivgarn. Det var svogeren til Egil som var pådriver til at brødrene måtte søke konsesjon til matfisk, noe de også gjorde. (Hammer 2012b: 110)

M/sm.9. Ersnes Fiskeoppdrett. (22/11.1977) Denne konsesjonen ble initiert av to naboer. Ole Gjelberg og John Brun. Ole vokste opp på Gjelberg på Smøla, der foreldrene hadde et småbruk med et par kuer og noen andre husdyr, og der faren drev fiske. Det var broen til Ole som tok over gården, mens Ole tok til fiskeryrket. Med egne båter drev han fiske med ruser og garn i hjemlige farvann. I tillegg var han også mannskap på større havgående fartøyer, og han tok også skippereksamen. John hadde en eiendom med stor utmark der han drev med sauer. Han var en typisk fiskerbonde, som i tillegg til jorden også livnærte seg av sjøen og hadde egen båt. (Hammer 2012b: 112 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 313 og 315)

M/sm.10. Brattværfisk AS. (21.4.1978) Dette var et aksjeselskap som med røtter i familien Talleraas på Brattværet. Familien hadde drevet forretningsvirksomhet på Brattværet i flere generasjoner, med fiskemottak, tilvirkning av saltfisk og klippfisk, landhandel, ekspedisjon for lokalbåtene og tankanlegg for drivstoff til fiskeflåten. Men grunnet at Brattværet var avhengig av det havet gav, førte dårligere tider innen fisket til at det gikk mot avbefolkning på stedet. Familien Talleraas med eier av mottaket og landhandelen Henning, hans bror Ole som drev et mekanisk verksted og hans sønn Anders Talleraas som var avdelingsingeniør ved en industribedrift i Molde, gikk sammen og etablerte Brattværfisk og søkte og fikk tildelt konsesjon. (Hammer 2012b: 114-115)

M/sm.11. Smølaks AS. (28.8.1978) Smøla Fiskeavl (M/sm.2.) og Anders Neerland var spydspissen og pådriveren for å komme i gang også med Smølaks. Sammen med syv andre familiemedlemmer, skjøt de åtte stifterne inn 20.000 kr hver, til sammen 160.000 kr i tiltaket. (Hammer 2012b: 116)

M/sm.12. Blankfisk. (18.7.1978) Blankfisk var et samarbeid mellom den lokale fiskeren Noralf Reitan, Peder Gjøstøl og hans sønn Ivar. Peder var engasjert i både fiskeri, gårdsbruk, pelsdyrfarm og landhandel, mens Ivar etter noen år på sjøen tok handelsskole, teknisk skole og senere økonomisk utdanning, og engasjerte seg både i trelasthandel, salg av ferdighus og fiskeoppdrett. Blankfisk ble dannet av de tre som likeverdige eiere. (Hammer 2012b: 119)

Stranda

1974-1978:

M/st.2. Sal-Nor AS v/ Lars Opshaug. (29/3.1974) Lars arbeidet i matvareindustrien i bedriften Ringstad, det som i dag er Stabburet. Lars administrerte flere store grisehus, og hadde med det erfaring med husdyrhold da han startet opp med lakserogn i garasjen i 1974. Da han begynte med fiskeoppdrett sluttet han i arbeidet hos Ringstad, og drev oppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Lars Opshaug 18.12.2013)

Sunndal

1973:

M/su.1. Forsøksstasjon for fisk, Institutt for husdyravl. Etter gjennombruddet konsentrerte fiskeoppdrett i Norge seg mer og mer om oppdrett i flytenøter eller merder i sjøen. Ved institutt for husdyravl ved Landbrukshøykolen på Ås, som tidligere hadde hatt en forsøksstasjon i Ullensaker, var de nå enige om at en ny forskningsstasjon burde ligge langs kysten. Grunnet høye sommertemperaturer og fare for islegging om vinteren, var ikke Oslofjorden eller Sørlandskysten aktuelle. Ønsket var at en slik stasjon burde ligge i tilknytning til en kraftstasjon eller storindustri for å få tilgang til temperert kjølevann. Etter å ha sømfart kysten fra Møre og Romsdal til Agder, endte de opp på Sunndalsøra som det beste stedet. Her lå et av landets største kraftstasjoner, Aura kraftverk. I 1971 ble det inngått en avtale med NVE og Institutt for husdyravl. Arbeidet med å bygge forsøksstasjon for fisk startet umiddelbart. Forskningsstasjonen ble plassert ved utløpet av Litldalselva. Her ble det lagt et 1500 meter langt plastrør med en diameter på 400 mm for å forsyne anlegget med trykkvann, og kjølevannet ble pumpet ut fra kraftverket. For å få tilgang til sjøvann ble det bygget en pumpestasjon ved Hammarkaia og en 1060 meter lang ledning som førte sjøvannet til stasjonen. Anlegget bestod til å begynne med av et stort klekkeri og flere betongdammer og plastkar. (Gjedrem 2007: 17-18)

M/su.2. Flå Fiskeoppdrett. Denne konsesjonen var tildelt brødrene Ola og Odd Flå. De to brødrene vokste opp på gården Flå, der det var Ola som tok over gårdsdriften etter foreldrene, mens Odd reparerte radioer og tv-apparater. Brødrene hadde god kunnskap om laks ettersom laksefiske hadde vært en viktig attåtæring til gårdsdriften. Odd bodde en periode i Oslo, og husverten han leide hos var knyttet til Landbruksdepartementet. Han mente at fiskeoppdrett var noe brødrene måtte prøve, da dette kunne ha en spennende fremtid. Ola og Odd kom i gang i det små rundt 1970. (Hammer 2012b: 128-129)

Sykkylven

1973:

M/sk.1. Nor-laks v/ Olav og Karstein Vik. Olav var gartner mens Karstein var arkitekt. Det var et opphold i Danmark i 1949, og Ivar Heggen fra Valldal, som fikk de til å begynne med fiskeoppdrett. I 1945 lanserte Ivar Heggen en idé om at laks kunne vokse og gyte i fangenskap uten å gå i havet. (Løseth 2000: 307-308) Den første fisken kjøpte brødrene fra kilenøtene i fjorden, som de tappet for rogn og melk. (Aurdal 1986: 114-115) Brødrene begynte med damanlegg, men i 1959 gjorde de et forsøk med å sette ørret og laks ut i sjøen i flytekasser. Det var materiale fra deres egen skog (farsgården) som ble brukt. (Osland 1990: 79)

Tingvoll

1973:

M/tv.1. Magnar Einseth. Magnar vokste opp på et gårdsbruk. Etter grunnskolen og to år på folkehøgskole, var det ut i arbeidslivet. Det hele startet en periode som mannskap i fiske med not og garn, før det senere gikk videre til utenriksfart. Etter et par års tid som sjømann, satset Magnar sammen med sin far på oppdrett av pelsdyr. Erfaringene fra pelsdyrene og drivkraften etter å prøve noe nytt, førte til at Magnar kastet seg ut i fiskeoppdrett på et tidlig stadium. (Hammer 2012b: 132)

1974-1978:

M/tv.1. Magnar Einseth. (13/6.1977)

M/tv.2. Arne Storvik. (10/6.1977) Arne var yrkesfisker, men i voksen alder da han stiftet familie bosatte han seg på et småbruk. Arne fortssatte som fisker. I tillegg til fisket, kom også Arne i gang med oppdrett av pelsdyr, hvor han tok vare på alt slags avskjær fra fisket som han

malte opp og brukte som fôr til dyrene. Kjennskap til fisk og pelsdyr var noe Arne tok meg seg da han tok spranget og begynte med fiskeoppdrett. (Hammer 2012b: 134 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 318)

Vanylven

1973:

M/vn.2. Skorge Ørretoppdrett v/ Arvid Skorge. Arvid begynte sitt arbeidsliv innenfor fiskerinæringen og var med på både fiske og selfangst. Med årene gikk Arvid i land og begynte som industriarbeider, og holdt seg i dette yrket til han begynte med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med sønnen Arild Svein Skorge 27.12.2013)

Vestnes

1973:

M/vs.1. Faksen Fiskeoppdrett. Denne lokaliteten har ikke vært i bruk som Vestnes kommune kjenner til. (E-post tilsendt fra Vestnes kommune v/ Jord- og miljøansvarlig Alexander Connor 17.12.2013)

M/vs.2. Peder P. Hjelvik. Peder var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 322)

Volda

1973:

M/va.1. Star Laks. Dette selskapet ble opprettet i 1959 av Lars Velsvik og Reidar Eggesbø, som var blitt bitt av oppdrettsbasillen som herjet i landet på denne tiden. Ifølge Eggesbø selv startet de som nr. 2 i Møre og Romsdal. Velsvik var arbeider i Statens Vegvesen, mens Eggesbø var skipsselektriker. Inntektene fra deres arbeid var det som finansierte prosjektet. Lån var ikke å få på denne tiden. Behov for penger gjorde at de to fortsatte i sine yrker på fulltid, og drev fiskeoppdrett på fritiden. Da anlegget skulle bygges ble det leid inn anleggsarbeidere til å grave ut jorddammer etter dansk mønster på Velsviks grunn. Dammene var på hele 15x60 meter, og lå like ved sjøen. Det var Karstein O. Vik som konstruerte dette anlegget. Ved hjelp av pumper ble saltvann fra sjøen pumpet opp i dammene og blandet med ferskvann. Rogn av regnbueørret ble tilsendt fra Canada, og klekket ut i et lite klekkeri som de selv hadde bygget. Fôret til regnbueørret fisket Velsvik og Eggesbø selv. I løpet av driftstiden ble det gjort mye prøving og feiling, blant annet ble det prøvd ulike stoff mot soppdannelse på rogn og yngel som var et problem. Etter mange forsøk kom de til slutt frem til kaliumpermanganat som det stoffet som virket mest tilfredsstillende. En feil som gjorde at vanntilførselen til dammene sviktet i 1967/68, førte til at nærmere 80.000 smolt døde. Dette tapet var så stort at det var kroken på døren for Star Laks. Etter flere års slit var det ikke stort de to satt igjen med. Men selv om Eggesbø var totalt utslitt etter alt strev og motgang, hadde han likevel fortsatt tro på næringen, men ikke i slike former som de hadde hatt. I august 1968 ble det holdt en tvangsauksjon over eiendommen etter krav fra banken for et restlån på 25.000 kroner. Sunnmøre Kredittbank kjøpte eiendommen for 15.000 kroner, og overtok den og anlegget ved skjøte i 1969. Velsvik sin svigersønn, Arne Otto Myklebust, som kom inn i familien i 1965, hadde interesse for fiskeoppdrett, og gikk sammen med andre i forhandlinger med banken for å få kjøpe Star Laks tilbake, noe de fikk gjort i 1971. Målet var å starte med oppdrett av laks etter brødrene Grøntvedts vellykkede forsøk på Hitra, som på denne tiden for alvor var på vei inn i norsk fiskeoppdrett. Arne hadde ingen forkunnskaper eller utdanning innenfor fiskeoppdrett, han var utdannet byggmester og entreprenør. Han tilegnet seg det meste av kunnskapen gjennom forsøk med prøving og feiling, og litt fra det lille som fantes av faglitteratur om oppdrett på denne tiden. Det åpne samholdet mellom oppdretterne, som delte

sine kunnskaper og erfaringer med hverandre, var svært viktig. I Star Laks løste de eksempelvis luseproblemene på en litt spesiell måte. I stedet for å bruke medisin, sprøytet de inn ferskvann i overflatevannet i merdene. Resultatet var positivt, laksen deres ble så og si fri for lus. Etter råd fra rettleder i Direktoratet for Jakt viltstell og ferskvannsfiske, ble Arne anbefalt å ikke satse på det gamle damanlegget på land. Fremtiden lå i merddrift i sjøen. Men Arne kom ikke skikkelig i gang uten videre, han fikk ikke lån i banken. Ifølge Arne selv hadde han kun noen hundre fisk i det gamle damanlegget. Derimot hevder sønnen til Lars Velsvik at Arne aldri hadde noe fisk i damanlegget på Velsvik. Ifølge han var det aldri fisk i dette anlegget etter 1967. Hvem som har rett av de to er uvisst. Uansett registrerte Arne seg som fiskeoppdretter i 1973 med registreringsnummer M/va.1, da alle som drev med fiskeoppdrett måtte melde seg inn for myndighetene i forbindelse med innføringen av den midlertidige konsesjonsloven. Mot slutten av 1970-tallet tok imidlertid Arne kontakt med Fiskeridirektoratet for å få retningslinjer og hjelp til å komme i gang med oppdrett for alvor, men fikk ikke noe svar. Dessuten fikk han heller ikke det brevet som så mange andre oppdrettere mottok i 1979, hvor de ble varslet om at de ville bli slettet fra registreringslisten fra 1973, fordi anlegget deres hadde vært ute av drift over en lengre periode. Arne vet fremdeles ikke den dag i dag om han egentlig ble slettet fra denne registreringslisten. Konsesjonsplikten i den midlertidige loven omfattet nyetableringer og utvidelser av eksisterende anlegg, men loven hadde ikke tilbakevirkende kraft. Dem som allerede drev med fiskeoppdrett, hadde rett til å holde frem så lenge virksomheten foregikk på samme sted og i samme form som før loven. På 1970-tallet var det vanlig å forlate jorddammene og flytte fisken ut i merder i sjøen, det var en følge av den teknologiske utviklingen som skjedde innen fiskeoppdrett på denne tiden. Arne var ikke noe unntak og flyttet sin fisk ut i merder, men forholdt seg til det volumet han var registret med damanlegget i 1973. Utover 1980-tallet var Arne en lovlydig person som forhørte seg med myndighetene om hva han skulle gjøre for ikke å drive oppdrettsanlegget sitt ulovlig. Hjelpen han fikk fra myndighetene var derimot skuffende. Et gitt svar var i neste øyeblikk ikke gjeldende. Det hele endte med at Arne i 1989 ble beskyldt for å drive ulovlig, og måtte avvikle sin virksomhet. Dette tilfellet er bare ett av flere reetableringssaker som oppdretts pionerer har reist mot staten. (Telefonintervju med sønnen til Lars, Arne Velsvik 14.8.2014, og Arne Otto Myklebust 11.8.2014. Kristiansen og Strand 2002: 144-146 og e-post tilsendt fra datteren til Reidar, Ida Eggesbø 24.9.2014)

M/va.2. Straume Ørreoppdrett v/ Rasmus Magne Straume. Rasmus legger bare på de gangene jeg har ringt ham, men etter å ha lest en artikkel i lokalavisen, forstår jeg kanskje litt bedre hvorfor han gjør det. ("Mangemillionærer på laksesal": <<http://www.smp.no/nyheter/soere/article6541931.ece>>. Nedlastet 18.12.2013)

M/va.3. Norsk Ørreoppdrett. Det var de to fettene Elias Nesheim og Arthur Brenne som startet dette selskapet. De to kom fra familiens gård som lå ved Dalsfjorden i Volda. De to var typiske kystbønder som levde av dyrene på gården samtidig som de drev med aktivt fiske ved siden av, og var på den måten vant til fjord og fisk. Elias og Arthur var ganske interessert i fisk, og importerte regnbueørret fra Danmark som de slapp ut i et vann ovenfor gården. I dette vannet er det fremdeles fisk den dag i dag. Dette var et forsøk som gav mersmak, og som førte til at de to startet med fiskeoppdrett i 1962/63. Elias og Arthur gravde ut jorddammer etter dansk mønster ved utløpet av en elv ved fjorden, hvor de hadde rikelig tilgang på rent ferskvann. (Telefonintervju med nevøen til Elias, Børge Bornstein 23.5.2014)

Ørsta

1973:

M/vd.1. Gjølaks v/ Rune Vartdal. Rune var yrkesfisker, og arbeidet innenfor fiskerinæringen. Han begynte med fiskeoppdrett på fulltid, og sluttet da som fisker. (Telefonintervju med Rune Vartdal 18.12.2013)

Ålesund

1973:

M/a.1. Brødr. Aarsæther. Dette var et selskap som drev allsidig produksjon av fisk og sjømat, primært saltfisk, klippfisk, tørrfisk og frosset filet. Selskapet eide også en rekke trålere og drev egen eksport, samtidig som det var verdens største produsent av medisintran. Like stor var de derimot ikke når det gjaldt fiskeoppdrett. Tidligere administrerende direktør (1963-1989), Petter Ludvig Fladmark, forteller at selskapet gjorde et prøveprosjekt på oppdrett i liten målestokk. I noen små merder eksperimenterte de med oppfôring og stell av fisk, men ettersom det ikke var noen i selskapet som kunne eller hadde spesiell kunnskap om dette, bar det hele et preg av å være amatørmessig. Resultatene fra forsøket var ikke spesielt overbevisende. I forhold til det de satt igjen med, synes de ikke fiskeoppdrett var nok lønnsomt til at det var noe selskapet burde satse på videre. Etter noen få år valgte derfor selskapet å legge ned det lille anlegget det hadde. (Telefonintervju med Petter Ludvig Fladmark 03.03.2015)

M/a.2. Almklov Mink og Laksefarm v/ Lars Almklov. Lars satte ut regnbueørret i en avstengt poll i Taftesund i Skodje i 1957. Han drev med oppdrett av mink da han forsøkte seg på fiskeoppdrett, og brukte det samme fôret til fisken. Det var godt fôr, fisken vokste og var frisk. Økonomisk gikk det derimot ikke så fryktelig bra, men det gikk nå i hop på et vis. Men da konen døde, måtte Lars gi opp. Å drive fiskeoppdrett når han hadde aleneansvar for tre unger var et sjansespill. Det var vanskelig å få det til å lønne seg. (Osland 1990: 158, 167)

1974-1978:

M/nl.3. Fjørå-Fjordlaks. AS. (7/7.1976 og 30/6.1977) Ekteparet Anders og Anita Pedersen etablerte selskapet Fjordlaks i 1973. Dette var et fiskemottak hvor de satset på røykt villaks og ferdigpillede reker som de solgte i lake. I 1975 søkte ekteparet konsesjon for fiskeoppdrett for å begynne med egen produksjon av fisk, og startet et oppdrettsanlegg for laks og ørret i Storfjorden i Ørsta. Selskapet er fremdeles i drift, og er i dag en av verdens største produsenter av klippfisk og ørret. (Kvande 2006: 12, se også selskapets hjemmeside: www.fjordlaks.no)

SOGN OG FJORDNE

Askvoll

1973:

SF/a.1. Leif Hatlem. Leif arbeidet på et skipsverft, og begynte med fiskeoppdrett som en binæring. (E-post tilsendt fra sønnen til Leif, Terje Hatlem 16.12.2013)

SF/a.2. AS Nikøy v/ Håvard Nikøy. Håvard drev forretning, og begynte med fiskeoppdrett ved siden av som et forsøk på en ekstra inntekt. Men Håvard drev ikke på med fiskeoppdrett lenger en et par år. Han måtte lage alt utstyret selv, men uvær ødela det meste. Dette gjorde at det ikke ble noe fortjeneste i driften. Håvard var blant de pionerene som prøvet og feilet for at andre skulle klare det. (Telefonintervju med sønnen Petter Nikøy 27.12.2013)

SF/a.4. Oskar Lammetun. Oskar var gårdbruker, og drev også med fiske. Det var i forbindelse med fisket han fikk interesse for fiskeoppdrett, som han begynte med rundt overgangen til 1970-tallet. Fiskeoppdrett var tenkt som en attåttnæring, som han kombinerte med gårdsbruket. (Telefonintervju med sønnen til Oskar, Norodd Lammetun 13.2.2014)

SF/a.5. Værøyfisk v/ Bodvar Værøy og Karl Kjempenes. Bodvar var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 310)

1974-1978:

SF/a.3. Falk Melchior Vilnes. (13/2.1974 og 14/6.1977) Falk var småfisker med egen båt og hadde også et lite småbruk. Faren og broren til Falk var med å starte oppdrett av laks. Da de drev med oppdrett kombinerte de det med gårdsbruket, mens det ble nesten ikke brukt noe tid til fiske. (Telefonintervju med Falk Melchior Vilnes 18.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973 og 1978: 330 og 309)

SF/a.5. Værøyfisk v/ Bodvar Værøy og Karl Kjempenes. (19/3.1976)

Bremanger

1973:

SF/b.1. Olderøy Fiskeoppdrett v/ Nils Gjerde.

SF/b.2. Kristen Strømmens Lakseoppdrett v/ Kristen Strømmen. Kristen var fisker før han i 1972 startet lakseoppdrett som en av de første i Sogn og Fjordane, og bygget merder etter egne tegninger. Kristen var nestleder da Sogn og Fjordane Oppdretterlag ble stiftet på 1970-tallet, og var også styremedlem i Oppdretternes Salgslag. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 335 og "Kristen Strømmen", artikkel i NRK fylkesleksikon Sogn og Fjordane: http://www.nrk.no/sf/leksikon/index.php/Kristen_Str%C3%B8mmen). Nedlastet 17.12.2013)

1974-1978:

SF/b.2. Kristen Strømmens Lakseoppdrett v/ Kristenm Strømmen. (28/1.1977)

SF/b.3. Asbjørn Rune Myrvang. (7/6.1977) Asbjørn arbeidet som skipper og sjømann innen godstrafikken, og hadde ingen erfaringer med fiskeryrket. Da han fikk tildelt konsesjon valgte han å slutte i sitt faste arbeid, og starte med fiskeoppdrett på fulltid fra begynnelsen av. (Telefonintervju med Asbjørn Rune Myrvang 20.1.2014)

Eid

1973:

SF/e.1. Skibenes Dambruk. Det var flere som var med på dette anlegget, men navnet kommer fra brødrene Hans og Paul Skibenes. Hans arbeidet som lærer på videregående skole og var også utdannet siviløkonom, mens Paul arbeidet som byggingeniør. Skibenes Dambruk var et forsøk på regnbueørret i utgravde jorddammer på gården til en som var med på prosjektet. Det hele startet med at de kjøpte inn settefisk som de satte i jorddammene og fôret opp til slakt. Det gikk faktisk bra første gangen, men en utfordring som møtte dem etter at fisken var slaktet, var vanskeligheter med å få solgt fisken. Neste forsøk på oppføring av fisk gikk ikke så bra. Rogn og yngel som ble kjøpt inn var dessverre preget av sykdom, og førte til at de ikke fikk noe ut av det. Nå var prosjektet med fiskeoppdrett aldri noe mer enn en hobby, som de drev ved siden av sitt faste arbeid. Prosjektet pågikk ikke mer enn 5-6 år før de valgte å slutte. (Telefonintervju med Paul og Hans Skibenes 11.8.2014)

Fjaler

1974-1978:

SF/fl.1. Conrad Martin Øvrebø. (4/9.1974) Det var Conrad og hans sønn Erik som sammen startet med fiskeoppdrett. Conrad arbeidet med minkoppdrett mens Erik var tømrer. Til å begynne med kombinerte de to fiskeoppdrett ved siden av sine yrker. De var avhengig av inntektene for å få det hele til å gå rundt. De første årene var ikke fiskeoppdrett noe å leve av, men god arbeidsinnsats og vilje gav resultater. Gjølanger Fisk som var selskapet far og sønn startet, er i dag fremdeles i familiens eie, som de selv styrer og driver. (Telefonintervju med Erik Øvrebø 5.8.2014)

Flora

1973:

SF/f.1. Erling Karstensen. Ifølge sønnen Nils Tore Karstensen som i dag driver selskapet E. Karstensens Fiskeoppdrett AS, hadde Erling bakgrunn som fisker. Da han begynte med fiskeoppdrett, kombinerte han det den første tiden med post og telegraf. (E-post tilsendt fra sønnen Nils Tore Karstensen 03.12.2013)

SF/f.2. Osen Fiskeoppdrett v/ Torleif Heimset. Torleif hadde ikke noe høyere utdanning enn folkeskolen, men hadde tatt diverse kurs i landbruk og maskinbruk, og begynte som gårdbruker fra han var 25 år. Osen gård i Flora har i svært lang tid vært nytt og leid ut til laksefiske for kjøpsterke handelsfolk. Tanken bak oppdrettsanlegget var i første omgang å styrke elven som inntektskilde. (E-post tilsendt fra Flora kommune v/ konsulent for plan og samfunn, Jan Osa, 17.12.2013)

SF/f.3. Svanøy Stiftelse Fiskeoppdrett. Svanøy Stiftelse ble opprettet i 1972 ved samarbeid mellom næringsliv, forskningsinstitusjoner og myndigheter, for å etablere et forsknings- og studiemiljø på Svanøy, med vekt på fagene zoologi, botanikk og næringsøkonomi. (Store Norske leksikon bind 14 1998: 67)

1974-1978:

SF/f.1. Erling Karstensen. (7.7.1978)

Førde

1973:

SF/fd.1. Trygve Ekreskar. Trygve var bilmekaniker, men hadde alltid vært interessert i fisk og fisket villaks hvert år. På begynnelsen av 1970-tallet startet Trygve opp med oppdrett av fisk i ferskvann som en hobby. Han begynte først med villfisk som han hadde fanget, men den trivdes ikke særlig godt og vokste svært sent da den nesten ikke spiste føret. Derfor fikk Trygve også tak i noen settefisk av regnbueørret, som i motsetning til villfisken spiste føret og vokste godt. Nå ble aldri oppdrett mer enn en hobby, selv om Trygve hadde interesse for det. Da han søkte konsesjon for å utvide sin drift, fikk han avslag. I stedet startet han sitt eget selskap innenfor bilbransjen, og fikk mye arbeid der. (Telefonintervju med Trygve Ekreskar 13.2.2014)

Gulen

1973:

SF/g.1. Birger Slettevold. Birger var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 323)

SF/g.2. Sigurd Haugen. Sigurd lever ikke lenger i dag, og kommunen har dessverre ingen forslag til kontaktperson. Kommunen er heller ikke sikker på om Sigurd drev fiskeoppdrett, eller om han bare registrerte seg i 1973. Da fiskeridirektoratets kontrollverk var på besøk i 1975, var anlegget opphørt. (E-post tilsendt fra Gulen kommune v/ kommunalsjef Jan-Ove Einebærholm 7.1.2014 og "Rapport fra inspektør Harry Dalseth, Måløy", udatert skriv sendt til fiskeridirektøren, FIDIRs arkiv)

SF/g.3. Erling Slettevold. Erling var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 322)

SF/g.4. Egil Uthaug. Egil drev med fiske og arbeidet som mannskap på en ringnotsnurper. Da han begynte med fiskeoppdrett sluttet han med fiske, og drev oppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Egil Odd Uthaug 17.12.2013)

SF/g.5. Einar Bjørknes. Einar registrerte seg i 1973 men kom aldri så langt at han begynte med fiskeoppdrett. Om andre eventuelt overtok eller kjøpte hans konsesjon er uvisst. Under besøket til direktoratets kontrollverk i februar 1975, var anlegget opphørt. (E-post tilsendt fra Gulen kommune v/ kommunalsjef Jan-Ove Einebærholm 7.1.2014 og "Rapport fra inspektør Harry Dalseth, Måløy", udatert skriv sendt til fiskeridirektøren, FIDIRs arkiv)

SF/g.6. Berges Ørretoppdrett v/ Birger Berge. Birger var en av pionerene som begynte med fiskeoppdrett på begynnelsen av 1960-tallet. Den gang hadde han ørret i avstengte poller, som han avstengte med not og betong. Birger var fisker og hadde en egen sjark. På 1960-tallet kombinerte han fiskeoppdrett med fiskeryrket, men på 1970-tallet gikk han gravis over til å drive oppdrett på fulltid. På 1970-tallet gikk også Birger over til merder i sjøen som han selv snekret sammen av treplanker og isopor. (Telefonintervju med sønnen Reidar Berge 3.2.2014)

SF/g.7. Harald Randal. Harald arbeidet innenfor fiskerinæringen. Når han begynte med fiskeoppdrett sluttet han i sitt arbeid, og drev oppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Harald Randal 18.12.2013)

SF/g.8. Risnefisk v/ Steinar Østerbø og Håkon Asheim. Steinar Østerbø var utdannet ved jordbruksskolen og hadde en liten gård. Men han arbeidet også som rutebilsjåfør, og kjørte buss og melkebil. Da han begynte med fiskeoppdrett, kombinerte han det med gårdsbruket. Håkon Asheim var også bonde og drev gårdsbruk, samtidig som han også drev med litt andre småting ved siden av. Fiskeoppdrett var en av disse tingene. Etter noen år gikk Håkon over til å drive fiskeoppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Steinar Østerbø og Håkon Asheim 17.12.2013)

SF/g.9. Tunsberg Ørretoppdrett v/ Asbjørn Tunsberg. Asbjørn var bonde og tok over gården etter sine foreldre. (Torstensens slekthistorie: <<http://www.torstensen.net/getperson.php?personID=12107&tree=TrondogTove>>. Nedlastet 6.12.2013)

SF/g.10. Olav Bøe. Olav var lensmann i Gulen. (NRK fylkesleksikon: <http://www.nrk.no/sf/leksikon/index.php/Gullaks_A>. Nedlastet 6.12.2013)

1974-1978:

SF/g.3. Erling Slettevold. (14/7.1977)

SF/g.11. Konrad Berentsen. (12/3.1976) Konrad var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRS register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 344 og 1978: 323)

SF/g.12. Arne Eilertsen. (26/7.1977) Arne var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973 og 1978: 344 og 322)

SF/g.13. Bjarne Jon Instefjord. (9/6.1977) Bjarne var bonde, og kombinerte fiskeoppdrett med jordbruket. Men i likhet med mange andre som begynte med fiskeoppdrett på 1970-tallet, syntes Bjarne det var vanskelig å få det til å gå rundt. Han sluttet derfor med oppdrett etter noen år, og fortatte sitt yrke som bonde. (Telefonintervju med Bjarne Jon Instefjord 17.12.2013)

SF/g.14. Hilmar Kråkenes. (10/6.1977) Hilmar var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 323)

Hyllestad

1973:

SF/h.1. Fjordfisk v/ Berent A. Hatlem. Berent var fisker frem til begynnelsen av 1960-tallet da han gav seg. Ellers hadde han en liten vestlandsgård som han drev samtidig som han arbeidet som maskinfører (anleggsmaskin, gravemaskin). Da han begynte med fiskeoppdrett

kombinerte han det med sitt faste arbeid, men etter noen år var det sønnen som tok over driften av oppdrettsanlegget som han drev på fulltid. (Telefonintervju med sønnen Arvid Hatlem 17.12.2013)

SF/h.2. Leif O. Hatlem. Leif var fiskematprodusent og handelsmann. Han hadde gått handelshøyskolen og drev landhandel på kaien, slik det var vanlig at butikkene ved kysten lå plassert. I det samme bygget drev Leif produksjon av fiskemat (fiskekaker og fiskepudding), som ble distribuert til butikker i distriktet. I tillegg drev han en minkefarm, og hadde en egen kvern til å kverne fiskeavskjær fra fiskematproduksjonen til fôr til minken. Leif hadde også noen få år bak seg som ordfører i Hyllestad kommune, noe som var en deltidsjobb den gangen. Minkefarmen ble avviklet rundt 1970, og da han ikke lenger hadde noen god anvendelse for fiskeavskjæret, var nok det en spire til at Leif begynte med fiskeoppdrett i 1972 hvor han fikk utnyttet fiskeavskjæret. (E-post tilsendt fra sønnen Terje Hatlem 16.12.2013)

SF/h.3. Alfred E. Hatlem. Alf startet med fiskeoppdrett sammen med sin sønn Edgar Hatlem i 1972. De begynte i liten målestokk, og kombinerte oppdrett de første årene med sitt faste arbeid. Alfred arbeidet på et skipsverft som sveiser og snekker, mens Edgar hadde tatt cand.mag. i matematikk, fysikk og geografi ved Universitetet i Bergen og var ferdig utdannet i 1972. (Telefonintervju med Edgar Hatlem 28.12.2013)

1974-1978:

SF/h.1. Fjordfisk v/ Bernt A. Hatlem. (5/5.1976)

Høyanger

1973:

SF/hø.1. Eros Laks v/ Erling Osland. Historien om Osland utspiller seg i bygden Bjordal i Høyanger. Som overalt ellers langs Sognefjorden har jordbruk alltid vært en viktig næringsvei i regionen. Det var i dette jordbruksdominerte samfunnet Erling Osland vokste opp. Han var den yngste i en søskenflokk på syv, og foreldrene eide et lite småbruk, hvor de hadde noen få kyr. Jordbruket gav ikke tilstrekkelig med mat på bordet, så familien benyttet seg som mange andre av det Sognefjorden hadde å by på for å livnære seg. Erling var en som likte å fiske som gutt. Han begynte å arbeide i aluminiumsfabrikken i Høyanger. Men i 1962 etter at det tredje kullet av dansk rogn var klekket, bestemte Erling seg for å prøve og leve av oppdrett. (Øverås 2013: 10-12, og Osland 1990: 62)

Selje

1973:

SF/s.1. Vestlaks v/ Arnfinn Lunde, Per Lunde og Jon Hatlenes. Arnfinn og Jon var yrkesfiskere med fiskebåt. Arnfinn arbeidet også på Selje Bruk der det ble produsert lystbåter i glassfiber. (Telefonintervju med konen til Arnfinn, Oddrun Lunde 18.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 347)

SF/s.2. Hatlenes Ørreoppdrett v/ Johan Alf Hatlenes. Dette oppdrettsanlegget ble drevet av brødrene Johan og Arvid. Utdannelsen til Johan var grunnskolen, et år på framhaldsskole (Framhaldsskole bygget på avsluttet grunnskole på samme måte som realskolen, og var et alternativ for elever som ikke ønsket eller passet for den teoretisk pregede undervisningen på realskolen) og et år på folkehøgskole. Da Johan begynte i arbeidslivet var han innom flere yrker. Han arbeidet både som plastbåtmontør på Saga Boats i Selje, fisker, snekker og bussjåfør. Arvid sin utdannelse var grunnskolen, et år på framhaldsskolen, et halvt år på sjømannsskole og et halvt år på maskinistiskole. Arvid var også innom flere yrker i arbeidslivet. Han var sjømann i utenriksfart, plastarbeider på Saga Boats og fisker. (E-post tilsendt fra Selje kommune v/ ordfører Ottar Nygård 13.1.2014)

1974-1978:

SF/s.1. Vestlaks v/ Arnfinn Lunde, Per Lunde og Jon Hatlenes. (14/6.1977)

SF/s.3. Asbjørn Nordbø (13.10.1977). Asbjørn arbeidet i administrasjonen i fiskeindustrien på Måløy. Da han begynte med fiskeoppdrett, ble det kombinert med arbeidet i administrasjonen. (Telefonintervju med Asbjørn Nordbø 17.12.2013)

Solund

1973:

SF/su.1. Solnes Fiskeoppdrett. v/ Bernt Ravnøy. Bernt var aktiv yrkesfisker med egen fiskebåt. Han startet med fiskeoppdrett i 1964 sammen med sin kone Oddny. Det var Bernt som tok seg av styringen av anlegget, men under et forlis i 1980 mistet Oddny sin mann og to av sønnene sine, og satt igjen med ansvaret og den videre driften av oppdrettsanlegget, noe hun klarte bra. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 330 og Norsk Fiskeoppdrett nr.2 1983: 32)

1974-1978:

SF/su.1. Solnes Fiskeoppdrett v/ Bernt Ravnøy. (6/12.1974)

SF/su.2. Jon Magnar Kvalvik. (1/8.1977) Jon var yrkesfisker med egen fiskebåt og drev også et fiskemottak. (Telefonintervju med Jon Magnar Kvalvik 18.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 349 og 1978: 327)

Vågsøy

1974-1978:

SF/v.3. Kvalheim & Co AS. (9/6.1977) Dette selskapet var et fiskemottak under Kjell Kvalheim, som var svogeren til Erling Osland. Kjell var en viktig samarbeidspartner for Erling i forbindelse med levering av fôr (avfall fra fiskemottaket), og mottak av fisk fra anlegget til Erling. (Øverås 2013: 16)

SF/v.4. Harald Kvalheim og Knut Holvik. (22/9.1977) Harald tok sin utdanning i Oslo som ingeniør, og begynte så smått med fiskeoppdrett i lag med sin far da han kom tilbake fra Oslo. Knut var utdannet lærer og arbeidet i Bergen. Da han flyttet tilbake fra Bergen kjøpte han et nedlagt gårdsbruk ved sjøen. Harald hadde allerede drevet litt med fiskeoppdrett og hadde litt kunnskap, mens Knut med sitt nedlagte gårdsbruk hadde en lokalisering som kunne brukes. Det var dette som førte til at de to sammen startet med fiskeoppdrett i 1977. (Telefonintervju med Harald Kvalheim og Knut Holvik 22.4.2014)

HORDALAND

Austevoll

1973:

H/av.1. Nils Olav og Jørgen D. Solbakken. Jørgen var utdannet elektriker, og arbeidet både i Oslo og Bergen. Det var da han flyttet hjem til Austevoll i 1971 at han så smått begynte med fiskeoppdrett i kombinasjon med sitt elektrikeryrke. Det var den økende interessen for fiskeoppdrett i Norge ved inngangen til 1970-tallet, som gjorde Jørgen interessert. Broren Nils Olav arbeidet som båtbygger på Sørlandet, men flyttet tilbake til Austevoll i 1972, og slo seg sammen med Jørgen. (Telefonintervju med Jørgen Dagfin Solbakken 17.12.2013)

H/av.2. Austevoll Laks og Ørret AS v/ Eigil Frank. Eigil arbeidet som reisemontør og kom fra Danmark. Hans familie i Danmark drev med fiskeoppdrett, og var årsaken til at Eigil fikk interessen for å selv begynne. Han begynte i 1965 og kombinerte oppdrett med sitt arbeid som reisemontør, og det var konen som passet på fisken da han var bortreist. (Telefonintervju med Eigil Frank 17.12.2013)

H/av.3. Bjånesøy Fiskeoppdrett v/ Samal Rasmussen.

1974-1978:

H/av.1. Nils Olav og Jørgen Solbakken. (12/8.1979) De to begynte med oppdrett før konsesjonsloven, men grunnet prisfall og litt andre utfordringer rundt 1973-1974, ble oppdrettsdriften lagt brakk noen år. Da de skulle starte opp igjen måtte de søke konsesjon. (Telefonintervju med Jørgen Solbakken 17.12.2013)

H/av.2. Austevoll Laks og Ørret AS v/ Eigil Frank. (14/7.1977)

H/av.3. Bjånesøy Fiskeoppdrett v/ Samal Rasmussen. (3/9.1979)

H/av.4. Kåre K. Sandtorv. (13/7.1977) Kåre var assistent på Havforskningsinstituttet og arbeidet for Dag Møller. Kåre var med på rundreisen i 1975 da Havforskningsinstituttet besøkte alle oppdrettsanleggene i landet. Men da registreringen var ferdig, ble han omplassert til et forskningsskip, der han jobbet til han fikk konsesjon. Kåre begynte direkte å arbeide med fiskeoppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Kåre K. Sandtorv 17.12.2013)

H/av.6. Ingebrigt Melingen, Mons K. Melingen, Martin Sæle og Mons E. Melingen. (16/3.1978)

H/av.8. Elias Nilsen, Roald Jørgensen og Anders Karl Møgster (13/8.1978)

H/av.9. Jon Drønen og Sigmund Drønen. (1/3.1978) Sigmund var registrert med egen fiskebåt og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. Han begynte med fiskeoppdrett på slutten av sin yrkesaktive karriere som fisker. (Fiskerimagasin frå Austevoll 2008: 30 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 337)

H/av.10. Harald A. Klepsvik, Per Hansen Bakke, Harald H. Klepsvik, Harald Røstøen og Nils Røstøen. (13/7.1978) Harald Røstøen startet sin arbeidskarriere på fiskebåt, men gikk med tiden i land hvor han fikk seg arbeid som steinarbeider. Arbeidet gikk ut på å hente ut stein fra steinbruddet og være med på arbeidet når vei skulle bygges. Dette arbeidet holdt han på med frem til han fikk konsesjon til å starte fiskeoppdrett. Harald er dessverre den eneste av alle som stod oppført på denne konsesjonen som fremdeles lever, og hadde problemer med å huske navnet på de andre som var med, og hvilken yrkesbakgrunn de hadde. Men Harald A. Klepsvik var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (Telefonintervju med Harald Røstøen 30.5.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 337)

H/av.14. Bård Drønen og Odd Hevrøy. (3/9.1979) Bård arbeidet som fisker frem til 1975 da han gikk over til å arbeide på fergen. Denne jobben hadde han til han gikk av med pensjon. Bård drev med fiskeoppdrett på fritiden. Odd var også fisker. Det var i hovedsak Odd som arbeidet mest med oppdrettsanlegget de hadde. (Telefonintervju med Bård Drønen 13.5.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 336)

H/av.16. Magne Drønen og Douglas Drønen. (4/9.1979) Magne og Douglas var søskenbarn. Begge var fiskere, men Magne drev også en gård med melkeproduksjon ved siden av. Da de fikk konsesjonen var planen å begynne med fiskeoppdrett på fulltid, men usikkerhet gjorde at Magne valgte å fortsette gårdsdriften ved siden av. Anlegget deres ble til slutt avvirket grunnet mye plager med sykdom, dette var på begynnelsen av 1990-tallet. (Telefonintervju med Magne Drønen 17.3.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 337)

H/av.17. Magnus Stenevik og Knut Ingolf Stenevik. (4/9.1979) Knut var registrert med egen fiskebåt og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1976: 383)

H/av.18. Lars, Arne og Harald Birkeland. (4/9.1979) De tre brødrene var alle fiskere og drev et fiskebåtrederi sammen. På Austevoll hadde de ikke for vane å hoppe på noe nytt før de visste om det var forsvarlig å satse på. Da alle på Austevoll søkte konsesjon hadde fiskeoppdretterne i Fusa som lå innenfor Austevoll, begynt å få til fiskeoppdrett og tjene

penger. Dette inspirerte de tre brødrene. (Telefonintervju med sønnen til Lars, Dag Birkeland 17.2.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 336)

H/av.19. Helge Møgster, Rasmus Olai Møgster og Alf Møgster. (4/9.1979) De to brødrene Helge og Rasmus gikk i deres far Alf sine fotspor. Alf var fisker og kjøpte sin egen fiskebåt i 1958. Et eventyrlig fiske på 1960-tallet gjorde at båten ble nedbetalt raskt. Helge og Rasmus debuterte på båten til sin far allerede som tenåringer. Derfra har brødrene arbeidet og gjort investeringer både innen fiske, fiskeoppdrett og olje gjennom sitt eget selskap Laco AS, som de to opprettet i 1982 med et lån på 2,5 millioner kroner fra sin far. I dag har selskapet over 10.000 ansatte og en omsetning på 20 milliarder kroner. ("Et dyrt lite lån fra faren ga milliardbutikk", artikkel i Bergens Tidende 30.12.2012 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1976: 383 og 385 og 1978: 336)

H/av.20. Nils Økland og Kåre Njåstad. (4/9.1979) Kåre var bare 15 år da han var med på fiske for første gang, og som var starten på en lang tid innen fiskeyrket. Kåre holdt på med fiske frem til 1982, da han gikk i land og ble fiskeoppdretter. I over et tiår drev han anlegget Hausneslaks sammen med Nils. De var de første som satte kunstig lys på merdkanten for å stimulere vekst og hindre tidlig kjønnsmodning. I 1998 solgte selskapet konsesjonen sin. (Fiskerimagasin frå Austevoll 2008: 40 og telefonintervju med Nils Økland 17.2.2014, men han var ikke interessert i å svare på mine spørsmål)

H/av.21. Karsten Drønen og Karl Drønen. (23/1.1980)

H/av.22. Nils Gunnar Bjånes, Alf Birkeland og Hallvard Birkeland. (23/4.1980) Nils var fisker og hadde egen båt da han begynte med fiskeoppdrett, det samme var også tilfellet med Alf. (Telefonintervju med Nils Gunnar Bjånes 17.3.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 336)

H/av.23. Arne Møgster og Karsten Møgster. (22/4.1980) De to fetterne startet selskapet Langøy-laks i 1980 da de to fikk tildelt konsesjon. Karsten arbeidet som sjøkaptein før han startet med fiskeoppdrett, mens Arne var fisker. Selskapet er fremdeles i familiens eie, og er med i det store nettverket Salmon Group for små familieeide oppdrettsselskap. (E-post tilsendt fra sønnen til Karsten, Karsten Inge Møgster 7.6.2014)

H/av.24. Hallvard Medle. (22/4.1980) Hallvard hadde i likhet med de fleste fra Austevoll, sin bakgrunn fra fiskerinæringen. Hallvard var fisker, men da han fikk konsesjon begynte han med oppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Hallvard Medle 14.2.2014)

H/av.25. Troland Lakseoppdrett v/ Mons Anton Troland. (22.1.1980) Mons var en typisk kystbonde. Han hadde eget småbruk samtidig som han arbeidet som notbas på ringnotfiske, og sjarkfisker med egen sjark. I tillegg jaktet også Mons på mink og oter. Av utdannelse hadde Mons syvårig folkeskole. (E-post tilsendt fra sønnen til Mons, Ole Morten Troland 14.5.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 339)

Bergen

1973:

H/bn.1. Martin Midtun. Martin var industriarbeider. Da han begynte med fiskeoppdrett på 1960-tallet kombinerte han det med sitt faste arbeid. Sønnen til Martin, Åge Midtun, arbeidet som lærer, men deltok regelmessig i arbeidet på oppdrettsanlegget frem til 1981 da han selv ble oppdretter på heltid. Åge var leder i NFF fra 1991-1994. (Tande 2000: 135 og telefonintervju med Åge Midtun 7.8.2014)

H/bn.2. Kroka Ørretoppdrett.

H/bn.3. Olav O. Fjellbirkeland.

Bømlo

1973:

H/b.1. Aga Aurefarm v/ Ola Olsen. Ola var svigerfar til Endre Rundhovde. Han åpnet et oppdrettsanlegg på Rubbestadneset på Bømlo i 1964. Han hadde eksperimentert med skjell og fisk siden 1930-årene. Ola var stortingsmann for KrF en periode, og var kontorsjef på Wichmann motorfabrikk som produserte motorer til båter og større skip. (Kristiansen og Strand 2002: 39)

H/b.2. Mari-Culture. Denne konsesjonen og konsesjon H/b.3. var begge eid av de to brødrene Lauritz og Øyvind Larssen. Øyvind overtok familien sin landhandel da han var 16 år gammel i 1954. Øyvind startet opp et fiskemottak som han drev ved siden av landhandelen. Lauritz begynte med shipping, som han drev med frem til han og broren valgte å starte med fiskeoppdrett. Øyvind var litt forsiktig og fortsatte å drive sin landhandel og fiskemottak, og gikk ikke i gang med fiskeoppdrett før i 1984. Da han og broren ble registrert i 1973, fikk begge hver sin rettighet til å drive fiskeoppdrett. Det var denne rettigheten Øyvind sparte på og først tok i bruk i 1984. Lauritz var litt mer risikovilling enn sin bror. Lauritz sluttet med shipping og begynte med fiskeoppdrett på fulltid fra første dag. (Telefonintervju med Lauritz Larssen, og sønnen til Øyvind, Inge Larssen 26.5.2014)

H/b.3. Espevær Fryseri. Hørte sammen med H/b.2.

H/b.4. Olav O. Svendsen. Denne konsesjonen tilhørte sønnen til Olav Svendsen i Bremnes Fryseri. Ettersom far og sønn hadde samme navn, brukte sønnen en O. som "mellomnavn" for ikke å bli forvekslet med sin far. Olav jr. solgte sin konsesjon til Bremnes Fryseri. Olav begynte som de fleste gutter i tenårene med å jobbe på kaien ved Bremnes Fryseri, og fikk etter hvert vært ta del i mer voksne arbeidsoppgaver. Olav er utdannet bedriftsøkonom, og er i dag konsernsjef i Bremnes Seashore. (Sele 1998: 82 og e-post tilsendt fra konsernsjef i Bremnes Seashore, Olav Svendsen jr. 11.8.2014)

H/b.5. Bremnes Fryseri. Olav Svendsen var personen som bygget opp bedriften Bremnes Fryseri. Olav var en allsidig forretnings- og industrimann som drev med alt fra sild via rogn, hummer, reker og pigghå til oppdrett og videreforedling av laks. Olav vokste opp i Øklandsvågen, der faren drev landhandel, post og ekspedisjon, i tillegg tok han i mot fisk og saltet vintersild. Olav hjalp faren mye med å ta i mot fisk, og lærte mye av han. Olav startet sin arbeidskarriere med å opprette et taremottak om sommeren, mens han var på fiske om vinteren. Olav gikk også på handelsskole i Haugesund, og utvidet etter det sitt taremottak til også å omfatte villaks, hummer og pigghå. Olav drev også med minkefarm i 13 år. På 1950-tallet forsøkte Olav sammen med Ola Olsen og Bjarne Svendsen (under konsesjon H/b1 og H/b.6.) å klekke ut ørret i kjelleren, og var det som skulle bli begynnelsen på oppdrettsvirksomheten til Bremnes Fryseri. (Sele 1998: 7, 21, 36 og Kristiansen og Strand 2002: 141)

H/b.6. AL Nordsjø v/ Bjarne Svendsen. Faren til Bjarne startet på 1920-tallet å bygge opp et fiskemottak med landhandel i Melingsvåg på Bømlo. Etter krigen overtok Bjarne driften, og drev på lik linje med sitt søskenbarn Olav Svendsen, med mottak og foredling av hummer, reker, pigghå og sild. Det var også sammen med Olav Svendsen, Bjarne så smått på 1950-tallet forsøkte å klekke ut ørret. Først rundt 1966 satte han sin første fisk ut i sjøen, da i et avstengt sund, men da dette viste seg å ikke være det beste, gikk han over til noen hjemmesnekrede tremerder. Fôret til fisken laget han av fiskeavfallet fra mottaket. (Telefonintervju med nevøen til Bjarne Svendsen, Olaf Thorsheim 27.2.2014)

H/b.7. AS Fremskridt Handelsforening. Dette selskapet ble allerede opprettet i 1915 av familien Espevold, som startet med butikk og handel på Alfsvåg i Bremnes. Tidlig på 1960-tallet startet Ragnvald Espevold med oppdrett av ørret, som han kombinerte med sin landhandel. I dag er butikken lagt ned grunnet den store kjedekonsentrasjonen, og samme trend med store børsnoterte selskaper har nådd mange små oppdrettere, men selskapet

Fremskridt Laks eies og drives fremdeles av familien Espevold. (Telefonintervju med Ragnvald Espevold 5.8.2014)

1974-1978:

H/b.8. Odd Garvik. (26/3.1974) Var ikke interessert i å svare på spørsmålet da han ble ringt. (Telefonintervju med Odd Garvik 17.12.2013)

H/b.9. Andreas og Ingolf Steinsland. (28/3.1974)

Etne

1973:

H/e.1. Sunnhordland Fiskeoppdrett AS v/ Martin Barkved. Martin jobbet med skogbruk og drev en planteskole i Etne. Fiskeoppdrett kombinerte han med dette yrket. (Telefonintervju med Martin Barkved 10.12.2013)

H/e.2. Birkenes Fiskeoppdrett v/ Brødrene Trygve og Johan Birkenes. Trygve var elektriker, mens Johan var gårdbruker på Bjørkenes gård der de startet med oppdrett. Trygve hadde litt erfaring gjennom bygging og drift av Etne klekkeri på Håfoss, knyttet til kultivering av Etneelva, som medlem av Etne Jeger- og Fiskeforening. Det var klekking av regnbueørret de drev på med, og det var da Trygve spurte seg selv om hvorfor ingen hadde prøvd dette ut med laks, noe som gav ham lysten til å prøve. Trygve og broren startet opp i 1973/74 i Skjersvik på gården, hvor de støpte en betongmur på tvers av viken og gravde den opp til 2-3 meters dyp. De hadde en pumpe i sjøen som pumpet inn sjøvann og et avløpsrør i bunnen av viken som skylte ut vannet, og skapte på denne måten sirkulasjon i vannet. I viken hadde de laksesmolten til den var 1-1,5 kg. Da den nådde denne størrelsen satte de fisken ut i en merd i sjøen. På denne tiden var utviklingen av tørrfôr i startfasen, og Trygve og Johan inngikk et samarbeid med T. Skretting som produserte tørrfôr, og installerte en automatisk fôringsautomat. Mange kom til deres anlegg for å se og lære det de holdt på med. Det var noe helt nytt. Men brødrene drev kun med fiskeoppdrett som en hobby, og holdt ikke på mer enn 4-5 år. I løpet av disse årene hadde de tjent inn det de hadde investert, men det gikk ikke så bra at de tjente noe særlig på oppdrett. Men som Trygve selv sier: selv om det ikke var økonomisk fortjeneste, var det virkelig gøy og interessant å drive med oppdrett. (Telefonintervju med Trygve Birkenes 16.12.2013)

H/e.4. Busketeigen. Busketeigen er en sone i Etneelva, der det var anlagt noen dammer ved elven og hvor det pågikk noe oppdrett. I dag er området dyrket mark. Etter å ha vært i kontakt med Etne kommune, knyttet de dette anlegget til en med navn Peder Kaland, men de var ikke sikker på om han hadde drevet med fiskeoppdrett. Jeg forhørte meg derfor med sønnen til Peder, Kjell Olav Kaland, men han kunne ikke huske at hans far hadde drevet med noe som hadde med fiskeoppdrett å gjøre. (E-post tilsendt fra Etne kommune v/ rådgiver i plan og miljø, Erik Kvalheim 12.2.2014 og telefonintervju med sønnen til Peder, Kjell Olav Kaland 30.5.2014 og tidligere leder i Etne Elveigarlag Vidar Børretzen 14.2.2014)

H/e.5. Herluff Sandvold. Herluff arbeidet i Etne kommune, og var også noen år på en trelasthandel. Han begynte med fiskeoppdrett rundt årsskiftet 1969/1970, med klekkeri. Han hadde rundt 1.000 ørret i jorddammer på land. Under registreringen av oppdrettanleggene søkte Herluff konsesjon til matfisk i sjøen, og kom etter hvert i gang med laks. Han begynte da også å klekke frem laksesmolt. Under Havforskningsinstituttets besøk under etterregistreringen, ble han nemlig anbefalt å gå over til laks grunnet den store etterspørselen. Den første tiden kombinerte Herluff fiskeoppdrett med arbeidet i kommunen, men på midten av 1980-tallet begynte det å bli mye arbeid med fiskeoppdrett og etter først å ha vært permittert, sluttet Herluff i kommunen. Nå drev han sitt anlegg på fulltid frem til år 2000, da han solgte det. De store aktørenes inntreden gjorde det vanskelig for de små aktørene. Til tross for at Herluff var selvforsynt med smolt, kunne han ikke oppnå like lave utgifter i

forhold til inntekter som de store aktørene som drev i stor målestokk. (Telefonintervju med Herluff Sandvold 13.2.2014)

1974-1978:

H/e.1. Sunnhordland Fiskeoppdrett AS v/ Martin Barkved. (8/7.1974)

Fedje

1973:

H/fe.1. Hjørnevåg Fiskeoppdrett v/ Gabriel Hjørnevåg. Gabriel arbeidet på båter i Nordsjøen innenfor oljesektoren. Han hadde en turnusordning med et visst antall uker på sjøen, og en del flere uker fri etterpå. Det var da Gabriel hadde fri at han fikk interesse for å begynne med oppdrett. Han hadde nok av fritid, og begynte med oppdrett av ørret. (Telefonintervju med Gabriel Hjørnevåg 3.2.2014)

H/fe.2. Kvarven v/ Magne Waage. Magne var fisker med registrert båt. Han startet fiskeoppdrett med selvkonstruert og selvbygget innhegning i 1971. Det gikk også ganske bra med avsetningen, da faste kunder kom stadig igjen og ville ha mer. Men i 1973 gav Magne opp grunnet den store avindsyken som tok knekken på all regnbueørreten han hadde. (Kristiansen og Strand 2002: 274 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 373)

Fjell

1973:

H/f.1. Jack Jahnsen. Jack var utdannet ingeniør. De første årene kombinerte han fiskeoppdrett med dette yrket, men med tiden gikk han over til å drive oppdrett på fulltid. (Telefonintervju med datteren Elin Jahnsen 17.12.2013)

H/f.2. Normann Misje. Normann var en litt altnuligmann som drev både med hummerpark og landhandel da han startet opp med fiskeoppdrett. Han var en nevenyttig mann som kombinerte oppdrett med alt han holdt på med fra før. Normann var også med på et prosjekt med Havforskningsinstituttet på uklekkning av lakserogn. (Telefonintervju med sønnen Kjell Normann Misje 13.12.2013)

H/f.3. Mikal Johannesen.

H/f.4. Sekkingstad Preserving v/ Magne, Olav og John Sekkingstad. Olav drev med fiske og hadde også et lite gårdsbruk. Broren Magne hadde egen fiskebåt. (Telefonintervju med Olav Sekkingstad 20.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 374)

H/f.5. Anton Trengereid m. fl. Anton var industriarbeider, og drev også noen år med et trankokeri i et gammelt meieribygge sammen med sin bror. (Telefonintervju med sønnen Asbjørn Arne Trengereid 5.8.2014 og Justad og Kalle 2010: 205)

H/f.6. Vest-laks v/ Inge Nicolaysen. Inge var utdannet anleggsingeniør, og arbeidet som det. Da han begynte med fiskeoppdrett på begynnelsen av 1970-tallet var det først som en hobby, og kombinerte det med sitt faste arbeid. Men med tiden utvidet Inge oppdrettsvirksomheten og vokste gradvis, og på 1980-tallet var det blitt så mye arbeid med oppdrettsanlegget at han valgte å si opp sitt faste arbeid som anleggsingeniør og gikk over til å drive fiskeoppdrett på fulltid. Inge holdt på frem til år 2000/2001, da han solgte selskapet. (Telefonintervju med Inge Nicolaysen 16.1.2014)

H/f.7. Ingemund Sangolt. Ingemund var sildfisker og brukte ringnot. Han var lenge på sjøen, noe konen etter hvert ikke var så begeistret for da hun måtte være hjemme alene med tre barn. Dette i forbindelse med dårligere tider innenfor sildefisket, førte til at Ingemund gikk i land på slutten av 1960-tallet, og fikk jobb på akvariet i Bergen. Her var han røkter som fôret fisken og vasket vanntankene. Da Ingemund arbeidet på akvariet var han med på å klekke ut laks til

Mowi sitt oppdrettsanlegg. Ingemund fikk nå interesse for fiskeoppdrett, og benyttet muligheten til å kjøpe seg noen laks fra akvariet, som han hadde i sjøen hjemme på Fjell. Ingemund kombinerte fiskeoppdrett med arbeidet på akvariet frem til han ble pensjonist. Han utvidet sitt anlegg med tiden. Men på slutten av 1990-tallet var det en kraftig storm som raserte hele anlegget hans, og da innså Ingemund at det var på tide å gi seg. Dette hadde blitt et altfor omfattende arbeid å starte opp igjen helt fra begynnelsen. (Telefonintervju med Ingemund Sangolt 13.2.2014)

H/f.8. og H/f.9. Mowi v/ Thor Mowinckel. Thor hadde merkantil eller handelsbakgrunn. Han var en markedsorientert forretningsmann. Johan Lærum som var med å starte selskapet Johan Lærum & Co som startet produksjon av syltetøy, fikk interesse for fisk og innledet et samarbeid med familien Mowinckel, som sammen gikk videre med oppdrett. I 1969 ble Norsk Hydro invitert inn i selskapet, da generaldirektøren der, Johan B. Holte, hadde vært klassekamerat med Lærum fra NTH-studiene i Trondheim. Dette samarbeidet var utgangspunktet for opprettelsen av Mowi. (Svarstad 2002: 51, Hammer 2012b: 12 og e-post tilsendt fra tidligere professor i akvakultur ved Landbrukshøgskolen på Ås, Trygve Gjedrem 16.1.2014)

1974-1978:

H/f.2. Normann Misje. (23/9.1976)

H/f.10. Per Kåre Syltøy. (2/6.1976) Per Kåre var fisker frem til slutten av 1950-tallet da han fikk barn. Han fikk seg da arbeid på land i en fabrikk, der han arbeidet frem til han begynte med fiskeoppdrett. Per Kåre hadde også et lite småbruk, som han kombinerte med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med sønnen Jarle Syltøy 27.12.2013)

H/f.11. Harald Johan Flågøy. (9/6.1977) Var ikke interessert i å svare på mitt spørsmål. (Telefonintervju med Harald Flågøy 13.12.2013)

Fusa

1973:

H/fs.1. Anfinn Matland. Anfinn var en bonde som hadde vært med på brislingfiske som ung og på den måten hadde kysterfaring, men var ikke yrkesfisker. (Veiledningstime hos Nils Kolle 27.11.2013)

H/fs.2. M. Bolstad Fiskeanlegg. Denne konsesjonen var tildelt Magne Bolstad. Magne var bondesønn og vokste opp på en gård og hadde mye nærkontakt med dyrene. Kontakten med dyrene var den beste læreboken i biologi for den nysgjerrige gutten. Men da Magne var ferdig på grunnskolen syntes han at gårdsarbeidet var for kjedelig, og tok derfor førerkort og startet å kjøre buss og senere anleggsmaskiner. Fiske var en hobby Magne hadde, og brukte mye av fritiden på fisketurer. Det var helt tilfeldig at Magne kom på ideen om å begynne med fiskeoppdrett. På en ferietur i 1965 kom han over en artikkel om brødreparet Eilif og Einar Thom fra Vestfold som hadde klart å gjøre oppdrett av regnbueørret til en levevei, og da var det klart for den nysgjerrige Magne at dette også var noe han skulle begynne med. Det eneste Magne visste om fisk var at fisken måtte ha vann og godt med oksygen i vannet. På den tiden da han begynte fantes det ikke noe litteratur om oppdrett i Norge, så Magne fikk tak i en bok fra Danmark. Han leste, prøvde, feilet og famlet seg fremover. (Telefonintervju med datteren til Magne, Anni Bolstad 2.10.2014. Vangsnes 2010: 8 og Vangsnes 2003: 263)

H/fs.3. Haldor A. Vindenes. Haldor arbeidet som sjåførlærer. Ettersom fiskeoppdrett var noe mange fattet interesse for på begynnelsen av 1970-tallet, søkte Haldor konsesjon, men han kom aldri så langt at han begynte å drive med fiskeoppdrett. (Telefonintervju med broren Alfred Johannes Vindenes 17.12.2013)

H/fs.4. Håvik dambruk v/ Anders Håvik. Anders var bonde og arbeidet også i Statens Vegvesen. Da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han dette med sine andre yrker.

Men med tiden begynte det å balle på seg, og han innså da at han hadde litt for mange jern i ilden samtidig. Det endte da med at han slaktet kyrne han hadde på gården og la ned driften, og fortsatte kun med fiskeoppdrett og i Statens Vegvesen. (Telefonintervju med sønnen Torgeir Håvik 16.1.2014)

H/fs.5. P. Tombre Fiskeoppdrett v/ Per Tombre. Per startet produksjon av regnbueørret i 1971, som en attåttnæring til jordbruksdriften. Driften var i Skogseidvatnet i hjemmesnekrede merder og nøtene var sydd hjemme. Men Per hadde også en stilling i forsvaret. (E-post tilsendt fra svigerdatter Tone Tombre 03.12.2013) Litt informasjon står på firmaets hjemmeside: <http://www.tombre.no/Om%20oss_Article_4.aspx>

H/fs.6. Odd Gunnar Skjelde. Odd var fisker. Det var Magne Bolstad som på mange måter fikk Odd til å begynne med fiskeoppdrett. Lite kunnskap om fiskeoppdrett, gjorde at de som forsøkte fiskeoppdrett i Fusa hjalp hverandre med prøving og feiling for å lære. Da Odd begynte var det ikke den store inntekten, noe som gjorde at han kombinerte det med fisket. Odd laget nøtene til merdene selv, en kunnskap han tok med seg fra fiskeyrket. Det var problemene rundt den store produksjonen mot slutten av 1980-tallet som markedet ikke kunne svelge og innfrysningsordningen, som førte til at Odd gikk konkurs. (Telefonintervju med Odd Gunnar Skjelde 14.2.2014)

H/fs.7. Hilmar Henanger. Hilmar drev med småbruk og kjørte drosje. Da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han det med de to andre yrkene. Men det var vanskelig å kombinere fiskeoppdrett over tid, og med liten fortjeneste på oppdrettet, sluttet Hilmar med fiskeoppdrett etter noen år. (Telefonintervju med Hilmar Henanger 10.12.2013)

H/fs.8. Knut Johan Eide. Knut arbeidet som major i forsvaret. Han forsøkte hele tiden å finne arbeid på gården hvor han vokste opp for å slippe all reisingen i forsvaret. Knut var utdannet gartner og forsøkte seg med frukt og grønnsaker, men jordsmonnet på gården var ikke særlig egnet for det. Høns var derfor en annen ting han forsøkte seg på, men etter noen års drift var han uheldig med en generasjon høns i forhold til sykdom, men Knut gav ikke opp og så etter andre ting å drive med. I 1970 startet han med fiskeoppdrett, noe han i større grad lyktes med, og som familieselskapet i dag bevitner. (E-post tilsendt fra sønnen Knut Frode Eide 3.12.2013) Mer informasjon står på selskapets hjemmeside: <http://www.eidefjordbruk.no/Kontakt%20oss_Article_11.aspx>

H/fs.9. Sigurd Ragnhildstveit. Sigurd arbeidet som maler da han så smått begynte med fiskeoppdrett rundt 1970. Sønnen Emil Gitle som var sjømann, ble etter hvert med å drive oppdrettsanlegget som lå i Skogseidvatnet. De to drev anlegget frem til 1993, da det grunnnet konkurransen til FOS gikk så dårlig at de måtte gi seg. (Telefonintervju med sønnen til Sigurd, Emil Gitle Ragnhildstveit 17.3.2014)

H/fs.10. Oddbjørn Hatletveit. Oddbjørn drev et eget firma hvor han kjørte lastebil. Han fraktet i hovedsak varer for Bergensmeieriet. Oddbjørn begynte i det små i med regnbueørret i Henangervatnet i 1973. I 1983 gikk han sammen med Øyvind Gjernes og Ove Høisæter og etablerte selskapet HGH-Fisk, og flyttet ut i Sævareidfjorden. Øyvind var tidligere sjømann, før han i 1971 begynte å arbeide ved Havforskningsinstituttets forsøksanlegg i Matre som var i samarbeid med Erling Osland. Øyvind arbeidet her 50% på forsøksanlegget og 50% hos Osland, frem til 1979. Med andre ord tok Øyvind med seg mye erfaring da HGH-Fisk ble etablert. De holdt på frem til 1990, da de solgte det hele til Bolaks. (Telefonintervju med Øyvind Gjernes 19.2.2014)

H/fs.11. Jostein Eikeland. Jostein var bonde som hadde vært med på fiske, men var ikke fisker av yrke. (Veiledningstime hos Nils Kolle 10.12.2013) Har ringt til Jostein, men han avviste å svare på spørsmålet.

1974-1978:

H/fs.12. Håkon Skare. (4/9.1974) Håkon arbeidet med Trygve Holmefjord på fiske, og fikk etter hvert høre mye om fiskeoppdrett og var veldig optimistisk. Ettersom Håkon hadde grunn og lokalitet ved sjøen, ble han overtalt til å være med på prosjektet som var under planlegging, og som skulle bli Bolaks. Da den midlertidige konsesjonsloven kom i 1973, fikk Håkon egen konsesjon i 1974, en konsesjon Magne og Holmefjord brødrene var med å bruke frem til prosjektet Bolaks fikk konsesjon i 1976. (Vangsnes 2010: 20)

H/fs.13. Magnus Tveitnes. (30/3.1976) Magnus var en altnuligmann. Han var først og fremst bonde med melkeproduksjon og fruktdyrking, men var samtidig også handelsmann og skomaker med butikk. Da han begynte med fiskeoppdrett var butikken lagt ned, men han kombinerte det med gårdsdriften. (Telefonintervju med sønnen Bjarne Tveitnes 17.12.2013)

H/fs.14. AS Bolaks v/ Magne Bolstad. (27/2.1976 og 1/8.1977) I 1975 dannet Magne Bolstad, Håkon Skare og brødrene Reidar og Trygve Holmefjord selskapet Bolaks. Brødrene Holmefjord var fiskere. Reidar tok også kystskippereksamen på Fiskerfagskolen i Florø. Nå viste det seg derimot at det var for grunt for stor produksjon der Håkon sin lokalitet var, noe som endte med at Bolaks inngikk en leieavtale om å få holde til et annet sted. Dette førte til at Håkon trakk seg ut av selskapet, mens Egil, bror til de to andre Holmefjord karene gikk inn. Egil var i motsetning til sine brødre ikke fisker, men hadde utdanning fra handelsskole og arbeidet som handelsstyrer på butikker tilknyttet forbrukersamvirket Norges Kooperative Landsforbund. (Vangsnes 2010: 14, 23)

Kvam

1973:

H/km.1. Sverre Tveiten & Jon Berge. Sverre var skogreisningsleder og var skogbruksutdannet. Fiskeoppdrett ble aldri mer enn en hobby for Sverre, som så vidt var med de første årene. Jon var bonde og drev gårdsbruk og gartneri. Dette kombinerte han med fiskeoppdrett hele tiden frem til 1995 da han solgte seg ut. (Telefonintervju med Sverre Tveiten og Jon Berge 13.1.2014)

H/km.2. Hardanger Laks v/ Sveinung Havrevold. Sveinung kom opprinnelig fra Jæren i Rogaland, og hadde bakgrunn fra landbruket. Han var også leder i NFF fra 1988-1991 (Tande 2000: 127 og e-post tilsendt fra tidligere professor i akvakultur ved Landbrukshøgskolen på Ås, Trygve Gjedrem 16.1.2014)

1974-1978:

H/km.3. Lingalaks. (12.7.1978) Det var ekteparet Rolv og Åsta Haugarvoll som startet opp dette anlegget. Både Åsta fra Os og Rolv fra Hålandsdalen arbeidet som lærere, men i 1978 overtok Rolv en liten gård i Strandebarm hvor det også fulgte med en sjøtomt. Rolv snekret en merd og de tok kom i gang med oppdrett uten vesentlig startkapital, samtidig som de fortsatte å jobbe på skolen. Ettersom de begge var oppvokst på gård, forteller de at det var ingen brå overgang å drive oppdrett. Ifølge dem selv hadde de anlegg for dette og var vant med å ta i et tak. Den ene hjemmesnekrede tremerden ble starten på et oppdrettseventyr. I dag har Lingalaks tolv lokaliteter i kommunene Kvam, Radøy og Kvinnherad. ("Ambassadører for ren mat og flott natur". Artikkel på Ewos sin hjemmeside: <<http://www.ewos.com/wps/wcm/connect/ewos-content-norway/ewos-norway/news/last-news/ambassadoerer+for+ren+mat+og+flott+natur>> Nedlastet 5.11.2014)

Kvinnherad

1973:

H/k.2. Adelfisk v/ Harald Myklebust. Harald kjørte lastebil, men det var søsteren Hjørdis Holgersen som begynte med fiskeoppdrett. Hun drev en landhandel i Uskedalen som hun

hadde overtatt av sine foreldre. Hun fikk interesse for fiskeoppdrett gjennom sin venn Sigvald Eik som styrte slakteriet i Uskedalen. Hjørdis startet så smått med fiskeoppdrett som en hobby, men fikk det ikke til og gav seg etter kort tid. Men det var kjekt å prøve. (Telefonintervju med Hjørdis Holgersen 17.2.2014)

H/k.3. Arne Mikkelsen. Arne arbeidet på Aker Stord som stålarbeider. Han drev med mye hobbyfiske, og drev periodevis med litt yrkesfiske som binæring. Det var dette som dro han over på fiskeoppdrett, som han drev med i kombinasjon med arbeidet som stålarbeider. Men han la ned oppdrettsanlegget etter noen år. Grunnen var at oppdrettsnæringen enda var en ung næring hvor få mottak for oppdrettsfisk gjorde det vanskelig å bli kvitt fisken. Arne kjørte rundt og prøvde å selge fisken på egenhånd, men det var ikke så enkelt. (Telefonintervju med Arne Einar Hjertholm Mikkelsen 9.12.2013)

H/k.4. Knut Geir Hansen. Knut var elektriker og hadde et eget lite elektrofimra. Da han så smått begynte med fiskeoppdrett i 1967, kombinerte han det med firmaet sitt. (Telefonintervju med sønnen Rune Hansen 27.12.2013)

H/k.5. Sigvald R. Eik. Sigvald var gårdbruker, og styrte en del år også slakteriet i Uskedalen. (Telefonintervju med venn av Sigvald R. Eik, Hjørdis Holgersen 17.2.2014)

1974-1978

H/k.4. Knut Geir Hansen (23/8.1978).

Lindås

1973.

H/l.1. S & J. Marin kultur v/ Sigmund Bakke. Sigmund arbeidet i Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd i forbindelse med prøveboring etter olje nord for 62 breddegrad. Men da han og hans kompanjong Jon Johannesen begynte med fiskeoppdrett sluttet de i sitt arbeid og begynte med fiskeoppdrett på fulltid. Dårlige tider førte derimot til at Sigmund trakk seg ut av selskapet og begynte som realfagslærer, mens Jon fortsatte driften av selskapet frem til slutten av 1990-tallet, da de store aksjonærene begynte å vise interesse. (Telefonintervju med Sigmund Bakke 17.12.2013)

H/l.3. Fyllingsnes Fisk AS v/ Inge, Egil og Steinar Fyllingsnes. Inge var elektriker, eller elektromontør som det så pent heter. Egil hadde vært innom litt forskjellige yrker. Han arbeidet først på en fabrikk som produserte stålrørsmøbler, slik som skolepulter, før han siden gikk inn i elektrobransjen. Steinar var elektroingeniør. De begynte i det små og kombinerte fiskeoppdrett med sitt faste arbeid de første 5-6 årene. Da var det arbeid natt og dag. Men de hadde ingen planer om å bli stor, og familieselskapet er fremdeles i drift i dag, og har ikke blitt kjøpt opp av gigantene i næringen. De tre driver med fiskeoppdrett for å ha et levebrød og fordi de har lyst av interesse. (Telefonintervju med Inge, Egil og Steinar Fyllingsnes 13.2.2014) For nærmere informasjon se sak i avisen "Nordhordland": <http://www.nordhordland.no/nyhende/article1883612.ece>. Nedlastet 13.2.2014.

Meland

1973:

H/ml.1. Rylandsvåg Fiskeri AS v/ Leif Toft. Leif var torghandler i Bergen. Han begynte oppdrett av regnbueørret i tre store dammer på land. Den første settefisken ble kjøpt fra Danmark, men etter hvert begynte Leif selv å klekke rogn og produsere sin egen settefisk. (Osland 1990: 156)

Os/Osøyri

1974-1978:

H/o.2. John Kvamsdal. (29/5.1974.) John var entreprenør, og da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han det med sitt arbeid som entreprenør. (Telefonintervju med sønnen Jan Håkon Kvamsdal 10.12.2013)

H/o.3. Odd-Bjørn Kvalvaag. (12/3.1976)

Osterøy

1973:

H/or.1. Ole A. Mjelde og Kåre Havre. De to personene var to venner som så vidt hadde hørt om fiskeoppdrett, men hadde lyst å prøve. De kjøpte 500 fisk som de satt ut i en liten hjemmesnekret merd i fjorden ved Haus på Osterøy, og drev med dette ved siden av sitt vanlige arbeid. Men de fikk det aldri skikkelig til, og gav opp etter noen år. Ole jobbet som mannskap på bilfergen mellom Haus og Garnes, mens Kåre drev med litt forskjellig. De første årene i sitt yrkesliv jobbet han på en tekstilfabrikk, mens han under sine siste år i yrkeslivet var vaktmester i Osterøy kommune. (Telefonintervju med Kåre Havre 9.12.2013)

H/or.2. Endre Rundhovde. Rundhovde var en garversønn (som garver bearbeider man dyrehuder og skinn til lær eller skinnvarer). Norsk garverivirksomhet var på denne tiden på nedtur etter sterk konkurranse fra importere varer. Dette gav muligheter til å bruke ledige garvekar ved familiens garveri, til klekking og oppfôring. Rundhovde kunne ingenting om fisk eller oppdrett, og de første årene var en samling av feil. Han reiste derfor mange turer til Tyskland og Danmark for å lære om fiskeoppdrett. (Kristiansen og Strand 2002: 38 og Osland 1990: 56)

H/or.3. Alf Lone. Alf og hans kone Anna Elisabeth begynte med fiskeoppdrett ved inngangen til 1970-tallet. Alf var utdannet verktøymaker, mens Anna arbeidet som kontordame for et firma i Bergen. I 1964 startet de opp et eget metallverksted. De hadde ingen kunnskap om fisk og dro til Mons Solberg, som var en som drev med dambruk, og fikk se hva han hadde gjort. Alf og Anna begynte også med noen dammer på land, og kombinerte fiskeoppdrett med metallverkstedet. Men i 1976 la de ned metallverkstedet, da ble det for mye arbeid å kombinere det med, og de valgte å satse på fiskeoppdrett. I 1977/78 gikk de sammen med fetteren til Alf, Ingard Lone, og startet selskapet Loby laks, og begynte nå med oppdrett i sjøen. (Telefonintervju med Anna Elisabeth Lone 9.12.2013)

H/or.4. Antun Fiskeoppdrett v/ Mons Solberg. Mons drev et eget metallverksted ved siden av kyrne han holdt på fjellgården Antun. Mons gravde ut en stor jorddam i elven på gården, hvor han begynte med fiskeoppdrett på slutten av 1960-tallet. Oppdrett av ørret i dammen ble drevet ved siden av metallverkstedet og kyrne. (E-post tilsendt fra Osterøy Sogelag v/ leder Geir Kleiveland 8.1.2014)

H/or.5. Loneørret v/ Ingard Lone. Ingard var utdannet mekaniker, men hadde et jordbruk som han drev. Han begynte med jorddammer på land i 1972, men etter hvert som virksomheten vokste, gikk han over til oppdrett i sjøen i 1977/78, i samarbeid med sin fetter Alf Lone. Dambruket Ingard hadde på gården brukte han nå til oppdrett av settefisk til sitt anlegg i sjøen. (Telefonintervju med Ingard Lone 9.12.2013)

1974-1978:

H/or.3. Alf Lone. (6/12.1977)

H/or.5. Loneørret v/ Ingard Lone. (5/7.1976) Til tross for at Ingard ikke stod oppført i listen over registrerte anlegg i 1973, ble han ikke pålagt å søke konsesjon på vanlig måte. Ingard kunne nemlig dokumentere at han hadde drevet oppdrett av matfisk før konsesjonsloven trådte i kraft. Søknaden om konsesjon han sendte inn, var for utvidelse av anlegget. (Telefonintervju med Ingard Lone 29.8.2014)

H/or.6. Jakta Fiskeoppdrett v/ Torleif Bjarne og Jon Solberg. (16/6.1977 og 21/11.1977) Virksomheten deres startet med en gang de fikk konsesjon i 1977, og bakgrunnen for deres interesse var det lille dambruket som naboen deres, Alf Lone drev. Jon hadde nemlig et område med myr på gården der han så for seg at han kunne bygge et damanlegg. Myren lå like ved en stor elv og det var konstant vanntilførsel. Dette trodde han var bra i forhold til å unngå at dammene skulle gå tørr. Men planen om damanlegget ble raskt lagt død, da det viste seg å være et langt mer omfattende og kostbart prosjekt enn først antatt. Brødrene begynte da å se seg om etter andre muligheter, og etter det positive de hadde hørt om oppdrett i sjøen var det dit det bar. De endte til slutt opp ved et nedlagt saltverk i Fotlandsvåg der de søkte om å få leie. Eieren av saltverket var begeistret over at noen var interessert i å bruke området til noe nytt, og solgte eiendommen. Brødrene bestilte nå merder slik at de var klar til å begynne. Til å begynne med gikk det ikke så fryktelig bra. Brødrene hadde ingen erfaring eller kunnskap om fiskeoppdrett, og tok utgangspunkt i ting de hadde lest og hørt fra andre. Til tross for at laks på slutten av 1970-tallet ble stadig mer dominerende innenfor oppdrett, valgte likevel brødrene Solberg å begynne med regnbueørret. Men all fisken i det første forsøket døde av sykdom. Dette var jo selvsagt skuffende, men brødrene gav likevel ikke opp, og valgte å prøve en gang til. Denne gangen lyktes de, da fisken vokste opp til slakting, men når Jon tenker på hvordan de drev anlegget på den tiden, er det egentlig et under at det gikk bra. Og det var avgjørende at det gikk bra denne gangen, hadde de mislyktes igjen ville de nok trolig gitt opp. I startfasen drev de et anlegg i lite omfang, der fisken ble solgt til lokalsamfunnet på egenhånd fram til 1983. Etter 1983 begynte det å gå fremover for driften til brødrene Solberg. Etter hvert som de begynte å tjene litt penger, bygget de ut et stamfiskanlegg slik at de ble selvforsynt med settefisk. Brødrene valgte å bli medlem i NFF fra de begynte, ettersom de ikke hadde noe erfaring og kunnskap. Og de fikk en god del nytting informasjon og lærdom fra foreningen. Men når det gjelder finansieringen av prosjektet, fikk de ikke innvilget lån, verken fra Distriktenes Utbyggingsfond eller fra banken. Brødrene måtte selv finansiere sitt prosjekt, og jobbet ved siden av. Fiskeoppdrettet var en binæring for dem hele veien. Men ettersom de var flere brødre med familie, var det alltid noen som passet anlegget mens andre var på jobb. Jon var odelsgutt på gården, men jobbet som bilmekaniker i Bergen frem til han tok over gården. Når det gjelder utviklingen fremover gikk det ifølge Jon i bølger. Var det ikke nye utfordringer i forhold til sykdom og utstyr, var det vankelige tider på markedet. Ifølge konen til Jon levde familien på en ganske stram økonomi. Når aksjene i selskapet var fordelt mellom familiemedlemmene, ble det etter hvert klart at det med tiden ville føre til komplikasjoner i forhold til fordelingen av verdiene og eierskapet når neste generasjon skulle ta over. Vanskelige tider innenfor oppdrett på 1990-tallet sammen med familiekonflikten, førte til at brødrene valgte å selge selskapet i år 2000, da med en produksjon på 4.000 tonn slaktet fisk og 20.000 liter rogn. Deres anlegg var for lite til å klare å holde tritt med de andre store voksende selskapene innenfor oppdrettsnæringen. Brødrene hadde ingen anelse om hva deres selskap var verdt, og lurte på om de skulle ta i mot det første tilbudet, som kom fra Marin Harvest. Men en venn av dem som var advokat overtalte dem til å avslå tilbudet å vente og se. Et øyeblikk var brødrene redd for at de hadde gjort noe dumt da ingen kom med nye tilbud. Men til slutt fikk de et tilbud fra Sjøtroll, som det ikke var noe tvil om at de skulle godta. Det var snakk om betydelige millioner. Stamfiskanlegget til brødrene hadde et veldig godt rykte på seg, og Sjøtroll valgte å beholde navnet Jakta på anlegget. Brødrene Solberg viser at en bonde og personer med annet yrke enn innenfor fiskerinæringen, virkelig kunne lykkes med sitt prosjekt. Men veien frem til salget og gevinsten i år 2000 har vært lang, krevende og utfordrende. (Intervju med Jon Solberg 13.7.2013)

H/or.7. Loby Laks v/ Alf Lone og Ingard Lone. (13/6.1977) Dette var samarbeidet mellom fettrene Alf og Ingard Lone. Selskapet fikk etter hvert flere konsesjoner og de to fettrene delte dem mellom seg, og drev sine egne anlegg.

Radøy

1973:

H/r.1. Skjærgårdsfisk v/ Reidar Marøy. Reidar var fisker og hadde båt. Reidar begynte i 1963 i et avstengt basseng, men vågen tålte ikke påkjenningen miljømessig, og driften ble etter hvert flyttet til merder. (Kristiansen og Strand 2002: 83 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 382)

H/r.2. Kvalheim & Zakariassen v/ Martinus Kvalheim. Martinus var fisker og hadde fiskebåt. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 381)

H/r.3. Roald Ove Sture. Roald var utdannet mekaniker, og arbeidet som bilmekaniker. Han begynte med fiskeoppdrett i 1971 og kombinerte det med sitt andre yrke frem til 1977, da han gikk over til å drive oppdrett på fulltid. (Telefonintervju med Roald Ove Sture 13.12.2013)

H/r.4. Sunnfisk v/ Mons Marøy. Mons var yrkesfisker. Han hadde vært på fiske siden han var en liten guttunge. Kveitefiske i Alaska og laksefiske i Stillehavet, var noen av stedene Mons var på fiske. Men med tiden fikk Mons seg arbeid på fabrikk på land, slik at han skulle få mer tid til familien. Men det med fisk satt i han, så i 1963 skaffet han seg en merd hvor han hadde noen ørret. Fisken føret han før og etter arbeidstid. Mons bygde seg forsiktig opp, og drev fiskeoppdrett i 7-8 år før han turde å si opp jobben på fabrikk. (Osland 1990: 172-173)

H/r.6. Bognøy Fiskeoppdrett AS. Kristian og hans bror Anders Bognøy startet sammen med sin nevø Klaus Holen, med ørretoppdrett i sjøen i 1972 ved øyen Bogno. Kristian hadde sammen med sin kompanjong Nils-Emil Johannessen i snart 14 år drevet selskapet Valestrand Industri AS på Osterøy, som produserte tøfler og støvletter i blant annet selskinn, geiteskinn og kuskinn. Kristian har drevet ørretoppdrett i et lite ferskvann på Osterøy sammen med sin svoger Mons Solberg fra 1968, men trakk seg ut fra dette da han selv startet med oppdrett i 1972. Satsingen i sjøvann var vellykket og tilveksten var svært god, faktisk så god at det raskt oppstod behov for kapital, administrasjon og salgsarbeid for å drive virksomheten videre frem. I den sammenheng spurte Kristian sin kompanjong Nils-Emil om han ville bli med på denne virksomheten. Nils-Emil hadde aldri sett et oppdrettsanlegg, og hadde ingen annen kjennskap til ørret enn fiske med sluk og flue i elver og fjellvann. Men fiskeoppdrett var noe nytt og spennende, og i 1973 gikk de fire sammen og dannet aksjeselskapet Bognøy Fiskeoppdrett AS. (Johannessen 1998: 5-6)

1974-1978:

H/r.1. Skjærgårdsfisk v/ Reidar Marøy. (7/2.1978)

H/r.3. Roald Sture (10/6.1977)

H/r.4. Sunnfisk v/ Mons Marøy (10/6.1977)

H/r.5. AS Laks-Ørret v/ Endre Rundhovde. Dette var den første utvidelsen av virksomheten til Endre. På Radøy ble Trollevågen avstengt og settefisk fra garvekarene på Valestrandsfossen ble overført hit. (Kristiansen og Strand 2002: 38)

Stord

1973:

H/sd.1. Gregor Nysæter. Gregor startet med oppdrett av regnbueørret tidlig på 1970-tallet. Av utdanning hadde han realskole, handelsskole og ulike kurs i bedriftsledelse. Gregor var også medeier og leder i bedriften Delindustri, som var et mekanisk verksted som laget utstyr til prosess og sildeoljeindustrien. Da Gregor begynte med fiskeoppdrett var det i liten skala, og hentet informasjon og hjelp fra Olav Svendsen. (E-post tilsendt fra konen til Gregor, Tordis Nysæter 8.1.2014)

Sund

1973:

H/s.1. Sotra Ørret v/ Bjarne Nygård. Bjarne var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 384)

1974-1978:

H/s.2. Sangolt Fisk v/ Sigurd Sangolt. (27/2.1976) Sigurd var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 385)

H/s.3. Golten Laks v/ Knut K. Golten. (20/4.1978) Knut var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det trolig tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1978: 355)

Sveio

1973:

H/sv.1. Vestvik Preserving v/ Inge Olsen. Inge var utdannet skipper, og drev med fiske før han begynte med fiskeoppdrett. Han valgte å kombinere oppdrett med livet på sjøen. (Telefonintervju med Inge Olsen 13.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973 og 1978: 386 og 358)

H/sv.2. Valevåg Bruk v/ Jan Ottar Eriksen. Jan var utdannet elektro- og maskiningeniør, og hadde også gått på Krigsskolen. Jan hadde for så vidt ingen kunnskap om fisk, men da han studerte i utlandet (Danmark) tok han et fag, eller rettere sagt kurs som het "Oppdrett av ørret i skittent vann innen dambruk", så han kunne litt om oppdrett. Valevåg Bruk drev både med produksjon av matfisk og smoltproduksjon. Og når Jan skulle ansette folk, ansatte han helst fiskere og andre med sjøkunnskaper til matfiskanleggene i sjøen, hvor det var behov for folk som kunne fortøye og knyte knuter, mens han helst ansatte personer med tilknytning til jordbruk og husdyrhold, samt omsorgsarbeidere til smoltanlegget. (Telefonintervju med Jan Ottar Eriksen 16.12.2013)

Ullensvang

1973:

H/u.1. Knut Aakre. Knut var butikkmann og syslet med mye. I tillegg til å drive butikk kjørte han også en periode skolebuss. Knut hadde en stor dam for regnbueørret like ved butikken sin på Åkre. (E-post tilsendt fra Hardanger Historielag v/ Amund Måge 18.12.2013)

H/u.2. Tomas Vines. Tomas var født og oppvokst på en gård, men hadde ikke odelsrett. Han drev en butikk i Bergen frem til han flyttet hjem igjen, og fikk overta et nes fra familiegården hvor han forsøkte å satse på fiskeoppdrett. En kum ble støpt opp og delt i to, der det ble holdt regnbueørret i den ene enden og lakseyngel i den andre. Laksen døde fordi Tomas ikke passet godt nok på den. Ørreten solgte han privat, hvor mye gikk til hoteller i Bergen. Men det ble aldri noe sikkert kommersielt oppdrett, og Tomas gav til slutt opp. (E-post tilsendt Hallvard Lid som er født og oppvokst i Ullensvang, 10.8.2014)

Ølen i Vindafjord

1973:

H/ø.1. Vaka Ørretoppdrett v/ Ingebrigt Vaka. Ingebrigt var bonde, sjømann og fisker. (Telefonintervju med barnebarnet til Ingebrigt Vaka 20.12.2013)

Øygarden

1973:

H/øn.1. Blom Fiskeoppdrett v/ Andreas Blom. Andreas var yrkesfisker og notbas, og startet med fiskeoppdrett som en hobby og binæring ved siden av fisket. På 1970-tallet var Andreas en del år nestformann i Norsk Ørretomsetning, og i 1978 ble han valgt inn som styremedlem i Fiskeoppdretternes Salgslag. Der satt han i tre år før han ble formann i NFF. (Tande 2000: 115, Norsk Fiskeoppdrett nr.1 1976: 5 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 390) Selskapet er fremdels i drift, og drives i dag av familien. Se hjemmeside for mer informasjon: <<http://www.blomsea.no/omoss.php>>.

H/øn.2. Rong Laks og Ørretoppdrett v/ Anders Kvalheim Rong. Anders var yrkesfisker og hadde egen fiskebåt. De første årene kombinerte han oppdrett med fisket, men med tiden gikk han over til oppdrett på fulltid. (Telefonintervju med sønnen Svein Idar Rong 16.12.2013)

H/øn.3. Ingvald Fjeldstad. Ingvald var fisker og medeier i en ringnotsnurper. Han begynte i det små med fiskeoppdrett, men det gikk ikke lang tid før han solgte anlegget sitt, da til Rong Laks- og ørretoppdrett. (Telefonintervju med sønnen til Andres Kvalheim Rong, Svein Idar Rong 16.12.2013)

1974-1978:

H/øn.1. Blom fiskeoppdrett. (29/9.1977)

H/øn.2. Anders Kvalheim Rong (30/6.1977)

H/øn.4. Arthur Odd Abbedissen. (23/9.1976) Arthur var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 392)

ROGALAND

Bjerkreim

1973:

R/bj.1. Trygve Gåsland. Trygve var gårdsbruker. Han hadde vært interessert i fisk siden han var liten, og var bakgrunnen for at han begynte med fiskeoppdrett. Oppdrett var først og fremst en hobby han kombinerte med gårdsdriften. (Telefonintervju med konen Borghild Johanne Gåsland 6.12.2013)

Bokn

1974-1978:

R/b.1. Bokn Fiskeoppdrett v/ Karmøens Sildoljefabrikk AS. (3/7.1974) I rapporten til Fiskeridirektoratets kontrollverk står det at dette anlegget ikke eksisterer. Det kan med andre ord tyde på at dette var et planlagt anlegg som aldri ble satt ut i livet. ("Rapport til Fiskeridirektoratets kontrollverk". Rapport fra inspektør Jan Fredrik Hansen uke 6 i 1975, FIDIRs arkiv)

Finnøy

1973:

R/f.1. Finnøy Aureoppdrett v/ Finn Hallingstad. Finn var utdannet sivilagronom og arbeidet i T. Skretting hvor de i 1964 begynte med utvikling av tørrfôr til fisk. Men da Finn fikk et tilbud om å være aktiv deltaker i Finnøy aureoppdrett, takket han ja. Nå fikk han muligheten til å arbeide og bruke fôrproduktene han var med å utvikle. Stillingen i Finnøy aureoppdrett var bare en binæring ved siden av T. Skretting. Finn er meget klar på at utviklingen av tørrfôr var en meget viktig teknisk endring i oppdrettsnæringen. Og han peker samtidig på at T. Skretting tok med seg mye verdifull kompetanse og kunnskap fra sin produksjon av fôr til vanlig dyrehold. (Telefonintervju med Finn Hallingstad 10.12.2013)

R/f.2. Skjærsund Oppdretteri v/ Johannes R. Skartveit.

Forsand

1973:

R/ha.1. Forsøksanlegget Holman, T. Skretting AS AL. Dette var et samarbeid mellom Rogaland Pelsdyrfôrlag og T. Skretting. Rogaland Pelsdyrfôrlag er et samvirkeforetak, hvor formålet på en helhetlig måte er å fremme de økonomiske interessene til medlemmene på kort og lang sikt ved produksjon og salg av ferdigfôr, og salg av utstyr og tjenester. T. Skretting sin historie starter i 1899 ved etableringen av Stavanger Landbruksforretning som leverte maskiner, redskaper, gjødsel og kraftfôr til landbruket. I 1936 ble forretningens drift overlatt til Torgeir Skretting, som da også førte til at forretningen endret navn til T. Skretting. I 1960 begynte de første spedde forsøkene med tørrfôr til regnbueørret. Ørreten ble holdt i trekasser i sjøen utenfor anlegget i Hommersåk. <<http://www.rogpels.no/>> og <<http://www.skretting.no/>>. Nedlastet 5.12.2013.

1974-1978:

R/ha.1. Forsøksanlegg Holmane v/ T. Skretting A/S og Rogaland Pelsdyrfôrlag AL. (19/3.1976)

Gjesdal

1973:

R/g.1. Vikafisk v/ Arne Oftedal. Arne var yrkesfisker i Alaska hvor han fisket etter laks. Han begynte med fiskeoppdrett i 1972 da han kom hjem til Norge, og drev oppdrettsanlegget på fulltid. (Telefonintervju med Arne Oftedal 17.12.2013)

Haugesund

1973:

R/h.1. Daniel Støle. Daniel vokste opp på en gård i Nordre Haugesund. Da han overtok gården gikk han i gang med oppdrett av pelsdyr, mink og rev. Han fikk interesse for fiskeoppdrett fordi konens onkel hadde et lite hobbyanlegg. Før Daniel gikk i gang, reiste han til Bømlo for å se hvordan de første oppdretterne drev, der han blant annet besøkte Bjarne Svendsen. Da han kom hjem igjen kjøpte han rogn av regnbueørret fra Danmark, og satte ut rognen påsken 1968. Daniel begynte med jorrdammer på land, men sommeren var varm, og førte til mangel på surstoff og vanntilførsel i dammen. Med denne erfaringen gikk Daniel over til merder i sjøen, og utvidet gradvis sitt anlegg med eget fryseri, slakteri, pakkeri og kai. (Kristiansen og Strand 2002: 79-80)

Hjelmeland

1973:

R/hm.1. Anders Ramsbotn. Var handelsmann, og drev også delvis spesialisert produksjon innenfor jordbruket, en tid med hønseri og eggproduksjon i stor stil. (Brandal 2001: 70)

R/hm.2. Malvin Viga. Han var fisker, og kom fra en fiskerfamilie. (Brandal 2001: 70)

R/hm.3. Kroken Fisk. Dette selskapet tilhørte Mikal Viga, som var søskenbarnet til Malvin, og som også var yrkesfisker. (Brandal 2001: 70 og artikkel i Aftenbladet 2004: <<http://www.aftenbladet.no/nyheter/lokalt/Heidra-for-husflid-og-laks-2775786.html>>.

Nedlastet 3.12.2013.

Karmøy

1973:

R/k.1. K/S Sea Farm AS & Co. Det var skipsreder og industrimann Jacob Stolt-Nielsen som etablerte dette firmaet. En dag i 1971 leste Jacob i avisen om noen som hadde laget en demning i elven, der de drev oppdrett av bekkørret. Nyheten var at demningen hadde gitt etter og fisken hadde forsvunnet med vannet. Dette satte fantasien til Jacob i sving. Oppdrett av fisk, hvorfor ikke? Med stadig større båter og effektive fiskeredskaper, var fisket mange steder langt større enn villbestanden kunne tåle. Samtidig ivret legevitenenskapens kostholdsekspert for at folk skulle spise mindre kjøtt og mer fisk. Med mindre tilbud og større etterspørsel måtte fiskeprisene gå opp, konkluderte Jacob. Han satte derfor ut en stillingsannonse i kystavisene, hvor han søkte etter en marinbiolog med formål å utvikle moderne havbruk. Responsen var ikke stor, men Bjørn Myrseth fra Bergen utmerket seg, og ble ansatt. I 1972 ble selskapet Sea Farm AS etablert for oppdrett av laks og regnbueørret. Det hele begynte med klekkeri- og settefiskanlegg i Fjon nord for Haugesund, Jacob satset på kunstig produksjon av smolt som han solgte til dem som ønsket å begynne med fiskeoppdrett. Det var fra smolten inntektene kom de første årene, men parallelt med produksjonen av smolt drev også selskapet med noe produksjon av matfisk. Allerede samme året som selskapet ble etablert, startet Jacob oppdrett av laks i Kvalvåg på Karmøy med et oppdrettsvolum på 9.000 m³. I 1973 investerte Sea Farm 11% i Smøla Fiskeavl som hadde et volum på 8.000 m³, men det var i smoltproduksjonen at selskapet vokste frem til 1985. På denne måten gjorde imidlertid Sea Farm seg sårbare. De første ti årene gikk inntjeningen på smolten så godt at de på mange måter glemte å utvikle et forretningsmessig oppdrett av matfisk. Oppdretterne begynte ved inngangen til 1980-tallet i større grad å produsere sin egen smolt, og prisen stupte. Det hastet derfor for Sea Farm å komme seg inn på oppdrettsnæringen rundt matfisk, men på 1980-tallet ble det stadig vanskeligere å få konsesjon. Jacob Stolt-Nielsen og Sea Farm satset altså på smolt fremfor matfisk på 1970-tallet, det var først ti år senere at selskapet begynte å rette seg inn mot matfiskproduksjon. (Ilnes 2009: 218-219, 221, 223, 226)

R/k.2. Visnes Fiskeoppdrett.

R/k.3. Hans Magne Kvilhaug. Arbeidet i skatteetaten før han begynte med fiskeoppdrett, og kombinerte dette arbeidet så lenge han drev med fiskeoppdrett. Har nå sluttet med fiskeoppdrett, og arbeider fremdeles i skatteetaten. (Telefonintervju med Hans Magne Kvilhaug 6.12.2013)

R/k.4. Karmøy Ørreoppdrett v/ Bjarne Mannes. Før Bjarne begynte med fiskeoppdrett, arbeidet han med regnskap og revisjon. (E-post tilsendt fra konen Anne Katrine Mannes 12.8.2014)

R/k.5. Hillesland Ørreoppdrett.

1974-1978:

R/k.4. Karmøy Ørreoppdrett v/ Bjarne Mannes. (5/7.1976)

Kvitsøy

1973:

R/kv.1. Otto Bentsen. Drev med fiske og hadde fiskebåt. Men det var et år hvor han var sjøsyk hele tiden, noe han ikke orket mer av, som førte til at han solgte båten og begynte med fiskeoppdrett. En venn som var bonde ble med på å starte opp med fiskeoppdrett, og Otto peker selv på at han hadde erfaring med sjøen, mens bonden hadde erfaring med dyr. Otto begynte med fiskeoppdrett på heltid. (Telefonintervju med Otto Bentsen 6.12.2013 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 409)

1974-1978:

R/kv.1. AS Kvitsøyfisk v/ Otto Bentsen. (6/7.1977)

Rennesøy**1973:**

R/r.1. Mosterøy Fiskeoppdrett.

Sandnes**1973:**

R/ss.1. AL Salmo. På eiendommen hvor dette anlegget var, ligger fremdeles i dag de grunne utgravde dammene. Ifølge Sandnes kommune het eieren Amalixsen, men vedkommende lever dessverre ikke lenger. Hvordan det gikk med dette anlegget, er uvisst. I kontrollverkets rapport fra inspeksjonen i 1975, står det at anlegget ikke er kommet i gang, og at hvor tid det eventuelt vil starte opp, er uvisst. Det er med andre ikke sikkert om dette prosjektet noen gang kom i drift. (E-post tilsendt fra Sandnes kommune v/ Hanne Grete Skien, 18.12.2013 og rapport fra kontrollverkets inspektør i Åkrehamn, Jan Fredrik Hansen, uke 5 1975)

R/ss.4. Svihus Damfisk v/ Martin L. Svihus. Martin var gårdbruker og da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han det med gårdsdriften. Han hadde et landanlegg på gården. I rapporten til kontrollverket, står det at anlegget bestod av noen hull i bakken som ble brukt til dammer, og at det var lagt noen rør fra elven ved siden av til gjennomstrømming av vannet. (Telefonintervju med sønnen Svein Svihus 27.12.2013 og rapport fra inspektør Jan Fredrik Hansen uke 6 i 1975, FIDIRs arkiv)

R/ss.5. Øksna Bruk v/ Olav Egeland. Olav Egeland drev med trikotasje og strikkemaskiner før han begynte med oppdrett. Han eide en trikotasjefabrikk med over 90 ansatte som lagde og solgte strikkevarer. Det var oppdrett i Danmark som inspirerte Egeland, men han hadde ingen kunnskap, og kontaktet derfor en inspektør i ferskvannsfisket for å rådføre seg. Han dro også til Danmark for å lære, og fikk en danske med seg tilbake som jobbet hos han i over to år. (Osland 1990: 40 og Norsk Fiskeoppdrett nr.7 og 8 1982: 2-4)

R/ss.6. AS I.B.A. Bergsagel v/ Guthorm Ims. Guthorm drev sagbruk, og fikk ideen til å begynne med fiskeoppdrett fra en kunde. Ifølge kunden var laksen det dyret som nyttet fôret best, mye bedre enn høns som var det kunden drev på med. Guthorm var helt blank når det gjaldt fisk og oppdrett, men klarte seg likevel ganske bra, og kombinerte oppdrett med sagbruket. Guthorm drev fiskeoppdrett frem til 2000, da han solgte det. (Telefonintervju med Guthorm Ims 27.12.2013)

R/ss.8. Brødr. Breiviks Lakse- og Ørreoppdrett. Det var Ingvar Samuel Breivik som var eier. Ingvar hadde et småbruk, samtidig som han også drev med småfiske og hadde et snekkerverksted. Han hadde med andre ord flere bein å stå på. Tanken om å begynne med fiskeoppdrett kom gjennom T. Skretting hvor han kjøpte fôr til husdyrene. Oppdrettet virket spennende. De begynte i det små med hjemmesnekrede merder på 6x6 meter hvor de satte ut regnbueørret. Men gjennom Norges kjøtt- og fleskesentral (NKF) fikk Ingvar spørsmål om han ville være med på et forsøk med laks, da NKF hadde fått tak i smolt fra Sverige. Dette virket spennende, men problemer med transporten i tankbiler fra Sverige, førte til at bare rundt 1.200 av de 5.000 smoltene som ble sendt vokste opp hos Ingvar. Fiskeoppdrett var preget av prøving og feiling, hvor det gikk opp og ned. Ingvar kombinerte oppdrett med gårdsbruket, og drev på med oppdrett frem til slutten av 1990-tallet, da han solgte anlegget og konsesjonen til Olav Svendsen som eide Bremnes Fryseri. (Telefonintervju med Ingvar Samuel Breivik 27.12.2013)

1974-1978:

R/ss.4. Svihus Damfisk v/ Martin L. Svihus. (27/2.1976)

R/ss.8. Brødr. Breiviks Lakse- og Ørretoppdrett (18/10.1976)

R/ss.10. Vier Lakseoppdrett. (24/2.1977) Det var tre venner med Terje Vier i spissen som startet dette selskapet. Terje var utdannet entreprenør og arbeidet i et entreprenørfirma, mens de to andre henholdsvis arbeidet som fisker og sveiser. Det var i hovedsak Terje som drev og styrte dette anlegget de første årene, og kombinerte denne virksomheten med sitt arbeid i entreprenørfirmaet. I dag er det Grieg Seafood som eier dette anlegget, men Terje har fulgt med og arbeider i dag som driftsleder i Grieg Seafood avdeling Rogaland. (Telefonintervju med Terje Vier 25.7.2014)

R/ss.11. Arnold og Lars K. Riska. (10/6.1977) Arnold arbeidet hos T. Skretting som fabrikkarbeider, og det var selskapets prøveanlegg i Holmane som fanget interessen til Arnold. Sammen med sin bror Lars, som var elektriker, begynte de så smått med noen få ørret. Begge kombinerte fiskeoppdrett med sine andre yrker. (Telefonintervju med Arnold Riska 6.12.2013)

Sauda

1973:

R/sa.1. Olav Honganvik. Var gårdsbruker og fruktbonde. Drev med torgsalg. Da han begynte med fiskeoppdrett var det i svært liten målestokk, og kombinerte det med gårdsdriften. (Telefonintervju med Olav Honganvik 6.12.2013)

R/sa.2. Saga Aure. Finner ingen opplysninger, men da Fiskeridirektoratets kontrollverk var på besøk i 1975, var anlegget lagt ned for over et år siden. (Rapport til Fiskeridirektoratets kontrollverk av Jan Fredrik Hansen, uke 6 1975)

Strand

1973:

R/st.1. Døvik Ørretoppdrett v/ Bjarne Dyvik. Bjarne begynte med fiskeoppdrett i 1967 sammen med Arne Bruntveit. De to arbeidet på stålverket på Jørpeland, et arbeid de hadde frem til 1973, da de gikk over til heltid på oppdrettsanlegget sitt. (Brandal 2001: 68)

1974-1978:

R/st.1. Døvik Ørretoppdrett. (14/6.1977)

R/st.2. Oddvar Ingolf Hetlelid. (12/10.1977) Oddvar drev litt med fiskeri som ungdom og var med noen ganger på sildefiske. Ellers var han to perioder i militæret hvor han var i Midtøsten. Når han var i militæret tok han jordbrukskurs, og begynte med gårdsbruk da han var ferdig i militæret. Kombinerte oppdrett med gårdsbruk, der han hadde 12 melkekyr. (Telefonintervju med Oddvar Ingolf Hetlelid 6.12.2013)

Tysvær

1973:

R/tv.1. Nedstrand Fiskeoppdrett AS v/ Ådne Grytne. Ådne var utdannet maskinist, og seilte som maskinist i mange år. Han begynte med regnbueørret i store kar på land. (E-post tilsendt fra Tysvær Historielag 12.12.2013)

R/tv.2. Østsjø Ørretoppdrett v/ Kåre Østebøvik. Var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fikerinæringen i 1973. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 421)

1974-1978:

R/tv.3. Tveit Jordbruksskole. (28/1.1977)

Vindafjord

1973:

R/v.1. Ilsvåg Bruk v/ Brødrene Åsmund og Hans Kaldheim. Vindafjord har vært et jordbrukssamfunn, og de fleste som startet med fiskeoppdrett hadde bakgrunn som småbrukere/fiskere. Dette var også tilfellet med brødrene Hans og Åsmund. Hans drev sagbruk og hadde trelasthandel. Da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han dette med trelasthandelen de første årene, før han etter hvert gikk over til fiskeoppdrett på fulltid. (Telefonintervju med nevøen til Hans Kaldheim, Roald Kaldheim 17.12.2013, og e-post tilsendt fra Vindafjord kommune v/ seniorrådgiver, Arne Risøy 16.12.2013)

R/v.2. Harald Rørtveit og Kåre Rødne. Begge vokste opp på småbruk og har også drevet småbruk. Harald arbeidet senere i Sivilforsvarsleiren i Sandeid, mens Kåre arbeidet i Haugaland kraft. (E-post tilsendt fra Vindafjord kommune v/ seniorrådgiver i landbruk, Arne Risøy 16.12.2013)

VEST-AGDER

Farsund

1973:

VA/fs.1. Agder Edelfisk v/ Holger Reisvaag. Holger var en ung mann da han forsøkte seg på fiskeoppdrett på begynnelsen av 1970-tallet. Han var student og studerte økonomi. Holger drev ikke på så mange år før han gav opp. Det var først og fremst problemer med å få solgt nok av fisken til å få det hele til å gå økonomisk i pluss, som førte til at Holger sluttet. Han begynte da i stedet å arbeide som snekker. Flere år senere da fiskeoppdrett for alvor begynte å bli en næring man tjente penger på, forsøkte Holger sammen med en annen å få overført sin gamle konsesjon til en ny lokalitet, men det gikk ikke. (Telefonintervju med Holger Reisvaag 22.4.2014)

VA/fs.2. Jensen & Nesheim Ørreoppdrett. Det var de to kameratene Hans Jarl Nesheim og Jens Petter Jensen som sammen valgte å forsøke seg på fiskeoppdrett, som ved inngangen til 1970-tallet begynte å vekke stor interesse i landet. Hans arbeidet på et aluminiumsverk, mens Jens arbeidet innenfor skipsfarten. De to drev ikke fiskeoppdrett lenger enn et par år. De klarte ikke å få driften til å gå rundt økonomisk, så de gav seg rett før de gikk konkurs. (Telefonintervju med Hans Jarl Nesheim 20.1.2014)

Flekkefjord

1973:

VA/f.1. Bjarne O. Dannevig. Bjarne var elektriker av yrke. Han søkte om å få begynne med fiskeoppdrett i 1973, men døde plutselig og uventet samme år, og kom aldri i gang med dette. (E-post tilsendt fra Bjarne Dannevig sin niese, Hanne Risvold 12.2.2014)

Kristiansand

1973:

VA/k.2. Ringfisk. Dette anlegget var det Ivar Torsøy som startet opp. Ivar var maskinoffiser på båt, men var født og oppvokst i et fiskevær og hadde med det erfaring med fisk. Nå drev ikke Ivar produksjon i stor målestokk, og gav seg bare etter noen få år. (Telefonintervju med sønnen Bjørn Torsøy 15.9.2014)

Lindesnes

1973:

VA/ls.2. Lindesnes Fiskeoppdrett AS. Det var Jørgen Lunde som startet dette selskapet. Jørgen var yrkesfisker, og var den første som begynte å bruke snurpenot øst for Stavanger. Jørgen forsøkte seg med fiskeoppdrett i et ferskvann, men oppdaget raskt at det om sommeren

var for lite vannføring til vannet, noe som førte til problemer. Jørgen prøvde seg i 2-3 år, men innså da at han ikke ville få det til. Jørgen har med andre ord vært en av pionerene som har prøvet og feilet, og vist de som kom etter hva de ikke måtte gjøre. (Telefonintervju med sønnen Jakob Kenneth Lunde 13.1.2014)

Lyngdal

1973:

VA/ld.4. Theis Jakobsen. Theis Jakobsen begynte i 1962 med noen tusen settefisk av regnbueørret som han fikk fra Danmark. De første åren hadde han fisken i en avstengt poll, men det var bare det første året da pollen var ren at det var virkelig vellykket. Etter fire år gikk han over til merd. Det var rekeavfallet fra en rekefabrikk Theis Jakobsen var medeier i, som fikk han til å begynne med oppdrett. Først drev han med mink, men det gikk ned til ingenting. Fiskeoppdrett var til å begynne med en hobby, helt til Jakobsen i 1964 solgte sin del av rekefabrikken og oppdrett ble hans levebrød. (Osland 1990: 35-37 og Norsk Fiskeoppdrett nr.9 1983: 8)

VA/ld.5. Sigurd Bærø & Hans Torsøe. Sigurd Bærø var registrert med egen fiskebåt, og hadde med det en tilknytning til fiskerinæringen. Men oppdrettsanlegget var allerede nedlagt i 1975. (FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 437 og Rapport fra FIDIRs kontrollverk i Kristiansand kontrolldistrikt januar 1975)

Songdalen

1973:

VA/sd.1. Kleveland v/ Steinar Heivoll. Steinar ble født på en gård der faren var bonde og skogbruker. Steinar gikk folkehøgskole, tok realskole, og gikk også på politiskolen, men fikk ikke avsluttende eksamen. Etter forskjellig arbeid ute, overtok Steinar gården etter sin far tidlig på 1970-tallet. Steinars yrke etter at han overtok var tømmerhogger i egen og andres skog. Gjennom myren i skogen til Steinar rant det en elv, og det var en naturlig kulp i denne elven Steinar gravde opp og utvidet til forsøk på fiskeoppdrett. Men det var aldri noe mer enn en hobby ved siden av sitt faste arbeid. (E-post tilsendt fra ressurs- og arealforvaltningen i Songdalen kommune v/ ingeniør John N. Kleveland 13.12.2013)

AUST-AGDER

Grimstad

1973:

AA/g.1. Bård Heggen. Ifølge konen til Bård, var han møller av yrke og drev Sand Mølle i Hasseldalen ved Vikkilen i Grimstad. Bård startet fiskeoppdrett som en hobby og drev ikke særlig lenge. Men virksomheten vekket mye nysgjerrighet, noe som førte til at folk kom med båter for å se på dette, noe som dessverre førte til at anlegget lett ble ødelagt. (E-post tilsendt fra Selskapet for Grimstad Bys Vel v/ Kjetil Aslaksen 12.12.2013)

Lillesand

1973:

AA/l.1. Åkerøya Ørretoppdrett. Dette anlegget ble startet av far Anders og Sønn Thor Thorsen rundt 1970/71. De to var begge fiskere. Deres nabo, pensjonist Schøller Ommundsen, var også med, han var en viktig initiativtaker. Bifangst fra rekefiske ble brukt til fôr. De tre karene holdt på med dette anlegget frem til rundt 1978. (E-post tilsendt fra oppdrettsveteran på Sørlandet, Karl Olaf Jørgensen 14.9.2014 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 443)

AA/l.2. Ellen og Hans Ditlef Martens.

AA/l.3. Solheimfisk v/ Viggo Hæstad. Viggo var fisker og hadde egen båt. Han begynte med fiskeoppdrett sammen med naboen sin. De satte sammen merder etter tegninger fra Grøntvedt, og dro rundt og hentet fiskeavfall, rekeskall og skittfisk alle steder til fôr. Men prisene falt mye i 1972-1973. Da leverte Viggo regnbueørret i Oslo for 12 kroner kiloet, ferdig rensket og pakket. Det ble ikke mye igjen av det. Derfor drev ikke Viggo med oppdrett lenger enn til 1974-1975. (Kristiansen og Strand 2002: 143 og FIDIRs register over merkepliktige norske fiskefarkoster 1973: 444)

Tvedestrand

1973:

AA/t.1. Dypvåg Fiskeoppdrett v/ Arvid Berntsen. De første årene i yrkeslivet var Arvid sjømann, og var mange år på sjøen. Da han kom hjem igjen begynte han som yrkesfisker, og gikk senere sammen med noen venner for å prøve oppdrett av regnbueørret. Men det gikk ikke så bra. Det var for mye arbeid og slit i forhold til hva de satt igjen med, så etter to år gav de opp. Da begynte for så vidt Arvid med oppdrett av blåskjell, noe som gikk mye bedre. Men da det med årene ble problemer med gift måtte han også gi opp dette arbeidet. (Telefonintervju Bernt Arvid Berntsen 20.12.2013)

AA/t.2. Osvald Johansen. Bodde i Oslo i 30 år, de siste 15 årene drev han eget bakeri. Men han kom opprinnelig fra Tvedestrand, og ved inngangen til 1970-tallet ville familien flytte hjem. Bakeri, hus og hytte ble derfor solgt. Fiske, sjø og båter hadde alltid vært hobbyen til Osvald, og var grunnen til at han begynte med fiskeoppdrett. I løpet av de ti første årene mistet han all fisken sin to ganger på grunn av frostgang i sjøvannet ved underkjøling, den ene gangen kostet det ham 270.000 kr. Men med et mål om å leve av fiskeoppdrett, lot ikke Osvald seg stoppe av naturforholdene. Han begynte i stedet å se etter mulige metoder som kunne brukes til å varme opp vannet. Løsningen viste seg å ligge under merdene, i en varmtvannslomme hvor temperaturen lå på 6-7°C året rundt. Gjennom et pumpesystem ble varmt vann fra denne lommen hentet opp om vinteren for å hindre underkjøling, og gjorde det mulig å la fisken overvintre i merdene. Dette åpnet opp et nytt marked og nye inntekter for Osvald, som i motsetning til tidligere nå også hadde fisk han kunne selge på sommeren når Sørlandet boblet over av folk. (Norsk Fiskeoppdrett nr.9 1983: 6)

Vennesla

1973:

AA/b.1. Solheimfisk v/ Viggo Hæstad. Dette er samme person som har konsesjon AA/l.3.

TELEMARK

Kragerø

1973:

TK/k.1. Skagerak Ørret v/ Nils John Andersen. Andersen drev butikk før han begynte med fiskeoppdrett, som han den første tiden kombinerte med butikkdriften. (Telefonintervju med venn av Nils John Andersen, Thor Kåre Lien 10.12.2013)

TK/k.2. Lien Sjø-Ørret v/ Thor Kåre Lien. (4/5.1976) Thor var gårdbruker og hadde en gård ved sjøen. Han hadde alltid vært glad i å fiske, og han begynte med fiskeoppdrett for å ha en tilleggsnæring til gårdsdriften. Det var en vanskelig startperiode uten kunnskaper om fisk eller oppdrett. Kåre konstruerte merder og annet utstyr selv. (Telefonintervju med Thor Kåre Lien 10.12.2013)

1974-1978:

TK/k.2. Lien Sjø-Ørret v/ Thor Kåre Lien. (4/5.1976) Under registreringen i 1973 var ikke Thor kommet i gang med driften av sitt anlegg, men var så vidt begynt på arbeidet med å

bygge merdene. Planen var å søke konsesjon når anlegget var klart. Da registreringsgruppen kom på besøk ble det fremmet et forslag til oppdrettsvolum, et forslag Thor forholdt seg til da han søkte konsesjon. (Telefonintervju med Thor Kåre Lien 29.8.2014)

Kviteseid

1973:

TK/kv.1. Gunnar Straumsnes.

Nissedal

1973:

TK/nd.1. Nedrebø gard. Det var en Herr. Ystad som i sin tid laget en fiskedam hvor han hadde fisk. Hva han gjorde med fisken er ganske uvisst, men trolig til eget bruk og lokalt i Nissedal. Han arbeidet som kommunelege. På 1980-tallet solgte Ystad bruket sitt til Hans Hansen, som fortsatte å drive med fisk i dammen, hvor folk kom for å fiske sin egen fisk. Hans arbeidet sivilt i en militærleir. (E-post tilsendt fra Nissedal kommune v/ Torun Saga 12.2.2014)

Nome

1973:

TK/n.1. Torleiv Sannerholt. Torleiv var industriarbeider, og da han begynte med fiskeoppdrett kombinerte han det med sitt faste arbeid. (Telefonintervju med sønnen Tor Olav Sannerholt 17.12.2013)

TK/n.2. Martin Nordby. Martin var skogsentreprenør og hadde også et lite gårdsbruk. Grunnet helseproblemer måtte Martin avvikle entreprenørfirmaet da han ble uføretrygdet, og forsøkte fiskeoppdrett i kombinasjon med gårdsbruket for å få en ekstra inntekt. (Telefonintervju med datteren Ingebjørg Nordby Vibeto 28.12.2013)

Porsgrunn

1973:

TK/p.1. Rambek v/ Johan Furumo. Johan var fast ansatt i det store konsernet Elkem, som er verdensledende innenfor miljøvennlig produksjon av metallprodukter og materialer. Fiskeoppdrett var noe han begynte med av ren interesse, og som han hadde som en hobby ved siden av sitt arbeid i Elkem. (Telefonintervju med sønnen til Johan, Jan Furumo 29.4.2014)

BUSKERUD

Ringerike

1973:

BD/ri.1. Salmo AS v/ Odd Graver. Helt på slutten av 1960-tallet startet Odd med oppdrett av matfisk og settefisk. Han var sportsfisker, og i 1974 begynte han å putte regnbueørreten sin i en fiskedam som var en avstengt vik i Tyrifjorden, hvor folk kunne få fiske mot en avgift. Regnbueørreten hadde Odd i nøter som var lukket både i bunn og på topp. Nøtene senket han ned på ca 3 meters dyp. På denne måten eliminerte han isproblemene på vinterstid, samtidig som vekstforholdene og strømmingene var mer gunstige. (Budstikka 9.9.1974) Etter å ha begynt i det små, gikk det bare fremover. I 1985 var anlegget til Odd blitt et datastyrt trivselseventyr med en årlig omsetning på 2,1 millioner kroner. Odd brukte aldri antibiotika, og en sykdom som vibriose unngikk han i ferskvann. Odd var klar på at oppdrettsnæringen passet like godt i innlandsvann, som i sjøen. (Aftenposten 18.9.1985) Odd arbeidet som selger og var også en gründer av en plastfabrikk som han var med å drive, og hadde således ingen kunnskap om fisk da han begynte med oppdrett. (Telefonintervju med sønnen til Odd, Terje Graver 29.4.2014)

Sigdal

1973:

BD/s.1. Olav Albjerk. Olav var gårdbruker og en litt altnuligmann, som gjorde litt annet arbeid ved siden av gårdsdriften. Det var ved inngangen til 1970-tallet Olav startet med fiskeoppdrett. Han startet opp med regnbueørret i to jorddammer. Fiskeoppdrett var ikke mer enn en hobby for Olav, en hobby han drev på med i nærmere syv år. (Telefonintervju med sønnen Kjell Albjerk 5.8.2014)

Øvre Eiker

1973:

BD/øe.1. Nils og Anders Sönju. Storebror Anders emigrerte til Amerika i 1928, der han arbeidet på fabrikk, mens lillebror Nils var lensmann hjemme i Øvre Eiker. Det var da Anders kom tilbake fra Amerika som pensjonist på slutten av 1950-tallet, Nils var litt ivrig etter at broren skulle ha noe å henge fingrene i, men det var nok også litt av egen interesse. Nils gikk selv av med pensjon kort tid etter at Anders kom hjem. Det var på Søre gård i den lille bygden Bingen, de to brødrene startet med oppdrett i en utgravd dam i en bekk, der det ble antatt at det skulle være nok vann til slik drift. Deres oppdrettsanlegg var først og fremst noe de drev med av interesse og for å ha noe å gjøre på som pensjonister, det var et hobbyanlegg. De to brødrene var de eneste registrerte oppdretterne i Øvre Eiker, men ifølge sønnen til Nils, Torbjørn og hans fetter Arve, var det noen flere som drev med oppdrett i den lille bygden Bingen. Dette har nok sin sammenheng med det som står i rapporten fra etterregistreringen, om at det var en del mindre hobbyanlegg som drev i ferskvann på Østlandet, som grunnet dyre og ofte svært tidkrevende reiser, samt vansker med å få direkte kontakt med oppdretterne, ikke ble besøkt. (Telefonintervju med sønnen til Nils, Torbjørn Sönju og hans fetter Arve Harald Aaby 2.9.2014 og Hanssen, Riisnes og Sandtorv 1976: 3)

Ål

1974-1978:

BD/aa.4. Hallingfisk AS v/ Sigurd Kirkebøen. (5/3.1976) Sigurd hadde vært litt innom hyttefaget, og produsert noen laftehytter. Da han kjøpte konseptet Ålhytten, startet han bedriften Ålhytta AS, som var arbeidsplassen for 32 mennesker i Ål i Hallingdal. Bedriften har produsert mer enn 3.000 hytter som er sendt ut i verden, til Kina, Japan, Island, Danmark og Sverige. Fiskeoppdrett var bare en hobby Sigurd begynte med, og de eneste fiskekunnskapene han hadde, var som sportsfisker. (Telefonintervju med Sigurd Kirkebøen 5.12.2013) For nærmere informasjon om Sigurd sitt hovedvirke, er det en artikkel i Hytteavisen: <<http://www.hytteavisen.no/45-aar-med-samme-modell.4917148-51928.html>>.

OPPLAND

Gran

1973:

OP/gr.1. Randsfjordfisk.

Nord-Aurdal

1973:

OP/na.1. Henrik Haadem. Henrik var utdannet på Landbruksskolen. Han begynte med fiskeoppdrett i 1967, og søkte konsesjon for utvidelse. Metoden som Henrik brukte var landbasert damanlegg. Henrik var ikke medlem i Norske Fiskeoppdretteres Forening eller Norsk Ørretomsetning, men hadde medlemsbladet til NFF. (Telefonintervju med Henrik Haadem 4.10.2013)

OP/na.3. Ingar Svanheld. Ingar var gårdbruker og drev blant annet med pelsdyr, og arbeidet i tillegg også på Felleskjøpet. Han begynte så smått med oppdrett av ørret i jorddammer på gården i 1969, og kombinerte dette med gårdsdriften. Fiskeoppdrett ble en ekstra inntekstkilde, og i 1973 sluttet Ingar på Felleskjøpet. Da Ingar døde i 1985 tok sønnen Ingvar over gården. Han fortsatte driften av damanlegget, men fikk store utfordringer med pumpe-systemet som ofte stoppet opp grunnet problemer med strømmen. I 1991 da Ingvar stod overfor et valg om å satse penger og fornye anlegget, valgte han å legge ned driften. Han følte at det var for usikkert og risikabelt. (Telefonintervju med sønnen til Ingar, Ingvar Arne Svanheld 13.2.2014)

1974-1978:

OP/na.1. Henrik Haadem. (13/12.1977)

Sør-Aurdal

1973:

OP/sa.1. Bekkevoll Sæter.

Vestre Slidre

1973

OP/vs.1. Reidar Haugen & partner. Reidar jobbet i postverket før han begynte med fiskeoppdrett, og kombinerte dette. (Telefonintervju med Reidar Haugen 5.12.2013)

OP/vs.2. Andris Øygard. Andris var bygningsingeniør i kommunen, og begynte med fiskeoppdrett som en hobby i 1973. På Trøsvik gård der Andris kom fra, var det lange tradisjoner med nedlegging av rakørret. Den ble fisket i fjellvann og i Slidrefjorden. Da Andris begynte med fiskeoppdrett, brukte han fisken til produksjon av rakørret for salg fra eget oppdrett. (Telefonintervju med Andris Øygard 10.12.2013) Trøsvik Gård er en familiebedrift som enda eksisterer, for nærmere informasjon se hjemmeside: <<http://www.trosvikgard.no/index.htm>>

OP/vs.3. Magne Røn. Magne og hans kone Ruth var bønder. De drev med oppdrett i kombinasjon med sitt gårdsbruk. (Telefonintervju med konen Ruth Marie Røn 5.12.2013)

OP/vs.4. Valdres Ørretoppdrett. Røn gard er en familiebedrift i andre generasjon. Valdres Ørretoppdrett ble etablert i 1965, før den tid hadde de drevet et lite klekkeri på gården for å sette ut yngel for å fremme fisken i vassdraget. Fra gammelt av la hver gård ned fisk til eget forbruk. Som de første i Valdres begynte Valdres Ørretoppdrett med oppdrett av regnbueørret, slik at de klarte å produsere nok fisk til foredling av rakfisk for salg. (Hjemmeside til selskapet: <<http://www.valdres-orretoppdrett.no/>>. Nedlastet 5.12.2013.)

1974-1978:

OP/vs.5. Olav Færden Wangensten. (12/10.1977) Olav var bonde, og kombinerte fiskeoppdrett med gårdsdriften. Grunnen til at Olav begynte med fiskeoppdrett, var at familien hadde drevet med rakfiskproduksjon. På gården Færden hadde familien raket fisk i generasjoner. Ørret ble hentet fra vann omkring, og foredlet på gården. (Telefonintervju med Olav Færden Wangensten 28.12.2013) For nærmere informasjon om bedriften Wangensten AS som produserer rakfisk, se bedriftens hjemmeside: <<http://www.wangensten.no/>>

Arne Brimi bruker fisken fra disse oppdrettsanleggene i Vestre Slidre når han skal tilberede matfisk, og er klar på at fisken derfra har den beste kvaliteten. (Fortalt av Arne Brimi under presentasjon av maten han serverte på Vianvang, 2.4.2014)

HEDMARK

Alvdal

1973:

HE/a.1. Dølhaugs Fiskedam.

HE/a.2. Olav Nørdsti. Olav var gårdbruker, og forsøkte seg så smått med fiskeoppdrett i en liten jorddam som han gravde ut på gården. Tanken var ikke å drive kommersiell hensikt, men å forsøke noe som virket interessant. (Telefonintervju med sønnen Arne Harald Nørdsti 25.7.2014)

1974-1978:

HE/a.3. Sagbekken Fiskedam v/ Ole T. Kveberg (16/11.1976) Ole sin yrkesbakgrunn var jordbruk og skogbruk. Begynte med settefisk i overgangen fra 1960- til 1970-tallet, og søkte deretter konsesjon for matfisk. Det var damanlegg på land som var metoden Ole brukte. Alt ble finansiert med egne penger, det ble ikke tatt lån. Grunnen til at han begynte med fiskeoppdrett, var fordi det var andre i nærområdet som også forsøkte, og dette virket interessant. Etersom Ole selv følte at han klarte å lære det nødvendige på egenhånd, så han ikke behovet for å melde seg inn i Norske Fiskeoppdretteres Forening eller Norsk Ørretomsetning. (Telefonintervju med Ole Kveberg 4.10.2013)

Elverum

1973:

HE/e.2. Konrad Halbakken.

HE/e.3. Hornmoen Fiskedam v/ Johan Hornmoen. Johan var småbruker og drev med tømmerkjøring og litt ulikt arbeid. Han hadde ingen faglig bakgrunn for fiskeoppdrett da han begynte. (E-post tilsendt fra Elverum kommune v/ Landbrukssjef/skogssjef Erik Stenhammer 12.2.2014)

Folldal

1973:

HE/f.2. Tormod Sæteren. Tormod hadde et lite gårdsbruk samtidig som han ved siden av arbeidet i gruvene i Folldal. På slutten av 1960-tallet startet han først med et lite klekkeri, som han utvidet til oppdrett av regnbueørret. Tormod avsluttet nå sitt arbeid i gruvene, og kombinerte fiskeoppdrett med gårdsdriften. (Telefonintervju med sønnen til Tormod, Arne Sæteren 20.3.2014)

1974-1978:

HE/f.1. Nedre Mellombekken v/ Johannes Ryeng. (26/3.1974) Johannes arbeidet som lærer, og begynte først med fiskeoppdrett da han var blitt pensjonist og hadde tid til å drive med oppdrett. Konsesjonen stod på Johannes sitt navn, men det var syv grunneiere som gikk sammen om å grave ut en bekk til oppdrett av fisk. Anlegget var i drift rundt fire år. (Telefonintervju med Per Ryeng, sønnen til Johannes Ryeng 29.12.2013)

HE/f.3. Holen Oppdemninger v/ Åsmunn Magne Åsen. (15/3.1976) Åsmunn var gårdbruker. Han begynte med fiskeoppdrett av interesse, og kombinerte det ved siden av gårdsbruket. (Telefonintervju med konen Inger Helene Åsen 18.12.2013)

HE/f.4. Låggja Setermark v/ Gisle Grimsbu. (10/11.1976)

Grue

1974-1978:

HE/g.1. Hans Petter Aurland og Einar Gamst. (3/7.1974) Dette var en konsesjon til jorddammer. Hans Petter Aurland var utdannet snekker, og begynte med fiskeoppdrett kun som en hobby. (Telefonintervju med Hans Petter Aurland 5.12.2013)

Kongsvinger

1973:

HE/k.1. H. Stenerud. Stenerud var skogsarbeider og småbruker. Han hadde et lite gårdsanlegg hvor han hadde fiskeoppdrett som en hobby til eget bruk, og drev bare noen år. Stenerud måtte nemlig avvikle oppdrettet på grunn av dårlig vann. (E-post tilsendt fra Kongsvinger kommune v/ jordbrukssjef Steinar Haarr 20.12.2013)

Rendalen

1973:

HE/r.1. Ås gård v/ Ajas Kiær. Ajas var utdannet siviløkonom ved Kansas University i USA. Han arbeidet først i And. H. Kiær & CO i Fredrikstad, før han var 6 år i Uddeholms Aktiebolag i Sverige som salgssjef. Ajas var også skogbruksutdannet fra Evenstad Skogskole. Fiskeoppdrett ble startet opp for å ha eget råstoff til matproduksjon på Ås Gård etter at han og familien flyttet dit fra Uddeholm i 1965. (E-post tilsendt fra sønnen Hans Theodor Kiær 19.12.2013) Ajas var også styreformann i Norske Fiskeoppdretteres Forening fra 1973-1976. Anlegget til Ajas ble rammet av sykdommen furunkulose rundt 1970, samtidig som anlegget ble utsatt for angrep av mink og isgang om våren. Dette førte til at Ajas gradvis trappet ned oppdrettet. (Tande 2000: 91 og 99)

Våler

1973:

HE/vr.1. Haug Gård. Bonde Christian Astrup startet med en liten fiskedam på gården sin av ren interesse, uten noen planer om kommersiell drift. Driften var sesongbetont, der ørret ble gitt fôr på sommeren, og spist av familien til høsten. Christian døde i 1983, men da sønnen Yngve tok over gården og flyttet inn i 1984, hadde han ingen planer om å fortsette med fiskeoppdrett. Han tenkte ikke over konsesjonen, før plutselig noen oppdrettere fra Sunnmøre ringte ham og spurte om å få kjøpe den. Yngve kjente ikke særlig godt til reglene for flytting av konsesjon, og trodde ikke det var mulig å flytte konsesjonen for en liten fiskedam nær svenskegrensen, til kysten på Sunnmøre. Til tross for mange telefonsamtaler med oppdretterne fra Sunnmøre, solgte ikke Yngve konsesjonen. (Telefonintervju med sønnen til Christian, Yngve Astrup 27.2.2014)

Åmot

1973:

HE/aa.3. Carsten Walmsnæss. Carsten var offiser i forsvaret og bonde. Tanken med fiskeoppdrett var at han skulle ha det som en tilskuddsnæring til bondeyrket, slik at han kunne slutte i forsvaret. (Telefonintervju med sønnen Per Walmsnæss 20.12.2013)

AKERSHUS

Aurskog-Høland

1973:

A/ah.2. Øisjøfoss. Dette anlegget var et aksjeselskap med fire eiere. Det var disponent Anthon H. Jacobsen, ingeniør Jan Kristian Berntsen, bussjåfør Bjørn William Berntsen og småbruker og skogsarbeider Ole Øisjøfoss. Dette var et damanlegg, men varmt grunnvann

gjorde det mulig å overvintre ørret i dammene. Virksomheten var først og fremst en attåt næring som aktørene kombinerte med sine yrker. Anlegget var i drift frem til rundt år 2000. (Telefonintervju med Bjørn William Berntsen 13.2.2014 og "Overvintring av ensomrig ørret i interessant anlegg i Aurskog". I Norsk Skogbruk nr.3 1970)

Enebakk

1973:

A/e.1. Grinden Fiskeoppdrett. I arkivet til Enebakk kommune finnes det ikke noe som kan være av opplysninger om fiskeoppdrett. Grinden er en eiendom med gnr.16 og bnr.4. Eiendommen er i alt 18,4 dekar og regnes som en liten landbrukseiendom. Nå finnes det en dam på tomten. Dette kan tyde på at vedkommende har forsøkt på oppdrett i dam, og har trolig tilknytning til jordbruket. Nå lever ikke lenger vedkommende, og den som i dag sitter med eiendommen er ikke i slekt. (E-post tilsendt fra Enebakk kommune v/ Ottar Slagtern 16.12.2013)

Eidsvoll

1973:

A/ei.1. Helge Fjeld. Helge arbeidet i forsvaret. Da han begynte med oppdrett av fisk i et ferskvann, kombinerte han dette med sin stilling i forsvaret. (Telefonintervju med sønnen til Helge, Jon Vidar Fjeld 27.2.2014)

Ullensaker

1973:

A/u.1. Vestlunds Fiskeoppdrett v/ Harald Engen. Dette anlegget ble etablert som et kultiveringsanlegg i 1946 da Alma Vestlund og hennes mann Sigurd startet oppdrett av settefisk for kultivering av elver og vann i Oslo og Akershus. Sigurd gikk dessverre bort altfor tidlig, så Alma måtte drive anlegget alene. Med alderen ble dette for mye for Alma, som begynte å låne ut sitt anlegg til Harald Engen. Harald arbeidet i militæret, men grunnet tidlig pensjonsalder så han seg om etter noe annet å gjøre. Etter å ha leiet anlegget til Alma noen år, fikk Harald til slutt kjøpe det. Anlegget var utgravde jorddammer som lå i Elstadbekken. Harald utvidet anlegget gradvis, og tjente ganske bra med penger. I tillegg til å fortsette produksjon av settefisk til kultivering, produserte han også matfisk. Nå huskes ikke det nøyaktige årstallet for når anlegget ble lagt ned, men det var trolig på begynnelsen av 1990-tallet. Grunnen til at Harald gav opp, skyldes at hovedveien gikk rett forbi oppdrettsanlegget. Veivesenet brukte sprøytemidler for å ta uønsket vekst langs veien, noe som dessverre førte til forurensning også i fiskedammen til Harald. (Osland 1990: 150 og telefonintervju med Harald sin ferieavløser på anlegget, Oddveig Kjøs 26.5.2014)

ØSTFOLD

Eidsberg

1973:

Ø/e.1. Haga Jordbruksskole.

Spydeberg

1973:

Ø/sp.1. Fiskedammen v/ Arne Hansen. Arne arbeidet som redaksjonssekretær i lokalavisen Øvre Smaalenene, og drev fiskedammen ved siden av. På begynnelsen av 1980-tallet tilbød Arne fiskedammen til sin svoger Odd Rolandsen. Odd drev egen forretning, men nærmet seg pensjonsalder. Han så på fiskedammen som en grei hobby. Odd hadde ingen erfaringer med fisk da han tok over dammen, men fikk vite hvordan anlegget skulle drives. Fiskedammen var

et kombinert anlegg hvor de drev med hele fiskens livssyklus. Regnbueørret var fisken det ble satset på. En del settefisk ble solgt til lokale jeger- og fiskeforeninger til utsetting i elver og vann, mens resten ble fôret opp til matfisk. Dammen var åpen for at folk kunne få komme og fiske ørreten selv, men Odd fanget og solgte også noe av fisken selv. På begynnelsen av 1980-tallet tilbød Arne Fiskedammen til sin svoger Odd Rolandsen. Odd som drev egen forretning og nærmet seg pensjonsalder, så på dammen som en grei hobby. Uten noen tidligere erfaringer med fisk, fikk Odd opplæring av Arne i hvordan anlegget skulle drives. (E-post tilsendt fra redaktør i Smaalenenes Avis, Bjørn Steinar Meyer 18.7.2014, og telefonintervju med Odd Rolandsen 15.9.2014)